

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΣΤ'

• ΑΠΡΙΛΙΟΣ—ΜΑΪΟΣ 1957

• ΤΕΥΧΟΣ 60ον—61ον

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΑΝΔΡΕΣ ΤΗΣ ΠΕΙΡΟΥ

ΚΙΤΣΟΣ ΦΩΤΗ ΤΖΑΒΕΛΑΣ (1801-1855)

Ο Κίτσος Τζαβέλας, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Φώτη Τζαβέλα, ποῦ ἐδγλητηριάσθη εἰς τὴν Κέρκυραν ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, καὶ ἕγγονος τοῦ Λάμπρου, ποῦ ἐφονεύθη, εἰς τὴν ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, μαχόμενος κατὰ τοῦ ἰδίου τυράννου, καὶ τῆς ἡρωϊδὸς Μόσχως, καὶ τοὶ στερούμενος μορφώσεως καὶ ἐκτὸς τῆς ὑπογραφῆς του, μὴ γνωρίζων ἄλλα γράμματα, καταλέγεται μεταξὺ τῶν ἡμιφαστέρων πατριωτῶν, ποῦ ἐγαιρον τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ ἐκτιμήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ βασιλέως Ὀθωνος.

Ο Τζαβέλας προήρχετο ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος. Ἦτο μόλις εἴκοσι ἐτῶν καὶ εὑρίσκετο εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅταν ἔσπευτε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Μεσολογγίου, ποῦ ὡς γωστὸν ἐφονεύθη ὁ Μάρκο Μπόσαρης. Ἀργότερον ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀμπλιανῆς (1), εἰς τὴν ὁποίαν πολεμήσας ἀνδρείως ὠνομάσθη «ἥρωὸς τῆς Ἀμπλιανῆς», καθὼς καὶ τὴν μάχην τῆς Κλείσσοβας, ποῦ ἐνίκησε τὸν Κιουταχῆ καὶ τὸν Ἰμπραήμ, εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν.

Ο Τζαβέλας, πολιτικῶς, ἀποφίς ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξετάζεται εἰς τὴν παρούσαν ἐπελέτην, ἀνῆκε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ στρατό-

πεδον τοῦ Καποδίστρια, διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὁποίου εἶχε πρωτοστατήσῃ καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὑπηρέτησε πιστῶς καὶ μὲ ἀφοσίωσιν Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Κυβερνήτου, ὁ Τζαβέλας ἐτάχθη ἐναντίον τοῦ Κωλέττη, καὶ ὄλων ἔσων εἶχον ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Καποδίστρια, Αὐγουστίνου. Τὸν Μάϊον τοῦ 1832, ἐνῶ εὑρίσκετο εἰς τὴν Βοστίσαν, ἐπὶ κεφαλῆς πεντακοσίων ἀνδρῶν καὶ προσεπάθει νὰ ἀμυνθῆ, ἐναντίον τῶν ὁπαδῶν τοῦ Κωλέττη, προσεκληθῆ ἀπὸ τὴν φρουρὰν τῶν Πατρῶν νὰ ἀνολάβῃ τὴν διοίκησίν της, μὲ σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰσόδον τῶν Γάλλων εἰς τὴν πόλιν. Ο Τζαβέλας ἔσπευσε τὸ εἰς Πάτρας, καὶ ὅταν ἐφύασαν οἱ Γάλλοι, ἠνύθη αὐτὸς νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτοὺς νὰ εἰσελθοῦν εἰς τὴν πόλιν, τονίτας εἰς τὸν διοικητῆν των, ὅτι ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ποῦ εἶχε συγκροτηθῆ, μετὰ τὴν παραιτήσιν τοῦ Αὐγουστίνου, ἦτο ἀπαράδεκτος. Ο διοικητῆς τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων δὲν ἐπέμεινεν, καὶ οὕτω ὁ Τζαβέλας ἐκράτησεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν καποδιστριακῶν, μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὀθωνος, ὅσον τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν, ἔσον καὶ τὰ φρούρια τοῦ Ρίου καὶ Ἀντιρίου.

Ἐπὶ ἀντιβασιλείας, ὁ Τζαβέλας κατετρέχθη ὡς ρωσοφίλος, ὅπως καὶ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πλαπούτας, συνελήφθη μαζῆ με αὐτοὺς ὡς βυρσοδομῶν κατὰ τοῦ κα-

1. Ἡ Ἀμπλιανῆ, κεῖται εἰς βαθεῖαν κοιλάδα, μεταξὺ τῶν Δ. ὑπερειῶν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῆς Ανατ. Γκιώνας, ποῦ ἀγεῖ ἡ ὁδὸς ἀπὸ Λαμίας εἰς Γραβίτς εἰς Ἀμφισσάν.

θεστώτος, χωρίς όμως να δικασθῆ ὅπως εἰ δύο ἄλλοι. Ἐάν ὁ Τζαβέλας δὲν ἐδικασθῆ, νὰ καταδικασθῆ καὶ αὐτὸς ὅπως εἰ δύο ἄλλοι, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὸ Σουλὶ δὲν ἦτο ἐλεύθερον, καὶ μὲ τυχὸν καταδικην του, δὲν ὑπῆρχε περίπτωσις παραδειγματισμοῦ. Ἀργότερον ὁ Τζαβέλας ἠκολούθησε τὴν σύμμαχον πολιτικὴν Μεταξᾶ—Κωλέττη καὶ ἀργότερον τὸν Κωλέττην.

Ὁ Κ. Τζαβέλας οὐδέποτε ἐπεδίωξε πολιτικὴν ἐξουσίαν. Ἐνδοξος ἀγωνιστὴς καὶ ἀπὸ τοὺς ἐμπιστοτέροις συνεργάτας τοῦ Κωλέττη, ὁ Τζαβέλας ἐδέχετο μόνον νὰ συνεργάζεται διὰ τὰ ἔθνη ζητήματα, καὶ τὴν προστασίαν τῶν συμπατριωτῶν του ἰσχυρῶς ἔμως νὰ ἀποβλέπῃ εἰς χαρτοφυλάκιον. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἐπὶ Πρωθυπουργίας Κωλέττη (Αὐγούστου 1844) ἐδέχθη ὁ Τζαβέλας τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Κωλέττη, καὶ τοῦ βασιλέως Ὁθωνος, τοῦ ὁποῦ ὁ Τζαβέλας εἶχε γρηματίσει ὑπασιπότης, προσάχθεις εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιστρατήγου. Εἰς σχετικὴν τότε παρατήρησιν τοῦ Μεταξᾶ, καίτοι πολιτικοῦ φίλου τοῦ Τζαβέλα, ὅτι οὗτος ἐστερεῖτο γραμμάτων, ὁ βασιλεὺς Ὁθων ἀπήντησεν ὅτι ἡ πατρις δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐγγραμμάτων, ἀλλὰ σιδηαστῶν καὶ ἀφωσιωμένων συνεργατῶν, καὶ ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τὸν Μεταξᾶν, νὰ πείσῃ τὸν Τζαβέλαν, καὶ ἵς ἐνεργῆ τὴν ὑπηρεσίαν διὰ τῶν ὑπαλλήλων⁽¹⁾.

Ὅταν ὁ Μεταξᾶς διεβίβασε τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ ἐντολὴν εἰς τὸν Τζαβέλαν, οὗτος τοῦ ἀπήντησε: «Ἵμεῖς τί φρονεῖτε περὶ τούτου;»

—«Νὰ δεχθῆτε» ἀπήντησεν ὁ Μεταξᾶς Δὲν σᾶς ἀπαλλάσσει οὔτε ἡ μετριοπροσύνη σας, οὔτε ἡ ἀγραμματοσύνη σας, τὴν ὁρίαν καὶ ἐγὼ ἐπρότεινα, ἄλλως θὰ ὑποπέσητε εἰς τὴν βασιλικὴν δυσμένειαν»

—«Κρίμα, προσέθεσεν ὁ Τζαβέλας, ἐφρόνουσιν ὅτι ὡς πολιτικὸς ἀρχηγὸς τοῦ κόμματός μας, ὄφειλες νὰ μᾶς ἀποτρέψῃς τοῦ νὰ δεχώμεθα ἔργα πέραν τῶν γνώσεών μας».

—«Ἄλλ' ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐπιμένει, προσέθηκεν ὁ Μεταξᾶς, ἀπαλλασσόμεθα ἀμφοῖνοι πάσης εὐθύνης»⁽²⁾.

1. Δ. Γατοπούλου: Ἡ πρωθυπουργία τοῦ Κίτσου Τζαβέλα. Ἐφημ. «Καθημερινή» 4 Φεβρουαρίου 1943. Γούδα: Βίαι Παράλληλοι Η σελ. 229.

2. Δ. Γούδα: Ἐνθ. ἄνωτ.

Κοτόπιν τούτου ὁ ἐνδοξος Σουλιώτης ἀπήντησε μὲ τὴν βροντερὴν σουλιώτικην φωνήν.

—«Πάει καλὰ κύρ Κόντε! ἀλλὰ μῆτε ἐγὼ, μῆτε τοῦ λόγου σου, ἔχουμε τὴν εὐθύνη».

Καίτοι ἔμως ἀγράμματος ὁ Τζαβέλας, ἐξήσκει τόσον εὐσυνειδήτως τὰ ὑπουργικὰ του καθήκοντα ὥστε, κατὰ τῆς ὑπουργίας του ἐλάχιστα ἠκολούθησαν παράπονα. Ὡς ὑπουργὸς ὁ Τζαβέλας ἦτο πρότυπον μετριοπροσύνης, πολιτικῆς πίστωσης καὶ εὐσταθείας, ἀρετῶν ποῦ ἀνεπλήρωτον τὴν πληθμμελῆ, μόρευσίν του. Διετέλεσε μάλιστα οὗτος, καίτοι ἀγράμματος καὶ ἀντικαταστάτης τοῦ Ἵπουργοῦ τῆς Παιδείας.

Ὁ Τζαβέλας ἐγένετο, διὰ δευτέραν φορά ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν (17 Ἀπριλίου 1849) ἐπὶ πρωθυπουργίας Κ. Κανάρη, εἰς ἀνταγασίαν αἰνιτοῦ παραιτηθέντος Ἀντ. Μαυρομαγάλη, μέχρι τῆς 12 Δεκεμβρίου ἴδιου ἔτους. ὅταν τὸ ὑπουργεῖον ἐκείνο παρητήθη μὴ διαχθεις νὰ διατηρήσῃ τὸ χαρτοφυλάκιον εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν. Ὡς ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν τότε ὁ Τζαβέλας ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσιν εἰς τὴν χώραν, ἀμύνης κατὰ τῆς Ἀγγλίας, μετὰ τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον Πατοσίφικου.

Ὡς ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Κωλέττη, ὁ Τζαβέλας, ἐπρόλαβε τὴν μονομαχίαν ποῦ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μετὰ τοῦ Δ. Καλλέργη καὶ τοῦ Θ. Γρίβα, οὐ ἐπεὶ μίαις ἐπιστολῆς τοῦ πρώτου ἀπὸ 14 Μαΐου 1845, ποῦ εἶχε δημοσιευθῆ, εἰς τὴν ἡφμερίδα «Ἐλπίς», καὶ σχετικῆς μὲ κάποιαν παρεξήγησιν μετὰ τοῦ Γρίβα καὶ τῶν Στραταίων, τῶν ἐποίων ὁ Καλλέργης ἦτο προσωπικὸς φίλος.

Ἦρδς πρόληψιν καὶ ματαίωσιν τῆς μονομαχίας ἐκείνης, ἐπενέθη κατ' ἀρχάς ὁ βασιλεὺς Ὁθων ἀναθέσας εἰς τὸ Ἵπουργικὸν Συμβούλιον, ἵνα τοῦτο ἐπιληφθῆ, διὰ τὰ ληπτέα μέτρα. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀνέθεσε τὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς εἰς τὸν Ἵπουργὸν Στρατ. Τζαβέλαν.

Ὁ Τζαβέλας μὴ ἐπιθυμῶν νὰ θίξῃ οὐδένα τῶν ἀντιπάλων, δὲν ἐκοινοποίησε τὴν ἀπόφασιν τοῦ συγκροτηθέντος ἐπιστήμου συμβουλίου τιμῆς, διότι αὕτη ἐστρέφετο κατὰ τοῦ Γρίβα, ἐξέδωκε δὲ ἰδικήν του ἀ-

όφρατιν, πού έπέβαλε τιμωρίαν δεκαημέ-
 ου περιορισμού εις τόν Γρίβαν, και δεκα-
 ενθήμερου εις τόν Καλλέργην, ό όποιος
 εν διέκειτο φιλικώς πρός τήν κυβέρνησιν
 ωλέστη.

Ούτω λοιπόν περιεσώθησαν τά προσχή-
 ιτα, ή φιλοτιμία και τά πάντα και έξηκο-
 ύθει ό μέν Γρ θας παραμένων Γεν. Έπι-
 τωρητής του Στρατού, ό δε Καλλέργης
 ασπιστής του Όθωνος.

Ό επίλογος όμως τής υποθέσεως αυτής
 ράφη μεταγενεστέρως, όταν ή Κυβέρνη-
 η έχουσα θετικώτερας πληροφορίας, δια-
 ε έχθρικός πρός αυτήν διαθέσεις του Καλ-
 ργη, έκοινοποίησε εις αυτόν διαταγήν του
 ουργού των Στρατιωτικών από 11 Αύ-
 ύστου 1845, ή όποία τόν απήλλασεν από
 καθήκοντά του, ως ύπασπιστού του βα-
 έως, και τόν διώριζεν Έπιθεωρητήν του
 ατού τής Πελοποννήσου μέ έδραν τήν
 πολιν. Με τó ίδιον έγγραφον παρηγγέ-
 ο ούτος όπως άναχωρήση άμέσως, δια-
 είναι εις τήν νέαν του θέσιν έντός 24
 ών.

Ό στρατηγός τότε παρήγγειλεν εις τόν
 ουργόν ότι θα άνεχώρει από τήν πρωτεύ-
 αν μόλις θα έτακτοποιεί άτομικός του
 θέσεις έπειγούσης φύσεως.

Ό Τζαβέλας όμως του απήντησε θυμω-
 ος:

— «Νά του πήτε ότι αν δεν φύγη, σε
 ύρες, ή χωροφυλακή θα τόν άπομακρύ-
 από τας Άθή ας, μέ τήν βίαν».

Ό Καλλέργης όταν έμαθε τήν απάντη-
 αυτήν του Τζαβέλα, μεταβαίνει άμέσως
 το Έπουργείον των Στρατιωτικών, και
 ίγεται εις τό Γραφείον του Έπουργού.
 Μόλις τόν είδεν ό Τζαβέλας του λέγει
 προς αυτότηρόν:

— «Τί σκοπεύετε να κάμετε;»

Αυτότηρός επίσης και άφροδος του άπαν-
 ό Καλλέργης:

— «Θά ιδώ τί θα κάμω, άμα έλθη ή χω-
 υλακή σας, και βάλη εις ένέργειαν τά
 α της».

Άνεχώρησε δε χωρίς να χαιρετήση τόν
 ουργόν και έπέστρεψεν εις τά άνάκτορα,
 υ έζήτηε να μάθη από τόν ίδιον τόν
 ήλα, τούς λόγους δια τούς όποιους άπηλ-

λάγη ούτος των καθηκόντων του, ως ύπα-
 σπιστού του Όθωνος.

— «Έπικρεώθη να υπογράψω τό Διά-
 ταγμα, απήντησεν ό Όθων, διότι όπως μέ
 έβεβαίωσεν ή Κυβέρνησις τό σπίτι σας, έγι-
 νε κέντρον των αντιπολιτευομένων».

Ό Καλλέργης παρεκάλεσε τότε να του
 χορηγηθή άδεια ένός μηνός δια τήν Ίτα-
 λίαν, ή όποία του έδόθη. Έπειδή όμως με-
 τά παρέλευσιν άρκετών ήμερών ή άναχώ-
 ρησις δεν έπραγματοποιήθη, ό ύπουργός
 των Στρατιωτικών υπέγραψε διαταγήν περι-
 «βιαίας άπομακρύσεως» του στρατηγού
 Καλλέργη από τήν πρωτεύουσαν. Μόλις ό
 Καλλέργη, έπηρησορήθη τήν έκδοσιν τής
 διαταγής αυτής, έπεβ.βάσθη άγγλικού
 πλοίου εις τόν Πειραιά, και έφυγε δια τήν
 Ζάκυνθον και εκείθεν δια τήν Ίταλίαν και
 Άγγλίαν (').

Μετά τόν θάνατον του Κωλέττη (Αϋ-
 γευστος 1847) ό Όθων έν ήθέλησε να
 διαλύση τήν Βουλήν, και έγκαταστήση κυ-
 βέρνησιν ίσχυράν άνταξίαν των περιστάσε-
 ων, όπως έζήτηε ή αντιπολίτευσις. Έπρο-
 τίμησε να διατηρήση τήν ίδίαν και άνέθεσε
 τήν πρωθυπουργίαν εις τόν Τζαβέλαν, ό
 όποιος ήτο μέν από τούς διαπρεπεστερούς
 αγωνιστάς, δεν ήτο όμως, ως τό όμολογή-
 σωμεν, ό κατάλληλος πολιτικός και διπλω-
 μάτης, δια να αντιμετώπιση τά προβλήμα-
 τα που έτάρασσον τότε τήν χώραν. Ό Τζα-
 βέλας διεδέχετο τότε τόν άρχηγόν του, επί
 έπτάμηνον και υπό περιστάσεις όχι και τό-
 σον όμαλάς.

Εις τήν κυβέρνησιν εκείνην ό Τζαβε-
 λας, έκτός τής πρωθυπουργίας έκρά.ησε
 δι' έαυτόν και τό ύπουργ. των Στρατιωτι-
 κών, των δε Έξωτερικών πού διηύθυνεν ό
 Κωλέττης, άνέθεσεν εις τόν μέχρι τότε Έ-
 πουργόν τής Παιδείας Γλαράκη, ένώ τό
 Έπουργείον τής Παιδείας άνετέθη προσω-
 ρινώς εις τόν Έπουργόν των Έσωτερικών
 Ρήγαν Παλαμίδην.

Τό ύπουργείον εκείνο του Τζαβέλα
 είχε μέν καταγωγήν κωλετικήν, και έστη-
 ρίζετο γενικώς εις τήν Μοσχομάγγαν, αλλά
 δεν διηυθύνετο από τήν γαλλικήν πρεσβεί-
 αν όπως επί Κωλέτη, όταν Έπουργός των

1. Δ. Γατοπούλου: Αί Μονομαχίαι έν Έλλά-
 δι σελ. 93—98.

Ἐξωτερικῶν ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Κωλέττης, ἐνῶ εἰς τὸ νέον Ὑπουργεῖον ὁ Γ. Γλαράκης ἐφαίνετο μᾶλλον αὐτοτελής καὶ αὐτερής εἰς τὰ πολιτικά διαισθήματα καὶ τὰς ἐπιλώσεις του.

Εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐκείνην ὁ Τζοβέλας διεδέχετο τὸν ἀποθανόντα ἀρχηγόν του, εἰς μίαν ἐποχὴν ὅπου ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ ἡσυχία τῆς χώρας εἶχον δευθῆ, διος λειψῆ, ἡ δὲ ἑλληνικὴ κοινωνία καὶ πολιτεία ἐστεροῦντο ἠθικῆς, πολιτικῆς καὶ ἀστικῆς εὐσταθείας καὶ κοσμιότητος.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Τζοβέλα, ἡ κατάστασις τότε ἐσωτερικῆς ἔσον καὶ ἐξωτερικῆς ἡ ἀρχαῖος. Ἐσωτερικῆς μὲν ἐνεκα τῶν διαφόρων στάσεων καὶ ταρχῶν, πού ἐστρέφοντο εἰς κατὰ τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος Κωλέττη, ὁ δὲ νέος πρωθυπουργός, σπερουμενός, κατὰ τὸν Φίνλεϋ «πολιτικῆς ἀγωγῆς» δὲν ἐπολυπραγμῶναι εἰς συνταγματικά ζητήματα. Κατὰ τινὰς τὰ κινήματα αὐτὰ προήρχοντο, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, ἀπὸ ἀνδρας πού εἶχον ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ οἱ ὅποιοι κάθε ἀπαιτησίαν τῶν τῆν ἐνόμιζον δικαίαν, καὶ εἴταν αὕτη δὲν ἰκανοποιεῖτο, ἐξήτουν τὴν ἰκανοποίησιν τῶν μετὰ ὅπλα. Ἡ κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο εὐκόλως νὰ περὶστείλῃ αὐτὰς τὰς ἀνταρσίας διότι οἱ ἀντάρται ἐνηθροῦνόμενοι ἀπὸ τοὺς πολιτευομένους, καὶ πολλὰς φορές καὶ ἀπὸ ξένους, ἐγίνοντο θρασυτάτοι, ἀπειλοῦντες ἔχι μόνον τοὺς ἀτυχεῖς κατοίκους, ἀλλὰ καὶ χωρία ἐλόκληρα καὶ κωμοπόλεις.

Ἐχομεν οὕτω στάσιν Γρίβα εἰς τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν, Ν. Κριεζώτη εἰς τὴν Εὐβοίαν. Τοῦ συνταγμα-ἀρχου Φορμάκη, ὁ ὅποιος μετὰ τὸν ταγματάρχην Μαυρογιάννην εἶχον στασιάζει εἰς τὴν Ναυπακτίαν, καὶ μετὰ προκήρυξιν τῶν ἔλεγον ἐτι τὸ κίνημα τῶν προήρχετο ἀπὸ ἰδὸν πόθον «τῆς ὑπερασπίσεως τῶν ἐλευθεριῶν καὶ δικαιωμάτων μας», ἐνῶ οἱ ἀντισυνταγματάρχαι Παπακώστας, Τζάμαλης καὶ Βελέντζας καὶ ὁ ταγματάρχης Μπαλάσος εἶχον στασιάζει εἰς τὴν Φθιώτιδα. Τὸ διπλωματικὸν ἐπὶ πλέον ἐπεισόδιον Μουσοῦρη, πού εἶχε προκληθῆ ἐπὶ πρωθυπουργίας Κωλέττη δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπιλυθῆ. Μέχρι τέλους, Νοεμβρίου

1947, ὁ Τζοβέλας εἶχε καταστείλει καὶ τὰς δύο αὐτὰς στάσεις. Ὁ Φορμάκης καὶ ὁ Μαυρογιάννης εἶχον παραδοθῆ, εἰ δὲ στασιασταὶ τῆς Φθιώτιδος εἶχον καταφύγει εἰς τὴν Τουρκίαν, ἡ κυβέρνησις τῆς ὁποίας εἶχε καταστήσει τὰς ἐπαρχίας τῶν ἑλληνικῶν συ ὅρων κρυφύμετα τῶν ληστρικῶν συμμοριῶν. Οἱ Τούρκοι ἐνόμιζον τότε ἐτι οὕτω πράττοντες ἀνέκοπτον κάθε πρόβδον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἐξέθειον εἰς τοὺς ξένους, πορσιάνοντες αὐτὴν ὡς χώραν ληστρικὴν, πού ἐστερεῖτο δημοσίας ασφαλείας, καὶ ἀπέσπα τὴν προσοχὴν τῶν κυβερνητῶν ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικῶν πολιτικῶν ζητήματα.

Καὶ τὸν λόγῳ τῆς ἀποτυχίας τοῦ κινήματος τοῦ Γκωλέκα, πολλοὶ τουρκαλθωνοὶ ἐέγηε, πού εἶχον λάβει μέρος εἰς τὸ κίνημα ἐκεῖνο, διαβάτες τα σύνορα, ἐξήτουν καταφύγιον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὴν ἴδιαν ἐποχὴν καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Κωλέττη (1835—1847) τὴν Ἀττικὴν διέτεχεν ὁ λήσταρχος Μπέης μετὰ 20 λησιῶν, τὰς ὅε Πάτρας ἐδύρασαν ὁ ἄλλοτε ἀπὸ τὰ πρωτοπολλήκαρα τῆς Μοραβομάγας ἐπληρχητος Μερεντιῆς, διοικητῆς ἐνός ἀπὸ τοὺς λόγους πού ἴδρουν εἰς τὴν πόλιν τὰ γμάτος ὀροφυλάκων, τοῦ ὁποίου διοικητῆς ἦτο ὁ ταγματάρχης Στουρνάρας. Ὁ Μερεντιῆς πληροφορηθείς, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1847, ἐτι ἡ κυβέρνησις ἐπρόκειτο νὰ τον μεταθέσῃ, προσηλυτίσας καὶ τὸν λοχαγὸν ἐνός ἀκόμη λόχου, ἐστασίασε, συ ἔλοθε τὸν Στουρνάραν καὶ κατέλαθεν ἐλόκληρον τὴν πόλιν. Ὁ Μερεντιῆς ληστεύσας καὶ περὶ τὰς 25 000 δραχμὰς ἀπὸ τὸ ἐκεῖ ὑποκατάστημα τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, καὶ ἀπαιτῶν νὰ τοῦ παραδοθῶν ὅλα τὰ χρήματα τοῦ Δημοσίου Ταμείου μετρητά, προυκάλεσε μετὰ τὴν στάσιν του ἐκείνην καὶ διπλωματικὴν ἐριδα μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀγγλίας, ὁ πρωθυπουργός τῆς ὁποίας Πάλμερστον ἦτο ἐξοργισμένος, διότι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωλέττη, εἶχε παραγωνισθῆ ἀπὸ τὴν πρωθυπουργίαν ὁ Μαυροκορδάτος. Τοῦτο ρητῶς ἐδήλωσεν ἀργότερον ὁ Πάλμερστον, εἴταν τὸ 1848, ἐτέθη τὸ ζήτημα σχηματισμοῦ νέας κυβερνήσεως, ὁπότε οὗτος ἐδήλωσεν ἐτι οὐδέποτε ἠὰ ἐνέκρινε κυβέρνησιν, πού νὰ μὴ ἔχη πρέεδρον

ὄν ἀρχηγὸν τοῦ ἀγγλικοῦ κόμματος Μαυροκορδάτον.

Ἡ ἔρις ἐκείνη μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀγγλίας, προήλθεν ἀπὸ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἀνέλαθεν ὁ Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας εἰς Ἄδρας, Βούδ, νὰ μεσολαβήσῃ καὶ πείσῃ ἐν Μερεντίτῃ, νὰ δεχθῇ 16 (1000) τάλληρα (12800) δραχμάς, ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτὸν ὅτι ἂν τὸν ἐπεβίβαζεν ἀγγλικὸν πλοίου διὰ νὰ ἐν σώσῃ. Ὁ Μερεντίτης μὲ τοὺς κυριωτέ-
ρους του συνεργάτας καὶ τὰ χρήματα ποῦ ἔχεν ἀρπάξει διέφυγεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἑγγλων εἰς ἀγγλικὸν πλοῖον.

Οἱ Ἑγγλοι δμως ἐν ἠρκέσθησαν εἰς νὰ φυγαδεύσουσιν τοὺς στασιαστὰς, ἀλλὰ ἐμαρτυρήθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τοὺς στασιαστὰς, ἐτραυματίσθησαν εἰς κωλύεται τῆ: ἀγγλικῆς λέμβου, ποῦ εἶχε πλεύσει νὰ παραλάβῃ τὸν Μερεντίτην καὶ τοὺς φίλους του.

Ἡ κυβέρνησις Τζαβέλα ἀπήντησεν εἰς τοῖον ὕψος καὶ ἐκαινοποίησε διακοίνωσιν τοὺς πρεσβευτὰς ὄλων τῶν Μ. Δυνάμεων, εἰς τῆς ὁποίας ἐξήτει τὴν παράδυσιν τῶν στασιαστῶν καὶ τῶν χρημάτων. Οἱ Ἑγγλοι οὐτε τὸ ἐν ἔπραξαν, οὐτε τὸ ἄλλο. Ἡ στασιαστὰ μετεφέρθησεν εἰς Μάλταν, τὰ χρήματα ποῦ εἶχον κλέψει, τὰ κατέχευεν ὁ Ἑγγλος ναύαρχος Πάγκερ, ὅχι νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ τὰ διαθέσῃ ὅπως ἐκεῖνος ἤθελε. Τὸ κίμα ἐκεῖνος τοῦ Μερεντίτη ἀπετέλει τὸν ὄλον μίαν εὐρυτέρας ἐξεγέρσεως ποῦ ἐκινεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἑγγλους, οἱ ὅποιοι οὐ φαίνεται ἀπὸ σχετικὴν διακοίνωσιν τοῦ Πάλμερστον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν εὐχαρίστως παρηκολούθουν τὰς στασιαστικὰς ἐκδηλώσεις.

* *

Ἐξωτερικῶς ἡ κατάστασις ἦτο ἐπίσης ἀσφαλῆς, ἐνεκα τῆς ἀδιακόπου ἀγγλικῆς πρεσβείας, αἱ ἀξιῶσεις τῆς ὁποίας, μετὰ τὸν ὄλον τοῦ Κωλέττη, ἐγένοντο ἐπιτακτικότεραι καὶ καταπιεστικώτεραι, κατόπιν ὄλου τῆς ἐπιστολῆς ἀπὸ 4 Ὀκτωβρίου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Γλαράκη, ὅς τὸν ἐν Ἀθήναις πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν ὁποίαν οὕτω, κατηγορεῖ τὸν Πρόξενον τῆς Ἀγγλίας εἰς Πρέβεζαν Σου-

δερς, ὅτι ἐπροστάτευσε τὸν στρατηγὸν Θ. Γρίβαν, ποῦ εἶχε καταφύγει ἐκεῖ ἐτοιμῶν εἰσβολῆν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπαντῶν εἰς τὰ παράπονα αὐτὰ τοῦ Γλαράκη, ὁ Πάλμερστον, ποῦ ἐθεώρει τὸν Γρίβαν θῦμα τῆς τυραννίας καὶ ἀδικίας, ἐνῶ αὐτὸς ἐν συνεννοήτῃ φαίνεται, ὅπως βεβαιοὶ ὁ Μακρυγιάννης, μὲ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ ρωσικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ κόμματος, Α. Μεταξᾶν καὶ Α. Μαυροκορδάτον, εἶχε προβῆ εἰς τὸ ἀνταρτικὸν του κίνημα, δι' ἐγγράφου του πρὸς τὸν Λίβον, παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ φέρῃ εἰς γνῶσιν τοῦ Γλαράκη, ὅτι «ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει δικαίως ἀφορμὰς νὰ παραπονεῖται κατὰ τῆς διαγωγῆς τοῦ κ. Σουδερς, εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν (δηλ. τοῦ Γρίβα), καὶ δὲν φαίνεται νὰ ἀληθεύῃ ἡ τοιαύτη ἀξιῶσις τοῦ κ. Γλαράκη, ὅτι δηλ. ὁ στρατηγὸς Γρίβας, κατὰ τὴν ἐν Πρεβέζῃ διαμονὴν του παρεσχέτασε προσβολὴν ἄλλην κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας...» Καὶ ἡ διακοίνωσις ἐκείνη τοῦ Πάλμερστον συνέχισεν ὡς ἑξῆς: Ἡ παράτασις τῆς διαμονῆς τοῦ Γρίβα (εἰς Πρέβεζαν) ὀφείλεται εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ποῦ εἶχεν ἀρχίσει μὲ τὰς Τουρκικὰς Ἀρχάς, διὰ νὰ μάθῃ εἰς ποίαν πόλιν τοῦ ἑσσιωτικῆς τῆς Ὀθωμανικῆς Ἐπικρατείας ἠδύνατο νὰ μεταβῇ μὲ τοὺς ὁπαδούς του, καὶ ἐὰν ἡ κυβέρνησις ἔδειξε κάποιαν συμπάθειαν πρὸς αὐτόν, ἔπραξε τοῦτο μόνον καὶ μόνον διότι οὗτος (ὁ Γρίβας) ὑπῆρξε θῦμα τῆς τυραννίας, τῆς ἀδικίας, διαφθορᾶς καὶ βίας, σύστημα ποῦ καταπιέζει καὶ ἐρεθίζει τὸν ἑλληνικὸν λαόν, πανταχοῦ ὅπου ἡ ἐνέργεια τοῦ συστήματος τούτου ἐγένετο αἰσθητή, σύστημα, ποῦ κατὰ φυσικὴν συνέπειαν προκαλεῖ φανερὰν ἐπανάστασιν».

Εἰς τὸ περίεργον αὐτὸ ἐγγράφον, ὅπως βλέπομεν ὁ Πάλμερστον, οὐτε πολὺ, οὐτε ὀλίγον κατέληγε νὰ κατηγορῇ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὅτι μὲ τὸ καταπιεστικὸν τῆς σύστημα, δημιουργεῖ ἐπαναστάσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα (1).

Εἰς τὴν διακοίνωσιν ἐκείνην τοῦ Πάλμερστον, συντεταγμένην ὅπως βλέπομεν εἰς ὕψος ἀσυνήθους δριμύτητος καὶ σκαιότητος, καὶ ἡ ὁποία προσέβαλε τὸν βασιλέα, καὶ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, καὶ διὰ τὸ ὕψος τῆς

1. Πρὸβλ. ἐφημ. «Διών» φύλλον 2041 τῆς 26|10|1862.

έποιας εἰ «Κρισί· τοῦ Λονδίνου ἔγραφον ὅτι «ἐντρέπονται ἀναλογιζόμενοι ὅτι τοιοῦτου τρόπου ἀλαζωνικοῦ καὶ ἀπρεποῦς ἐγένετο χοῆσις ὑπέρομετρος, πρὸς τὸ νεώτατον καὶ ἀσθενέστερον τῶν εὐρωπαικῶν κρατιῶν, καὶ τοιαύτη ἐγένετο κατάχρησις τοῦ ὀνόματος τῆς βασιλείας Βικτωρίας καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ», ἡ κυβέρνησις Τζαβέλα δὲν ἐδίστασε νὰ στείλῃ «κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως» τὴν 17]29 Νοεμβρίου πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις πρέσβεις ἐγκύκλιον διαμαρτυρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν πρὸς ἡλικίαν τῆς ἱκανοποίησιν, ἐπεσόφισεν αὕτη καὶ ἀντιγραφον τοῦ ὑβριστικοῦ ἐἴναι ἐγγράφου τοῦ Πάλμερστον. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Τζαβέλα δὲν ἦτο μὲν συντεταγμένη εἰ ὕψος ἐξ ἴσου σφοδρόν, ἀλλὰ ἀρκεῖα ἐντόνον. Ἡ τοῦ ὕψος διαμαρτυρίας ἀσθενοῦς κράτους πού ἀδικεῖται, ἐναντίον τοῦ ἀκούοντος, εἰς τὴν ὁποίαν ἔως διαμαρτυρίαν ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἔλεγε ὅτι ἀπὸ τῆς κατηγορίας ἐκείνας τοῦ ἀγγλικοῦ ἐγγράφου οὐδεμίαν ὑπῆρχε πού νὰ μὴ διεψεύδετο ἀπὸ αὐτὰ ταῦτα τὰ πράγματα.

Τὸ ὑπουργεῖον Τζαβέλα παρητήθη τὴν 8 Μαρτίου 1848. Τὴν παραίτησιν τοῦ Τζαβέλα ἄλλοι ἀπέμεινον εἰς τὸ ὅτι εἰ ἀντιπροσωποὶ τῶν γερμανικῶν κυβερνήσεων, ἐπίεσαν πρὸς τοῦτο τὸν Ὅθωνα, φοβούμενοι τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐπαναστατικῆς Γαλλίας εἰς τὸ νέον ὑπουργεῖον.

Ἄλλοι τὴν παραίτησιν ἐκείνην τὴν ἀπέδιδον εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1848, πού εἶχε γίνει εἰς τὴν Γαλλίαν, ἡ ὁποία ἀέτρεψε τὸν βασιλέα Λουδοβικὸν Φίλιππον καὶ τὸν πρωθυπουργὸν Γκιζώ, πού ὑπεστήριζεν ὄχι μόνον τοὺς φίλους τοῦ Κωλέττη, ἀλλὰ καὶ τὸν βασιλέα Ὅθωνα, καὶ ἡ ὁποία ἐπανάστασις ὠδήγησε εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῆς Β' Δημοκρατίας εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ μεταβολὴ ἐκείνη εἰς τὴν Γαλλίαν ἐκλόνησε τὴν θέσιν τῆς κυβερνήσεως Τζαβέλα, πού ἀπετέλει συνέχειαν τῆς κυβερνήσεως Κωλέττη, καὶ ἐστηρίζετο εἰς τὸν Λουδοβικὸν Φίλιππον. Ἡ εἶδησις τῆς μεταπολιτεύσεως τότε εἰς τὴν Γαλλίαν, εἶχεν ἐξεγείρει εἰς Ἀθήνας κάποιον ἐνθουσιασμόν καὶ ὅσοι εἶχον συμφέροντα εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ καθεστώτος, ὠνειρεύοντο δημοκρατικὴν Ἑλληνικὴν, καὶ μὲ αὐτὴν ἐζήτουν νὰ

κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ πραγματοποιηθῶσιν τὴν Μ. Ἰδίαν (*).

«Ἐν τῷ παγκοσμίῳ ἐκείνῳ κλύδωνι, γράφει ὁ Δραγούμης, τῷ καταποντίζοντι θρόνους καὶ ἀναθρόζοντι δημοκρατίας, ὑπουργεῖον διευθυνόμενον ὑπὸ ἀνδρὸς γενναίου μὲν, κατὰ τὰς μάχας, ὅλως δὲ ἀγοιματόν καὶ ἀμαθεσιῶτον περὶ τὴν κυβέρνησιν καὶ σκαφιδίου, ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ ταυαγήσῃ συμπαρασῶρον καὶ τὴν δημοσίαν τάξιν».

Τὴν μείωσιν αὐτὴν τῆς ἐμπειροσύνης πρὸς τὴν κυβέρνησιν Τζαβέλα ἐκ μέρους τῆς νέας κυβερνήσεως τῆς Γαλλίας, ἐπίβηται ὡνεὶ καὶ ὁ τότε πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας, εἰς Ἀθήνας, ἔστις τὴν 16]8]49 ἔγραψεν ὅτι «συνετὴν καὶ μειρίαν μόνον δυναμῆτα νὰ κάμωμεν χοῆσιν τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Κωλέττη, οἱ ὅποιοι οὔτε τὸ κλέος, οὔτε τὴν σοφὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἔχουσι».

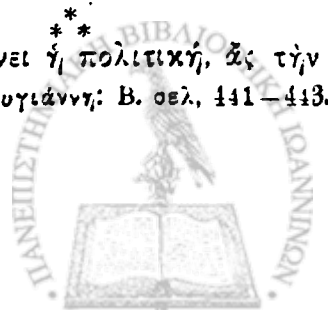
Ἄλλοι τὴν ἀποδίδουν, εἰς τὴν ὑπόδειξιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλοπρεσβευτοῦ Στάτφορντ Κάνιγγ, τὸν ὁποῖον κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1848, εἶχεν ἀποστείλει ὁ Πάλμερστον, ἵνα συμβουλευθῆ τὸν Ὅθωνα ὅτι «καθῆκον αὐτοῦ ἦτο νὰ ἐγκαταστήσῃ ὑπουργεῖον ἰσχυρόν ἀπὸ τοὺς ἐξέχοντας πολιτικούς ἀνδρας τῆς χώρας, καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς αἰτήσεις τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως».

Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν ἐξέφραξεν ἀπὸ τὸν Ἰούλιον ἔρδη τοῦ 1847, ὁ Θεοβενέ πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Disraeli γράφων:

«Οὐδεὶς τῶν φίλων (τοῦ Κωλέττη) θῆ ἠδύνατο νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ εἰς τὴν ἐπιτοσοσύνην τοῦ βασιλέως, οὔτε θὰ ἦτο ἀξίω τῆς ἐνεργοῦ ὑποστηρίξεως τῆς Γαλλίας καὶ τῶν πρακτιῶρων τῆς».

Ἄλλοι τέλος τὴν παραίτησιν τοῦ Τζαβέλα ἀποδίδουν εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν πού εὑρισκεν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἀρνησιν ὀρθεν τοῦ βασιλέως νὰ ὑπογράψῃ τὸν διορισμὸν νέων γερουσιαστῶν, καίτοι ἡ Βουλὴ εἶχε δώσει τὴν συγκατάθεσιν τῆς, καθὼς τέλος καὶ εἰς τὴν ἀρνησιν τοῦ βασιλέως ἔπως διακόψῃ τὰς ἐργασίας τῆς Βουλῆς ἐπτεσσαρκακονθήμερον.

* * *
Ἐδῶ τελειώνει ἡ πολιτικὴ, ἀς τὴν χο
1. Πρβλ. Μακρυγιάννη: Β. σελ. 441—443.

ρακτηρίζωμεν οὖτω, δράσις τοῦ Τζαβέλα. Ἀπομένει δὲ καὶ μία ἀκόμη δράσις, π:ὺ φανερώσει τὸν πατριωτισμὸν τοῦ ἀνδρός.

Ὅταν οὖτω, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1854, ἐλόκληρον τὸ ἔθνος κατεΐχετο ἀπὸ πολεμικὸν ὄργανον καὶ τὰ δλέμματα δλων ἦσαν ἐσ-ραμμένα πέραν τῶν συνόρων, ὅπου προετοιμάζοντο μεγάλα γεγονότα, δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ ἀπαετασθῆ ἡ σημαία τοῦ Σταυροῦ καὶ νὰ ἐκραγῆ ἡ ἐπανάστασις τῆς Θεσσαλίας ὑποδαυλιζομένη καὶ κάθε τρόπον ἀπὸ τὸν βασιλέα Ὅθωνα, καὶ Ἀμαλίαν, οἱ ὅποιοι κατεχόμενοι καὶ εἰς δὺ ἀπὸ ἱερὸν ἐθνουσιασμὸν ἀπὸ τὸν ὀρεστοῦν διεπνέετο ὄλος ὁ ἑλληνισμὸς (1) ἐσκέπτετο νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν Μ. Ἰδέαν, εἰς τὸν Κ. Τζαβέλαν ἐνεπιστεύθη τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατολογηθέντος πληθυσμοῦ, νὰ ἐξέλθῃ τῶν συνόρων καὶ ἀπελευθερώσῃ τὴν Ἡπειρον.

Ὁ Σουλιάτης ἀρχηγὸς ἐδέχθη τὴν ἐντολήν π:ὺ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰ ἐνθέρμους αὐτοῦ ἐπιθυμίας, καὶ ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας μὲ μικρὰν συνοδίαν καὶ μόνον τὸ ἐπιχειρῶν του, ἔχων ὡς διευθυντὴν τοῦ πολιτικοῦ του τμήματος τὸν ζαγορίσιον Γεώργιον Τισαμενὸν, μόλις δμως ἐφθασεν εἰς ἱεροσόλγην, εὔρεν ἄλλοπροσάλλους διατα-

γὰς καὶ ἐλαχίστην προπαρασκευὴν διὰ τὴν ἐκστρατείαν.

Ὁ Ὅθων ἀβουλος, ἀναποφάσιτος, διαστακτικὸς, ἀπελπιστικὰ βραδύς, ἀπὸ φύσεως δὲ πολὺ ὀλίγον κατάλληλος νὰ ἡγηθῆ τῶν θερμαίων Ἑλλήνων, εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς κρατικῆς των ζωῆς, ἔδωκεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην τὰ σπέρματα τῆς διαλύσεως, διότι ἡ Ἑλλάς τὸ ἐπειδὴ δὲν ἠΐνατο νὰ κατέλθῃ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ ἀνεπιστήμως τρόπον τινα, ἐπολέμει, ἐγένετο αἰτία πολλῶν καταχρήσεων, οἱ ὑπεύθυνοι τῶν ὀποιῶν δὲν ἦτο δυνατὸν καὶ ἔυκολον νὰ ἐξελεγχθοῦν καὶ τιμωρηθοῦν. Συνεπεία τῶν καταχρήσεων τούτων, οἱ ἐπαναστάται ἐστεροῦντο ἐφοδίων καὶ ἄλλων ἐπιτηδείων, ἐλλείπει δὲ ἐπὶ πλέον καὶ στρατιωτικῆς πειθοργίας διεγείροντο διχόμοιαι καὶ ἐριδες, μεταξὺ τῶν στρατευθέντων. Τὸ ἄλλοπρόσαλλον τέλος τῶν ὀδηγῶν πὺ διεβιβάζοντο τότε ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ αἱ ἀντιλήψεις των, οἱ ἦρκει ἡ παρουσία εἰς τὰ σύνορα μερικῶν στρατηγῶν μὲ εἰδοξὰ ὀνόματα, ἵνα οἱ ἀλύτρωτοι Ἕλληνες ζητήσουν τὴν προσάρτησιν των μὲ τὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ ἡ μὴ παροχὴ πρωτοβουλίας εἰς τὸν ἀρχηγόν, δὲν ἱκανοποιούσιν τὰς ἐφέσεις τοῦ Τζαβέλα, πιστοῦ λάτρου τῆς πειθαρχίας, ὁ ὀποιος ὅσον ἐνθερμώτερον ἐπεθύμει νὰ ἀγωνισθῆ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος, τόσον ἀντιπατικὰς ὀδηγίας ἐλάμβανεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Οἱ συνοδεύοντες τότε τὸν Τζαβέλαν Δημ. Ν. Μπότσαρης Σπ. Καροτακάκης καὶ Δημ. Γρίβας (υἱὸς τοῦ ὑποστρατιῆ σου Θεοδ. Γρίβας) πὺ εἶχον μεταβῆ με τοὺς ὑποδοῦλους ἀδελφοὺς, ἀφύσταντες τὴν ὑπηρεσίαν των εἰς τὸν στρατὸν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, βαρυνθέντες ἀπὸ τὰς ἀτελοειτήτους ἀναβολὰς τῆς ἐξόδου, ἐξῆλθον αὐτοὶ ὅλως, καὶ ὁ μὲν Γρίβας συνήψε τὴν μάχην τοῦ Κοτσελιοῦ, ὁ δὲ Καραϊτκάκης, προχώρησε μέχρι τῆς Λάκκας τοῦ Μπότσαρη, ὅπου ἦλθεν εἰς συνεινότην μὲ τοὺς Χριστιανούς. Τὰ ἀτομικὰ δμως αὐτὰ κινήματα, ὅχι μόνον δὲν ἱκανοποιούσιν τὰ σχέδια τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κινήματος, ἀλλὰ ἐχειρο ἐρέουσιν πολὺ τὴν θέσιν των.

Ὅλα αὐτὰ εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν

1 Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1854, ἦτο μὲν προῖόν τῆς Μ. Ἰδ. ἀπὸ τὴν ὀποίαν ἐνεφορεῖτο τότε ὁ ἑλληνισμὸς, ἀλλὰ θύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἕξογον τοῦ θῶνος καὶ τῆς Ἀμολίας, οἱ ὅποιοι ὀρμώμενοι ἐδύγενῆ φιλοδοξίαν, ἠμέραν καὶ νύκτα συνεπέπτοντο μὲ τοὺς στρατιωτικοὺς διὰ τὸν σκοπὸν τόν. Ὁ Μεταξᾶς ἐθεώρει τὸ κίνημα ἐκεῖνο ὡς ἄνδρῶρον καὶ ὄψιμον συγχρόνως. Πρώρον διότι ἐξεργάγη πρὶν οἱ Ρῶσοι περάσουν τὸν ὀναβιν καὶ τὰ Βαλκάνια, ὄψιμον δὲ διότι ἡ ποικιλία τῆς Εὐρώπης, ἐάν ἐγένετο τοῦτο πολὺ πρότερα, ἦν εἶχεν ἴσως ἄλλην διεύθυνσιν, ἐνῶ τῶρα καὶ ἐν τῇ τῆς κινήματος, νομίζει δμως ἀφοῦ τὸ κίνημα ἔγινε, δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῆ. Πολλοὶ τότε ἐσκέπτοντο κατ' αἰτιῶν τὸν τρόπον, οἱ οἱ μὲν ὀμως ἐφρόνον ὅτι τὸ κίνημα δὲν ἦτο ἔτε πρότερον, οὔτε ὄψιμον, ὅτι ἐάν ἐγένετο ἀρτερα, ἦν ἐφάνετο ὅτι συνεδέετο μὲ τὸν πόλεμον τῶν Ρῶσων, ὅχι αὐτοτελές ἐάν δὲ ἐγένετο ὀσῆτερα, ἦτο χειμῶν καὶ αἱ συνκοινωνίαι ὀλοοί, ἐνῶ ὅταν ἐξεργάγη, οἱ ἐπαναστάται ὀκρον τὰ βουνὰ, ὡς φρούρια τῶν Χριστιανῶν. Δυναχῶς δμως ὀλις ἐξεργάγη τὸ κίνημα ἐπῆλθε ἐπὶ ὀρυμύτατος, πὺ διήκασεν ὀλον τὸν Μάρτην καὶ μέρος τοῦ Ἀπριλλιοῦ πὺ παρέλυσε διὰ τὴν τοῦτο (Πήλικα: Ἀπομνημονεύματα σ. 141-142).

ΠΑΝΤΑΖΗ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ

Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΗ ΔΩΡΗΤΗ ΧΡ. ΤΖΑΓΓΡΗ (1736)

Οἱ Ἡπειρώτες, πού ξενητεύτηκαν καί πλούτισαν, μᾶς ἔχουν συνηθίσει σέ μεγάλες δωρεές. Ἐτσι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς συνδέσανε τὸνομά τους μὲ φιλανθρωπικά καί πνευματικά ἰδρύματα πού τιμᾶνε τὸν τόπο μας Ἡ γενέθλια γῆ τους, μὲ τὰ κακοτρόχαλα βουνά της. τὰ περισσότερα ματωμένα σ' ὅλη τῆ χώρα μας, τοὺς τραβοῦσε μὲ μιὰν ἀκατανίκητη ἔλξη γυρισμοῦ πλούσιου σ' εὐεργεσίες. Αὐτῆ, κατὰ κύριο λόγο, κι' ἔπειτα κι' ἡ μεγάλη φτωγὴ πατρίδα, γεύτηκαν τοὺς καρπούς τοῦ μόχθου τους.

Ἀληθινὰ ἐτοῦτο τὸ γεγονός καταξιώνει ἀπαραβίαστα μιὰ κάποια μεγαλωσύνη, πού κρύβεται στὶς καρδιές αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων.

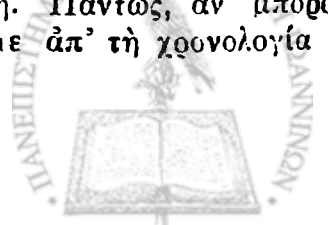
Ἡ περίπτωση πού μᾶς ἐνδιαφέρει σήμερα ἀνήκει σ' αὐτὸν τὸ κανόνα, ὅσο κι' ἂν εἶναι φτωγὴ, μιὰ καὶ ὁ δωρητὴς Χριστὸς Τζαγγρῆς ἀπὸ τὸ Κοτόρτζι τῶν Ἰωαννίνων, φτώχηνε στὰ τελευταῖα του. Παρουσιάζει ὅμως μιὰ κάποια διαφορά: Πὼς ὁ διαθέτης τὶς περισσότερες δωρεές, τὶς ἀνήκει σ' ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια, τῆς Λευκάδας κυρίως, πού τὴν ἀγάπησε σὰ δεύτερη πατρίδα του. Ἄφοῦ ἐκεῖ ἔμενε κι' ἐμπορεύονταν καὶ μὲ Λευκαδίτες συνεργάζονταν. Ἀκόμα, ἂν πρέπει νὰ τὸ λάβουμε ὑπόψη μας, μὲ τὶς δυὸ πρῶ-

ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος ἐκείνου καὶ τὸν θάνατον, ἔπειτα ἀπὸ λίγον καιρὸν τοῦ Τζαβέλα (9 Μαρτίου 1855) ἀπὸ λύπην, διότι δὲν κατώρθωσε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του, ὁ φιλότιμος αὐτὸς στρατηγός, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀνεπαρκῆ σὺνταξίν του, ἔδαπάνη, εἰς μυστικὰς ἐνεργείας παρομοίων ἐκστρατειῶν.

τες του διαθήκης, πού μείνανε ἀνεκτέλεστες ἄφηνε πολλὰ δωρεές σὲ ἐκκλησίες τῆς Κέρκυρας καὶ τῆς Ἄρτας. Τὸν διέκρινε, πᾶν πρῶτον, ἓνα εὐρὸν πνεῦμα: Ἡ διάθεσί του ἦτανε πλατεῖα, νὰ δωρίσει, νὰ εὐεργετήσῃ τόπους καὶ πρόσωπα μὲ τὰ ὅποια συνδεδεθῆκε κατὰ τὸ χρόνο τῶν ἐμπορικῶν τῶν σχέσεων. Κι' αὐτῆ του ἡ τέταρτη λογικὴ διάθεση, κατακυρώνεται περισσότερο μὲ χρηματικὰ ποσὰ πού ἄφηνε σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς χῆρες, σὴν πόλη Λευκάδα, σ' ὅλες καὶ φτωγούς. Ἀκόμα τοῦ μᾶτωνα τὴν γὰρ διὰ καὶ ἡ σκληριὰ μὲ τὰ δεινὰ της. Ἐπὶ γὰρ ν' ἀλαφρώσει τὸν πόνο τῶν συγγενῶν του ἄφησε σὲ πολλοὺς τοὺς χοήματ' νὰ πληρώνουν τὸ χαράτσι στοὺς Τούρκους.

* *

Βιογραφικὰ στοιχεῖα ἢ ἄλλες πληροφορίες, ἔξω ἀπ' αὐτὰ πού μᾶς δίνουν οἱ τοιοῦτοι Διαθήκες δὲν ἔχουμε: Κατάγονταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Κοτόρτζι, τῆ σημερινῆ Ἀετορρογῆ, ἔξω ἀπ' τὰ Γιάννενα. Πότε ἀκριβῶς γεννήθηκε δὲν ξέρουμε. Ἡ ληξιαρχικὴ πράξι τῆς γέννησός του, ἂν ὑπάρχει, εἰς βρισκεται στὰ ληξιαρχικὰ βιβλία τῆς Ἀετορράχης. Ἐπικοινωνήσαμε μὲ τὸν πρόδρομο τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ, μὰ ἡ ἀπάντησις ἦταν πὼς κανένα ἀπολύτως σὲ χεῖρὸ γράφου ἢ προφορικὸ δὲν ἔχει οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ ἄλλοι κάτοικοι τοῦ χωριοῦ. Μᾶς εἰδυγνωστά μόνον τὰ ὀνόματα τῶν γονέων του πού τὰ ἀναφέρει σὲ τὴν Διαθήκη: Τὸν πατέρα του τὸν ἔλεγαν Γεώργιο καὶ τὴν μητέρα του Λάμπρο. Ξέρουμε ἀκόμα καὶ ὀνόματα μερικῶν συγγενῶν του, ἀπ' ἴδια πάντα πηγῆ. Πάντως, ἂν μπορούσαμε νὰ συμπεράνουμε ἀπ' τὴ χρονολογία τ

Διαθηκῶν καὶ τὴ χρονιὰ τοῦ θανάτου του, ἃ πρέπει νὰ γεννήθηκε νύρω στὰ 1670—80. Τὴν περίπτωσι, πὼς μπορεῖ νὰ γεννήθηκε στὴ Λευκάδα πρέπει νὰ τὴν ἀποκλείσουμε. Γιατὶ στὴν πρώτη του Διαθήκη ἀναφέρεται: «... ὁ παρὼν κὺν Χρῖστος Τζαγγρῆς ἀπὸ τὰ χωριὰ τῶν Ἰωαννίνων εὐνοϊκῶς ἐἴσε τούτη τὴν χώραν...» κί ἄλλοῦ «ἀφήνω εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, πατρίδα μου, κλπ.» Ἐπειτα ἡ ἀδελφὴ του μένει στὸ Κοτόρτζι. Ἰότε τὰ ἐγγραφοὶ ἀναστάθηκε στὴ Λευκάδα μᾶς εἶναι ἀγνωστο. Πάντως ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς ἐγγλεμπόρους Ἰεωῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων καὶ ἐμπορεύονταν συνεταιρικά, ἀρχικὰ μὲ τὸν Ἀνιστάσιο Σταῦρος κ' ἀργότερα μὲ τὸν Παναγιώτη Πιταδόπουλο. Τὶς προμήθειές του εἴφε νε ἀπ' τὴ Βενετία ὅπου πῆγαινε συχνά, καθὼς φέρεται. Τὸ ταξίδι ὡς ἐκεῖ τὸν ἐπίπονο κί ἐπικίνδυνο. Γι' αὐτὸ τὸ ὄγο καὶ τὸν κυρίευσ ὁ φόβος μὴ πάθει κανένα κακὸ ἢ μὴ χαθῆ. Ἔτσι στὰ 1717 τὸ ἦνα Ἰούλιο ἔκαμε τὴν πρώτη Διαθήκη, ῥᾶγμα πὸν δείχνει πὼς ἦταν καὶ σὲ προορημένη κάπως ἡλικία. Ἡ διαθήκη συντάχθηκε ἀπ' τὸ Συμβολαιογράφο Λευκάδας Ἰωάννη Γαβαλά (1).

Ἐπειτα ἀπὸ ἓνα χρόνο πάνω κάτω τὸν ἀπρίλη τοῦ 1718 ἔκαμε τὴ δεύτερη, στὸν ἴδιο συμβολαιογράφο (2) καὶ γιὰ τὸν ἴδιο γο. Ἡ δεύτερη εἶναι ἡ πλουσιώτερη, γίνεται πὼς οἱ προματίες πὸν ἔφερε τὸν προηγούμενο χρόνο ἀπ' τὴ Βενετία τοῦ ῥηκαν μεγάλα κέρδη. Μὰ καὶ ἡ δεύτερη ἀθήκη ἀκυρώθηκε ἀπ' τὴν τρίτη καὶ τελευταία, ὅπως ἀκυρώθηκε καὶ ἡ πρώτη ἀπ' δεύτερη.

Ἡ τρίτη Διαθήκη συντάχθηκε στὰ 1723 ἀπ' τὸ συμβολαιογράφο Λευκάδας Τζωρτζη Παρμπάριγο (3). Καὶ κηρύχθηκε ἐκτελεστή ἰς 6 Δεκεμβρίου 1736.

Στὸ χρονικὸ διάστημα τῶν πέντε χρό-

νων πὸν μεσολάβησε ἀπ' τὴν δεύτερη ὡς τὴν τρίτη φέρεται πὼς οἱ προματίες τοῦ Τζαγγρῆ δὲν πηγαν καθόλου καλά. Οὐσιαστικὰ φτώχηνε. Ἐπειτα θᾶχε κιόλας γεράσει καὶ δὲν μπορούσε ν' ἀναπτύξει δραστηριότητα ἐμπορικὴ καὶ νὰ κάνει ταξίδια στὴ Βενετία. Κί ἔπειτα ἀπ' αὐτό, μόνος, μὴ ἔχοντας πὸν νὰ στηριχθεῖ, ἔγινε μοναχὸς στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου στὸ Λειβάδι τῆς Καρυσῆς Λευκάδος. Πέθανε στὸ σπῖτι τοῦ στὴ Λευκάδα σὶς 9 Δεκεμβρίου 1736. Τὴν ἴδια μέρα κηρύχθηκε ἔκτε ἐστὶ ἡ Διαθήκη του καὶ εἶναι ἡ παρακάτω:

Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμήν. 1723 ἐν μηνὶ Δεκεμβρίου 6 στὸ παλαιό. Εἰς τὴν χώραν τῆς Ἁγίας Μαύρας εἰς τὴν Ἀμαξικήν (4), εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χριστοφόρου μοναχοῦ Τζαγγρῆ, ἀπὸ μέρος τοῦ ὁποῖου ἐκαλέστην ἐγὼ ὁ νοτάριος καὶ οἱ παρόντες παρακαλεσμένοι τίμιοι ἀξιόπιστοι μάρτυρες, ὁ ὁποῖος, μόνον ὁποῦ εἶναι ἐν ὑγείαν, φοβούμενος λοιπὸν τὸν αἰφνιδίον θάνατον, μὲ ἐπαρακάλεσε νὰ γράψω τὴν παρούσα αὐτοῦ ἀθήκη καὶ ὕστερον διόρθωσιν, καὶ ἔχοντας χάριτι Χριστοῦ ὑγίει τὸν νοῦν, τὰς φρένας καὶ εἰσὲ πασάντων (sic) αἰσθησεων, πρὸ πάντων εἰς χεῖρας θεοῦ τῷ πνεύματι παραίτητι, τὸ ὁποῖο παρακαλεῖ νὰ δεχτῆ ὡς ἐλεήμων καὶ ἔσπλαχνος, ἀφήνει δὲ πᾶσι τοῖς εὐσεβεῖς (sic) Χριστιανοῖς τὴν ἐν θεῷ ἀγάπην καὶ τελείαν συγχώρεσιν τὴν ὁποῖαν παρακαλεῖ καὶ αὐτὸς λαβεῖν ἐξ αὐτῶν. Εἶτα ἐρωτήθη ἐὰν ἀφήνει κανένα πρᾶγμα εἰσὲ ὀσπιτάλε, φυλακωμένον, σκλάβον καὶ ὄρφανά, καὶ ἀπεκρίθη· ἀφήνω ριάλια τέσσαρα εἰς τὸ ὀσπιτάλια τὸ αὐθεντικὸ ἔσονται τοῦ τόπου. Ἔτι λέγει ἀφήνω εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου στὸ λειβάδι στὸ νησί τῆς Λευκάδος ἓνα δι-

4. Ἡ σημερινὴ Λευκάδα (πόλη) προτοῦ ὀνομασθεῖ Ἁγία Μαύρα εἶχε τὸ ὄνομα «Ἀμαξική», πὸν ἐπικρατοῦσε σ' ὅλο ἰὸν 18ον αἰῶνα, καὶ πὸν ὁμως εἶναι γνωστὸ καὶ στὸ 17ον ἰσως καὶ παλαιότερα. Σὲ ὁ συμβόλαια συντάχθηκαν στὴν Ἀμαξική (στὰ παλαιότατα τοῦλάχιστον) ἡ πόλη σημειώνεται ὅπως ἐδῶ: «Εἰς τὴν χώραν τῆς Ἁγίας Μαύρας εἰς τὴν Ἀμαξική». Δὲς Π. Ρ. (στονοτογιάννη) «Ἡ Ἀμαξική» ἔφημ. «Λευκάς» ἀριθ. φύλλου 52—56, Λευκάδα 195? καὶ Κ. Μαχαιρᾶ «Ἡ Λευκάς ἐπὶ Ἐνετοκρατίας» 1684—1779 σελ. 32—34 σημ. 2.

1. Πρωτόκολλον Νο 2. Δημοσίου συμβολαιογράφου Λευκάδος Ἰωάννου Γαβαλά σελ. 71β—β' Ἀρχαιοφυλακείου Λευκάδος.

2. ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 22β—24α.

3. Πρωτόκολλον Νο 6. Δημοσίου συμβολαιογράφου Λευκάδος Γεωργίου Μπαρμπάριγο (Bartarigo) σελ. 149α—150α Ἀρχαιοφυλακείου Λευκάδος.

σκοπότερο μὲ τὰ φορνημένα του ὄλα ἀσημένια κοστίζει τζεκίνια τριάντα καὶ ἓνα θυμιατὸ ἀσημένιο κοστίζει καὶ αὐτὸ ἕτερα τζεκίνια τριάντα καὶ τὰ ὁποῖα κάνουνε ριάλια τριακόσια ὡς καθὼς κατὰ τὸ παρὸν τρέχουν τὰ τζεκίνια, καὶ νὰ εἶναι καὶ ἀγρικωνῶνται διὰ πλερωμὴ καὶ εὐχρησιστησιν τῶν τριακοσίων ριαλίων ὁποῦ ἔχω φερωμένα εἰς τὸ αὐτὸ μοναστήρι ὡς καὶ ὡς περιέχει τὸ γράμμα μὲ τὸ ὁποῖο τὰ ἀφιέρωσα καὶ περιπλέον ἀφήνω εἰς τὸ αὐτὸ μοναστήρι ἓναν σταυρὸν ἀσημένιον ὁποῦ κοστίζει τζεκίνια τρία, καὶ ἓνα πιτραχίλι παλαιὸ ρεκαμάδο ποῦ ἠθροίσκεται μέσα εἰς τὸ φοριζέρι μου καὶ ριάλια πέντε τῶν πατέρων τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου διὰ νὰ ψάλλουν ἓνα σαρανταλείτουργο διὰ ὄφελος τῆς ἀμαρτωλῆς μου ψυχῆς, μὲ βίρος τοῦ ἐγουμένου καὶ πατέρων τοῦ μοναστηρίου νὰ ἐνιαφιάζουν τὸ ταπεινὸ καὶ πῆλινόν μου σῶμα εἰς τὴν μάντρα τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου σιμὰ εἰς τὸ κηπᾶρι ποῦ εἶναι ὀπίσω εἰς τὸ ἅγιον βῆμα τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὴν μοναχὴν τάξιν, καὶ νὰ κάμουν καὶ τὰ μνημόσυνα τῆς ψυχῆς μου ὡς καθὼς καὶ αὐτὰ ἔχουν τὴν ὑπόσχεσιν μὲ τὸ γράμμα ποῦ ἔγινε ἀνάμεσόν μας. Ἔτι λέγει ἀφήνω εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στοὺς (Σ) Κάρους ἓναν ἐπιτάφιον διὰ τὴν ψυχὴν μου, ἀφήνω εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὸ χωρίον Ἐγκλουβὴ μίαν καθιέρωσιν διὰ μνημόσυνόν μου ἀφήνω εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ ριάλια πέντε διὰ νὰ ψάλλουν ἓνα σαρανταλείτουργο στὴ ψυχὴ μου, ἀφήνω ἕτερα ριάλια πέντε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Παντοκράτορου διὰ ἓνα σαρανταλείτουργο, ἀφήνω ἕτερο σαρανταλείτουργο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ποῦ ἐφημερεύει ὁ παπᾶ Ἰωάννης Παρασκευᾶς. Ἀφήνω ἕτερο σαρανταλείτουργο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Στυρίδως Ἔτι λέγει ἀφήνω καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Μαύρας ριάλια πέντε διὰ ἓνα σαρανταλείτουργο. Ἀφήνω εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, πατρίδα μου, ἓνα Εὐαγγέλιον ἀσημένιο, κοστίζει δουκάτα διακόσια εἴκοσι 220. Διὰ νὰ γραφοῦν τὰ ὀνόματα τῶν γονέων μου εἰς τὴν πρόθεσιν, Γεώργιον καὶ Λάμπρω διὰ αἰώνιον μνημόσυνον

τῆς ψυχῆς των Ἀφήνω εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὸ Κοτορτζὶ καντήλι ἀσημένιο, ἓνα, διὰ ὄφελος τῆς ψυχῆς μου. Ἀφήνω στὸ μοναστήρι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου εἰς τὴν Τζούκα ἓναν σταυρὸν χρυσόν, κοστίζει τζεκίνια τριάντα, διὰ νὰ μοῦ γράφουν τὰ ὀνόματα τῶν γονέων μου εἰς τὴν πρόθεσιν διὰ μνημόσυνον τῆς ψυχῆς τους. Ἔτι λέγει ἀφήνω τοῦ ἀνηψιό μου τοῦ Γεωργίου Ζάβου, κάτοικος εἰς χωρίον Κοτορτζὶ, τὸν ὁποῖο ἐξεκαθαρίζω καὶ διὰ κληρονόμον μου, τζεκίνια χρυσᾶ δέκα μὴν ἠμπορώντας νὰ πρετευτέρη τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὴν περιουσίαν μου. Ἀφήνω καὶ τοῦ Νίκου Μπουσουλή, κάτοικος καὶ αὐτὸ εἰς τὸ ἄνωθεν χωρίον τζεκίνια ὀκτώ Ἀφήνω καὶ τοῦ γέρο Τιμοθέου ριάλια πέντε ἀφήνω ἀκόμη καὶ τοῦ Ἰωάννη Ἀνυφαντῆ κάτοικος στὸ Μοναστηράκι, στὸ Ξερόμερο ριάλια πέντε. Ἔτι λέγει ἀφήνω τζεκίνια χρυσᾶ δέκα, νὰ τὰ λαβαίνει ὁ ἀνηψιός μου ὁ Γεώργιος Ζάβας νὰ τὰ μοιράζη τῶν πτωχῶν, τῶν πλέον χρειαζομένων κατοίκων εἰς τὸ ἄνωθεν χωρίον Κοτορτζὶ. Ἀφήνω ἕτερο ριάλια σαράντα νὰ τὰ μεράσουν τὴν ἡμέραν τῆς θανάτου μου εἰσὲ ὄφελος καὶ πτωχοῦς χρειαζομένους διὰ τὴν ψυχὴν μου. Ἔτι λέγει ἀφήνω τοῦ σινιόρ Ἰωάννου Γεβαλά ριάλια πέντε διὰ δούλεψες ποῦ μοῦ ἔχει καμωμένες. Ἔτι λέγει ἔχω συντροφίαν εἰσὲ τὰ γαστήρι μὲ τὸν Χριστὸ Παπαδόπουλο καὶ ἔχει ὁ αὐτὸς Παπαδόπουλος βλίσιδι ἐδικόν του τζεκίνια ἑκατὸν πενήντα 150, καὶ ἔχω καὶ ἐγὼ βλίσιδι ἐδικόν μου τετρατρεκίνια ἑκατὸν πενήντα, καὶ μετὰ τὸ ἀποθαμὸν μου νὰ γίνεαι ὁ λογαριασμός τοὺς ἐπιτρόπους μου. Νὰ λαβαίνει ὁ ἄνωθεν Παπαδόπουλος, σύντροφός μου, τὸ βλίσιδι τοῦ καὶ νὰ μοῦ κληθήσῃ καὶ τὸ ἐδικόν μου εἰσὲ τὰ χέρια του, ὁμοῦ μὲ τὸ ἐπίλοιπόν μου πρᾶγμα κάμνοντας αὐτὸς τὴν παράση ὁμοῦ μὲ τοὺς ἐπιτρόπους μου, τοῦ προματός ποῦ ἐδιώρισα μὲ τὴν παροῦσα μὲ διαθήκη νὰ δοθῇ καὶ πλερώνοντας τὰ ὀσπρὰ ἀφῆσα νὰ δοθοῦν ὡς καθὼς ἡ αὐτὴ διαθήκη μου περιέχει. Τὰ ἐπίλοιπα ὀσπρὰ καὶ πρᾶγμα ἐδικόν μου τὸ ἀφήνω τοῦ ἄνωθεν Παπαδόπουλου σύντροφού μου, νὰ κάμη ὡς θέλει καὶ βούλεται, χωρὶς ἠμπορεῖ τινὰς ἀποκάτου εἰς καμμιαντῆς

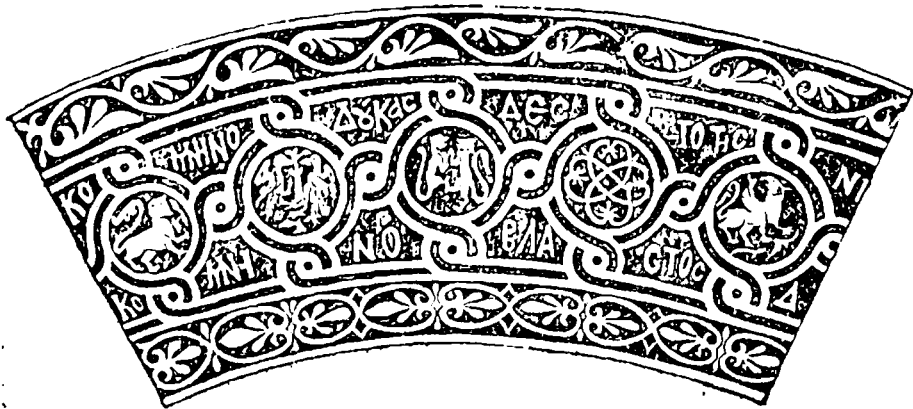
γῆς πρόφασιν νὰ τοῦ δώσῃ καμμίαν πείρα-
ξιν καὶ οὕτως διὰ εὐεργεσίαν τῆς ἐμπιστο-
μένης του συντροφίας καὶ διὰ εὐχαρίστη-
σιν τοῦ κόπου του, πὺν μέλλει νὰ ὑποφέρῃ
μετὰ τὸν ἀπεθιμὸν μου διὰ νὰ δώσῃ ἐνέρ-
γειαν τῆς παρουσίας μου διαθήκης ἀνταμὸς
μὲ τοὺς ἐπιτρόπους μου πὺν ἐξεκαθαρίζω
καὶ θέλω νὰ εἶναι: ὁ Εὐλαβέστατος Παπᾶ
— Ἀθανάσης Κόνδαρης ἀπὸ χωρίον Ἰαλα-
τρο, ὁ σινιὸρ Δημήτριος Παπαπεριτσόπου-
λος καὶ ὁ σινιὸρ Ἀναστάσης Σταῦρος τοὺς
ὁποίους παρακαλῶ νὰ δεχτοῦν τὸ βᾶρος τῆς
ἐπιτροπίας δίνοντας ἐνέργειαν ἀνταμὸς μὲ
τὸν ἄνωθεν Παπαδόπουλον σύνιερ φόν μου
εἶσι: ὅσα ἐδιώρισα μὲ τὴν παροῦσα μου
διαθήκη. Ἀφήνω τῶν ἄνωθεν ἐπιτρόπων
ριάλια δέκα τοῦ καθενὸς διὰ τοὺς κόπους
πὺν μέλλει νὰ κάμουνε: νὰ δίνουν καὶ διὰ
πλερωμίν τοῦ νοδάρου ἕτερα ριάλια δέκα.
Ἔτι λέγει τὰ ριάλια σαράντα πὺν ὡς ἄνω-
θεν ἄφησα νὰ μεριστοῦν τὴν ἡμέραν τῆς
θανῆς μου, νὰ δίδονται καὶ μειριάζονται
ἐδῶ εἰστήγ Ἀμαξικῆ. Καὶ οὕτως ἐποίησε
τέλος καὶ θέλει ὅτι ἡ παροῦσα αὐτοῦ δια-
θήκη καὶ ὑστερή του θέληση νὰ ἔχῃ τὸ σιέ-
ρεο, βέβαιο καὶ ἀμειάρητο ἐν παντὶ κρι-
τησίω καὶ εἰς πᾶσα καιρὸν, κόβοντας καὶ
ἠλλοιώνοντας κάθε ἕτερην Διαθήκην του

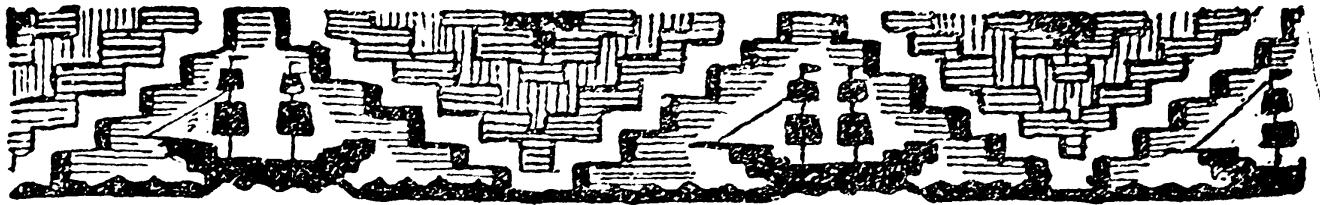
πὺν προτύτερα θέλει ἔχει καμωμένη νοδα-
ρικὴ ἢ πριβάτα, ἢ ὁποία νὰ μὴν ἔχῃ καμ-
μίαν ἐνέργειαν τόσον ὡσάν μὴν ἤθελε τὴν
κάμει, εἰς μαρτυρίας τοῦ σινιὸρ Δημητρίου
Δοξαρά, σινιὸρ Ἀναστάσης Πολίτη. Ἀκό-
μα ἐξεκαθαρίζει ὁ ἄνωθεν Τζανγγρηὺς πὺν
ἔλαβε ἀπὸ τὸν ἄνωθεν Παπαδόπουλο τὰ
τζικίνια ἑκατὸν ὀγδοῆντα, διὰ τὰ ὁποία τοῦ
ἔχει καμωμένη τὴν πεντζαρία ὁ Ἰωάννης
Τζουράκης, καὶ ἔσκησα τὴν ὁμολογίαν καὶ
δὲν πρετεντίρω τίποτις ἀπὸ τὸν αὐτὸν Πα-
παδόπουλο διὰ τὸ ἄνο εἰρημένο χρέος.

Δημήτριος Δοξαράς. μαρτυρῶ
Ἀναστάσης Πολίτης, μαρτυρῶ

Στὸ περιθώριο ἀριστερὰ σημειώνονται
τὰ παρακάτω :

1736 ἐν μηνὶ Δεκεμβρίου 9: στὸ πα-
λαιό. Εἰς τὴν Ἀμαξικὴν ἐκήρυξα τὴν ἀντί-
κρου διαθήκην μέσα εἰς τὸ σπίτι (... ..) τοῦ
Χριστοφόρου μοναχοῦ Τζανγγρηὺ (sic) ὁ ὁ-
ποῖος ἐπέραςε εἰς ἄλλην ζωὴν εἰς καιρὸν
πὺν ἀκόμα εὐρίσκονταν τὸ λείψανό του στὴν
οἰκίαν του, παρὼν ὁ ἡγούμενος τοῦ μονα-
στηρίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου στὸ λειβάδι,
οἱ σπεντάμπιλοι σύνιερχοι σινιὸρ Βασίλης
Γαζῆς καὶ σινιὸρ Εὐστάθιος Σέρβος καὶ
μερικοὶ ἄλλοι ἀκροατές.

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΟΝ*

ιστορικής τινός περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου
ἡιερωτικῆς πόλεως Ἄρτης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΧΟΛΙΑ: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

Ζ.) Θεοδώρια ἢ κοινῶς Θεοδώριανα,^(*) κείμενον εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἀρχαίας Θεοδωρουπόλεως, πόλεως τῆς Ἀθαμανίας, κατὰ τὸν Μελέτιον, καλουμένης ἤδη Σελιὸ καὶ ἀλιεργουμένης, ἐνθα εὐρίσκονται πᾶντολλαι ἀρχαιότητες ὑπὸ τῶν γεωπόνων, ὑπάρχουσι δ' αὐτόθι καὶ ἐρείπια Ναοῦ τῆς ἁγίας Παύσκεινης, καὶ εἰς ἑτέραν θέσιν ὁ ομαζομένην Σκαρπάρ, ἕτερος Ναὸς τῆς αὐτῆς ἁγίας. Οἰεῖται τὸ χωρίον τοῦτο ὑπὸ 180 περίπου οἰκογενειῶν, ἐκκλησιαζομένων εἰς τοὺς Ναοὺς τοῦτε, κατὰ τὸ ἔτος 1881, ἀνακαινισθέντις ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου κειμένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὅπου καὶ πῶλλά ἐρείπια οἰκιῶν ὑπάρχουσι, ἐξ ὧν εἰκόζεται ὅτι τὸ χωρίον ὑπῆρχέ ποτε αὐτόθι. Ἔχει καὶ παρεκλήσια σωζόμενα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τοῦ Προφ. Ἡλιοῦ, ἅτινα σὺν τοῖς λοιποῖς Ναοῖς ἐπισκεπτοῦνται καὶ ἱεουργοῦνται ὑπὸ 4 ἱερέων. Πλησίον τοῦ χωρίου κεῖται ἱερὸν Μονήριον σεμνυόμενον εἰς τὸ γενθλιον τῆς Θεοτόκου, οἰκοδομηθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1775 παρὰ τοῦ ἡγουμένου Ἀνθίμου, ὅστις ἀποδομήσατο δατιίη τοῦ Μονηδρίου καὶ ἀλληλοδιδασκτικὴν σχολήν. Ἐν τούτῳ πρότινων ἐτῶν ἡγουμενεύε ἰθαγενής τις ἱερομόναχος Μελέτιος. Ἐν ταῖς ὑπηρεσίαις τοῦ χωρίου ῥέουσι δὶ' ὡ ποταμίσκοι ἀνώνυμοι, ἐπονομάζομενοι δὲ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Γκούραι, οἵτινες ἀηγάζοντες ἐκ Βουργαρελίου εἰσβάλλουσιν εἰς τὸν Ἀχελῶον.

Η.) Μελισσουργοὶ ^(**) τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι μετὰξὺ κοιλάδος σχηματιζομένης ἀφ' ἐνὸς μὲν, ὑπὸ τοῦ ὄρους Τσουμέρκων, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὑπὸ τινος ἄλλου ἀπέναντι τοῦ Πίνδου κειμένου, ὠνομάσθη δὲ Μελισσουργοί, διότι, κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν, ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ὑπῆρχον πρὶν ἢ συνεικισθῆ σμήνη μελισσῶν ἢ μελισσοστάσια. Τὸ χωρίον οἰκεῖται ὑπὸ 400 σχεδὸν οἰκογενειῶν με ἀναστευουσῶν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 207.

27. Τὰ Θεοδώριανα εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ)μα 19-8-1912, Φ.Ε.Κ. 244|1912). Σύμφωνα με τὴν ἀπογραφή τοῦ 1951 ἔχουν 194 κατοίκους, ἀπ' τοὺς ὁποίους οἱ 73 κατοικοῦν ἐστὸν (συν)σμὸ Σκαρπάρ. Πολλοὶ κάτοικοι τῶν Θεοδωριάων σκόρπισαν στὰ γύρω χωριά ἢ γκατεστάθησαν στὴν Ἄρτα. Ἀρχετοὶ ἀπ' αὐτοὺς πηγαίνουν στὸ χωριὸ τους κάθε καλοκαίρι. Στὰ Θεοδώριανα εἶναι ἕνας ναὸς, με ἕνα ἱερέα.

Γιὰ τὰ Θεοδώριανα κοιτάξτε: Γ. Λουζόπουλου «Τὰ Θεοδώριανα Ἄρτης» στὴν ἐφημ. «Ἡπ Μέλλον» φ. 63|6-9 1938

28. Οἱ Μελισσουργοὶ εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ)μα 19-8-1912, Φ.Ε.Κ. 254|1912). Οἱ κάτοικοι τῶν σύμφωνα με τὴν ἀπογραφή τοῦ 1951, ἀνέρχονται σὲ 167, ἀπ' τοὺς ὁποίους οἱ 82 κατοικοῦν στὸ (συν)σμὸ Κλήμα. Ὁ πραγματικὸς ὅμως ἀριθμὸς τῶν κατοίκων εἶναι πολὺ μεγαλύτερος. Πάμπολλοι ξεχειμωνιάζουν στὴν Ἄρτα καὶ τὸ καλοκαίρι ἐπιστρέφουν στοὺς Μελισσουργοὺς. Ἀλλὰ καὶ ἑκατοντάδες ἐγκατεστάθησαν μεταπελευθερωτικὰ στὴν Ἄρτα καὶ ἔγιναν δημότες τῆς Ἄρτας. Στὸς Μελισσουργοὺς λειτουργεῖ ἕνας ναὸς, με ἕνα ἱερέα.

τὸν γε μὴν, καθὸ ποιμένων εἰς θερμοτέρους χειμερινούς τόπους. Αὐτὴ ἐκκλησιάζονται πρῶτον, εἰς τὸν κατὰ τὸ 1795 οἰκοδομηθέντα Ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὅστις κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ ὑπὲρ πῖσ εὖ: καὶ πατριδος ἔθνικοῦ ἀγῶνος 1821 πυρπολήθη εἰς ἐπεσκευιάσθη καὶ ἐκαλλωπίσθη ἀπολοῦθως, κανονικώτατα καὶ καλλιτεχνικῶς ἐξωγραφῆθησαν ἱεραῖς εἰκόσιν οἱ τοῖχοι αὐτοῦ. Δεύτερον, εἰς ἕτερον Ναὸν ἐν τῷ ὀνόματι τῆς μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τρίτον, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἀμφοτέρους κατὰ τὴν αὐτὴν περίου ἐποχὴν οἰκοδομηθέντας: Προσέτι καὶ εἰς δύο Παρακλήσια τῆς ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τοῦ προφ. Ἡλιοῦ ἐπὶ ὄροπεδίου τινός· ἅπαντες δὲ οἱ Ναοὶ αὗτοι ἱεροφυλάτῃται ὑπὸ 10 ἐγγχωρίων ἱερέων: οἱ δὲ παῖδες τῶν κατοίκων ἐκπαιδεύονται εἰς τινὰ Ἀλληλοδιδασκτικὴν Σχολήν. Ἐγγύτατα τοῦ χωρίου διέρχεται ποταμίσκος τις καλούμενος Γκιγκόσος, πηγάζων ἐκ τῆς ὑψιπέρας τοῦ ὄρους Τσουμέρων ἐκ πηγῆς καλουμένης Ἀγκάθι ὅστις ἐνούμενος μετὰ τοῦ τῶν Καλιουρῶν ποταμίσκου εἰσβάλλει εἰς τὸν Ποταμὸν Ἰναχὸν πλησίον τοῦ χωρίου Σκλούτου. Ἀπεναντι τοῦ χωρίου, πέραν τοῦ ποταμοῦ κεῖται Μονὴ τις ἐπὶ τῇ νήμῃ τῶν Εἰσοδείων τῆς Θεοτόκου, ἀνεγερθεῖσα τῷ 1754 ἢ 1757 ὑπὸ τοῦ κτήτορος καὶ ἡγουμένου Ἰακώβου, ὃν διεδέχθησαν ἄλλο ἄσημοι ἡγούμενοι· ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1830 ἡγουμένους ἐτίσημος ἀνὴρ ὁ Ἱερομ. Θεοφάνης ἄλλοι δὲ μετὰ οὗτον οὐχ ὑπῆρξαν ἄξιοι σημειώσεως· ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ 1871 σχεδὸν ἡγουμένων ἐστὶν Ἰθαγὴ ἡς Ἱερομόναχος Νεόφυτος. Ἐξω τοῦ χωρίου ὅπου ὑπάρχουσιν οἱ ἀμπελι, σώζονται λείψανα ἀρχαίας χώρας, καλουμένης τῆς θέσεως ὑπὸ τῷ ἐγγχωρίων Ζη'εούσιη· προσέτι οὐ μακρὰν τῆς θέσεως ταύτης ὑπῆρξεν ἄλλοτε καὶ ἕτερον χωρίον, καλούμενον Δόβρι.

Θ.) Πράμαντα, (29) οὕτως ἐπωνομάσθη ἐπειδὴ αὐτὸ πρὶν ἢ συνοικισθῆ ἔβροσκαν πρόβατα, ἅτινα παρὰ τῶν ἐνοπλων λέγονται πράμαντα. Τὸ χωρίον τοῦτο περιέχει οἰκογενεῖας 530, ἐτοπτευόμενας ὑπὸ 4 ἐγγχωρίων καὶ ἐκκλησιαζομένης ἐν τοῖς Ναοῖς ἁγίας Παρασκευῆς, ἁγίου Νικολάου ἁγίας Κυριακῆς καὶ ἁγίου Γεωργίου· ὁμοίως καὶ εἰς τὰ ἐξωκλήσια, 4: τῆς Κοιμ. ἡ Θεοτόκου, 4: τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ἁγίου Νικολάου, ἁγίου Κωνσταντίνου, ἁγίας Μαρίας, ἁγίου Χριστοφόρου, ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. Οἱ κάτοικοι εἰσὶν ἅπαντες ἐργατικοὶ καταγινόμενοι εἰς τὴν τεκτονικὴν, ξυλουργικὴν, οἰκοδομικὴν, γεωργικὴν, ποιμενικὴν καὶ τινες εἰς τὴν ἐμπορίαν. Πλησίον τοῦ χωρίου ἐπὶ λόφῳ κεῖται ἡ ἄλλοτε μὲν παρεκλήσιον, νῦν δὲ νεόκτιστος Ἱερά Μονή, ἐπὶ ὄνομα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, οἰκοδομηθεῖσα δαπάνῃ τοῦ Ἱερομονίχου Διονυτίου Θεοδώρου Νούζου ἐν ἔτει 1878. Περὶ τὴν εὐλίερον ταύτην χώραν ὑπῆρχόν περὶ τὰ χωρία, πρὸ πολλοῦ μὲν κατεστραμμένα, συμπεριλαμβανόμενα δὲ ἤδη εἰς τὴν χώραν καὶ καλούμενα ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων, τὸ μὲν Χριστός, ὅπου ὑπάρχουσι ἐρεπτικὰ ἀρχαῖα ἀτῆς Μονῆς· τὸ δὲ Λουβένστα, ὅπου σὴζεται ἱερὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου· τὸ δὲ Συγγεῖα ἔχον καὶ ναὸν τοῦ Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, καλούμενον ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων, Ἀσπροκκλησιά. Ἐν ὅς τοῦ χωρίου ποταμίσκος τις ὄει, προερχόμενος ἐκ τοῦ ὄρους Στρογγύλια καὶ ἐνούμενος μετὰ τοῦ ποταμοῦ Μελετισσοργῶν Γκιγκόρου εἰσβάλλει ἐν τῷ Ἰνάχῳ ἔσυστήθησαν αὐτόθι πρὸ μικροῦ ῥεῖς σχολαὶ δημοτικὴ ἑλληνικὴ καὶ περινεαγωγεῖον.

Ι.) Κουσοβίστα ἢ Κομοβίστα, (30) χωρίον οἰκούμενον ὑπὸ οἰκογενειῶν 40,

29. Ἡ Πράμαντα ὑπάγεται ἐκκλησιαστικὰ στὴν Ἄρτα, διοικητικὰ σὶὰ Γιάννινα. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐπεκτείνομαστε. Ἐχει δύο ἱερεῖς.

30 Ἡ Κουσοβίστα εἶναι ἔδρα κοινότητος τοῦ Ν. Ἄρτας (Δῖμα 1) — 8 — 1912, Φ.Ε.Κ. 254|1912). Μετωνομάσθηκε σὲ Κιστάδες Δῖμα 1 — 4 — 1927, Φ.Ε.Κ. 76|1927). Ἐχει 401 κατοίκους, ἀπ' τοὺς ὁποίους οἱ 48 κατοικοῦν σὲ συνισμὸ Βίλια. Ὑπάγεται καὶ ἐκκλησιαστικὰ τὴν Ἄρτα. Ἐχει ἓνα ναό, μὲ ἓνα ἐφημέριον.

εὐλογουμένων, ἐν τρισὶν ἱεροῖς ναοῖς, ἁγίου Νικολάου, ἁγίας Τριάδος καὶ ἁγίας Παρασκευῆς, ὑπὸ 4 ἐγγωρίων ἱερέων.

ΙΑ.) *Ραφταναῖοι, (31) χωρίον οἰκούμενον ὑπὸ οἰκογενειῶν 120 ὡς ἐγγιστα, ἔχει σχολὴν δημοτικὴν, ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου καὶ παρεκκλήσια 6, τῶν Ταξιαρχῶν, ἁγίου Θεοδώρου, ἁγίου Νικολάου, ἁγίου Γεωργίου, ἁγίου Δημητρίου, προφήτου Ἡλιοῦ, ἅπαντα ἱεουργοῦνται ὑπὸ 4 ἐγγωρίων ἱερέων. Εἰς τὰς ὑπωρεῖας τοῦ χωρίου πρὸς μεσημβρίαν ὑπάρχει μονὴ ἀρχαία, πρὸ 250 χρόνων, ὡς λέγεται, οἰκοδομηθεῖσα ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν γενεθλίων τῆς Θεοτόκου, καλουμένη Μουχοῦστι ἢ Μιχοῦστι, ὡς ἐκ τῆς θέσεως εἰς ἣν κεῖται, ἢ τε ἕως ὑπῆρξε κληροῦχα Μιχουτινὸς ἢ Μιχαὴλ τὴν κλήσιν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἔλβε. Κατὰ τὴν πρὸς τὴν Μονὴν ὁδόν, εὐρίσκονται ἑρείπια τινε, ἅπαντα ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν ἐγγωρίων ἑλληνικὸς πύργος, ἄδηλον ὅπως τὸ ὑπῆρξεν ἐκεῖ. Ἀπέναντι δὲ τῆς μονῆς ταύτης ἀνωθεν τοῦ ποταμοῦ Ἰνάχου κεῖται ἡ ἰσχυρά, ἱστορικὴ τε καὶ ἀπόρθητος θέσις, Πλάκα καλουμένη, καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ἡ νεωστὶ οἰκοδομηθεῖσα, ἐν ἔτει 1868 ἀξιοθέατος καὶ στερεὰ γέφυρα τῆς Πλάκας καλουμένη, διὰ δαπάνης τῶν κατοίκων τῶν χωρίων Μελισσουργῶν, Πραμάντων καὶ Ἀγναντῶν καὶ τινῶν εὐπορούντων Ἰωαννιτῶν, ἐξ ὧν ὁ Ἰωάννης Λούλης τὸ ἐν τρίτον ἐδαπάνησε.

ΙΒ.) Σκλοῦπρον ἢ Σκλούπροι, (32) χωρίον οἰκούμενον ὑπὸ οἰκογενειῶν 70 ἐκκλησιαζομένων εἰς ἓνα νεόκτιστον ἱερὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου, καὶ εἰς παρεκκλήσιον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ εὐλογουμένων ὑπὸ 2 ἱερέων. Ἐταῖθα συννερόμενοι οἱ ποταμισκοὶ Μελισσουργῶν, Πραμάντων, Καλαροῦτων καὶ Ματζουκίου συνενοῦνται μετὰ τοῦ Ἰνάχου.

ΙΓ.) Κουκουλίστα, (33) χωρίον περιέχον οἰκογενείας 73, εὐλογουμένας ὑφ' ἑνὸς ἱερέως καὶ ἐκκλησιαζομένας εἰς τρεῖς ἱερ. ναοὺς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἁγίας Παρασκευῆς. Οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου σώζονται τὰ ἑρείπια τοῦ πάλαι ἱεροῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ὑπάρχει ἐν αὐτῷ καὶ τι γραμματοδιδασκαλεῖον.

ΙΔ.) Γραισιόστα, (34) κατοίκους ἔχει τὸ χωρίον τοῦτο οἰκογενείας 65 ὡς ἐγγιστα, κοινὴν σχολὴν καὶ δύο ἐκκλησίας τῶν Ἐσοδοίων τῆς Θεοτόκου καὶ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἱεουργουμένας ὑπὸ ἑνὸς ἱερέως. Πλησίον τοῦτο τοῦ χωρίου κεῖται καὶ τὸ πάλαι παρεκκλήσιον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Χριστοφύρου, ὅπερ οἰκοδομηθὲν ἐκ βάρθρων ὑπὸ τινος ἰθαγενοῦς ἱερομονάχου Λεοντίου, κατὰ τὰ τέλη τῆς παρούσης 19 ἑκατονταετηρίδος, ἔλαβε μορφὴν μονηδίου.

ΙΕ.) Σχορέτσανα ἢ Σχοραίτσανα, (35) χωρίον ὅπερ κατοικεῖται ὑπὸ 200 ὡς ἐγγιστα οἰκογενειῶν, ἔχον δύο ἱεροὺς ναοὺς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ

31. Οἱ Ραφταναῖοι ὑπάγονται ἐκκλησιαστικὰ στὴν Ἄρτα, διοικητικὰ στὰ Γιάννινα. Ἔχουν ἓνα ναό, με ἓνα ἱερέα.

32. Τὸ Σκλούππο ἢ Ἀμπελοχωρὶ ἢ Κεδριά ὑπάγεται ἐκκλησιαστικὰ στὴν Ἄρτα, διοικητικὰ στὰ Γιάννινα. Ἔχει ἓνα ναό, με ἓνα ἐφημέριο.

33. Ἡ Κουκουλίστα εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ]μα 19—8—1912, Φ.Ε.Κ. 254|1912). Μετωνομάστηκε σὲ Κουκούλια (Δ]μα 1—4—1927, Φ.Ε.Κ. 76|1927). Ἔχει 555 κατοίκους. Οἱ 376 κατοικοῦν στὰ Κουκούλια, οἱ 146 στὸ Μεγαμπέλι, καὶ οἱ 33 στὰ Νεζερά. Τὰ Νεζερά μετωνομάστηκαν σὲ Ἀνατολὴ (Δ]μα 11—5—1954, Φ.Ε.Κ. 101|1954). Τὰ Κ. ἔχουν ἓνα ναό, με ἓνα ἱερέα.

34. Ἡ Γραισιόστα μετωνομάστηκε σὲ Γραικικό (Δ]μα 1—4—1927, Φ.Ε.Κ. 79|1927). Εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ]μα 19—8—1912, Φ.Ε.Κ. 254|1912) ἔχει σήμερα 1.207 κατοίκους. Οἱ 418 κατοικοῦν στὸ Ἄνω Γραικικό, ὅπου καὶ ἡ ἔδρα τῆς κοινότητος. Οἱ 226 κατοικοῦν στὰ Γουριανά, οἱ 307 στὸ Κάτω Γραικικό, καὶ οἱ 256 στοῦ Ρωμανοῦ. Στὸ Γραικικό λειτουργεῖ ἓνας ναός, με ἓνα ἱερέα.

35. Τὰ Σχορέτσανα μετωνομάστηκαν σὲ Καταρράκτη (Δ]μα 1—4—1927, Φ.Ε.Κ. 79|1927). Εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ]μα 19—8—1912) σήμερα ἔχουν 1.054 κατοίκους. Οἱ 230 κατοικοῦν στὸν Καταρράκτη, οἱ 114 στὸ Ἀλῶνι, οἱ 209 στὴ Μουτσιάρα, οἱ 265 στὴ Σγάρα, οἱ 236 στὴ Σκλούψα. Ἡ Μουτσιάρα καὶ ἡ Σκλούψα μετωνομάστηκαν σὲ Κρουοπηγὴ καὶ Μηλέα (Δ]μα

ἀγίου Νικολάου, ιερουργούμενους ὑπὸ 4 ἱερέων· ἔξω δὲ τοῦ χωρίου ὑπάρχουσι πέντε παρεκκλήσια, τῆς Μεταμωφώσεως, τοῦ ἁγ. Γεωργίου, τοῦ ἁγ. Πνεύματος, ἁγίου Ἀθανασίου καὶ ἁγίας Παρθενσκευῆς· Βορεια-ατολικῶς τοῦ χωρίου ὄρει εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ Ποταμίσκος τις, πηγάζων ἐκ τινος λόφου, Σουποτός καλουμένου, ὅστις ἐνοῦται μετὰ τοῦ Ἰνάχου πησιον τοῦ εἰς τὴν Πλάνα Ξενοδοχείου. Εἰς θένον καλουμένην Καστρι εὐρίσκονται ἐρείπια καὶ λίθοι τε σκευευμένοι, ἐξ οὗ οἰκάζεται ὅτι αὐτόθι ἦν πρὸ ἐφρούριον τι, ὡς παρὰ τῶν ἐγγχωρίων λέγεται Ὑπάρχει ἄνωθεν τοῦ χωρίου εἰς λοφίσκον τινα καὶ τὴν ἱερὰ Μονή, πρὸ 150 σχεδὸν ἐτῶν τὸ πρῶτον οἰκοδομηθεῖσα ἐν τῷ τόπῳ ὅπου εὐρέθη ἐντὸς δάσους, ὡς ἄδειαι, ἡ σωζομένη μικρὰ εἰκὼν τῆς Παρθενομάττυρος καὶ πανσόφου Αἰκατερίνης, ἣτις ἀνεκαινίσθη ἔκκα παλαιότητος καὶ στενοχωρίας, ἐν ἔτει 1857—58 ὑπὸ τοῦ τότε ἡγουμένου Γαβριήλ καὶ τοῦ μετὰ μικρὸν δαδόχου αὐτοῦ καὶ ἤδη ἡγουμένου Κωνσταντίνου. Πρὸ τούτων ὑπῆρξεν ἡγούμενος ὁ κοσμήσας κατὰ τὸ ἔτος 1820 δι' ἀγορᾶς πλακῶς τὴν ἁγίαν εἰκόνα Διονύσιος.

ΙΣΤ.) Λεπιανί, (36) χωρίον οἰκούμενον ὑπὸ 82 οἰκογενειῶν, ἐκκλησιαζομένων εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς ἀποτομῆς τοῦ Προδρόμου καὶ εὐλογομένων ὑφ' ἐνὸς ἱερέως. Ἔχει δὲ τοῦτο καὶ τινα παρεκκλήσια ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπαπαντῆς, ἁγίου Γεωργίου, Προφήτου Ἠλίου καὶ ἕτερα ἠρειλωμένα καθὰ καὶ τι γραμματοδιδασκαλεῖον.

ΙΖ.) Σερέσι ἢ Σεραῖς, (37) ὅπερ ἔχει οἰκογενείας 35 ὡς ἔγγιστα ἐκκλησιαζομένας εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τῶν Ταξιάρχων, ιερουργούμενον παρ' ἐνὸς ἱερέως ἐκ τῶν πησιονχωρίων. Ὑπάρχουσι αὐτόθι καὶ τινα παρεκκλήσια, αἰίου Γεωργίου καὶ Ἀθανασίου ἐτοιμόδορα ἀμφότερα.

ΙΗ.) Γοργιανὰ ἢ Ἐγωργιανὰ, (38) χωρίον οἰκούμενον ὑπὸ 15 οἰκογενειῶν ἐκκλησιαζομένων εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου. Εἰς τὴν ἄκρην τοῦ χωρίου κατ' ἀνατολὰς ὑπῆρχε ποτε φρούριον, καλούμενον ἤδη ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων Παλαιόκαστρον καὶ τὰ Ἑλληνικά, ὅπου σώζονται πλεῖστα ἐρείπια καὶ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν χωρικῶν διάφοροι ἀρχαιότητες.

ΙΘ.) Ῥωμανοῦ, (39) χωρίον κατοίκους ἔχον 21 οἰκογενειῶν, ἐκκλησιαζομένους εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου. Μεταξὺ τῶν δίω χωρίων Γοργιανὰ καὶ Ῥωμανοῦ ὑπάρχει ἀρχαία ἱερὰ Μονὴ τῆς Θεοτόκου, Σηλαιότισσα καλουμένη, ἐλειδὴ ἐντὸς τοῦ παρ' αὐτῇ Σηλαίου εὐρέθη ἁγία εἰκὼν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅπου τιμᾶται ἔχο τοῦδε καὶ ἡ αὐτῆς καθέδρα αὐτῇ ὀικοδομηθεῖσα κατὰ τὴν 11 ἑκατονταετηρίδα ἐν Βιζαντινῷ σχήματι· ὁ δὲ πρὸ πολλοῦ ἡγουμενεύων ἐν αὐτῇ ἔστιν ὁ ἐκατοντούτης Ἱερομ. Δανήλ.

Κ.) Ῥάμια, (40) κατοικεῖται τὸ χωρίον τοῦτο ἐξ οἰκογενειῶν ἕως 60, ἐκκλη-

11—5—1954, Φ.Ε.Κ. 101|1954). Στὸν Κ. λειτουργεῖ ἕνας ναός, μετὰ ἕνα ἱερέα.

Στὸν Καταρράκτη (Σχορέτσεινα) ἐγένετο τὸν Αὐγούστο 1821 μάχη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων, ποὺ εἶχαν ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς Τζαρχατζή Μαγούτ Ἀλλῆ καὶ Μπεκέρ Τζουγαδόρο. Κοίταξε: «Νέα Ἐφημερίς» τῆς 16ης—2—1888, ὅπου δημοσιεύεται ἐπιστολὴ τοῦ στρατηγοῦ Κατζίκογιάννη.

36. Τὰ Λεπιανὰ εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ]μα 19—8—1912, Φ.Ε.Κ. 254|1912). Σήμερα ἔχουν 997 κατοίκους. Οἱ 215 κατοικοῦν στὰ Λεπιανὰ, οἱ 108 στὸ Βατάτσι, οἱ 244 στὸ Μακρύκαμπο, οἱ 305 στὸ Σερέσι καὶ οἱ 125 στὰ Χουλιαραῖκα. Τὸ Σερέσι μετωνομάστηκε σὲ Μικροσηλιά (Δ]μα 1—4—1927, Φ.Ε.Κ. 76|1927) καὶ τὰ Χουλιαραῖκα μετωνομάστηκαν σὲ Σηρικὸ (Δ]μα 11—5—1954, Φ.Ε.Κ. 101|1954) στὰ Λεπιανὰ λειτουργεῖ ἕνας ναός, μετὰ ἕνα ἱερέα.

37. Κοίταξε παραπάνω σημ. 36.

38. Κοίταξε παραπάνω σημ. 34.

39. Κοίταξε παραπάνω σημ. 34.

40 Ἡ Ῥάμια εἶναι εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ]μα 19—8—1912, Φ.Ε.Κ. 254|1912) Σήμερα ἔχει 276 κατοίκους. Οἱ 347 κατοικοῦν στὴ Ῥάμια. Οἱ 219 στὴ Γεροβρούση, οἱ 91 στὸ

σιαζομένων εις τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. Παρεκλήσια δὲ ὑπάρχουσιν αὐτόθι ὡς ἑξῆς, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τῆς ἁγίας Τριάδος, τοῦ ἁγίου Γεωργίου δὴ, καὶ ἕως 17 ἔερα ἕξ ἀμνημονεύτων ἐτῶν καὶ εἰρηπώμενα.

ΚΑ.) Νισήσια Νέα, (41) χωρίον οἰκούμενον ὑπὸ οἰκογενειῶν 120, ἐκκλησιαζομένων ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ εὐλογουμένων ὑπὸ 3 ἱερέων αὐτόθι ὑπάρχουσι καὶ δύο ἡρειπώμενα παρεκκλήσια τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται πρὸς ἀνατολῆς τοῦ παλαιοῦ ἐπὶ λόφου καὶ διαχωρίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἰνάχου, ὅπου ὑπῆρχέ ποτε Παλαιοχωρίον, Ναζαῖοι καλούμενον, ὡς ἐκ τῶν ἡρειπώμενων οἰκιῶν δηλοῦται. Εἰς τὴν νέαν ταύτην Νισήσιαν μετηγάστειυσαν αἱ ἀνωτέρω οἰκογένειαι ἅμα ἢ καταλήψαι τοῦ Ἡπειρωτικοῦ θέματος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ἐν ἔτει 1881, ἀποφεύγουσαι τὴν πολυετῆ τυραννικὴν Τουρκοκρατίαν καὶ τοὺς ἄλλως τυραννικωτέρως ἰδιοκτίτας, ἢ μᾶλλον εἶπεῖν ἀπαγὰς Ἰωαννίτας Ὀθωμανούς.

ΚΒ.) Πισσιανὰ ἢ Ὀπισθανὰ Νέα, (42) χωρίον ἀέναντι τοῦ παλαιοῦ κείμενον καὶ διαχωριζόμενον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἰνάχου. Αὐτόθι ἦν ποτε χωρίον, Λυπούρας καλούμενον, ὅπου μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν, ἐν ἔτει 1881, κατέφυγον 50 οἰκογένειαι, ἀποφεύγουσαι τὸν πολυχρόνον καὶ ἀειπόρονον τυραννικὸν ζυγόν. Αὐταὶ ἐκκλησιάζονται εἰς μικρὸν τινα πεπαλαιωμένον ναὸν τῆς ἁγίας Τριάδος, ὑπὸ ἱερέων δύο. Ἐν τῇ περὶ φρενῆ τοῦ χωρίου ὑπάρχουσι παρεκκλήσια τινὰ ἡρειπώμενα ὅμως πάντα, οἷον τοῦ ἁγίου Νικολάου, τοῦ Τ. Ξιαρχῶ, τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὅπου λεγεται ὅτι ὑπῆρχέ ποτε Μονή, διὸ καὶ Παλαιομονάστηρον καλεῖται.

Τμήμα Μαλακασίου ὑποκειμένου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος

Α.) Ματσούκι, (43) κατοικούμενον ὑπὸ οἰκογενειῶν πλέον τῶν 73, ἐκκλησιαστικῶν εἰς τινα πρὸ 150 ἐτῶν ἀνεγειροθέντα Ναὸν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἱερουροῦμενον ὑπὸ ἱερέων δύο. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἰσὶ κείμενα παρεκλήσια τοῦ τε νεωστὶ ἐπισκευασθέντος ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τοῦ ἁγ. Νικολάου, καθὰ καὶ δύο ἀρχαῖα κατεδιδραμμένα ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ ἁγ. Γεωργίου. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ χωρίου διέρχεται ποταμίσκος τῆς ὁμώνυμος τῷ χωρίῳ, ὅστις πηγάζων ἐκ τῆς ἀλεχούσης τοῦ χωρίου σχεδὸν ὡσαν θέσεως, Κροθάρι καλουμένης, εἰσβάλλει σὺν τῷ τῆς Προμάνης εἰς τὸν ποτ. Ἰνάχον. Αὐτόθι ὑπάρχει καὶ Μονή ὁ ὄνομα οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου, κειμένη ἐπὶ τῷ ὄρει τοῦ Εὐαγγελισμοῦ,

*Ελαφοπήδημα. οἱ 77 στὸ Λιβάδι καὶ οἱ 132 στὴ Νιάρια. Στὴ Ρ. λειτουργεῖ ἕνας ναὸς μετὰ ἕνα ἐφημέριον.

41. Πρόκειται γὰρ τὴ Νησίσιαν Π.Ε. πρὸς μετωνομάσθησε σὲ Κεντρικὸν (Δ)μα 11-5-1954, Φ.Ε.Κ. 101|1954). Εἶναι ἕδρα κοινότητος (Δ)μα 19-8-1912, Φ.Ε.Κ. 254|1912). Σήμερα ἔχει 819 κατοίκους. Οἱ 246 κατοικοῦν στὴ Νησίσιαν (Κεντρικόν), οἱ 106 στὸ Κρονονέρι, οἱ 122 στὰ Λαγκάδια, οἱ 220 στὰ Πολίτσιαννα καὶ οἱ 125 στὴ Φιέρη. Τὰ Πολίτσιαννα μετωνομάσθησαν σὲ Βαθύκαμπο (Δ)μα 11-5-1954, Φ.Ε.Κ. 101|1954). Στὸ Κ. λειτουργεῖ ἕνας ναὸς, μετὰ ἕνα ἱερέα.

Γιὰ τὰ ἔθνη τῆς Νησίσιαν κοίταξε: Κ. Α. Διαμάντη «Ἔθνη Χριστουγέννων στὴ Νησίσιαν Τζουμέρκων» στο περ «Ἡπειρ. Ἔθνη» τ. 2, σ. 1262, τοῦ ἴδιου: «Λαογραφικὰ Νησίσιαν» ὁ. π. τ. 3, σ. 970-1079, 1968, τ. 4 σ. 44, 157, 260.

42. Πρόκειται γὰρ τὰ Πισσιανὰ Π. Ε. πρὸς μετωνομάσθησαν σὲ Δίστρατο (Δ)μα 18-5-1956). Εἶναι ἕδρα κοινότητος (Δ)μα 19-8-1912, Φ.Ε.Κ. 254|1912). Σήμερα ἔχει 614 κατοίκους. Οἱ 158 κατοικοῦν στὰ Πισσιανὰ οἱ 125 στὸ Σιάντο, οἱ 99 στὸ Σινιάγκο, οἱ 2 στὴ Τζαπάδα καὶ οἱ 140 στὸ Τραπεζάκι. Ὁ Σιάντος καὶ ὁ Σινιάγκος μετωνομάσθησαν σὲ Δαφνοῦλα καὶ Πέραμα (Δ)μα 11-5-1954, Φ.Ε.Κ. 101|1954). Στὸ Δ. λειτουργεῖ ἕνας ναὸς, μετὰ ἕνα ἱερέα.

43. Τόσο τὸ Ματσούκι, ὅσο καὶ οἱ Καλαρρῦταις ἀπελευθερώθησαν τὸ 1881. Τὸ γειτονικὸν Συρράκο ἀπελευθερώθηκε τὸ 1912. Σήμερα ὑπάγονται διοικητικὰ εἰς Γιάννινα, γὰρ αὐτὸ καὶ δὲν ἐπεκτεινόμεστε περισσότερο. Ἐκκλησιαστικὰ ὑπάγονται τὸ Ματσούκι καὶ οἱ Καλαρρῦταις εἰς τὴν Ἄρτα, τὸ Συρράκο εἰς τὰ Γιάννινα.

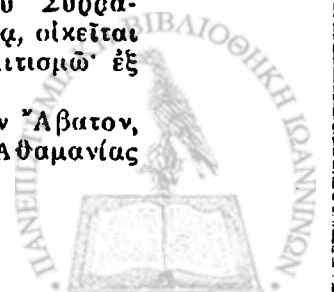
καὶ καλούμενον Βίλιζα, οὗ γνωστοὶ ἠγοούμενοι εἰσὶν Ἀγάπιος ὁ κτήωρ, Νιόφυτος, Γαβριήλ καὶ ὁ ἤδη μοναχὸς Βησσαρίων. Πησιων δὲ τοῦ Μνηδρίου φαίνονται ἐρείπια φρουρίου τινὸς ἀρχαίου, οὗ ἡ θέσις καλεῖται ὑπὸ τῶν χωρικῶν τῷ τοῦ Μνηδρίου ὀνόματι, Βύλιζα.

Β.) Καλαρρῦταις, (49) χωρίον κείμενον ἐπάνω ὄρους ὀνομαζομένου Πολύανα, ὅπερ ὡς δοκεῖ ἐστὶ τὸ ἀρχαῖον Πολύαινον. Τεσσαρὰς δὲ ὥρας μῆκρον αὐτοῦ ἐστὶν ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς τοῦ Πίνδου (15) σειρᾶς ὀνομαζομένη Κακαρδίτσα, ἐξ ἧς καθορᾶται τὸ εἶδος αἰῶν καὶ Ἀδριατικὸν Πέλαγος.

Τὸ χωρίον τοῦτο, ἐν ἔτει 1821, κατεστράφη ὅπως ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν ὡς ἐμφαίνεται ἤδη ἐκ πολλῶν ἐρειπίων. Μετὰ τὴν εἰρηνοποίησιν δὲ τῆς Ἀνατολῆς συνελθόντων πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τῶν ἐν διαφόροις χώροις διασπαρῆτων κατοίκων, ἀνεώθη ὄλωσόν περιέχον ἡ ἔως 280 οἰκογενείας ἐκ λησιζομένης εἰς δῶν I Νοοῦς τῆς ἀγ. Τριάδος καὶ τοῦ ἀγ. Νικολαοῦ, ἀριστὰ ἐπισευασθέντα, καὶ εὐπρεπισθέντα ὑπὸ τῶν ἐπινακαμπιστῶν εἰς τὴν Πατριὰ καὶ ὁκον. Εὐρίσκονται ἐν τῷ χωρίῳ καὶ τινὰ παρεκκλήσια ἐπ' ὀνόματι, ἀγ. Χριστοφύρου, ἀγ. Ἀναργύρων, ἀγ. Ἀθανασίου, τῆς Θετόκου, ἀγ. Παρασκευῆς καὶ Προφ. Ἡίου. Ἰερουροῦνται δ' ἅπαντα ταῦτα τὰ ἱερὰ Σηνηώματα ὑπὸ 4 ἱερέων· οἱ δὲ παῖδες τῶν κατοίκων διδάσκονται τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ τὴν ἐλληνικὴν γῶσσαν ἐν δυοῖ Σχολαῖς. Ἐξ ἀνατολῶν τοῦ χωρίου πηγάζει ποταμίσκος τις, ἐκ θέσεως ὀνομαζομένης Κάλυταις, κλούμενος Κορυμπος. Ὡσαύτως ἐκ τῆς κατ' ἄρκτον θέσεως, κλουμένης Νιγκοροῦσα, ἕτερος ὅμοιος ἀνώνυμος. Ἀμφότεροι δὲ συνενούμενοι εἰσβάλλουσιν εἰς τὸν Ἰαχον πλησίον τοῦ χωρίου Σαλούπου. Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χωρίου, εἰς θύσαν καλουμένην Ἄβατον ἢ Ἀβάτο, (ἡ) μίαν ὥραν ὡς ἔγγιστα μῆκρον, εὐρίσκονται ἀρχαῖα τινὰ κτίρια καὶ τάφοι καὶ κατεσθραμμένον φρούριον, ὅπου πρὸ τινῶν ἐτῶν, τῇ μαρτυρίᾳ τῶν ἐγχωρίων Κληρικῶν καὶ Λαϊκῶν, μικρῶν ἀνισκοφῶν γενομένων, εὐρέθησαν διάφορα ἀρχαῖα νομίσματα, ὄγγεια πῆλινα, τόξα, βελοθήκαι (μαρέτρα) καὶ ξίφη ἐν τινὶ ὀπλοθήκῃ, τὰ πάντα ἐλληνικά, καὶ βίβλοι ἐπὶ μεμβράνης καὶ τριβώμος, καὶ πλάκες διάφοροι μετὰ ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ τριβώμος ἔχων τέλειον σχῆμα κεφαλῆς βοῦς, καὶ κρομοὶ ἀρχαῖοι πολλαί· πᾶσι δὲ ταῦτα τὰ ἀντικαὶ ὑπέκειντο ἐπωλήθησαν εἰς τινὰ κάτοικον τῶν Ἰωαννῶν ἀδελφὸν τὴν ποιεῖ αὐτόθι. Ἀπέκειντο τοῦ πρὸς ἄρκτον ποταμίσκου, ἐν τῷ μέσῳ κρημνώδους ὄρους ἐπὶ ἐδάφῳ Τουρκικοῦ ὑπάρχει ἀρχαία Ἰερὰ Μονὴ τῆς Θετόκου, Κηπία καλουμένη, ἐν ἣ εἰσέσχηται ὁ ὀδοιπᾶρος διὰ τινος κινητῆς γεφύρας ἐπὶ μεγίστον χάσματος κειμένης, ἥτις ἐξύλιτος οὖσα, ἐν καιρῷ ἀνάγκης, δι' ἐσωτερικῆς μηχανῆς, ἀφίεται· ὁ δὲ καὶ λαν ἀτόρητος ἐστίν. Αὕτη ἡ Μονὴ ὠκοδομήθη, ἐν ἔτει Α.Κ.Κ. 6730, ἢτοι Α.Χ. 1212 ὑπὸ τινος Ἀρχιεπισκόπου Γρηγορίου, ἐν τῷ βαθέως μοιολίθου σπηλαίου ἀξίου ὄντιος ἐπισκέψως καὶ παρατηρήσεως, ἧς ἡ μικρὰ μὲν ἀλλὰ λίαν κανονικὴ καὶ ὠραία Ἐκκλησία, λατομηθείσης τῆς πέτρας κανονικότητα, φαίνεται ὅτι ἰδὼς ἐκαίθη ὑπὸ κτιστῶν· ἔξω δὲ αὐτῆς πρὸς τὸ ἀριστερόν μέρος ὑπάρχει πύλη τις, ἣτις περικλείει βαθύτατον σπήλαιον, εἰς ὅπερ πρὸ τινῶν ἐτῶν, ἢ ὁ ἐν Προβλήτη προξενος τῆς Ἀγγλίας κ. Σάνδερ, ἢ ὁ ἐν Ἰωαννίνοις κ. Στούαρτ, εἰς δηλονότι ἐκ τῶν δύο, ἀκολουθήσας τὴν πρὸς τὸν Θεσέα

15) Ἐν τῇ αὐτῇ κορυφῇ τοῦ Πίνδου πρὸς ἀνατολὰς τῶν Καλαρρυτῶν κεῖται ἡ Πολίχνη Συρράκου, ἣτις ὡς δοκεῖ, ἐπωνομάσθη ὑπὸ γαιοκτῆμονός τινος τοῦνομα Ἰωάννου Συρράκου· αὕτη ἡ δυστυχῶς ἐγκαταλειφθεῖσα εἰς τὸ Τουρκικὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὀρθοθεσίᾳ, οἰκείται ὑπὸ 300 οἰκογενειῶν φυλῆς Βλαχικῆς, ὁσημέραι προαγομένης ἐπὶ πλούτῳ καὶ πολιτισμῷ· ἐξ αὐτῆς κατήγετο καὶ ὁ ἀείμνηστος Ἰωάννης Κωλέττης.

16) Εἰς τὴν ἐν Καλαρρῦταις κειμένην πρὸς ἀνατολὰς θέσιν τὴν καλουμένην Ἄβατον, εἰκάζεται ὅτι αὐτόθι ὑπῆρξεν ἢ πρὸ πολλοῦ καταστραφείσα ἀρχαία Πόλις τῆς Ἀθαμανίας Ἀκανθος, ἧς ἐρείπια πλεῖστα ἄξια λόγου σώζονται.

συμβουλήν τῆς Ἀριάδνης εἰσηλθε περιπιτήσας ἐν φωτὶ λιμνάδος ὄρους τινός, ἀλλὰ μὴ εὐρὼν τέρμα τοῦ σπηλαίου καὶ φοβηθεὶς ἐπέστρεψε, τῇ βοηθείᾳ τοῦ μί·υ, ὅθεν εἰσηλθε γνωστοὶ ἠγοούμενοι αὐτῆς εἰσίν, ὁ κτήτωρ Ἀνάπιος, Ἀρχιερεὺς Γρηγόριος, Χρῦσανθος, Διονύσιος, Ἀβέρκιος, Ἰωαννίκιος, Διανή, Καλλίνικο, Συμεὼν καὶ ὁ ἤδη Χρῦσανθος Χουλάρας.

Γ.) Ἀγναντα, (44) χώρα ἐν ἣ ἔχει τὴν ἔδραν ὁ Ἐπαρχος Τσαμφρικών, κατοικουμένη ὑπὸ οἰκογενειῶν 250 ἔχει Σχολαρχεῖον καὶ δημοτικὴν Σχολὴν καὶ ἐκκλησίας δύο, τιμωμένας ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς Μεταστάσως τῆς Θεοοικου καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ παρεκκλήσια τοῦ Προσηνοῦ Ἡλιοῦ, ἁγίας Παρασκευῆς καὶ ἁγ. Νικολάου, ἁγ. Γεωργίου μικροῦ ἐπιλεγομένου, ἁγίας Τριάδος, ἁγίου Πνεύματος, ἁγ. Δημητρίου ἁγίου Χριστοφόρου, τῆς Μεταμορφώσεως, τῶν ἁγίων Πάντων, τῆς Ἀναλήψεως, καὶ 4 ἔτι κατερειπωμένα. Ἐξ ἀποτόων τῆς χώρας ῥέει ποταμίσκος τις ἄνω·υμος, πηγάζων ἐκ τῶν ὑπορείων τοῦ ὄρους Κανάταις, καλουμένου, καὶ εἰσβάλλον εἰς τὸν Ἰναχον ἐν τῇ θέσει Πλάκα.

Κεφάλαιον Γ'

Περὶ τοῦ Τμήματος Ῥαδοβιζίου

Τὸ Ῥαδοβίζιον (10') ἐστὶ χώρα ὄρεινὴ τῆς Ἡπείρου, τιθεμένη κατὰ τὴν ἀρχαίαν Δρυοπλίαν χώραν καὶ διαρουνένη εἰς ἄνω καὶ κάτω Ῥαδοβίζιον. Αὕτη ἡ χώρα, ἐξαιρουμένων ἑννα χωρίων ἐκ τοῦ Κιῖτω καὶ καλουμένων Ζυγοχωρίων, τῶν καὶ ὑποκεμένων ἀνεκαθεν εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἄρτης εἶχε πρότερον ἰδίους ἐπισκόπους, ὧν γνωστοὶ Α') ὁ κατὰ τὸ 1777 ἔτους Ἰουλίου ἀποβώσας Παρθένος, ὁ καὶ ἐφορτίζόμενος ὡς ἅγιος παρ' ὅλης τῆς ἐπισκοπῆς. Β') Ὁ ἀπὸ τοῦ 1777 μέχρι τοῦ 1810 Καλλίνικος καὶ Γ') ὁ μέχρι τοῦ 1830 Γρηγόριος ὁ ἐκατίτηρηθῆ ἡ Ἐπισκοπὴ συγχωρευθεῖσα εἰς τὴν Μητρόπολιν Λαρίσης (1) ἤδη δὲ ἡ χώρα αὕτη πολιτικῶς ὑπαγομένη εἰς τὴν Νομαρχίαν τῆς Ἄρτης, ἧς καὶ οἱ βουλευταὶ ὑπάρχουσι καὶ αὕτη βουλευταὶ, ἡ καὶ ὁρτάτον καὶ ἐνομοτάτον ἐστὶν ἵνα ὑπάγῃται καὶ ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Νομαρχίας, ἀπ' ἧς ἀπέχει ὄρα·μόνον, τῆς δὲ Λαρίσης ἡμέρας. Ἄπασα ἡ χώρα αὕτη κατοικεῖται ὑπὸ Χριστιανῶν πτωχοτάτων σποράδην οἰκούντων καὶ ὀλιγαριθμῶν, ὡς ἐκ τῆς λησσοβίου διαγωγῆς τῶν ἐνοικούντων, καὶ τῆς ἀδιαλείπτου ἐν αὐτῇ φοιτήσεως στρατιωτικῶν σιφῶν ἐπὶ καταδιώξει τῶν ληστῶν.

Α'

Χωρία Κάτω Ῥαδοβιζίου

Α.) Μαρκινιάδα (2) χωρίον οἰκούμενον ὑπὸ οἰκογενειῶν 32, ἔχον Ναὸν ἐπ'

44. Ἡ Ἀγναντα ὑπάγεται διοικητικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ εἰς τὴν Ἄρτα. Εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ)μα 19—8—1912] ΦΕΚ. 254, 1912) μὲ 1672 κατοίκους. Οἱ 743 κατοικοῦν εἰς τὴν Ἀγναντα, οἱ 118 εἰς τὸν συνοικισμό Ἄρτισσα, οἱ 106 εἰς τὴν Γκοργκούσια, οἱ 95 εἰς τὸ Ζίρκο, οἱ 126 εἰς τὸ Καταφύγιον, οἱ 120 εἰς τὸ Παληοχώριον, οἱ 160 εἰς τὸ Στρονιάκι καὶ οἱ 204 εἰς τὰ Φράστα. Ἡ Γκοργκούσια μετωνομάσθη εἰς Γοργούσα (Δ)μα 1—2—1950] ΦΕΚ. 39, 1950).

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821 εἰς τὴν Ἀγναντα δόθηκε μάχη ἀνάμεσα εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Τούρκους, μὲ νίκη τῶν πρώτων. Κοίταξε: Μικρυγιάννη «Ἀπομνημονεύματα» τ. Α' σ. 127, Φιλίμονα «Ἰστορ. Δοκ. περὶ ἑλλ. ἐπισημῶν», τ. 4, σ. 149.

(10') Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τοῦ Ῥαδοβιζίου ἔκειντο καὶ αἱ τῆς Ἀθαμανίας Πόλεις Ἡράκλεια καὶ (2) Ἰων. ἀλλ' αἱ θέσεις, ἐν οἷς, οὐκ ἔκειντο, καίτοι ὑπαρχούσιν ἐν διαφόροις θέσεσι σημεῖα τινὰ ἐρειπίων, ἀδηλοὶ εἰσιν.

1. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1899 ὅλα τὰ χωριά τοῦ Ῥαδοβιζίου καὶ ὑπαγονταν ὡς τότε εἰς τὴν Μητρόπολιν Λαρίσης, ἀποσπᾶσθησαν καὶ ἐνώθησαν μὲ τὴν μητρόπολιν Ἄρτης. Ἔτσι σήμερον τὰ χωριά τοῦ κατωῦ Γ' ὑπάγονται ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Ἄρτα.

2. Ἡ Μαρκινιάδα ἀποσπᾶσθη ἀπ' τὴν Κοιν. Δημοσίου καὶ ἀποτέλεσε χωριστὴ κοινότητα (Δ)μα 28—2—1919] ΦΕΚ. 48, 1919). Μὲ τὸ Δ)μα τῆς 16—10—1914 ΦΕΚ. 261, 1924,

ὁ ὄματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ Παρεκκλήσια β. τῆς Θεοτόκου, τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τοῦ Προφήτου Ἡλίου, ἱεροουργούμενα παρ' ἑνὸς ἰσρέως ἑγγωρίου. Οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου ὑπάρχουσιν πολυπληθῆ ἑρείπια κτιρίων διαφόρων κατεστρωμένων πρὸ πολλοῦ, καὶ δύο πηγαὶ ὕδατος ἐπὶ τοῦ δάσους. Ταῦτα πάντα μαρτυροῦσιν ὅτι αὐτόθι ἦν ποτε χωρὸν, καλουμένης ἤδη τῆς θέσεως Ντιρζοῦ. Πλησίον δὲ τοῦ Παλαιοχωρίου τοῦ αὐτοῦ, εἰς διάστημα ἡμισέως ὥραν, εἰς θέσιν καλουμένην Καββαλάρι, ὑπάρχουσι καὶ ἑρείπια Ντιοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου πρὸ 30 ἐτῶν σχεδὸν κατερημαθέντος καὶ κληόμενον τοῦ Καββαλίου, ὅπου ὑπάρχει ἤδη καὶ προμαχῶν.

Β') Λιβίσιμον, (2) οἰκουμένον ὑπὸ 20 ὡ. ἑγγιστα οἰκογενειῶν, ἔχον δύο Ντιοὺς σωζομένους καὶ ἱεροουργούμενους ὑπὸ ξένου ἰσρέως, ἦτοι, τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ ἁγ. Νικολάου, καὶ δύο Παρεκκλήσια τῆς Θεοτόκου καὶ ἁγίου Δημητρίου, πυροληθέντα τῷ 1854 ἔτος. Οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου, περὶ τὴν μαν ὥραν, ἐπὶ ὑψηλοῦ ὄρους, εἰς θέσιν καλουμένην, Καμένον Δένδρον, ὑπάρχουσιν ἑρείπια πολυπληθέστα κεκαλυμμένα ὑπὸ ἀγρίου δάσους καὶ τρεῖς πηγὴ ὕδατος ποσίμου καὶ λείψανα πανουργίου μεγάλου, καθάτινες κτεδαφισμένοι ἐκ βάθρων Ντιοῦ, ὧν ὁ εἰς λέγεται ὅτι ἐσειμνύετο ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἁγίου Μοδέστου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Ταῦτα οὖν πάντα διαμαρτυροῦσιν ὅτι ὑπῆρχέ ποτε χωρίον, κληόμενης τῆς θέσεως ἄχρι τοῦδε Κρηθιασσαράς, οὐ ἄδηλος ἡ ἐποχὴ τῆς καταστροφῆς. Τὸ χωρίον τοῦτο, ἐν ἔει 1877—78. ἐκ τῆς ἀποστασίας τοῦ Δημαριοῦ, (3) ἐπυροτολήθη ὑπὸ τῶν Τυρκοκλιβανῶν· ἐκ δὲ τῶν λείψανων αὐτοῦ ἀνέγειρε ἡ Ὀθωμ. Κυβέρνησις τῷ 1879 προμαχῶνας πρὸς ἐξασφάλισιν.

Γ') Τσερκίστα (4), χωρίον ἰδιοκτήτην τῆς αὐτοῦ Μονῆς, περιέχει οἰκογενείας 15 περίπου, ὑποκειμένας εἰς τὴν ὁμώνυμον Μονὴν τῆς Θεοτόκου Τσερκίστας, ἀνακαινίσθησαν ὑπὸ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Κων. Πουλῆ (5), ἐν ᾗ καὶ ἐκκλησιάζονται αὐταὶ ἐποπτευόμεναι ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Μελατιῶν. εἰς ἣν ὑπόκειται νῦν τὸ χωρίον. Πρὸς Ἀνατολὰς τοῦτου, μακρὰν ὡς ἑγγιστα ἡμισείων ὥραν, ὑπάρχουσι πλεῖστα ἑρείπια οἰκιῶν καὶ τρεῖς Ναοὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου, καλουμένης τῆς θέσεως Παλαιοχωρίου, ἔνθα εἰκάζεται ὅτι ὑπῆρχέ ποτε χωρίον, οὐ τὸ ὄνομα ἄδηλον ὡς περὶ καὶ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ ὁ χρόνος.

(Συνεχίζεται)

στὴν Κοινότητα Μαρκυνιάδας προστέθηκε ὁ συν)σμός Μελάτες, πού ἀποσπάστηκε ἀπ' τὴν κοινότητα Βελετζίκοῦ. Ἐπίσης ὁ συν)σμός Λιβίσιμον, πού ἀποσπάστηκε ἀπ' τὴν Κοινότητα Ἀπάνω Πέτρας. Τὸ Λιβίσιμον μετονομάστηκε σὲ Ζυγὸ (Δ)μα 1—4—1927] Φ.Ε.Κ. 76, 1927). Σήμερα ἡ κοιν. Μαρκυν. ἔχει 1114 κατοίκους. Οἱ 351 κατοικοῦν στὴ Μαρκυνιάδα, οἱ 325 στὸ Ζυγὸ (Λιβίσιμον), οἱ 137 στὴ Μέγκλα, οἱ 298 σὲς Μελάτες καὶ οἱ 3 στὴν Ι. Μ. Θεοτοκου Μελατιῶν.

3. Γιὰ τὴν ἀποστασία τοῦ Δημαριοῦ καὶ γενικώτερον γιὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1877—78, κοίταξτε: Μιλτ. Σεϊζάνη «Ἡ ἔπαν. τοῦ 1878 ἐν Μακεδονίᾳ Ἡπειρῶ καὶ Θεσσαλίᾳ» σ. 105—127. Ἐπαμ. Κυριακίδης «Ἱστορία συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ», περὶ Θεσσαλικῆς ἐπ)σεως. Αὐτόπλου ἐθελοντοῦ «Ἀκριβῆς ἐξιστόρησις γεγονότων τινῶν Θεσσ. ἐπ)σεως», ἐκδ. 1895 (γράφηκε στὴν Ἄρτα, ἐκδόθηκε στὴν Κέρκυρα).

4. Ἡ Τσερκίστα μετονομάστηκε σὲ Κλειστό (Δ)μα 1—4—1927] Φ.Ε.Κ. 76, 1927). Σήμερα ὑπάγεται στὴν Κοιν. Πετα (Δ)μα 16—9—1933] Φ.Ε.Κ. 163, 1933).

5. Ὁ Κ. Πουλῆς, ἦταν σουλιώτης ὀπλαρχηγὸς προσκυνημένο, πού τοῦ δόθηκαν γι' ἀρματολίκι τὰ Τζουμέρκα. Τὸν Ἰούνιο 1821 πολιορκήθηκε ἀπ' τοὺς Γιαννη Ριγκο καὶ Κουτελιδαίους στὸ μοναστηριὸν Καλλαριῶν, ὅπου ἦταν μετὰ τοὺς Τούρκους. Σὲ λίγες μέρες στὸ αὐτὸ, πιάστηκε ζωντανός, καταδικάστηκε σὲ θάνατον καὶ ἐκτελέστηκε. Πρῶτος ἔδωσε ψῆφον θανατικὴν ὁ Θαν. Καστανάς, συγγενὴς του. Γιὰ τὸν Πουλῆ κοίταξε:

—Φιλήμονα «Δοκ. Ἰστ. Ἑλλ. Ἐπ)σεως» τ. 3. σ. 349.

Παλ. Π. Γερμανοῦ «Ἀπομνημονεύματα» ἐκδ. 1956, σ. 115

—Μακρυγιάννη «Ἀπομνημονεύματα» τ. Α', σ. 126.

—Ν. Φουσεντζιδῆ «Αὐτοῖς ἄγραφοι ἐπιτιμολογίαι...», ἐκδ. 1893, σ. 218.

—Κ. Διαμάντη «Τὸ Ἀρματολίκι τῶν Τζουμέρκων καὶ οἱ Κουτελιδαῖοι» στὸ περιοδικὸν «Σκουφὰς» τχ. 6. σ. 277.

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΥΛΩΝΟΣ (1)

Πολλές είναι οι σκοτεινές, ή μη αρκετά γνωστές σε ίδες της 'Ηπειρωτικής Ιστορίας δια μέσου των αιώνων, μερικές των οποίων θα διεφώτιζε σημαντικά ή έρευνα των άλλων πλουσιωτάτων άρχείων της έν Κερκύρα 'Ηπειρωτικής εκκλησίας «Παναγία των Ξένων».

Δυστυχώς όμως, δέν δόθηκε ή δέουσα προσοχή ούτε από μέρος του πνευματικού μας κόσμου, ούτε από μέρος μερικών κατὰ καιρούς εκκλησιαστικών έπιτρόπων, με τό άπο έλεσμα να άπω έσθεί γά πάντα ένας ά εκτίμητος 'Ηπειρωτικός ιστορικός θησαυρός. Και είναι λυπηρόν ότι και μέχρι σήμερα εξακολουθεί να άγνωρίζεται ή σημασία και ή αξία της εκκλησίας αυτής, όπως προκύπτει και από την άδιαφορίαν που έπδεικνύουν οι έπισκεπτόμενοι την Κέρκυρα 'Ηπειρωτά, και ιδιαίτερα οι άνθρωποι των γοιμμάτων και του πνεύματος.

Συγκεκριμένως μάλιστα, οι 'Ηπειρωτόταδες καιά τις σχολικές τους έκδρομές οδηγούνται από τους καθηγητές τους σε πλείστα άλλα μέρη θωροόμενα ως αξιοθέατα ή έδιαφέροντα, έκτός της 'Ηπειρωτικής εκκλησίας, καιτι εύρίσκειαι σ' ένα άποια κεντρικότερα σημεία της πόλεως. Και οι πρόκειται γά μιá 'Ηπειρωτική εκκλησία της Κερκύρας, πρώτη σε πλούσια έπισημότητα μετά τον 'Αγ. Σπυρίδωνα, σύμφωνα με τά γραφόμενα της τοπικής εκκλησιαστικής Ιστορίας, και σημαντικότερο ζωντανό κομμάτι 'Ηπειρωτικής τοιαύτης, προσθήκουμε έμεις, που έπρεπε να άποτελεί τό άπαραίτητο σ' αυτή προσκύνημα κάθε 'Ηπειρωτικού έπισκέπτοντή, Κερκύρας. Προσκύνημα που άποτελεί καθήκον πρό πάντος 'Ηπειρωτικού από ό όποιον πολλά θα είχε να διδαχθεί και να μάθει κανείς.

Ιδιαίτερα άποτελεί καθήκον εύλαβείας

και εύγνωμοσύνης έναντι των προγόνων μας που φυγάδες έν Κερκύρα ίδρυσαν την έν λόγω εκκλησία με τρωίτους κόπους και θυσίες προς τόν άμεσο αντικειμενικό σκοπό να συγκρατήσουν τους 'Ηπειρώτας περί τί πάτρια και την όδοδοξίαν που κινδύνευαν να καταστρωθούν από τόν φανατισμένο καθολικισμό στή έατοια παρίδα. Ένα δηλαδή είδος 'Ηπειρωτικής Έστίας, ένα κέντρον άσπληρά όρθόδοξον, γύρω από τό έπίστον όχι μόνο κτώρθωσαν να συγκρατήσουν τόν 'Ηπειρωτισμό και την άνόθευτη όρθοδοξία, αλλά και να συμβάλουν θετικά και σήν έν σχισμική, έθνικης συνειδήσεως αυτής ταύτης της Κερκύρας...

Από τά περισωθέντα λοιπόν άρχεία της εκκλησίας φέρουμε στο φώς της δημοσιότητας μερικά, άγνωστα ύπαθέτομα, στοιχεία της ζωής του έλληνισμού στην άκροία περιοχή της Β. 'Ηπείρου, την Αύλώνα, κατά τά πρό τού 1700 μ. Χ. χρόνια.

* *

Όπως είναι γνωστόν από διάφορες ιστορικές πηγές και έγγραφα ές μελέτες, πο ές φορές κατέφυγαν στην Έπίτανησο και ιδιαίτερα στή Κέρκυρα κάτοικοι της περιοχής Αύλωνος, όπως μαρτυρούν άλλως τε και τό επί ογενειακά και τοπικά όνματα Αύλωνος, Αύλωνίτης, Αύλωνίτες κ. ά. (2). Συγκεκριμένα δέ τόν Φεβρουάριο τοί 1691 ό τό έ ή Αύλώνα ήαν πολιορκημένη από τους Ένετούς υπό τόν Δανιήλ Δελφίνον, κάτοικοι των χωρίων Αύλωνος, Άρασ (Αύλωνος) (3) και Σβέρτζιμ έπικεφαλής τον ήγούμενο της Μονής Έυαγγελιστοίας του Σβέρντζι (4) κατέφυγαν στην πόλι της Κερκύρας. Συνατεκόμεζαν δέ και ένα θησαυρόν όλόκληρον από πολυαρίθμους παλαιάς εικόνας, ιερά σκεύη και βιβλία που τόν παρέδωσαν για φύλαξη με κανονική

συμβολαιογραφική πράξι στον Ιερομόναχο Νικολημιον Κολητζᾶν «κτήτορα και νοικοκύρη» όπως αναγράφεται της Παναγίας των Ξένων, νεοϊδρυμένης και ημιτελοῦς τότε. «Ἔτσι ἡ Ἡπειρωτική ἐκκλησία αὐτομάτως, ἐξ πλῆτῃ κατὰ πρῶτον με εἰκόνας καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικῆς χορήσεως ἀντικείμενα προσεχόμενα ἀπὸ ἐκκλησίας τῆς περιοχῆς Αὐλώωνος, ὅπως προκύπτει ἀπὸ μιὰ σχετικὴ σημεῖωσι πού ὑπάρχει στὸν κατά ογο τῶν παραδοθέντων, πού λέγει: «Ἔλα τα ἄνοθι ἱερά σέβι κονίζματα κὲ ἄλλα ἱερὰν αοισίκανε (=κατεγράφουν) τὰ ἀγίονιν ἰς τὴν μαροῦσα κὲ ἄνοθιν μονὴν (=ἐκκλησία) κὲ φλαξιν τοῦ ἐβλαβεστάτου παρό(ντος) ἱερομονάχου Κολιτζᾶ νικοκίρι τις παρούσης) μονί: ἰπὸ μαριρίως τοῦ σ. τζόρτζι καρτάνου τοῦ ποτὲ τιμίου σ. ἀδρεά και κ. Τζαμαντρεά...» (5).

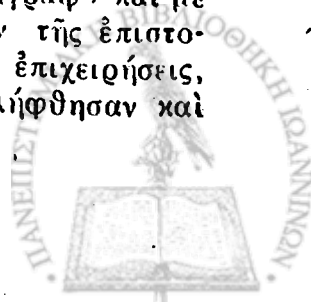
Ὅταν πέρασε ὁ κίνδυνος, οἱ Αὐλωνίτες ἐπέστρεψαν στὸν τόπον τους χωρὶς νὰ παραλάβουν, ἄγνωστο γιατί, τὰ πράγματα τῶν ἐκκλησιῶν πού εἶχαν ἀφίσει στὴν Παναγία τῶν Ξένων Κερκυρας, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐξῆς ἐπιστολῇ πού ἔστειλαν ἀπὸ τὴν Αὐλώα καὶ παραγγέλλουν τὴν παράδοσί τους σὲ κάποιον Σακλίκη ὄνοματι «ἀπὸ ἐμᾶς τὸν ἠγούμενο τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Παναγίας τῆς βαγκελίστριγας ἀπὸ τὸ σβέρτζι κὲ ἀπὸ ὄλου τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ ἀλωνιοῦ κὲ ἄρτας ἠγουν ὁ γιάνης ὁ γούαρι ἀπὸ ἄρτα ὁποῦ πέθανε, ὁ φίλιος κὲ παπαθεμελὶς, κὲ ὁ σεβις, κὲ ὁ θέμελς τοῦ κλόου, κὲ ὁ παπαβερετός, κὲ ὁ στέλιο σέβας ἀπὸ τὸ σβέρνετζ, ὁ διμαξίς κὲ ὁ γκίσις ἐκάναμε ἐπίτροπο τὸ κίρ ἀρσένι σαχλίκι διὰ τὰ σέβι τοῦ μοναστηριοῦ ἀπὸ τὸ σβέρνετζι ὅτι κὲ ἂν ἴνε καθὸς ἐβρίσκατε ἰς τοῦ νοδάρου γραμένον, κὲ νὰ τοῦ τὰ δόκατε νὰ μᾶς τὰ φέρι, κὲ οὐ ο ἐδόθι ἐκ στόματος κὲ ἰς βεβέουσιν τις ἀλθίας, κὲ ἐγὼ ἠγούμενος ὁ φιλόθεος ἀπὸ ἀβλόνη κὲ ἄρτα κὲ τοὺς γέροντας. Ἡ ο υ ν ἦ ο υ 15 1696 (:;)» (6).

Ὁ Κολητζᾶς ὁμοῦς προφανῶς γὰ νὰ μὴ ἀπογυμνώσει τὴν ἐκκλησία του, στηριζόμενος σὲ νόμιμα ἐπιχειρήματα δὲν προθυμοποιεῖται νὰ τὰ παραδώσει καὶ ἀπαντᾷ. «Εὐλαβέστατε ἅγιε πάτερ και κυρ παπαφιλότεε χέρις ἐν Χριστῶ. Ἐβάβαμε τὸ ἅγιον

σας γράμμα. Εὐλαβούμεθα τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ τὴν ἁγιοσύνην σου ἀμήν. Ἐμεῖς ἐδῶ τὰ ἅγια καὶ ἱερά σκεύη τῶν ἐκκλησιῶν ὁποῦ μᾶς ἐπαραδώκανε οἱ ἐπίτροποι ὡς λέγουνε τῆς ἐκκλησίας με νοδάρο και με μάρτυρες με τὸ ἱβεντάριο (=πρωτόκολο) ὡς καθὼς εἶναι ἡ συνήθεια τοῦ τόπου τῶν Κορυφῶν καὶ ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμε νὰ τὰ δώκαμε παρὰ ὡς καθὼς τὰ περιβάβαμε με ἐκείνους τοὺς τρόπους πού μᾶς τὰ δώκανε. Ὅτι πολλές βολές εἶδαμε νὰ ἐσυνέβηκαν πολλὰ σκάνδαλα σὲ διαφόρους τόπους, διὰ ἐτοῦ ὁ σᾶς παρακαλοῦμε δὲ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας, νὰ μὴν ἔχομε καὶ ἡμεῖς τίποτε με τοὺς μεταγενεστέρους...».

Ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης, ὁ Κολητζᾶς ὁμίει γιὰ ἅγια καὶ γιὰ ἱερά σκεύη τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὄχι μιᾶς ἐκκλησίας. Προφανῶς λοιπὸν ὅλες ἐκεῖνες οἱ εἰρήνες κλπ., πού παροισιάζοναι κάποτε ὡς ἀνήκουσαι στὴ Μονὴ τῆς Εὐαγγελιστρίας τοῦ Σβέρτζι, προέρχονται καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐκκλησίες τῆς περιοχῆς Αὐλώωνος. Λογικὰ δὲ καὶ νόμιμα εἶναι τὰ ἐπιχερήματα τοῦ κατόχου τοῦ ἐπιμνονίος νὰ παραδώκει με τὸν τρόπον πού παρέλαβε καὶ συνιστᾷ ἐν γίνῃ γραφῇ ἀπὸ ἐκείνους ὅλους ὁποῦ μὲν τὰ ἐπαραδῶκανε καὶ νὰ εἶναι ἀπογραφέη (=ὑπογραμμένη), ἠθέλετε πάρε ἀνταμὸς με τὴν ἁγιοσύνη σου (τοῦ ἠγουμένου τῆς Μονῆς) εἰς τὸν ἀρχιερέα τοῦ τόπου καὶ εἰς τοὺς γέροντας τοῦ τόπου νὰ κάμννε ὁμολογία διαγραφου (=ἔγγραφον πληροεξουσιότητα). Καὶ ἂν εἶναι καὶ θέλουνε νὰ κάμετε ἐπίτροπο νὰ περιλάβει τὰ ἱερά σκεύη ἐκείνον πού θέλετε, νὰ εἶνε σίγουρος ἄνθρωπος καὶ τοπικὸς ἀπὸ τὴ χώρα ἐτούτηνε ἠγουν Κερκυάτης (=Κερκυραῖος). «Ἐεἰς, συνεχίζει ὁ κτήτωρ τῆς Παναγίας τῶν Ξένων σ' ἓνα ἄλλο γράμμα του, σᾶς εἶχαμε γράψει νὰ ἐθέλετε κάμει ἐπίτροπο ὄν ἐκλαμπρότατο Ἀβελισιο Στεφανιόπου ὁ ὅπου ἦθε με τὸν ἄνθρωπο ὁποῦ ἐπέφερε ἀπὸ τὸ μοναστήρι, ἦσιν ἐκεῖνος ὁποῦ ἦρθε διὰ τοὺς σκλάβους καὶ ἄρχοντα.»

Ἀπὸ τὴν τελευταία παράγραφον καὶ με ὅσα ἀκολουθοῦν στὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς μαθαίνομε ὅτι κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις, ἐναντίον τῆς Αὐλώωνος συνελήφθησαν καὶ

αἰχμάλωτοι πού, ἄγνωστον ποιοὶ ἀρχόντοι τῆς Κερκύρας Βενετσάνοι ἢ ντόπιοι φρόντιζαν γιὰ τὴν ἀπλευθερωσίτους, φυσικὰ ἀντιλύτρων. Συνεχίζει δὲ ὁ ἐπιστολογράφος ἱερομόναχος Κολητζᾶς. «Ἐκεῖνος δὲν ἠθέλησε νὰ τὰ πάρει διότι δὲν τοῦ ἐπέψετε κομεγιόν (= ουστατικό) διὰ νὰ ἤμπορεῖ νὰ κάμει τὰς καουτζιόνες (= διατυλώσεις) τῆς ἐκκλησίας ὅτου χρειάζονται, καὶ σᾶς ἔγραψε μὲ τὸν ἴδιο ἄνθρωπο ἀμὲ καμιά ἀπόκρισι δὲν τοῦ ἐδώκατε». Ὁ ἄνθρωπος δηλ. πού ἐπρόκειτο νὰ τὰ πάρει δὲν τὰ πείρε, στὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν τοῦ ἀέδωσαν, γιὰτι δὲν εἶχε ἐξουσιοδοτήσει ἀπὸ τὴν Αὐλῶνα νὰ ἱκανοποιήσει τις ἀπαιτήσεις τῆς Παναγίας τῶν Ξενων, ὅπως θὰ ἀντιληφθοῦμε καλλίτερα προχωρώντας. Συνίσταντο δὲ οἱ ἀπαιτήσεις, σὲ κ᾿ποιες δαπάνες πού εἶχε κάμει ὑπὲρ τῶν Αὐλωνιτῶν, καὶ γι' ἀποζημίωσι ἠθέλε νὰ ἀφίσουν μερικὰς εἰκόνας. «Μαζεύετε, τοὺς γράφει, τὸν ἕνα καὶ ἄλλοι οὗ ὅποιονε φτάκε ε καὶ δ' ἀ τοῦτο δὲν ἤμπορεῖτε νὰ τὰ λάβετε, διότι δὲν σ' ἐλνετε, νόμιμοις ἀνθρώπους καὶ καουτζιόνες νόμιμες ὡς καθὼς σᾶς ἔγραψαμε διάφορες φοιές. Δ' ἀ τοῦτο πάλε σᾶς μεταγράφομε μὴν κάμειτε ἀλλέως ἀνθ' ἑαυτῶν νὰ περιλάβετε τὰ ἱερὰ σκευῆ τῶν ἐκκλησιῶν, παρὰ νὰ πᾶτε μὲ τὴν ἀρχιερέα καὶ μὲ τοὺς γέροντες τοῦ τόπου καὶ μὲ τοὺς ἐπιτρόπους ὅπου τὰ ἐπαραδώκανε, νὰ ἀπογράψουνε ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ γέροντες τοῦ τόπου πρῶτα καὶ οἱ ἐπίτροποι ὅπου τὰ ἐπαραδώκανε καὶ μὲ τὴ βοῦλα τοῦ ἀρχιερέως διὰ νὰ γραφῆ εἰς τὸν νοδάρο (= υμβολαιογράφο) ὡς καθὼς μᾶς τὰ ἐπαραδώκανε. Καὶ εἶται μὲ τοῦτον τὸν τρόπο νὰ τὰ δώσωμε, ἀλλέως μὲ αὐτὲς ταῖς πόλιτις ἡγοῦν ταῖς γραμμάις ὅπου πέψετε πατὲ δὲν τὰ λαβετε διότι δὲν εἶναι νόμιμες ὡς καθὼς χρειάζεται. Ὅτι καὶ ἄλλη βοῦλα ἐπέψετε καὶ ἄλλον ἄνθρωπο καὶ τοῦ ἐδώκαμε ἕνα δουζάτο διὰ νὰ πάη εἰς τὸν ἀφοκάτο (= δικηγόρο) νὰ τοῦ κάμη τὸν τρόπο πῶς νὰ νὰ πάση καὶ ἐλείνος τὸ ἔφαγε καὶ ἔφυγε. Καὶ εἶχαμε σᾶς γράφει πῶς ἐμεῖς θέλομε νὰ λάβωμε διὰ τὸ μνήμα καὶ σαραντάρια καὶ μνημόσυνη ὅπου τοῦ ἐκάμαμε, θέλομε νὰ μᾶς δώκεται τὰ ἔξοδα καὶ ταῖς ἐξοδιὲς ὁ-

πού ἐγάμωμε ὅπου ἠθέλε νὰ τὰ πάρη ὁ πρέντζιπας».

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Κολητζᾶς διατυλῶνει καθαρὰς ἀξιώσεις γιὰ τὸ μνήμα πού διέθεσε, προφανῶς μέσα στὴν Παναγία τῶν Ξενων γιὰ τὸν ἡγούμενο Μεθόδου τῆς Μονῆς τοῦ Σβέρνετζι πού πέθανε στὴν Κερκυρα, γιὰ τις διάφορες ἐπιμνημόσυνες ἱερουργίες καὶ ἔξοδα πού ἔκαμε, γιὰ ν' ἀποφύγει ὅπως λέγει τὴν καιάσχεσι ἀπὸ τὸν ἐνετὸ Προβ' ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰδῶν, πρᾶγμα ὃχι ἀπίθανο γὰ τὴν ἐποχὴ. Ἄπε λ' ἰ δὲ ἐν συνεχεῖ: «Διὰ τοῦτο νὰ μὴ κάμειτε ἀλλέως, νὰ μᾶς γράψετε ξεκαθαριστὰ, διὰ πᾶσα πρᾶγμα ἀπὸ ὅτι σᾶς ἔγραψαμε καὶ μᾶς ἐγράψετε... πέψατε μᾶς μὲ εὐχ' ὀρίστησι εἰδεμῆ καὶ θέλομε κρατήσει ὅτι ἠθέλε διὰ ἐκεῖνο ὅπου ἔχομε νὰ λάβωμε, νὰ μὴν ἔχομε καὶ ἐμεῖς καμιά ζημία μὴτε ὁ ἐπίτροπος ὅπου ἠθέλετε κάμει». Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ κήωρ τῆς ἐν Κερκύρα Ἡπειρωτικῆς ἐκκλησίας ἐθεωροῦσε ἀρκετὰ ὀρισμένα εἶδη πού ἠθέλε νὰ κρατήσει γιὰτι συνεχίζοντας γράφει. «Νὰ ρωτήσετε τοὺς ἐπιτρόπους καὶ ξεκαθαριστὰ τὴν καλόγερο τὸ Γούναρη ὅπως τὸ πολυκάτηλο, τὰ κανδύλια τὰ μτρούζινα, τὸ θυμιατὸ τὸ μπρούτζινο, τὰ σκουλαρίκια τὰ ἀβανίτικα τ' ἀσημένια, τὴ σκούφια μὲ τὰ πενέτζια (:) καὶ ἄστρα καὶ κ᾿ποια ἄλλα πρᾶγματα τὰ ὁποῖα δὲν τὰ θυμᾶμαι εἰς τὰ ὅποια νὰ κάμωμε τὴν μαρτυρίαν εἰς τὸν ἐπίτροπο ὅπου μέλει νὰ περιλάβει τὸ πρᾶγμα τῆς ἐκκλησίας πῶς τὰ ἐπερίλαβαν οἱ ἐπίτροποι καὶ τὰ ἐδώκανε ἐκεῖνο ὅπου ἔλεγε πῶς τὰ ἔκαμε ἐλείνης καουτζὸν δ' ἐμᾶς, ἐκάμωμε διὰ τοῦτο αὐτοῦ καὶ ὁ Καλοζῶαης καὶ οἱ ἐπίλοιποι καὶ ἄς κάμωμε τὴν καουτζιὸν διὰ νὰ γραφῆ εἰς τὸν νοδάρο. Ὁχι ἄλλο, ὁ Θεὸς νὰ σᾶς βοηθήσῃ. 1697 Ἰουλίου 28 Νικόδημος ἱερομόναχος Κολητζᾶς».

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως, ἡ κατογὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Αὐλῶνος παρεῖνε ὁ ἐν Κερκύρα μὲ διάφορες προφάσεις. Οἱ δὲ Αὐλωνίτις ἀρχισαν νὰ δι'σασαχτοῦν καὶ νὰ καταφέρωνται ἐναντίον τοῦ Κολητζᾶ ὅπως προκύπτει ἀπὸ μιὰ ἄλλη περιωθηθεῖσα ἐπιστολὴ του πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ ἡμερομηνία 6 Ὀκτωβρίου 1699. «Ἄγια καὶ ἱερὰ σκευῆ τῶν

ἐκκλησιῶν τὰ ἔπαρ ἰδώκανε μὲ νοδάρο καὶ μὲ μάρτυρες μὲ ἰ βεντάριο ὅς καθὸς εἶνε ἡ συνίθια τοῦ τόπου τῶν Κορφῶν. Ἐμεῖς τὰ πράγματα αὐτὰ τὰ ἔχομε βάρος». Συνιστα δὲ νὰ κάμουν ἐπίτροπο τὸν μισὲρ Σπύρο τὸν Ἀβράμη καὶ ἔταναλαμβάνει τις ἀξιώσεις γιὰ τὸ μνημα, τὰ σιραντάρια, μνημόσυνα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ ἡθελαν νὰ πάρουν οἱ ἐνὲ κὲς ἀρχὲς «καὶ ἔμεῖς τὰ ἐρεκουπεράρα τεν (= ἀνελάβιμ) γράφει.

Ἐν τέλει, προφανῶς ἀταυδήσατες ἀπὸ τὴν στάσι τοῦ Κολητζᾶ, οἱ Αὐλωνίτες μὲ μιὰ ἐπιστολή τους ὑπὸ ἡμερομ. 3 Φεβρουαρίου 1700 δὲν ἀπευθύνονται πλέον σ' αὐτόν, ἀλλὰ στὶς Ἐπιτοκὲς ἀρχ. «τιν δικεοσίιν» ὅπως γράφουν, γιὰ νὰ κατορθώσουν νὰ πύρουν τὰ πράγματα τους. Ἀγνωστον δὲ νιατι σ' ὅλη αὐτὴ τὴ διένεξι μετὰξὺ Αὐλωνιτῶν καὶ Παναγίας τῶν Ἐσων δὲν ἐμφανίζεται ὁ Μητροπολίτης τῆς περιφερείας Αὐλῶνος γιὰ νὰ συμβάσει τὰ ὀ εστῶτα, οὔτε κ' ἔν νὰ ἐπικυρώσει τὸ πληρεξούσιον ἢ αἰω δὴποτε ἔγγραφον τῶν ἐνδιαιφερομένων ἀποστέλλομεν εἰς Κέρκυρα. Ὡς ἐξῆς δὲ γράφουν ἀπευθυνόμενοι πρὸς τὰς Ἐπιτοκὲς ἀρχ.:

«Πρὸς τὴν δικεοσίιν τὸν Κορφόν. Ἀπὸ ἐμᾶς τοῦ γέροντες κὲ ὅλους τοὺς Χριστιανούς ὅπου ἐβρ σκόμετε ἰς τὸν ἀβ ὄνα ἰς τὸ χορήον ἄφτας κὲ χορήον σβέρ ετζη, προσκινουμέν τιν δικεοσίιν ἀφτοῦ ἰς τοὺς Κορφοίς. Ὅτι ὅ τας ἐκούρσει ἡ ἀβ ὄνα κὲ ἰσδιαιμε ὅς ἀφτοῦ ὅλη ἡ ἐβρεθέιτες χορηστανή, ἦταν κὲ ἕνας ἡερομόναχος ἀπὸ τὸ μοναστήριον τὶς Παναγίας ἀπὸ τὸ σβέρνετζη ὄν μαζόμενος μεθόδιος κὲ ἀτέθανεν ἀφτοῦ, κὲ ἀφτὸς ὁ ἡερ.μόναχος ἦγεν τὸ πρᾶγμα τοῦ μοναστηριοῦ ὅλο ἰς τὸ χείρι του κὲ ἔμινε ἰς χήρας ἐνοῦ ἡ ρομονάχου αὐτοῦ ἐ ἡ ε γομένα ὅλα ἀφτὰ τὰ σκέβη εἰς τὸν κὸδ.κα ἰς δικεοσίην κὲ ἡδὸν ἀποστέλλομεν ἀφτοῦ τὸν νῆν ἡγούμενον παπακυρφηλόθεων κὲ τὸν διμήτρον τοῦ νηκόλα αἰο σβέριετζι μὲ τὰ γράματα ὀ τοῦ ἐπαρθησαν τότες ἀπὸ τὴν δικεοσίιν τὰ ὀπια γράμκα ὄνομα τὸ πρᾶγμα κὲ παρακαλομεν ἀφτοῦ τὴν δικεοσίιν νὰ μᾶς δόση τὸ πρᾶμα τὰ ὄσα ἦνε ἰς χήρας τοῦ ἀνοθεν ἡ ουμενου νὰ μᾶς τὰ φερνι. κὲ οὗ το παρακαλοῦμεν τιν δικεοσίιν νὰ μᾶς

λίψη τήποτες κὲ διὰ ἐμπησιοσήνη ἡδὸν πογραφόμεστε ὅλη ἡ γέροντες ὅς φένοντε ἡποκάτοθεν.

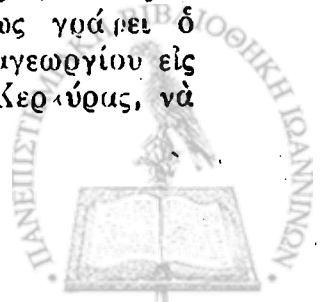
φεβρουαρίου 3—1700. (Ἵπογο.) παπαδιμῖρ θεμελή—παπαφρετὸ—σέβα κίροκο—σέβα νηκόλα—Κίροκο λήις—Θεμελή κλόνα—καπειὰν φίλης—γηάνη γούναρη—γηάνη σβερ ετζιῶτι—δημήτρον νηκόλα» (*).

Μὲ τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν ποῦ εἶναι καὶ εἶδος πληρεξουσίου μαζί ἦλθε στὴν Κέρκυρα ὁ ἡγούμενος Φιλόθεος καὶ φαίνεται ἐτακτοποίησε τὴ διαφορά καὶ παρέλυβε τὸ πρᾶμα τῶν ἐκκλησιῶν ὅπως προκύπτει ἀπὸ μιὰ συμβολαογραφικὴ πρᾶξι τοῦ νοδάρου Βάρδια (;) μὲ ἡμερομηνία 23 Μαρτίου 1700 ποῦ πεοιέχει καὶ τὰ ἐξῆς. «Ὁ φιλόθεος ἱερομόναχος ἡγούμενος τῆς ὑπεραγίας ἀειπαρθένου ἑβαγγελήστρια κινένη εἰς τὴν μετριοχὴ τοῦ ἀβλόνοσ ὄνομαζομένη τοῦ βέρνετζη ὄμοῦ καὶ μὲ τοὺς πυρόντας κύρδημητρίων νηκόλα τῆς ἄνοθεν ἐκ ἡσίας συμμόνοντας καὶ τὸ ὄνομα τὸν κύριον ἐπίτροπο τῆς ἄνοθεν μονῆς εἰς τὸ βέρνετζη βασιλῆ δόγη ἐξεκαθαρίζην πῶς λαβαίνον ἀπὸ τὸν μλαρόντα ὀσιότατον κυρ νηκόδημον Κολητζᾶ ἱερομόναχον κτίτορ καὶ κοινοκύριον τῆς μονῆς ἡς ὑπεραγίας θεοτόκου φανερωμένη εἰς τὲς στέρας (*) ὅλα ἐκεῖνα τὰ πράγματα ἱερατικά καὶ ἐκκλησιαστικά ὀιου ἔχει τὸ ἰ βεντάριο (=πρωτόκολλον παροδόσεως καὶ παρα αβῆς). Ἵπογο, Νικολ. Μαθμαρᾶς, Παῦλος Κόνταρης ἀγιογράφος, Σπύρος Ἀβράμης, Στάθης Φικίτζας κ.α.

Ἔτσι ἔπαια ἀτὸ δέκα σχεδὸν γρόνια τὰ πράγματα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Αὐλῶνος κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τους μετεφέρθησαν ἐκ Κερκύρας στὴ θέσι τους.

**

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ μερικὰ περισωθέντα φύλα τοῦ «ἰνβε ἀριο» πολλὰ πράγματα φαίνεται νὰ ἦσαν σημαντικῆς ἀξίας. Ἴσως δὲ μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀξιόλογες ἐκεῖνες εἰκόνας νὰ παρέμειναν στὴν Παναγία τῶν Ἐσων ἔναντι τῆς ὀφειλῆς τῶν Αὐλωνιτῶν. Καὶ πιθανῶς μετὰξὺ τῶν ἀπορροφθεισῶν ἡ πωλητῆσων εἰς ἀρχαοκαπήλους παλαιῶν εἰκονων ὡς ἀχορήσων, ἐξ ἀμαθείας ἐπιτρόλων τῆς ἐκκλησίας ὅπως γράφει ὁ συμπαιτριώτης μας Σπ. Παπαγεωργίου εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν Κερκύρας, νὰ

ἦσαν καὶ εἰκόνας τῆς Αὐλῶνος.

Μία σελίδα τοῦ «Ἰνβεντάριο» στὸ ὁποῖον ἐν ὑπόθεσι ἀριθμητικῶς σελίδων εἶπει τὰ ἐξῆς: «28 τῶν μὲν ὡς φεβρουαρίου ἴσθηθαι μόνις τῆς ἡπειρωτικῆς θεοτόκου τῆς φανερομένης ἰ: τῆς στέρας. θέλοντας ἰ παρόντες κυρ γιάνις γούναρις, κυρ σέβας νικόλας, γιάνις σέβας, θεμελῖς κλόνης, φίλιπος σέβας κε κυρδῖμος στάβρος ἐπίτροπη ὡς λέγουσι τοῦ μοναστηρίου τῆς κυρίας βαγγελίστρας ὀνομαζομένης ἰς τὸ βέρνιτζι ὅτι συνβένουν λέγουσι κὲ διὰ τοὺς ἐπιλίπους ἐτέρους ἐπιτρόπους τῆς ἀνοθι μόνις, πάλιν θέλουσι νὰ ἐξακολουθήσῃσι κε τελειώσῃσι τὸ Ἰνβεντάριο ὅπου τιν ἐχθρὸς ἄρχισαν νὰ γράβουσι τὰ πράγματα ὅπου ἔχουν ἀπ. θομινα ἰ: τιν ἀνοθι μόνιν τῆς φανερομένης, κὲ πρόον ἀίξαμε μὴ πα'ιοκασελα κάρινι κὲ ἠβροθίκα νε τὰ κά σθεν». (5) Ἀπὸ τὸν πολυσέλιδο δὲ κα ἀλόγο τῶν καταγραφομένων πραγμάτων ἀντιγράφουσι μόνον τὰ ἐξῆς χωρὶς νὰ διατηροῦμε τὴν ὀρθογραφίαν τῆς καταγραφῆς.

«Ἐνα ποιῆρι ἀσημένιο μὲ πόδι μπρούτζινο χρυσομένον. Ἐνα δισκάρι χαλκομένον. Μία λαβίδα ἀσημένια καὶ ἄλλη μπρούτζινη. Ἐνα πετραγεῖδι χρυσομένον μὲ διάφορες στρίκες καὶ σταυροὺς πράσινους μὲ 12 ἀσημένια κουμπιά.

Ἐνα Εὐαγγέλιον φοδράδο μὲ βελούδο κίχκιο εἰς τὴν μίαν φάξιν μὲ τὸ τρίμορφο καὶ τέσσαρες ἐβανγγελιστάδες ἀπὸ ἀσημι μισίτζιο περιχρυσωμένα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἀναστασις καὶ οἱ 4 εὐαγγελιστὰδες ἀπὸ ἀσημι μάζιτζος.

Μία π. δ. α. εἶναι μία Παναγία, ἅγιος μπισπιῆς καὶ ἅγιος ρόκος (Σ. = α. γ. Χαράλαμπος) ἀπὸ κοριλλόδο».

Στὴ συνέχεια ἀνοίγονται ἄλλα κιβώτια, μερικὰ ἀποκλειστικῶς μὲ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία πολλὰ τῶν ὁποίων δὲν ἀνήκουν μόνον στὴ μονὴ Σβ. ρνετζι, ὅχι λίγα δὲ σημεῖονται «παλαιά» καὶ «πολὺ παλαιά». Ὅπως π. γ. Ἐνα βιβλίον Δαμιασκη. ὡς παλαιό. Ὅσους δὲ ὡς ἕως μίαν παλαιά καὶ δύο οὐζάδες (:) κ. λ. π.

Ἀπὸ τὴν καταγραφὴν τῶν εἰκόνων ξεχωρίζουμε τὰς ἐξῆς. «Μία εἰκόνα ἡγουσι σαλιχ ἡριον μικρόν, μ. σα εἶναι ἡ σταύρωσις ἀσημένια ἀπὸ λάμα καὶ σταφυλάτους μὲ διαφόρους ἁγίους. Ἐν τ. κ. ν. ζ. μα-

δόπουλο ἁγ. Νικόλαος Παλαιός. Ἄλλο ὁμοῖο ἡ ἀποκαθῆνωσις. Ἐνα εἰκόνα μὲ γὰ ο ἡ Ἁγία Τράς ἡ χρυσάρι. Μία δεσποτικὴ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ μὲ τέσσαρας Εὐαγγελιστὰς. Ὁμοῖα Παναγίας τῆς Ὀδηγητρίας μὲ τὴν προφήτιν γύ. ὡθεν χρυσομένη. Μία παλαιότατη δεσποτικὴ εἰκὼν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Οἱ δέκα Ἀπόστολοι μὲ δύο ἀγγέλους εἰς τὰ ἄκρα, εἰς δύο τεμάχια. Δεσποτικὴ εἰκὼν ὁ ἅγιος Ἀθηναῖος παλαιά. Ἐνα βόλτο τῆς θύρας εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἀγιογραφημένα Ἀδάμ καὶ Εὐὰ μὲ τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ καὶ δύο ἀγγέλους τὸν ἥλιον καὶ σελήνην. Μία δεσποτικὴ εἰκὼν ὁ ἅγιος Γεώργιος «πέρα παλαιά» (= πέρα πο' ὑ παληά). Ἄλλη ὁμοῖα εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἡ ἰστορησις Μωϋσῆς καὶ Ἰερεμίας. Ἄλλη «πέρα πα' αἰά» τοῦ Ἁγ. Εὐσταθίου «μὲ τὸν διατου» (:) Ἄλλη ὁμοῖα τοῦ Ταξιάρχου μὲ στέφανο χρυσό. Ἄλλη ὁ ἅγιος Μάρτιος.

Μία ποδιά πα' αἰά, τρεῖς ποδῆς διάκονος, μία ἐντεμέλα κεντημένη μὲ μετὰξια «π. λ. ὡν λογ. ὡν». Ἐνα κοριλλόδο γυναικεῖος, μία βέστα ἡγουσι δου. μ. ἁς γυναικεῖος παλα ὁ κ. λ. π.

Τὰ ἄνω ἔρω νομίζομε ὅτι πιστοποιοῦν γι' ἄλλη μὴ φορὰ τὴν ἐλληνικὴν ἡμερῶν τῆς Αὐλῶνας, καὶ ἐπὶ πλέον ὅτι ἡ Ἡπειρωτικὴ ἱστορία δὲν σταματᾷ: σ. ἂ Ἡπειρωτικὰ παλαιὰ ὅπως ἐτονίσσαμε καὶ ἄλλ. τε ἀπὸ τῆς ἴδιας αὐτῆς στήλης, ἀλλὰ συνεχίζεται στὴν Κ. ρκυρα.

1. Τὸ ὄνομα Αὐλῶν μερικοὶ τὸ ἐτυμολογοῦν ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Βουλίονος ἐκ Φωκίδος ποῦ περὶ τὸ 1250 π. χ. μετώκησε καὶ ἔκτισε εἰς τὴν περιόχην τῆς σημερινῆς Αὐλῶνος πόλιν καὶ ὠνόμασε Βουλίην. Λατινιστὶ Βαλόνα (Valona), ὄνομα ποῦ καὶ σήμερον διατηροῦν οἱ Ἀλβανοὶ ὡς ἐπίσημον. κοινῶς δὲ Βλιώρα, καὶ Τουρκιστὶ Ναυλῶνα.

2. 1 Μπουνιά. Κερκυραϊκὰ Τομ. Δος 1955.

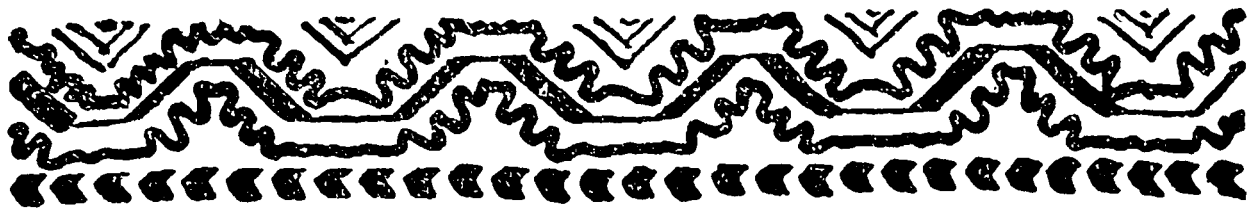
3. Ἄρτα παλαιά. Κατὰ τινὰς τὸ ἀρχαῖον Ὄρεστικὸν ἄργος. Ἐλληνικωτάτη κωμόπολις μὲ 4 ναοὺς ἐλληνικοὺς.

4. Σβ. ρνετζι, κοινῶς Ζβ. ρνετζι Νησίδιον καὶ μονὴ ἐπὶ τῆς ὀχθῆς τῆς λιμνοθαλάσσης Ἄρτης εἶναι ἑλληνοκὸς συνοικισμὸς ἐκ 50 καὶ πλέον οἰκογενειῶν προερχομένων ἐκ Σάσωνος.

5. Τονισμὸς στίξις καὶ κόμματα εἶναι δικὸς μας.

6. «Παναγία ἡ φανερωμένη» εἶναι ὁ ἐπίσημος τίτλος τῆς Παναγίας τῶν Ἑσένων. Λέγεται δὲ «στὶς Στέρνες» ἐπειδὴ ἄλλοτε ὑπῆρχαν ἐκεῖ κοντὰ στέρνες.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ Α. ΒΙΤΑΛΗ
Ἀρχιμ υνάριου Ἱεροκήρυκος Πρεβέζης

Ο ΚΩΔΙΞ Α' ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ (1854-1872)*

21) Αποκατάσταση δικαίου ἐπὶ κληρονομίας.

Ἐν τῇ σ. 22 ὑπ' ἀρ. ΚΑ' παρατίθεται γράμμα διαλαμβάνον, ὅτι «παρὰ στα ἐνώπιον ἡμῶν... ἡ Τασοῦλα χήρα μακαρίτου Γεωργίου Λαϊῆ... ἀήγγειλεν ἡμῖν, ὅτι... καθ' ἡμέραν παρενοχλεῖται ὑπὸ τοῦ Σπ. Μαλτέζου, ὡς ἀκαιροῦτος κληρονομικὸν δὲ ἴσθαι δίκαιον ἐκ τῆς περιουσίας τῆς ἐγγόνου μὲν αὐτῆς, ἀνεψιῶς δὲ ἐπ' ἀδελφοῦ αὐτῆς. Δυσπιστοῦσα αὐτὸν ἐπεκαλέσθη τῆς ἐκκλησίας εὐθυδικίας... Μετοκαλεσάμενοι οὖν... καὶ μετὰ προσηχῆς ἀκούσατες... ἀποφαινόμεθα, ὅτι ἀποθανούσης τῆς Ἀναστ. Ἰω. Λαϊνῆ κοῖ μὴ ἀφηγήσθαι ἀπ' εὐθείας κατέοντας κληρονομίας τῆς, μὴ ἐχούσης δὲ καὶ κληρονομία... ἡ Τασοῦλα Γ. Λαϊνῆ θέλει εἶσθαι ἀπὸ τοῦδε καὶ διὰ παντός, μόλις φυσικὸς καὶ καθολικὸς κληρονόμος, μὴ ἐχούτος τοῦ λοιποῦ δικαίωμα μηδεὶος ἢ ἀπαιτήσθαι παρ' αὐτῆς τὸ ἐλάττωσον.

1856 φεβρουαρίου 24: Π. ἐξεῖξ

Ἄρτης Σωφρόνιος ἀποφαινεται»
(ὕπογρ. Προκρίτων)

22) Διανομὴ περιουσίας ἐκ κληρονομίας

Ἐν τῇ σ. 23 ὑπ' ἀρ. ΚΒ' κατοχωρεῖται ἐκκλ. ἀπόφασις ληφθεῖσα κατὰ τὴν ἀγωγῆς τοῦ Λαμπράκη Χαβάνη κατὰ τοῦ ἰσὺ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου πρὸς ἀκύρωσιν τῆς Διαθήκης τοῦ ἀποβιώσαντος πατρὸς αὐτῶν Χαρολάμπου. Ἡ Ἀρχιεπ. Ἐπιτροπὴ ἀπεφάνθη, ὅτι «ἡ περιουσία τοῦ ποτὲ Χαρολάμπου Χαβάνη, συγκειμένη ἐξ ἐλαιοδένδρων τὰ μερισθῆ ἐξ ἴσου ὑπὸ τῶν δύο κληρονόμων.

1856 Φεβρουαρίου 25 Πρεβέζα»

23) Διορισμὸς κηδεμόνος.

Ἐν σ. 26 ἀναγράφεται: «Δυνάμει τοῦ παρόντος Ἀρχιερατικοῦ ἡμῶν γράμματος διορίζομεν τὴν λάμπρω, σύζυγον ἀποβιώσαντος Ζ. Κοψιδᾶ, ἐνομοκνηδεμόνα τῶν ἀνηλικῶν καὶ ἀνικάνων αὐτῆς τέκνων καὶ σὺν αὐτῇ συγκνηδεμόνα τὸν κ. Βασ. Μαγγερόν ἐκείνης αὐτὰδελφον πρὸς τακτοποίησιν καὶ κυβέρνησιν τῶν οἰκογενειακῶν τῶν συμφερόντων καὶ φιλόστοργων τῶν ἀνικάνων τέκνων τῆς περιθάλψιν.

τῇ 28 φεβρουαρίου 1856 Πρεβέζα

Ἄρτης Σωφρόνιος ἀποφαινεται»
ὕπογρ. Προκρίτων

24) Δικαία οὐθμις κληρονομικοῦ ζητήματος

Ἄρτης Σωφρόνιος ἀποφαινεται: «Ὁ Ζαχαρίας Τάσιος μεμλητὴ καὶ ἡ Ἑλένη χήρα Χαρ. μεμλητὴ ἐπικαλοῦσθιντες τὴν Ἐκκλ. εὐθυδικίαν διὰ κληρονομικὰς αὐτῶν διαφορὰς, ἔλαβον τὴν ἀκόλουθον ἀπόφασιν τῆς Ἀρχ. Ἐπιτροπῆς: «τοῦ λοιποῦ ἀμφότεροι οἱ μεμληθέντες, ὅτι Ζαχαρίας καὶ τῆς Ἑλένης καὶ Χαρολάμπου τέκνα, θελοῦσιν ἐξουσιάζει ἐξ ἡμισείας ὡς κληρονομικὸν ἀπὸ πατρὸς, τῶν κτῆμα ἀναφαίρετον ἀ ἀπόσπαστον τὴν ἀνωτέρω ρηθῆσαν οἰκίαν. Ἔχοντες δὲ ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν μεγιστην τῶν ἀνηλικῶν τέκνων τοῦ Χαρολάμπου ἐδοίον, πρὸ πάντων δὲ τὴν ἐνήλικα ὄρφανὴν θυγατέρα τοῦ προειρημέτου Χαρολάμπου, καὶ ἐν ὧρα γάμου οὕταν, ἀπεφασίσαμεν, ἕνα παραδώσθαι ἀμέσως πρὸς αὐτὴν εἰς προῖκα τὰς ὁθεῖος τῆς Ἀθ. μεμλητῆς...

τῇ 28 Φεβρουαρίου 1856. Ἐν Πρεβέζῃ

Ἀ. τῆς Σωφρόνιος ἀποφαινεται

* Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους 57ου σελ. 17.

25) Διορισμός κηδεμόνων

Ἐν σ. 28 διαλαμβάνεται: «Ἡ Ἐκκλησία τὸ φυσικὸν δίκαιον τῶν χειρουργῶν μητέρων ἀναγνωρίζουσα, κηδεμόνας τῶν ἀνηλικίων αὐτῶν τέκνων, ἐφ' ἔσον ὑπὸ τοῦ Νόμου τοῦτο ἐπιτρέπεται . . . ἐπὶ τούτῳ καὶ ἡμεῖς συμφῶν τῷ νόμῳ πράξαντες, καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἐπὶ τῶν ἀνηλικίων τέκνων τοῦ μακαρίτου Ἀποστόλου Ταρονᾶ ἀναγνωρίσαντες, πρόσφορον πρὸς τοῦτο τὴν σύζυγόν του Μαρούλαν ἐνεκρίναμεν καὶ δι' ἐκκλησι. ἐγγράφου ἐδιορίσαμεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ῥηθείσα Μαρούλα δι' ἐγγράφου πρὸς ἡμᾶς ἀ-αφορᾶς τῆς παρίστησι τὴν ἀνάγκην μιᾶς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῇ διεξαγωγῇ τῶν υποθέσεων τοῦ μακαρίτου . . . ἢ ταπεινότης ἡμῶν . . . τοὺς Ἀθ. Αὐγερινὸν καὶ Χρ. Σκέφεριν διὰ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικοῦ ἐπισήμου αὐτῆς ἐγγράφου, ἀνακηρύττει (συγκληδεμόνας).

τῇ α' Μαρτίου 1856: Πρέβεζα

ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος ἀποφαίνεται

26) Κατοχύρωσις Διαθήκης

Ἐν σ. 29 ἐν τῷ πρατιθεμένῳ Ἐκκλ. Γράμματι διαλαμβάνεται, ὅτι: «παραστᾶσα ἐνώπιον ἡμῶν ἡ Μαρίξ θυγάτηρ ποτὲ Χριστοῦ ἱατροῦ, ἀνήγγειλεν ἡμῖν, ὅτι ἀποβιώσασθαι ἀτέκνου τῆς Μαρ. Γ. Φίσα, θείας τῆς . . . ὁ ἔμπορος Δημ. Ζιρμιώτης, ὁ πάντη ξένος τῇ θείᾳ τῆς . . . ἡστρικῶς δῆθεν ζῶσαν τὴν Μ. Φίσα παρεβίασε εἰς τὴν προφορικὴν σύνταξιν τῆς διαθήκης αὐτῆς . . . Μετακαλεσάμενοι τὸν ἀντιδικόν τῆς ἀποφαινόμεθα «ὁ μνηστὴς Δ. Ζιρμιώτης θέλει εἰσθαι γνήσιος καὶ καθολικὸς κληρονόμος τῶν ὄσα ἢ διαταχθεῖσα διὰ τῆς διαθήκης τῆς τῶν ἐπάφησε, μὴ δυναμένη τοῦλοιποῦ μήτε τῆς Μ. Χριστοῦ ἱατροῦ κληρονομήσαι αὐτήν . . .

Τῇ 2 Μαρτίου 1856 ἐν Πρεβέζῃ

ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος ἀποφαίνεται

27) Διαμοίρασις κληρονομίας

Ἐν σ. 30 ἀναγράφεται, ὅτι: «παραστᾶτα ἐνώπιον ἡμῶν . . . ἡ Σαμουέλα Γκανάλα ἀνήγγειλεν ἡμῖν, ὅτι ἀποθανόντος τοῦ Δ. Μπασαδέμηα ἀτέκνου ἢ ἀπὸ πατρὸς πρώτη αὐτοῦ θεία Μ. Κερασοβίτη ἀπασαν τὴν ἐκεῖνου περιουσίαν εἰς χεῖρας τῆς ἔχουσα . . . τῆς ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τοῦ Νό-

μου μερίδος καθυστέρησεν. Ἐπὶ τούτῳ τὴν ἐκκλ. εὐθυδικίαν ἐπεκαλέσατο. Ἐπὶ τούτῳ τοῖνον δύο τῶν περὶ ἡμᾶς προκρίτων ἐπὶ τόπου πέμψαντες τὴν τοῦ ἀποθανόντος μικρὰν περιουσίαν εἰς πέντε ἴσας μερίδας διμερίσαμεν.

Ἐν Πρεβέζῃ 1856 Μαρτίου 5

ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος ἀποφαίνεται

28) Κατοχύρωσις κληρονομίας

Ἐν σ. 31 καταχωρεῖται Ἄρχ. Γράμμα ἔχον οὕτω: «παραστᾶσαι ἐνώπιον τῆς ἡμῶν ταπεινότητος ἢ τε Θεοδ. Γ. Μιτσεβίρη καὶ ἢ αὐταδέλφη αὐτῆς Βασ. Τσόκα, ἀνήγγειλαν μετὰ ψυχικῆς συγκινήσεως, ὅτι ἀποβιώσασθαι ἀτέκνου τῆς ἀπὸ πατρὸς θείας τῶν Αἰκ. Χρ. Ρόντα . . . ἢ Αἰκ. Μπομποτοάρη αὐθαιρέτως κατακρατεῖ τὴν αὐτῆς περιουσίαν, μὴ ἀποδίδουσα τὴν ὑπὸ τοῦ Νόμου ἐπιβαλλομένην ἐκάστη μερίδα . . . Μετακαλεσάμενοι ἔθεν . . . καὶ σκεφθέντες ἀποφαινόμεθα: Αἱ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀναφερθεῖσαι ἀδελφαί . . . καὶ ἀπαιτοῦσαι κληρονομίαν ἐκ τῆς ἀποθανούσης Αἰκατερίνης οὐδὲν ἐφάνη ἔχουσαι δίκαιον, ὡς οὐ μόνον ἐνδιαθέτου ἀποθανούσης ταύτης, ἀλλὰ καὶ ἐχούσης κατιόντα φυσικὸν κληρονόμον τὴν ἐν Ἑλλάδι ζῶσαν αὐτῆς ἐγγόνην Βασιλικήν . . . 1856 Μαρτίου 7 Πρέβεζα

ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος ἀποφαίνεται

29) Διευθέτησις κληρονομικῆς διαφορᾶς

Ἐν σ. 33 ἐν Ἄρχ. Γράμματι διαλαμβάνεται, ὅτι: «Ἐνώπιον τῆς ἡμῶν ταπεινότητος παραστᾶς ὁ Χρ. Κιτσαρᾶς, ἀνήγγειλεν, ὅτι ἀποθανόντος τοῦ αὐταδέλφου του Τασοῦλα Κιτσαρᾶ ἀτέκνου, ἢ περιουσία αὐτοῦ ἀδίκως ὑπὸ τῆς δευτέρας συζύγου του κατακρατεῖται ἐπὶ τῇ βάσει ἰδιαιτέρου τινὸς συνυποσχετικοῦ ἐγγράφου τοῦ τε ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς μνηστῆσεως συζύγου του, δι' οὗ ἀποφαίνεται ὅτι, ὅστις πρῶτος ἐκ τῆς συζυγίας ταύτης ἤθελε προαπεθάνει, θέλει ἔχει κληρονόμον ἑλθῆς τῆς περιουσίας του ἐν γένει τὸ ἕτερον πρόσωπον . . . Ἐκκλησιαστικῶς ἀποφαινόμεθα ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἰσχὺν τοῦ συνυποσχετικοῦ του ἐκεῖνου εἶναι πάντῃ ἀνυπόστατος καὶ ἀβάσιμος . . . καὶ ὑπάρχει ἀκυρον . . . ἐπειδὴ δὲ ὁ Τασοῦλας ἔτι ζῶν ἐπώλησε παντήκοντα ἐλαιόδενδρα ἐκ τῆς ἰδιοκτησίας τῆς συ-

ζύγου του συμφώνως τῷ Νόμῳ ἀπεφασίσα-
μεν ἵνα ἐκ τῆς ὀλιγῆς περιουσίας τοῦ ἀπο-
θανόντος Τασοῦλα, ἀφροῦ ἐξαχθῆ ἡ ἀξία
τῶν 50 ἐλαιοδένδρων... τὸ ἐκ τῆς περιουσί-
ας ἐκείνου ὑπόλοιπον διαμοιρασθῆ εἰς τρεῖς
μερίδας.

1856 Μαρτίου 7 ἐν Πρεβέζῃ

«Ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος ἀποφαίνεται»

30) Ἀπόδοσις ὑπεοχημένης προικός

Ἐν σ. 35 ἀναγράφεται, ὅτι «ἡ Κροστάν-
το Κασοαρίκα ἀνήγγειλε ἡμῖν δεινοπα-
θῶς, ὅτι στεφανωθείσα μετὰ τοῦ ρηθέντος συ-
ζύγου τῆς (Γεωργ.) δὲν ἔλαβε τότε ὄλην
τὴν ὑποχρεώθεισάν ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς προί-
κα, ἀλλ' ἔμεινε νὰ λαμβάνῃ γρ. 693, τὰ
ὅποια μὴ δυνάμενος ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐκ τῆς
ἀνεχείρας του ἀμέσως νὰ ἀποδώσῃ πρὸς
τὸν σύζυγον τῆς ἔδωκεν ἔγγραφον χρεωστι-
κόν, ὑποσχομένους πρὸς τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ
τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν μετὰ παρέλευσιν ἔτους.
Παρελθούσης πρὸ καιροῦ ἤδη τῆς προθε-
σμίας καὶ μὴ δίδοντο αὐτοῦ ἀκράσιν εἰς
τὰς θερμὰς αἰτήσεις τῆς καταστενοχωρεῖται
αὐτῆς ἐκαστὴν ὑπὸ τοῦ ἀδρό. τῆς, καὶ εὖ
ὡς δυσαναρχετοῦσα κατὰ τοῦ πατρὸς τῆς
καὶ αἰτίου τῶν καθημερινῶν ἀνηρυχιῶν καὶ
ρίδων... ἐζητήσατο τὴν Ἐκκλ. εὐθυδικί-
ν... Μετακάλεσάμενοι ἔθεν τὸν Εὐστ. Λέ-
ϊαν (πατέρα) προστρέψαμεν αὐτὸν εἰς τὸ
νὰ ἀποδώσῃ πρὸς τὴν θυγατέρα χάριν τοῦ
καίου καὶ τῆς ἡσυχίας καὶ ὁμονοίας τοῦ
νδρογύνου, ἢ τὰ χρεωστούμενα γρ. 633 ἢ
τὸ τρίτον τῆς εἰκίας του... ὅστις μὴ δυνά-
μενος νὰ ἀποδώσῃ τὰ χρήματα οὐκία βουλή
εἰ ἀπαραβιάστῳ θελήσει ἀπεφάσσει νὰ πα-
ρχωρήσῃ τὸ τρίτον τῆς οὐκίας, ἀφροῦ προ-
η-
υμένως ἐκτιμηθῇ...

1856 Μαρτίου 13 ἐν Πρεβέζῃ

«Ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος ἀποφαίνεται»

31) Ἀπονομή δικαίου ἐπὶ κληρονομίας

Ἐν σ. 36 καταδείκνυται ἐν τῷ Ἄρχ.
τάγματι, ὅτι «ὁ Γ. Τασοῦλας ἀπὸ τοῦ
θεοῦ ἡμᾶς χωρίου Πέτρα, ἀνήγγειλεν ἡμῖν,
ὅτι ἀπεβίωσας ἀτέκνου τῆς ἀπὸ πατρὸς
εἰας του Βασιλικῆς ὁ ἀπὸ μητρὸς ἕτερος
ἠψιός τῆς Ἄθ. Ρούγγας ἀπὸ χωρίου
Ἰάμπουρα ἀπαρτὴν τὴν ἐκείνης περιουσίαν
παροσεί αὐθακρέτως καὶ τὴν ἐπιβιλλο-
γὴν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ νόμου μερίδα δὲν ἀ-

ποδίδει καὶ ἐπὶ τούτῳ τὴν Ἐκκλ. εὐθυ-
κίαν ἐζητήσατο. Ὅθεν ἀποφαινόμεθα ἐκκλ.)
κῶς, ὅτι: ἐπειδὴ ἡ Διαθέτης... μῆτε ἀνιόν-
τας μῆτε κατιόντας ἔχουσα κληρονόμους
καὶ δυναμένη ἀπολύτως νὰ διαθέσῃ τὴν πε-
ριουσίαν τῆς... διέθετο τὰ κατ' αὐτὴν διὰ
τακτικῆς νομίμου διαθήκης δι' ἧς ἀποκα-
θιστᾷ γνησίους κληρονόμους τῆς τοῦ ἀδελ-
φούς Ἄθ. καὶ Ἰω. Ρούγγαν (οἷτινες) θέλου-
σιν εἰσθαι καὶ τοῦ λοιποῦ ἔσαι κληρονόμοι
ὀλοσχερῶς ἀπάσης τῆς περιουσίας μὴ δυνα-
μένου πώποτε μῆτε τοῦ Γ. Τασοῦλα μῆτε
ἄλλου τινὸς συγγενοῦ, νὰ ἀπαιτήσῃ παρ'
αὐτῶν οὔτε ὄβον...

1856 Μαρτίου 13 ἐν Πρεβέζῃ

«Ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος ἀποφαίνεται»

32) Ἄδεια ἐκποιήσεως περιουσίας ἀνηλίκου

Ἐν σ. 37 οἱ κηδεμόνες τοῦ ἀνηλίκου τέ-
κνου τοῦ ἀποβιώσαντος Προκοπίου Καλαν-
τοῦ δι' ἀναφορᾶ τῶν ἐζητήσαν τὴν Ἐκκλ.
ἄδειαν διὰ νὰ ἐκποιήσουν κτήματα τινὰ τοῦ
ὑπ' αὐτῶν ἐπιτροπευμένου καὶ οὕτω ἀπο-
σβέσωσι τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ του (πατρὸς του)
ἐνδιαλαμβανόμενα χρέη «ὅθεν χορηγησόμεν
αὐτοῖς τὴν τοιαύτην ἐκκλ. ἄδειαν...

τῇ 14 Μαρτίου 1856 ἐν Πρεβέζῃ»

33) Κατοχύρωσις διαθήκης

Ἐν σ. 38 ἀναγράφεται, ὅτι «ὁ Σπ. Τό-
τσικας ἀνήγγειλεν ἡμῖν ὅτι ἀποθανούσης
ἀτέκνου τῆς θείας του Αἰκ. Τότσικα, ἀπα-
σαν τὴν περιουσίαν τοῦ μακαρίτου θείου
του τὴν ὅποιαν διὰ διαθήκης του εἶχε ἀφή-
σει ἐκεῖνος εἰς τὴν κυριότητα τῆς Αἰκ...
Ἰωάννης τις Καστροσυκιώτης οἰκαιοποιεῖ-
ται ἐπὶ λόγῳ ὅτι εἶναι κληρονόμος... ἐξε-
τάσαντες ἀποφαινόμεθα ὅτι: ὁ υἱοθετηθεὶς
παρὰ τοῦ ἀνδρογύνου Β. Τότσικα Ἰωάννης
θέλει εἰσθαι καὶ τοῦ λοιποῦ γνήσιος καὶ
καθολικός κληρονόμος τῆς περιουσίας τῶν
υἱοθετησάντων αὐτὸν γονέων του.

1856 Μαρτίου 14 ἐν Πρεβέζῃ.

«Ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος ἀποφαίνεται»

34) Προστάτευσις ὁφανῆς

Ἐν σ. 40 ὑπ' ἀριθ. λε' ἀναγράφεται, ὅτι
«ἐνώπιον τῆς ἡμῶν ταπεινότητος παραστᾶ-
σα ἡ Κυριακί-ὐλα Ν. Δαμιλιάνου, ἀνήγγει-
λε δεινοπαθῶς, ὅτι ἀπὸ τοῦ α' γάμου μονο-
γενῆς τῆς κόρης θυγάτηρ Μαρία, εὔσα εἰσέτι

ἀνήλικος ἀπὸ πέντε ἐτῶν συζῆ μετ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ μυτρουιοῦ της... πρὸς ὃν οἱ ἐπιτροποὶ (οὐτῆς) ὡς σιτηρέσιον 45 γρ. κατὰ μῆνα ἔειδον κατ' ἀρχάς. Ἄλλ' (ἡδὴ) ἔπαυσαν νὰ δίδουν (τοῦτο), διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποσπάσωσιν τὴν κόρην ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς της διὰ τῆς βίας... ὡς ἐκ τούτου τὴν περιουσίαν τοῦ πατρὸς της εἰς χεῖρας τῶν κατακρατοῦντες καὶ διαχειρίζοντες οὔτε ὄβολον ἔδωκαν πρὸς αὐτὴν εἰς διατροφὴν. Μετακαλεσάμενοι ἔθεν τοῦ κηδεμόνας τῆς ὀρφανῆς καὶ μετὰ προσοχῆς ἀκούσαντες ἐκκλησιακῶς ἀποφαινόμεθα, ὅτι: ἐπειδὴ ἡ ρηθείσα κόρη εἶναι εἰσέτι ἀνήλικος... δέον ἵνα μένη ἀπαραδιάπτως παρὰ τῇ ρηθείσῃ μητρὶ της. μέχρις οὗ ἔλθῃ εἰς ἡλικίαν γάμου ἔννομον... ὑποχρεωμένον (δὲ) ἐκκλησιαστικῶς τὸς ρηθέντας κηδεμόνας... νὰ ἀποτίσωσι τὸ καθυστερούμενον πρὸς τὴν μητέρα της σιτηρέσιον διὰ τὰ παρελθόντα ἔτη... πρὸς γρ. 100 κατὰ μῆνα... ὑποχρεοῦνται δ' ἀφ' ἑτέρου ἢ ἐ μήτερον αὐτῆς καὶ ὁ μητρικός αὐτῆς νὰ περιθάλπωσι καὶ διατρέψωσιν αὐτὴν... νὰ δώσωσι δὲ πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν προσήκουσαν χρηστοθήτη ἀνατροφὴν, ἀποτρέλλοντες ταύτην τακτικῶς εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον, ἅμα, θεῖα συνάρσει τοῦτο εἰς τὴν πόλιν ταύτην συσταθῆ... ἐὰν δὲ ἀπεναντίας παραμελήσωσιν... τότε θέλει λαμβάνεται ἡ προσήκουσα φροντίς παρὰ τῆς Ἐκκλησίας.

1856 Μαρτίου 17 Πρέβεζα

ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος ἀποφαίνεται:»

35) Ἀπόδοσις ἐκποιθήσεως περιουσίας

Ἐν σ. 41 παρατίθεται Ἄρχ. Γράμμα, ὅπερ διαλαμβάνει, ὅτι: ὁ Μουνιάρχης Πρεβεζῆς Χουσαν—Ἀγῶ Γριτσάλης διεδίασε πρὸς τὴν Ἐκκλ., Ἐπιτροπὴν ἀποφασιστῶν πρεβεζαίων Ζ. Κατουκιώτη καὶ Ἀθ. Ζιγούρη, οἵτινες δι' ἐγγράφου διαταγῆς τοῦ ἐπιτοπίου Μιζλίου εἶχον διορισθῆ διατεταῖ ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῶν κληρονομῶν τοῦ προαποβιώσαντος Γ. Σαρμεντοῦ καὶ Σπ. Κοκοζόκου. Ἡ Ἄρχ. Ἐπιτροπὴ μετ' ἐπιστάσεως μελετήσασα τὸ ζήτημα ἀπεφάνθη: «Ἐγκριθείσης καὶ παρ' ἡμῶν τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης ὡς νομίμου τε καὶ δικαίας, ἐφείλει ὁ Σ. Κοκοζόκος, ὅπως ἀποδώσῃ πρὸς τὰ τέκνα τοῦ προαποθανόντος Γ. Σαρ-

μεντοῦ τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας τῶν ἀπὸ κοινοῦ ἐκποιθηθέντων.

τῇ 17 Μαρτίου 1856 Ἐν Πρεβεζῇ.

36) Παραλαβὴ κληρονομικῆς περιουσίας

Ἐν σ. 43 ἀναγράφεται ὅτι: Ἡ ἐν Ἐλλάδι (Παλαιᾷ) διομένονα ἀπὸ τινος Βασιλικῆς, ἐγγόνῃ τῶν ἀποβιωσάντων Ρόνινα (βλ. 28 παρόντος) ἀφίκετο ἐν Πρεβεζῇ καὶ «συνεπεία τῆς ἀνωτέρω Ἐκκλ. ἀποφάσεως ἐπεδόθησαν αὐτῇ ἐνώπιον τῆς ἡμῶν ταπεινότητος παρὰ τῶν ἐπιτρόπων.. εἰς χεῖρας αὐτῆς σῶα καὶ ἀνελλιπῆ ἅπαντα τὰ εἰς αὐτοὺς παρακατατεθέντα χορήματά τε καὶ ἐπιπλα καὶ λοιπὰ ὡς εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐπίσημον ἡμῶν ἐγγράφον ἀναφέρονται...

τῇ 18 Μαρτίου 1856. Πρέβεζα.

37) Δικαία ἀπόδοσις κληρονομίας

Ἐν σ. 43—45 ὁ Ἑλλην φαρμακοποιὸς Ἄπ. Κοντογιάννης μέσῳ τοῦ ἐν Πρεβεζῇ Ἑλλήν. Προξενεῖου δι' ἀναφορᾶς αὐτοῦ ἐζήτησε τὴν Ἐκκλῆσ. εὐθυδικίαν, καθ' ὅτι ὡς πληρεξούσιος ἀντιπρόσωπος τῆς συζύγου του Βασιλικῆς διεξεδήκει τὴν περιουσίαν τῆς ἀτέκνου ἀποθανούσης ἐκ μητρὸς ἐξαδέλφης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ἀγγελ. Γκανάλα, τὴν ὁποίαν αὐθαίρετως κατακρατοῦν «τὰ ὀμοπάτρια αὐτῆς ἀδέλφια, οὐχὶ δὲ καὶ ὀμομητρία». Τὸ Ἐκκλῆσ. Δικαστήριον ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἐκλαμπροτάτου Ἑλλήνος Προξένου κ. Ε. Χουρμουσιάδου ἐν συνεδρᾷ εἰς ἀπεφάνθη, ὅτι: «ἀποθανούσης ἀτέκνου τῆς Ἀγγελικῆς θυγατρὸς ἀπὸ Ἀ' Γάμου τοῦ μακαρίτου Γκανάλα καὶ ὑπαρχόντων ἐν τοῖς ζῶσι ἀδελφῶν ὀμοιοπατρῶν καὶ ἐκ μητρὸς πρώτων ἐξαδέλφων... ἔλθουσιν εἰσθαι γνήσιοι καὶ ἀδιάσειστοι κληρονόμοι... μὴ δυναμένης μήτε τῆς ῥηθείσης Βασιλικῆς, μήτε ἄλλου τινὸς συγγενεῖς της νὰ ἔχῃ ἐπ' αὐτῶν οὐδεμίαν ἐπὶ τῆς κληρονομίας ταύτης ἀπαίτησιν... 1856 Μαρτίου 20, ἐν Πρεβεζῇ.

38) Δικαία διαμοίρασις περιουσίας

Ἐν σ. 45—46 ἡ Ἀγγέλω Κονεμένου ἐνώπιον τῆς Ἄρχ. Ἐπιτροπῆς παραστάσα «ἀνήγγειλεν δεινοπαθῶς, ὅτι ἀποθανόντος τοῦ θεοῦ της Βενεδίκτου Ἱερομονάχου καὶ ἐνὸς τῶν αὐτῶν ἀδελφῶν της... πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτῶν οἱ ἕτεροι ἐπιζῶντες ἀδιά-

δελφί της ἑξέως προτερηζόμενοι εἰς νεύ-
ρας των κατακρατοῦσιν.. Μετ' ἐπιστάσιας
δ' ἰδοῦσα ἡ Ἀρχ. Ἐπιτροπὴ τὰ τῆς ὑπο-
θέσεως ταύτης ἀπεφάσισε: «ἀποθαιόντων
ἀτέκνων... καὶ μὴ ἔχόντων» μῆτε ἀνιόντας,
μῆτε κατιόντας πρὸς τὸ κληρονομεῖσαι αὐ-
τοὺς ἢ περιουσία αὐτῶν δεόν, ἵνα μερισθῇ
εἰς τέσσαρας ἰσας μερίδας... 1856 Μαρτίου
20 ἐν Πρεβέζῃ».

39) Διαζύγιον

Ἐν σ. 46—48 ἡ Μαρία Φούσκαρη,
θυγατὴρ τοῦ Οἰκονόμου Β. Δάβαρη κατήγ-
γειλεν εἰς τὴν Ἀρχ. Ἐπιτροπὴν, ὅτι ὑπὸ
τοῦ ἀδελφοῦ της ἀλλεπαλλήλους ἐξυβρισμοὺς
τε καὶ ραβδισμοὺς ὑπέστη... καὶ ἤδη πρὸ
μηνῶν κατέστη ἀφόρητος πλέον... διὸ ἐζή-
τησε διάζευξιν παρ' αὐτοῦ... «ἐπειδὴ μεθ'
δλας τὰ ἐπιμότους προτροπὰς καὶ πατρι-
κὰς παραινήσεις μος δὲν ἠδυνήθημεν νὰ
μεταπέσωμεν τὸ ἀμετάθετον πνεῦμα των
πρὸς συμδιδομέν... ἔγνωμεν ἐπὶ τέλος
διαζευξαι αὐτοὺς... ἀποφαινόμεθα Ἀρχιε-
ρατικῶς, ὅτι... ὑπάρχουσι τοῦ λοιποῦ ἀπ'
ἀλλήλων ἐκκλησ. διεζευγμένοι... 1856
Μαρτίου 22 ἐν Πρεβέζῃ».

40) Κατοχύρωσις κληρ. περιουσίας

Ἐν σ. 48—49 ἡ Ἑλ. Φρονιώτη ἐκί-
νησε ἀγωγὴν εἰς τὸ Ἐκκλ. Δικαστήριον
κατὰ τοῦ Χρ. Γιαμᾶ κατακρατοῦντος τὸ
ἐκ κληρονομίας τῆς θείας της οἰκοπέδον
ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Ἀγ. Κων.ίου. Ἀλλὰ
μετ' ἐπιμελῆ ἐξέτασιν τοῦ ἐν λόγῳ ζητή-
ματος ἀπεφάνθη, ὅτι: «ὁ ρηθεὶς Χρ. Για-
μᾶς... θέλει εἶσθαι κύριος καὶ ἀδιάσειστος
ἰδιοκτήτης... μὴ δυνάμενης τοῦ λοιποῦ μῆ-
τε τῆς Ἑλένης, οὔτε ἄλλου τινὸς νὰ κινή-
σωσι κατ' αὐτοῦ ἀγωγὴν ἐπὶ τοῦ ρηθέντος
οἰκοπέδου...» 1855 Μαρτίου 23 ἐν Πρεβέζῃ».

41) Διασφάλισις οικογενειακῆς γαλήνης

Ἐν σ. 49—51 ἡ Ἑλ. Κ. Ἀνυφαντά-
κη «ἐζήτησατο μετὰ δακρύων τὴν Ἐκκλ.
εὐθυδικίαν καὶ ἀντίληψιν» καθ' ὅτι ὁ ἀν-

δρατὴς της «συμενοῦσα τῆς ἰδιο-ελοῦς ἀδελ-
φῆς του Σόφης καταπατεῖ αὐτον τὸν γαμι-
κὸν δεσμὸν καὶ τὴν φωνὴν τῆς φύσεως ὡς
ἀσπλαχνος πατὴρ κωφῶν, παρημέλησεν
ἐντὸς τινος καλύβης του αὐτὴν καὶ τὰ τρία
τέκνα της ἀπορα καὶ ἀπερίθαλπα καὶ συ-
νοικεῖ μετὰ τῆς μνησθεῖσης αὐτα-
δέλφης του, ἤτις πρὸς δολίους σκο-
ποὺς ἀποβλέπουσα παρεμβάλλει ἀναμέσον
αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του σκάνδαλα, ἀθέ-
μιτα». Ἡ Α. Σ. μετὰ τῶν Προκρίτων πρέ-
τρεψαν «ἐκκλησιαστικῶς καὶ πατρικῶς εἰς
ἀρμονίαν καὶ οἰκιακὴν ὁμόνοιαν» νὰ ζή-
σουν, ὅπερ καὶ ὑπεσχέθησαν ἀμφοτέρω.
Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἐπραγματοποιήθη
καὶ ἡ ρηθεῖσα σύζυγος «διὰ κοπετῶν καὶ
θρηνην» κατήγγειλεν, ὅτι «ὁ σύζυγός της
ἐξαπατήσας τὴν Ἐκκλησίαν οὐκ ἴ μόνον
τροφὴν αὐτῇ καὶ τοῖς τέκνοις των ἐπαρκῆ
δὲν ἐχορήγησε, ἀλλὰ διερεθιζόμενος ἀπὸ
τὴν διεστραμμένην αὐταδέλφην του οὐδὲ εἰς
τὸ κατώφλιον τῆς καλύβης των ἐπάτησεν...
ἐκλήθη ἡ Σόφη καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἐπε-
πλήγη καὶ συνεστήθη αὐτῇ νὰ ἀπέχη τοῦ
λοιποῦ ἀπὸ τὰ τοιαῦτα, ἵνα μὴ ὑποπέσῃ εἰς
τὴν ὀργὴν τῆς Ἐκκλησίας. Εἶτα ὁ Κ. Ἀ-
νυφαν. ἀκῆς παραστὰς καὶ δείξας, ὅτι δὲν
ἔχει διάθεσιν ν' ἀλλάξῃ διαγωγὴν ἐπεβλή-
θη αὐτῷ νὰ ἀποδώσῃ 3182 γρ. ἀντίτιμον
τῆς προικῆ, τῆς γυναικὸς του καὶ κατὰ μῆ-
να τσικτικῶς 100 γρ. διὰ διατροφὴν... Ἀλ-
λὰ μετανοήσας οὗτος καὶ «συμαιοσθανθεὶς
τὰ συζυγικὰ καὶ πατρικὰ αὐτοῦ καθήκοντα»
ὑπεσχέθη ρητῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι
τοῦ «λοιποῦ θέλει ζῆσει μετὰ τῆς συζύγου
καὶ τῶν τέκνων του ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ...»
«Ἀλλ' ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἄστατον τοῦ
χαρακτῆρος τοῦ ρηθέντος Ἀνυφαντάκη προ-
νοίᾳ Ἐκκλησιαστικῇ ἀπεφασίσασμεν ὅτι ἐὰν
συνεπείᾳ τοῦ μισοκάλου ἡ Ἑλένη ἤθελε
παραπονεθῆ» οὗτος θέλει ὑποχρεωθῆ νὰ
ἀποδώσῃ τὰ ἀνωτέρω ἀποφασισθέντα... τῇ
27 Μαρτίου 1856».

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΠΗΓΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ
ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ*

Ἐπιστολαὶ καὶ ἔγγραφα τοῦ στρατηγοῦ Γ. Τσόντου—Βάρδα
πρὸς διαφόρους καὶ ἐκείνων πρὸς αὐτόν.

87

Κύριε Ἀρχηγέ,

Σήμερα πρωτὰν ἦλθομεν ἐνταῦθα μετὸν κ. Λουτσάρην διὰ νὰ μεταβῶμεν πρὸς ἀναγνώρισιν, ἔεκεν ὁμοῦ τοῦ κειροῦ, ἐπειδὴ δὲν ἠά ἠδυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν οὐδεμίαν πληροφορίαν ἐνεκὸν τῆς ὁμίχλης, ἀνεβάλαμεν δι' αὔριον μήπως ὁ καιρὸς βελτιωθῆ.

Διετάξαμεν τοῦ, ἀνδρας νὰ ἐλθωμεν ἐνταῦθα, ἀπὸ παραμείνη εἰς Ζηγάρι τμήμα κατάλληλον πρὸς διαβίβασιν τῶν ἐξ Ἐρσέκας ἐπιστολῶν.

Τὰ φυσίγγια ἦλθον ἐνταῦθα, ἐτακτοποιήθησαν καὶ θὰ γίνῃ ὁ ἀνεφοδιασμὸς τῶν ἀνδρῶν σήμερον. Ἐκτάβωμεν τὸ κειρὸ καὶ τὰ φατόλια θὰ τὰ διανείμωμεν καταλλήλως.

Εἰς Φούσαν δὲν χωροῦσιν ἄλλοι ἄνδρες.

Μετὰ σεβασμοῦ

21)4)1914

Ε. Τζεφριδῆς

ὥρα 11 π.μ.

Ἀ.θ. Πεζ.

88

Κύριε Ἀρχηγέ,

Καθὼς καὶ τῆ πρωτὰν σοῦ ἔγγραφου δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὐγῶμεν εἰς τὴν θέσιν Καζάνια ὡς εἶχαμεν ὁμιλήσει καὶ χθὲς ἐνεκα τῆς ὁμίχλης.

Ἀνέβην ἐξωθι τῆς Νικολίτσας 900 περίπου μέτρα καὶ συλλέξαμεν τὰς ἐξῆς πληροφορίας.

Ἡ πρὸς Ἐρσέκαν ἀγούσα ὁδὸς μετέβαινον 6 Ἀλβανοὶ ἀπὸ Νικολίτσας πρὸς

Ἐρσέκαν, ἔτεροι 5 ἐξάδιζον ἀπὸ τὸν δρόμον τῆς Δάρδας καὶ ἦλθον εἰς Ν.κολίτσαν, εἰς δὲ τὰ 2 φυλακεία τὰ ὅποια σὰς δίδομεν τὸ σχεδιάγραμμα τὸ μὲν πρῶτον ὑπ' ἀρ. 1 σχεδιαγράμματος κατέχεται ὑπὸ τριῶν ὄρουμάτων μέτωπον ἐν ἑκαστὸν ἴσως ἐνωμοτίας δύνამις δὲ εἰς τὰ φυλάκια αὐτὰ ὡς ἔγγιστα θὰ ἦτο 20 ἴσως καὶ 25. Τὸ δὲ 2 κατέχεται καὶ αὐτὸ 6 ἕως 8 ἀνδρας. Ἄλλην τινα κίνησιν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἀνακαλύψωμεν. Ἦκουστο δὲ πυροβολισμοὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς Πούσκας.

Ἀὔριον θὰ μεταβῶ ἐάν ὁ καιρὸς μοὶ ἐπιτρέπη εἰς τὸ μέρος τὸ ὅποιον εἶχαμεν εἰπεῖ.

Τοῦτο δὲ θὰ σὰς παρακαλέσωμεν ἂν εἶναι δυνατόν νὰ φροντίσητε νὰ μᾶς οἰκονομήσετε 1 δίοπτρον δι' ἐμὲ καὶ 1 δὲ τὸν κ. Τζεφριδῆν, διότι σπερούμεθα καὶ τὰ ὅποια θὰ πληρώσωμεν εἰ ἴδιοι ἀλλὰ νὰ εἶναι καλὰ.

Καὶ πάλιν σὰς ὑπενθυμίζω διὰ τράρουχια.

Φούσα τῆ 21—4—1914

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Τμήματος

Ἡ Λουτσάρης

Ἀ.θ.

89

Ἐν Σμυρδασίῳ τῆ 21ῃ Ἀπριλίου 1914

Ἀγαπητέ μοι κ. Γεώργ. Τσόντου

Γιαννοβαίνῃ

Ἐλαβον τὴν ἐπιστολήν σας καὶ ἀμέσως σὰς ἀπαντῶ. Εἰς τὰς 19 τοῦ μηνὸς ἐπέρασεν ἀπὸ ἐνταῦθα κάποιος ἐκ Γενεύσης λέγει δὲ δι' εἰς τῆ Πραδοίτσαν εὐρί-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 230

σκεται εις αξιωματικὸς με 15 χωροφύλακας, εις τὴν Χότσισταν εὐρίσκονται 30 χωροφύλακες μετ' αξιωματικοῦ, εις τὴν Ζήτσισταν αξιωματικὸς με 12 χωροφύλακας, εις τὸ Μπιζιγράδη αξιωματικὸς με 10 χωροφύλακας.

Ὁ Ἀλβανιστὴς Γιουβάνης ἐκ Γιουρέση εἶπεν εις τὸν ἴδιον ὅτι εις τὴν Πέτρην τοῦ Τράγου εἶναι ἕως 500 Ἀλβανοὶ συγκεντρωμένοι καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς πρόσφυγας τῶν χωρίων νὰ μὴ κάου κανένα κίνημα ἀλλὰ νὰ ἔλθουσιν διότι ἐπικρατεῖ ἄκρα ἡσυχία, ἐπειδὴ δμως αἱ πληροφορίες αὐταὶ προέρχονται ἐξ Ἀλβανιστοῦ πιθανὸν νὰ μὴ εἶναι ἀληθεῖς.

Ἡ Βίγλιστα ἂν καὶ ἐκκενώθη ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ ἐν τούτοις δμως οἱ Ἀλβανοὶ δὲν κινουῦνται ἀπὸ τὸ Τσαγκώνη δπου ἔχουν ἰδρύσει καὶ Τηλεγραφεῖον διὰ νὰ μεταβοῦν νὰ καταλάβουν τὴν Βίγλισταν, ἐπειδὴ οἱ Ἀλβανοὶ δὲν μετέβησαν εἰς Βίγλισταν διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι κάτοικοι Βιγλιστῆς ἐφοβήθησαν καὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Βίγλισταν καθὼς καὶ οἱ ἐξῆς Βούλγαροι ἀδελφοὶ Β. Καράντζα, Ἡλίας Σ. Καράτζα καὶ ἄλλοι κατέφυγον εἰς τὸ Μπάμπανη.

Κατὰ πληροφορίας ἐνὸς Τούρκου ἀπὸ τὴν Καπέσισταν τὸν ὁποῖον εὗρεν ὁ Θανάσης τὸν ἠρώτησε διὰ τὴν Κορυτσάν καὶ λέγει ὅτι εἶναι ἕως 1000 Ἀλβανοὶ συγκεντρωμένοι εἰς Κορυτσάν χωροφύλακες καὶ χωρικοὶ τῶν πέριξ καθὼς καὶ εἰς τὸ Τσαγκώνη ὅτι ἔχουν Τηλεγραφεῖον καὶ ὅτι ἡ δύναμις τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὸ Τσαγκώνη ἀνέρχεται ἕως 200 ἐνόπλους χωροφύλακας καὶ χωρικούς.

Ὅσον ἀφορᾷ διὰ τοὺς Δεβολιώτας εἶναι πολὺ φοβισμένοι ὅλοι σχεδὸν οἱ πάρεδροι τῶν Τουρκικῶν χωρίων, ἐπειδὴ ἐπερίμεναν ἐκ Κορυτσᾶς δύναμιν νὰ καταλάβουν τὰ ἐκκενωθέντα μέρη καὶ δὲν ἐπῆγαν ἐφοβήθησαν πολὺ, κατέφευγον δὲ εἰς τοὺς διαφόρους σταθμοὺς παραμεθορίους καὶ ἠρώτων πολὺ φοβισμένοι τί νὰ κάμωμεν.

Αὔριον μετὸν κ. Γεώργιον Πετρόπουλον θὰ πηγαίνωμεν εἰς τὴν Καπεσιτίσαν, Τρεστενίκη, Μπράτσανη, Ποντσαρα διὰ νὰ ἐνισχύσουσιν οἱ στρατιῶται εἰς τὸν ἀγῶνα

Σᾶς ἀσπάζομαι ἐγκαρδίως
Ἡλίας Ἰ. Κοβατσίδης

90

Ὁμότιμο 21 Ἀπριλίου (ὥρ. 6 καὶ 40')
Γενναϊότατε καὶ ἀγαπητὲ Ἀρχηγέ κ.
Βάρδα,

Σήμερον τὴν 11. 30' ἐλάδομεν εἶδησιν ἀπὸ τὸν κ. Μελᾶν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσωμεν εὐθὺς καὶ νὰ ἔλθωμεν πρὸς συνάντησίν σας εἰς Γιανοβαίνην. ἐκινήσαμεν τὴν 1 καὶ 50' ἀπ' ἐκεῖ, ἐπειδὴ δ' ἐχάσαμεν τὸν δρόμον ἐξ αἰτίας τοῦ ὁδηγοῦ ἤλθομεν τώρα μόλις ἐδῶ, ἐθεώρησα δὲ καλὸν νὰ διανυκτερεύσωμεν ἐδῶ καὶ νὰ ἔλθωμεν αὔριον. Σᾶς στέλλω καὶ μίαν ἐπιστολήν, τὴν ὅποιαν εἶχον γράψει ἀπὸ τὸ πρῶτ', ὡς καὶ μίαν τὴν ὅποιαν μᾶς ἔδωσε κάποιος ἀγωγιάντης, καὶ τὴν ὅποιαν ἐστέλλαι: εἰς τὸν κ. Μελᾶν.

Εὐπειθέστατος
Ε. Γεωργακάκης

91

Κύριε Ἀρχηγέ,

Σήμερον τὴν πρῶταν ἀνθυπασπισταὶ καὶ ὀπλαρχηγοὶ μεταβαίνομεν πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ ἐδάφους.

Παρακαλῶ δπως μοὶ σταλῶσι κρέας κλπ. καπνὸς διὰ τοὺς 17 ἀνδρας οὓς φέρω μεθ' ἑαυτοῦ μου προσωρινῶς.

Ἔλαβον τὴν χθεσινήν διαταγὴν σας καὶ συμφώνως οἱ ἀνδρες εἶναι συγκεντρωμένοι.

Ἐπίσης δὲ γνωστοποιῶ ὑμῖν δι' ὅτι ἐνέργειαν διατάσσητε καὶ ὅτιδῆποτε ἀπάντησις δίδεται εἰς ὑμᾶς οὐδὲν μοὶ γνωστοποιοῦν καὶ μετὸ λυπεῖ πολὺ καθόσον δὲν τυγχάνω παιδαριώδης καὶ φιλόδοξος ὡς τινες ἄλλοι.

Διατελῶ μεθ' ὑπολήψεως
Λ. Δ. Παπαγεωργίου
Ἀνθυπασπ. πεζ.

Φούσα

24-4-1914

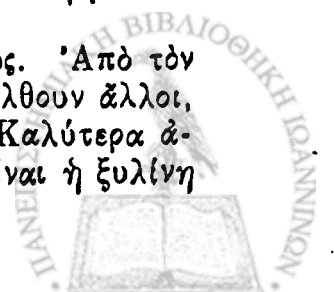
92

Φούσα 22)4)1914 7η π.μ.

Κύριε ἀρχηγέ,

Ἐδῶ βρήκαμε τοὺς Κους Στέργιο καὶ Παπαγεωργίου.

Χῶρον δὲν ἔχει δι' ἄλλους. Ἀπὸ τὸν δρόμον ποὺ ἤλθαμε νὰ μὴν ἔλθουν ἄλλοι, θὰ γκρεμισθοῦν οἱ ἀνθρωποὶ. Καλύτερα ἀπὸ κάτω ποὺ λέγουν πῶς εἶναι ἡ ξυλίνη

γέφυρα. Σήμερα είναι άντάρια πολλή που δέν επιτρέπει δι' αναγνώρισιν. Στείλετε φυσίγγια αρκετά και των δύο θπλων να υπάγωμεν να καταλάβωμεν την Νικολίτσα μιὰ και καλήν.

Ο Λουτσάρης είναι απαραίτητος να τεθῆ μεταξύ Στέργιου και Παπαγεωργίου, διότι αὐτοὶ δὲν εἶναι δυνατόν να ἔλθουν εἰς συνεννόησιν, οὔτε καρπούλι συμφωνοῦν να βγάλουν.

Σας χαιρετῶ

Γ. Καραβίτης

93

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ

Γεωργουτσάδες

Ἄπριλ. 20)1914

Λίαν ἐπεὶ γον

Μπούσιον

Καστορίαν

Ἄλβανοι ἐκ Κορυτσᾶς συγκεντρωθέντες Ἐλμεζι ἐπετέθησαν κατὰ δυνάμειος Ἐρσέκας μετὰ σφοδρὰν μάχην Ἄλβανοι ἀπεκρούθησαν. Ἐφρονεῦθη ὄπλαρχηγὸς Μανώλαρος και τινες ὄπλιται. Φράσσαρη κατελήφθη μετὰ περίξ χωρίων ὑπὸ Ἀνθυπολοχαγὸν Παπαγεωργίου.

Ἐπίσης Δερβίκα και Ἄγγρι.

Ζωγράφος

Κύριε Ταγματάρχα,

Χθὲς τὸ ἑσπέρας μαζί με τὰ τρόφιμα και τὰ εἶδη ἱματισμοῦ και ἐξαρτύσεως σᾶς ἔστειλα ἐκτενῆ ἐπιστολήν, εἰς τὸν φάκελλον τῆς ὁποίας ἐσώκλεισα μαζί με μερικὰς ἐπιστολάς ἐπιλιτών και τὸ ἀντίγραφον τοῦ χθὲς ἀφιχθέντος τηλεγραφήματος τοῦ κ. Ζωγράφου. Ὁ κ. Μαυρατζᾶς ἐρχόμενος ἐδῶ συνήντησε καθ' ὁδὸν τὴν ἀποστολήν και ζητήσας τὴν ἐπιστολήν μου τὴν ἤνοιξε, μοὶ λέγει δὲ οὐ δὲν εὔρεν ἐντὸς αὐτῆς τὸ εἰρημένον ἀντίγραφον τοῦ τηλεγραφήματος. Μολονότι ἐνθυμοῦμαι καλῶς οὐτι τὸ εἶχον ἐσωκλείσει, ἐν τούτοις διὰ κάθε ἐνδεχόμενον, ἀκολουθῶν τὴν ἀπαίτησιν τοῦ κ. Μαυρατζᾶ, σᾶς στέλλω και πάλιν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς παρούσης μου νέον ἀντίγραφον ἵνα σᾶς συναντήσῃ ἔπου και ἀν εὑρίσκησθε, διότι ὄντως τὸ τηλεγράφημα ἐνέχει σοβαρότητα και πρέπει να λάβητε ἀφεύκτως γνῶσιν αὐτοῦ.

Σήμερα ἔστειλα πρὸς τὸν κ. Ἀναστά-

σιον Εὐαγγέλου εἰς Καλλέβισταν με ἐντολήν να τὰ στείλῃ πρὸς ὑμᾶς αὐτοῦ νέα τινα εἶδη ἱματισμοῦ και ἐξαρτήσεως, 36 ζεύγη ἀρβυλων, 151 ζεύγη κάλτσες, 80 ἐσώρουχα διάφορα. Ἐπίσης 5 κιβώτια και 1 σάκκον φυσίγγια διάφορα ἐπειδὴ δὲ ἦσαν και ζῆα περισσὰ ἔστειλα και 19 σάκκους γαλέττας με τὴν ἐντολήν να παραχωρηθῆ ἐξ αὐτῶν ποσότης τις εἰς τὰς οἰκογενείας ἐκείνων μόνον τῶν προσφύγων. οἱ ὅποιοι θὰ συμμετάσχουν ἐνοπλοὶ ἢ ἀοπλοὶ τοῦ ἀγῶνος.

Ἐδῶ εἰς τὴν ἀποθήκην μας δὲν ἔχομεν τίποτε. Μόνον 56 φυσίγγιοθήκας, τὰς ὁποίας παρελάβομεν σήμερα. Παρήγγειλα και ἄλλας 200 ἀπὸ στερεὸν ὑφασμα και διπλοῦν. Ἐκ Θεσ)νίκης μᾶς ἦλθεν ἀπόψε ὁ τυρὸς δκ. 450, αὔριον θὰ σᾶς τὸν στείλω με τὰ περιμενόμενα ζῆα. Αἱ κάπες και τὰ παλτὰ και λοιπὰ ἐκ Θεσ)νίκης ἀναμενόμενα εἶδη ἅμα ἔλθουν θὰ σταλοῦν ἀμέσως. Ἀπεφάσισα να μὴ κρατῶ εἰς τὴν ἀποθήκην ἀπολύτως τίποτε, ἀφοῦ εἰς Γενοβένην θὰ ἔλθῃ και ὁ Μπίμπλης δυνάμενος να κρατήσῃ ἐκεῖ τὴν ἀποθήκην. Τὰ φάρμακα εἶναι τακτοποιημένα ἐλα ἐντὸς κιβωτίων, ἔτοιμος δὲ και ὁ Κ. Παπαδόπουλος με τὸν πρῶτον ἀφιχθησόμενον ἰατρὸν να τὰ πάρῃ και να ἔλθῃ ἀμέσως αὐτοῦ.

Φυσίγγια οὔτε ἐδῶ, οὔτε εἰς Λαμπάνισταν μένου. Και τὰ εἰς Ντουπιάνους παλαιὰ παρελάβομεν και ἔστειλαμεν αὐτοῦ ἐλα. Ἀπόψε ἦλθαν εἰς Θεσ)νίκης νέα εἰς Ντουπιάνους 2 ἕως 3 χιλ. μάουζερ. Ὁ κ. Μαυρατζᾶς λέγει οὐτι διὰ τὴν ἐπιχείρησιν, ἢ ὁποία θὰ γίνῃ ἀπέναντι Τσαγκονίου, ἔπρεπε να ὑπάρχῃ ἐδῶ ἢ εἰς Λαμπάνισταν ποσότης φυσιγγίων. Τώρα ἔμωσ δὲν ἔχομεν παρὰ τὰ ἀπόψε ἀφιχθέντα. Ἴσως ἔλθουν ἄλλα, ἴσως ὄχι. Ἐν ἀνάγκῃ θὰ στείλητε ἀπ' αὐτοῦ εἰς Λαμπάνισταν ποσὸν τι φυσιγγίων.—Οἱ στρατιῶται φεύγουν ἀπὸ ὀλίγοι και ἀνευ πάντοτε προειδοποιήσεως.

Δὲν δύναμαι ἐπομένως να γνωρίζω ἐπακριβῶς τὸν ἀριθμὸν, οὔτε και τὰ ὄνοματα φυσικῶς, τῶν προσερχομένων. Ἀνάγκῃ να συστήσῃτε αὐτοῦ προσοχὴν, ἵνα μόλις ἐρχωνται καταγράφωνται και ταξιθετῶνται ἐγκαίρως.

Ὁ Μέγαρχος κ. Ματθαίοπουλος εὑρίσκει

ται εἰς Κόνιτσαν. Δυστυχῶς ὁμοίως τηλεγραφικῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἐμπιστευτικὴ συνεννόησις, διότι δὲν ὑπάρχει ἀπ' εὐθείας γραμμὴ. Οὐτε καὶ ὁ Διοικητὴς τοῦ Συντάγματος ἔχει κρυπτογραφικὸν λεξικόν, ἵνα γίνῃ δι' αὐτοῦ ἡ συνεννόησις. Ἡ μόνη λοιπὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐλπίς μένει εἰς αὐτὸν τὸν Διοικητὴν, ἂν δυνηθῇ μὲ ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν νὰ μᾶς παραχωρήσῃ φυσίγγια ἐκ Χρουπίστης.

Σήμερον δὲν εἶχομεν κανὲν τηλεγράφημα οὔτε ἐξ Ἀθηνῶν, οὔτε ἐκ Γεωργουτσάδων. Οὐτε καμμία ἄλλη ἀλλαχόθεν ἐπιστολὴ ἦλθε. Περιμένω εἰδήσεις σας. Ἐγὼ θὰ σᾶς μεταδώσω ἀμέσως πᾶν τὸ νεώτερον ἀνακοινώσιμον.

Σᾶς χαιρετῶ μὲ τὸν κ. Μελαῦν φιλικώτατα.

Ἰμέτερος
Γ. Μπούσιος

Καστοριά, 22 Ἀπριλίου
1914 ὥρα 8 ἑσπέρας

(συνέχεια)

Ὁ κ. Κ. Μελαῦς μένει εἰς τὸ σπίτι τοῦ κ. Καραμπίνα, ἔρχεται ἀπὸ ὀλίγον εἰς τὴν Μητρόπολιν. Σήμερον δὲν τὸν εἶδον διόλου. Τῷ ἔστειλα τὴν δι' αὐτὸν ἐπείγουσαν ἐπιστολὴν κομισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κ. Μαυρατζᾶ. Αὐριον θὰ τῷ ὁμιλήσω περὶ τῆς εἰς Βλάτσην μεταβάσεως, ἂν τὴν ἀποδεχθῇ, θέλῃναι θεβαίως χρησιμωτάτη, ὅπως δὴ ποτε.

Ὁ Βίμβλης αὐριον θὰ ἔλθῃ μὲ τοὺς ἀναμενόμενους ἀγωγιάτας. Ὁ κ. Ζητιάδης ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν μας τὴν δόμβαν, θὰ τὴν στείλωμεν αὐριον. Ὁ Καπ. Λάζος εἶναι ἀπόψε ἐδῶ, τώρα ἔστειλα νὰ τὸν καλέσω καὶ νὰ τοῦ ἀνακοινώσω ὅσα μοῦ παραγγέλλετε δι' αὐτόν. Ὁ Τοικρὶκὴς ἐκ Βλάτσης δὲν ἀπήντησε τίποτε. Θὰ σᾶς στείλω τρία τηλεσκόπια, τὰ ὁποῖα δίδετε εἰς ὄσους πρέπει.

Ὁ ἐν Χρουπίστη ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος Λιάκος ἦτο χθὲς ἐδῶ, ἐπανέλαβε δὲ πάλιν δι' ἐμὲ ἔχει ὄπλα. Σήμερον μετέβη ἐκεῖ ὁ Βίμβλης διὰ νὰ περισυλλέξῃ εἰ δυνατόν, ὄπλα ἐκ τῶν ἀπροθύμων εἰς προσέλευσιν προσφύγων. Ἀκόμη δὲν ἐπέστρεψε. Χθὲς, πού εἶδον τὸν ἰατρὸν Παπαζήση καὶ τῷ ἀνεκοίνωσα τὴν παραγγελίαν σας περὶ ἔρχομοῦ του, ἐλησβόνησα νὰ τῷ κάμω λό-

γον περὶ τῶν 10 ὄπλων πού ἔλεγεν ὅτι τὰ εἶχε κρεμασμένα.

Ἦλθεν ὁ Βίμβλης ἐκ Χρουπίστης. Οἱ ἐκεῖ πρόρυγες ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἀπρόθυμοι, μόνον 12 ἕως 13 εὐρέθησαν μὲ ὄπλα, οἱ ὁποῖοι αὐριον ἀναχωροῦν δι' αὐτοῦ. Εἶδε καὶ τὸν ἰατρὸν Παπαζήσην, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι τάχα ἔστειλεν ἐδῶ 6 μάουζερ, τὰ ὁποῖα ὁμοίως δὲν ἐλάβομεν. Αὐριον θὰ τοῦ γράψω νὰ γνωρίζῃ. Ὅσον ἀφορᾷ διὰ τὸν ἐρχομὸν του, εἶπεν ὅτι φροντίζει νὰ καταρτίσῃ χειρουργεῖον, νὰ ἀγοράσῃ ἐργαλεῖα, στοιχίζοντα 350 φράγκα, τὰ ὁποῖα σκέπτεται νὰ καλύψῃ δι' ἐράνων, καὶ ἔπειτα νὰ ἔλθῃ, ἐνῶ ἐγὼ τοῦ εἶπα νὰ πάρῃ ὅ,τι ἔχει ἔτοιμα καὶ νὰ σπεύσῃ, καθόσον κατόπιν του θὰ ἔλθῃ τμήμα Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Φαίνεται ὅτι θέλει νὰ κερδίσῃ καιρὸν, ἀναβάλλων τὸν ἐρχομὸν του. Αὐριον θὰ τοῦ γράψω πάλιν καὶ περὶ τούτου.

Ἦλθεν ὁ Καπ. Λάζος, ἐδήλωσεν ὅτι ἔχει 3—4 δόμβας, τὰς ὁποίας μὲ τὴν τοῦ Ζησιάδου θὰ σᾶς φέρῃ ὁ ἴδιος ἕως αὐριον δειλινὸν αὐτοῦ.

Σᾶς ξαναχαιρετῶ
Γ. Μπούσιος

94

Κύριε Ἀρχηγέ,

Ταύτην τὴν στιγμὴν ἀναχωροῦμεν διὰ τὰ ὑψώματα Καζανίου καθότι ὁ καιρὸς χάριτι θεῶν ἐδιορθώθη.

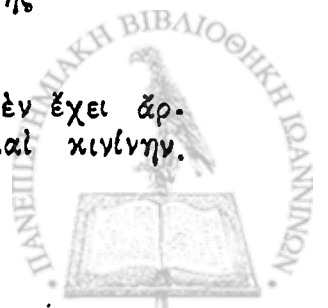
Αὐριον δὲν θὰ ἔχωμεν συσσίτιον ὡς καὶ μεθαύριον ἄρτον καθὼς καὶ ὁ κ. Καραβίτης ἐπομένως φροντίσατε νὰ μᾶς ἀποστείλετε σήμερον ἔλαιον καθότι ἔχομεν μερικὰ φασόλια διὰ συσσίτιον ἰδικὸν μας καὶ τοῦ Καραβίτη ἐλιές ἔχομεν 4 συσσίτια ἀκόμη. Ἐὰν διαταχθῶμεν νὰ βαδίσωμεν ὑπάρχουν μερικοὶ 4—5 τελείως ἀνυπόδητοι καὶ φροντίσατε παρακαλῶ διὰ τὴν ὑπόδησίν των.

Ἡ δύναμις τῶν ἀνδρῶν μας ὡς καὶ τοῦ κ. Καραβίτη εἶναι ἡ αὐτή.
Φοῦσα τῇ 22—4—1914

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Τμήματος
Ἡ. Λουτσάρης
ἀνθ.

(ὀπισθεν)

Ὁ κ. Καραβίτης αὐριον δὲν ἔχει ἄρτον. Νὰ μᾶς ἀποστείλετε καὶ κινίην.

95

Κύριε Ἀρχηγέ.

Ταύτην τὴν στιγμήν ἐπέστρεψα ἀπὸ τὸ ὄρος Καζάνια ὅπου εἶχον μεταβῆ καθὼς σᾶς ἔγραψον τὴν πρώτην συλλέξαμεν δὲ τὰς ἐξῆς πληροφορίας.

Πρὸς τὸν κάμπον τῆς Κολωνίας οὐδεμίαν κίνησιν ἠδυνήθημεν νὰ ἀνακαλύψωμεν ἠκούοντο δὲ κανονισμοὶ μακρὰν ὑπολόγιζον δὲ ὅτι εἶναι εἰς Κλεισούραν ἢ εἰς Τεπελένι ποῦ βίως ἀκριβῶς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔχω πεποίθησιν. Εἰς δὲ τὴν Νικολίτσαν τὰ αὐτὰ φυλακεῖα ὡς καὶ χθὲς σᾶς ἔγραψα σὺν τῇ διαφορᾷ δὲ σήμερον παρετήρησα ἐπὶ πλέον εἰς τὸ ἕν φυλακεῖον καὶ 5 ζῶα φορτηγά. Οὐδεμίαν ἄλλην σχετικὴν πληροφορίαν ἔχω νὰ ἀναγγείλω πρὸς ὑμᾶς. Φοῦσα τῇ 22)4)1914

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Τμήματος
Ἡ. Λουτσάρης
Ἀνθ. Πεζ.

96

Σημείωμα Ὁθωμανοῦ καπετάνιου πρὸς Ὀλλανδοὺς Ἀξιωματικοὺς εἰς Κορυτσάν 2 ἡμέρας πρὸ τῆς μάχης Νικολίτσης (εὑρεθὲν ἐν τῷ Διοικ. Κορυτσᾶς μετὰ τὴν κατά-

ληψιν). (Εἰς Τουρκικὴν γλῶσσαν μετὰ μεφράσεως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν):

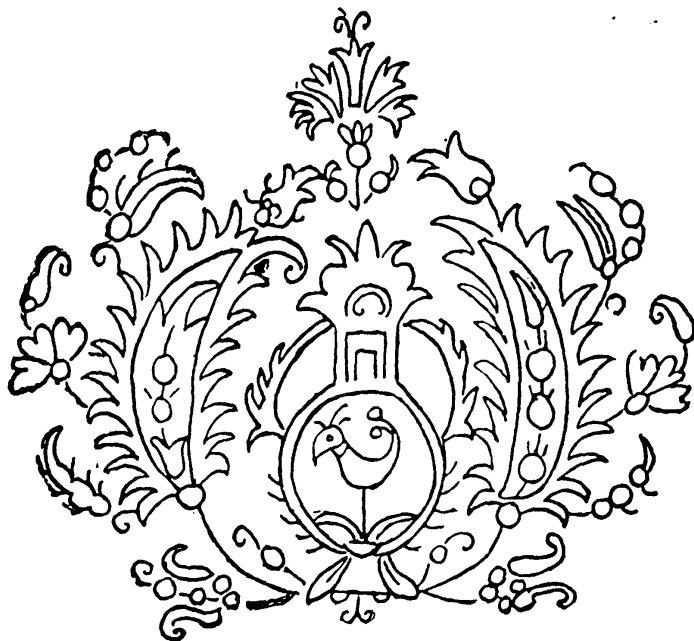
Διοικητὴν τῆς Χωροφυλακῆς

Προχθὲς πολεμήσαντες μετὰ τοὺς ἀντάρτας ἐτελειώσαμεν ὅσα πολεμοφόδια ὅπου εἶχαμεν. Προχθὲς ὁ λοχαγὸς τῆς Χωροφυλακῆς Ἀμέτ ἐφέντης ὅταν διήλθε μέσον Δρίνοβον ἀφησεν εἰς ἕν μέρος ὀλίγα τινα φυσίγγια ἐκ τῶν ὁποίων ἐλάβαμεν ἕκαστος ἀνὰ εἴκοσι μόνον. Τοῦτου ἐνεκεν σᾶς παρακαλῶ νὰ μᾶς ἀποστείλετε δύο ἢ 3 κιβώτια μετὰ φυσίγγια, διότι πληροφοροῦμεθα ἐξ Ἑλλάδος ὅτι ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Χρουπίστης πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας στρατιώτας μετημφισμένοι λιποτακτοῦντες ἐνώνονται μετὰ τοὺς ἀντάρτας.

Σᾶς πληροφοροῦμεν ὅτι ἰσχυρὰ σώματα λιποτακτούντων διήλθον Κλοβίσταν καὶ Γιανσβένην.

Ὁ Μουχτάρης Μποζιγρατίου
Μουχαρέμ
22 Ἀπριλίου

Ὁ Πρόεδρος τῶν Ἐθελοντῶν
Τιμούρ Σετ
καὶ Ἐμὴν Τσαοὺς
(Συνεχίζεται)

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

Ζ.—ΟΙ ΑΠΟΚΡΙΕΣ

5.— Άλλες περιγραφές (συνέχεια)

Σχετικό με την αποκηράτικη αυτή γιορταστική κίνηση, είναι κι' αυτό που μου γράφει ο Θωμάς Μαλετσίδης:

Παλιός πολύ, αφηγείται, είναι ο γιορτασμός των 'Απόκρεω στα Γιάννινα. Όπως στα 1856 διηγόταν στις νυφάδες της, μιὰ εκατόχρονη τότε γοργά, από τις απόκρεω του 1775, κορίτσι άκόμα, της είχε άπομείνει «πλάκωμα» ο φόβος των (τότε) μασκαράδων: Ένας άράπης, ένας Άγας, μιὰ νύφη κι' ένας γαμπρός, μιὰ άρκούδα επίσης, ντυμένη με τράγια δέρματα κι' ένα κουδούνι στο λαιμό, με συνοδεία φλογέρας και ντεφιού.

Αυτό το ίδιο, συνεχίζει γράφοντας ο Θωμάς Μαλετσίδης, το είδε να γίνεται στα 1896, κατά τις ημέρες όμως από τα Χριστούγεννα ίσαμε τα Φώτα, στα χωριά της 'Ανασελίτσας καθώς κι' από τα 1898 ίσαμε τα 1914, στα χωριά των Τρικκάλων, τα λεγόμενα εκεί Λογκατσάρια, στα όποια μάλιστα, οί όμιλοι αυτοί, περιφερόταν από χωριό σε χωριό. Οί περισσότεροι, συνεχίζει, άπ' όσους έπαιρναν μέρος σαν προσωπιδοφόροι, «ήταν μεμνημένοι εις μιάν ήπειρωτικήν έταιρίαν, ήτις είχεν έδραν τα Τρίκκαλα, με διευθύνοντας ταύτην, μεμνημένους, επίσης, εκ Μετσόβου και Βουρείου 'Ηπείρου καταγομένους, οί πλείστοι των όποιων είχαν συλληφθῆ κατά το 1897, όπως ο Στέργιος Παλιός, συμβολαιογράφος Τρικκάλων εκ Μετσόβου, ο Μηνάς Ζωσιμάς, ο Άλέκος Τρίγγης εκ Δοβραΐς (τόρα Άσπραγγέλιος), και είχαν καταδικαστεί εις θάνατον». Σώθηκαν όμως από τον άείμνηστο Μιλτιάδη Γρηγοριάδη, Διευθυντή κίνησης των Θεσσαλικών σιδηροδρόμων, που άφου δωροδόκησε τον Τοῦρκο φρουρό με 70 λίρες, τους πέρασε για έκφορτωτές σιδηροδρομικούς, και τους φυγάδευσε. Ό Θωμάς Μαλετσίδης, κατά τα 26 χρόνια της εκεί παραμονής του, είχε γνωρίσει, γράφει, πολλούς από τους μνημένους αυτούς των Τρικκάλων, οί όποιοι έκτελοῦσαν χωρίς αντίρρηση τις έντολές της 'Εταιρείας' κι' ως παράδειγμα αναφέρει την έκτέλεση ενός Θύμιου από τα Τρίκκαλα, κοινού έγκληματία που είχε καταφύγει, για να σωθῆ, στα Γιάννινα, και είχε μη άμαξηλάτης του Βαλή της πόλης, καθώς και άλλων, προσθέτει, πολλών. Αναφέρει επίσης και όνόματα άλλων μνημένων, όπως του Σωτήρη Μαρουκτσῆ (γνωστού στα Τρίκκαλα ως Άσημένιου), του Ιωάννη Κώτσιου, του Μιχαήλ Ζουρνά και κάποιου Γούσια.

Από τους μνημένους της 'Εταιρείας, ο Θωμάς Μαλετσίδης, θεωρεί και το δικό μας το Τζάρα, μαζί με άλλα μέλη της παρέας του. Ως τόπο δε συγκέντρωσής τους, αναφέρει τα Γάλατα.

Τα «Γάλατα», ως τόπος συγκέντρωσης των Μπαντίδων, αναφέρονται κι' ά-

* Συνέχεια εκ του προηγούμενου σελ. 142.

πὸ τὸ Γούσια Μπαμπούρη, πὸ προσδιορίζει εἰδικώτερα τὸ μαγαζὶ ἐνὸς κάποιου Μάλα, πὸ μού τὸν χαρακτήρισε σὰ λόγιο τραγουδιστή, τὸ ἐπάγγελμά του ἦταν τσαρουχᾶς, μὲ ντουλαμάδες καὶ μούσι. Ποιὸς ξέρει κι' ἂν ἦταν κανένας Ἕλληνας κατάσκοπος.

Ἡ ἴδια σειρὰ πληροφοριῶν καὶ σκέψεων, μᾶς μεταφέρει σιτοὺς νεώτερος χρόνους, στὴν προαπελευθερωτικὴ δηλ. περίοδο, κατὰ τὴν ὁποία σημειώθηκε ἔντονη ἢ συνομηθική δράση ἀπὸ μέρους τῶν μελῶν τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἑταιρείας, πὸ εἶχε φθάσει στὸ ἀπόγειό της στὰ 1908, μὲ τὸ Τούρκικο Σύνταγμα.

Μὰ γιὰ τὴ δράση αὐτῆς τῆς ὁργάνωσης, ἔχουν πολλὰ δημοσιευθῆ, τόσο ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο (στὴν Ἐφημ. τῶν Γιαννίνων Ἐθν. Ἀγών ἀπὸ 29—9—1950 ἴσαμε τὶς 30—3—1951, μὲ παρεμβαλλόμενα ἄρθρα τῶν Ἀλεξ. Λειβαδέα καὶ Δ. Βλαχλείδη) ὅσο καὶ στὸ Περιοδικὸ Ἑπειρ. Ἑστία (1952 σελ. 133 καὶ ἐπ., 794 καὶ ἐπ., 1953 σελ. 18 καὶ ἐπ., 132 καὶ ἐπ., 484 καὶ ἐπ., ἀπὸ τὸν Ἀλ. Λειβαδέα, καὶ 1953 σελ. 245 καὶ ἐπ. ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο).

6.—Καιροὶ πὸ κοντινοὶ

Ἄς μιλήσουμε τώρα καὶ γιὰ τ' ἄλλα ἐνδιαφέροντα τῆς ἀποκριατικῆς κινήσεως, ὅπως αὐτὰ ἐμφανίζονται στὰ νεώτερα, τὰ δικά μας χρόνια.

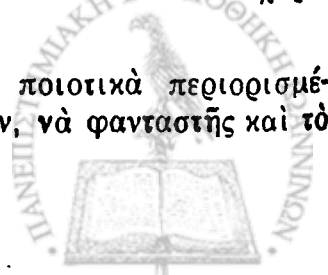
Μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε σὰν κάτι ἔξω ἀπὸ ἀμφισβήτηση, τὴν ἐπίδραση ἀπάνω στὶς μορφές τοῦ Ἀποκριατικοῦ στὰ Γιάννινα γιορτασμοῦ, ξένων τρόπων ἐκδηλώσεων, ἰδιαίτερα ἀπὸ περιοχὲς στὶς ὁποῖες κατὰ προτίμηση ξενιτευτόταν οἱ Γιαννιώτες—καὶ γενικότερα οἱ Ἑπειῶτες. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀπὸ τὸ 15ο ἀκόμα αἰῶνα, οἱ Γιαννιώτες, φεύγοντας τὴ σκλαβιά καὶ τὶς βαρεῖες γι' αὐτοὺς οικονομικὲς καὶ ἄλλες συνέπειές της, κατὰ τὴ διάρκεια πολλῶν αἰῶνων—μήπως ὅμως αὐτὸ δὲν ἄρχισε νὰ γίνεται καὶ σήμερα;—ἐγκατέλειπαν τὸ γενέθλιο τόπο, καὶ πῆγαν νὰ πλουτήσουν καὶ νὰ εὐημερίσουν, στὰ Βαλκάνια, τὰ μεγάλα κέντρα τῆς Τουρκίας, τὴ Βενετία, τὴν Αὐστρία, τὴ Ῥωσσία γιὰ νὰ γυρίσουν ἔπειτα μὲ βίος, καὶ νὰ περάσουν στὴν Παρίδα τους, τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς τους. Ἡ μακροχρόνια αὐτὴ σὲ ξένους τόπους παραμονή τους, ἂν δὲν ἐπιδροῦσε καὶ στὸν ἐσώτερο ἀκόμα κόσμον τους, τροποποιοῦσε ὅπωςδήποτε τοὺς ἐξωτερικοὺς τρόπους τῆς ζωῆς τους.

Ἡ συνήθεια τῆς μεταμφίσεως καὶ τοῦ ἀντίστοιχου γιορτασμοῦ, εἶναι μὲν, καθὼς ξέρομε, παλαιότατη—κάτου ἀπὸ διάφορα ὀνόματα, ὁ λαός, μεταμφιεσμένος, ἐπιδιδόταν, κατὰ ὠρισμένες τῆς χρονιάς ἐποχές, σὲ χορούς, ἄσματα, εὐωχίες, πὸ εἶχαν, τόσο στέργειες στὴν ψυχὴ τους τὶς ῥίζες τους, ὥστε ἡ Ἐκκλησία, μὴ κατορθώνοντας νὰ πατάξῃ, ἀναγκάστηκε νὰ δεχθῆ τὶς ἀντίστοιχες γιορτές, μετατρέποντάς τὶς σὲ Χριστιανικὲς—πατέρας ὅμως τοῦ νεώτερου Καρναβαλιοῦ, ἦταν ἡ Ἰταλία, ὅπου αὐτὸ γιορταζόταν μὲ ἐξαιρετικὴ λαμπρότητα: διασκεδάσεις, παιδιές, ἵππικὲς ἐπιδείξεις, θεατρικὲς παραστάσεις, χοροὶ μεταμφιεσμένων ἀνθοπόλεμοι, χαρτοπόλεμοι, φωταγωγήσεις, ἐνετικὰ φανάρια, πυροτεχνήματα, σύνθεταν τὴν πανηγυρικὴ αὐτὴ εἰκόνα.

Στὴ Γερμανία, κυριαρχοῦσε ἡ χοντροκομμένη σάτιρα.

Στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη, οἱ γιορτὲς αὐτές, γινόνταν κατὰ τὸ Δεκαήμερον καὶ τὰ Θεοφάνεια: ἀνταλλαγὲς ἐπισκέψεων, συνεστιάσεις τύπου πίκ—νίκ, χοροὶ καὶ ἄσματα ἄσματα.

Κάτι παρόμοιο, σὲ ἐκδηλώσεις πάντοτε ποσοτικὰ καὶ ποιοτικὰ περιορισμένες, καὶ—φυσικὰ—προσαρμοσμένο στὸ ἐπιτόπιο περιβάλλον, νὰ φανταστῆς καὶ τὸ

Γιαννιώτικο ἀποκριάτικο γιορτασμό, ἰδιαίτερα τὸ τελευταῖο Σαββατοκύριακο. Στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας, μετὰ τὸ Τούρκικο Σύνταγμα, ξαναεμφανίζεται στὰ Γιάννινα καὶ τὸ Γ α ῖ τ α ν ἄ κ ι. Πρὶν ὅμως μιλήσουμε—καὶ θὰ μιλήσουμε πλατειά—γι' αὐτό, ἄς συνεχίσουμε τὴν περιγραφή τῆς εἰκόνας ποὺ παρουσίαζε, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτῇ, ὁ περιορισμένος ἐκεῖνος χῶρος τῶν Μνημάτων.

Μέσα στὸ πικνότερο γιορταστικὸ πλῆθος, τριγύριζαν ἐπίσης παίζοντας τὸ ρόλο τους, τόσο ἡ πασίγνωστη γ κ α μ ἡ λ α, ποὺ πολεμοῦσε νὰ δαγκώνῃ ἐδῶ κι' ἐκεῖ τοὺς ἀπρόσεχτους, ὅσο κι' ὁ ὄμιλος, ὅπως εἶπαμε κι' ἄλλοῦ, τοῦ Ξυνοῦ καὶ τῆς παρέας του, ποὺ μουντζουρωμένοι, ντυμένοι ἀρνοδέρματα, ἔπαιζαν στ' ἀνοιχτὰ τῶν Μνημάτων παντοδαπὰ μιμνησθέντα καὶ αὐτοσχέδιες κωμικὲς σκηνές.

Τοὺς προσωπιδοφόρους, τοὺς μασκαρεμένους γενικά, τὰ «ντόμινα», τοὺς «ντυμένους», τοὺς ὠνόμαζε τότε ὁ λαὸς κ υ ρ ῖ ε ς. Πιθανότα γιατί, τὸ ἀδύνατο τότε φύλο, ὄχι μονάχα νὰ ἐμφανισθῇ στὶς ροῦγες μασκαρεμένο δὲν τολμοῦσε—τὶ σκάνδαλο!—ἀλλὰ παλιότερα, καὶ τοὺς μασκαρεμένους ἀκόμα ἄντρες, τοὺς παρακολουθοῦσε, μόνο πίσω ἀπὸ τὸ καφάσι. Πολλοὶ λοιπὸν μασκαράδες, προτιμοῦσαν νὰ μεταμφιέζωνται σὲ γυναῖκες. Κι' ὁ λαὸς—αὐτός, τὸ περισσότερο, γλεντοῦσε ἔ·σι, δημόσια, τὶς ἀποκριὰς—προτιμοῦσε μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτῇ, νὰ διακωμωδῇ τὶς «κυρίες», ὅπως τὶς ἔλεγε, τῆς ἀρχοντιᾶς, τὰ μοντέρνα πάντοτε φορέματά τους καὶ ὅλους τοὺς τρόπους τῆς δημόσιας ἐμφάνισής τους. Τοὺς μασκαρεμένους τοὺς λέγαμε ἐπίσης καὶ π ρ ο σ ω π ῖ δ ε ς, λέξη ποὺ στὴ στενὴ τῆς ἔννοια, σημαίνει μάσκα.

Στοὺς καιροὺς μου ὅμως, κατὰ μίμηση Ἀθηναϊκῶν ἢ Εὐρωπαϊκῶν πρότυπων, εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἐμφανίζωνται καὶ οἱ πολυτελεῖς ἀμφιέσεις: π.χ. ἱπποτῶν (μὲ στολὲς ἀπὸ κατηφῆ=βελοῦδο, φέλλα), (σπαθὶ στὸ πλευρό, φτερὸ στὸ καπέλλο) μαρκήσιων (ταντέλες, περοῦκες, τρίκωχα), κ. ἄ. ἀρχαιοπρεπεῖς ἐπίσης, κι' ἄλλες ἀκόμα πρωτότυπες καὶ παράξενες (θυμᾶμαι π.χ. ἕναν, μὲ στολὴ καμωμένη ὀλόκληρη ἀπὸ τραπουλόχαρτα).

Ἀπὸ τὰ μικρὰ μου ἐπίσης χρόνια, θυμᾶμαι πὼς εἶχαν ἀρχίσει νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ χαρτοπόλεμο, ποὺ τὸν λέγαμε τότε κ ο ν φ ε τ τ ῖ (*confetti*) ἀργότερα δὲ καὶ κ ῖ ο ρ δ ἔ λ λ ε ς, ὅπως λέγαμε τὰ σημερινὰ σερπαντὲν (*serpentins*) ἢ ταινίες.

Ἐνα ἐπίσης ἀπὸ τὰ περιεργότερα θεάματα τῆς ἀποκριᾶς, ἦταν κι' ὁ Π α ν ἄ ρ α τ ο ς, ὅπως λέγαμε τότε τὸν ἄλλοῦ, Ξυλοπόδαρο ἢ Καρνάβαλο:— Ἐνας πανύψηλος ἐκεῖ μασκαρᾶς, στηριγμένος σὲ μακριὰ ξύλα, ποὺ τὸν ἔκαναν νὰ φτάνῃ ἴσαμε τὰ ὕψη τῶν παραθύρων τοῦ ἐπάνω (δεύτερου) πατώματος τῶν σπιτιῶν.

Κρατοῦσε στὰ χέρια του ἕνα, ἀπὸ ξύλο φκιασμένο, σύνεργο, ποὺ δὲ θυμᾶμαι πῶς τὸ ἔλεγε, οὔτε καὶ τώρα μπορῶ νὰ τὸ ὀνοματίσω: φαντασιῆτε πολλὰ Χ, ποὺ τὰ τὰ σκέλη τους, ἐνωμένα κατὰ τὰ ἄκρα τους τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, νὰ μποροῦν ν' ἀνοιγοκλείνουν γύρω στὸ μεσιαιό τους σύνδεσμο. Ὅταν συμπλησίαζες τὰ ἄκρα τοῦ πρώτου Χ, ὅλα τὰ ἄλλα ἐκτεινόταν πρὸς τὰ μπρός· ὅταν τ' ἀπομάκρυνες, μαζεῦοταν. Ἦταν—σὲ πολὺ βέβαια μεγαλιότερες ἀναλογίες—σὰν κάτι μασιάδες (τσιμπίδες τῆς φωτιᾶς) ποὺ—ἀπὸ μπροῦξο φκιασμένες—μαζεύονται ἢ ἀπλώνονται, κατὰ τὴ θέλησή μας. Ἡ ἀντίθετη πρὸς τὸν Πανάρατο ἄκρη αὐτοῦ τοῦ σύνεργου, ἦταν ἔτσι διαρρηθμισμένη, ποὺ ὅταν αὐτὸς συμπλησίαζε τὰ ἄκρα τοῦ πρώτου Χ ποὺ κρατοῦσε στὰ χέρια του, τὸ ὅλο σύστημα ποὺ ἐπιμηκυνόταν, ξέχυνε ἀπὸ κεῖ λουλούδια ἢ χαρτοπόλεμο, ποὺ ὁ Πανάρατος χάριζε ἔτσι στὸν ὠραόκοσμο τῶν παραθύρων καὶ τῶν μπαλκονιῶν.

Ὅπως μὲ πληροφορεῖ ὁ φιλόλογος κ. Ἰ. Δάλλας, τὶς ἀπόκρεω σὲ χωριὰ τῆς Ἄρτας παίζονται, ἀκόμα καὶ σήμερον ἀπὸ τοὺς κατοίκους τους, ὑπαίθριες παρα-

στάσεις, πού ονομάζονται ἐκεῖ Πανάρατος, καὶ πού ἴσως νὰ σχετίζονται μὲ τὴν Ἑρωφίλη καὶ τὸν πρωταγωνιστὴ τῆς Πανάρατος.—Ὅπως ἐπίσης μὲ πληροφορεῖ ὁ ἐκπαιδευτικὸς κ. Ἰωάν. Νικολαΐδης, καὶ στὰ παιδικὰ του ἀκόμα χρόνια, παιζόταν στὰ χωριά τοῦ Ζαγοριοῦ σὰν ἀποκριάτικη παράσταση ὁ Πανάρατος, σὲ μιὰ μάλιστα ἀπ' αὐτὲς ἔλαβε κι' ὁ ἴδιος μέρος.

Μὰ ὅλα αὐτὰ, ἀνῆκαν σὲ μορφὲς πού εἶχαν πάρει οἱ ἀπόκριες στὰ νεώτερα χρόνια· στὶς παλιότερες, κυριαρχοῦσε ὁ Μπαντίδος κι' ὁ Καραμπέρης.

7.—Ὁ Τζάρας (συνέχεια καὶ τέλος)

Νὰ τώρα, πῶς περίπου ἀφηγεῖται ὁ Θωμᾶς Μαλεισιδῆς τὴν πανηγυρικὴ τοῦ Τζάρα εἴσοδο στὸ ἀποκριάτικο γλεντοκόπημα τῶν Μνημάτων.

Ἀπὸ τὴν παραμονὴ τοῦ Σαββάτου τῆς Κρεατινῆς, ὁ Τζάρας, θὰ εἶχε ἔτοιμο ἓνα μεγάλο νησιώτικο καΐκι, νοικιασμένο ἐπίτηδες γιὰ τὴν ἀποκριάτικη πανηγυρικὴ του ἔξοδο: θ' ἄχε ἐπίσης μισθώσει καὶ δώδεκα ἐβραίους χαμάληδες, καθὼς κι' ἓνα τακίμι «ὄργανα» καὶ θ' ἄχε κάνει κι' ὅλες τὶς ἄλλες προμήθειες του:

Ἐνα βαρέλι—καμμιὰ ἐβδομηνταριά ὀκάδες—κρασί, μεζέδες καὶ τὰ παρεπόμενα. Ἐπαιρνε ἐπίσης τὰ κυνηγετικά του ντουφέκια, μὲ ὅλα τὰ σχετὰ ἐξαρτήματα. Ὁ ἴδιος, θὰ εἶχε σιδερώσει τὴν φρεσκοπλυμένη, γιὰ τὴν περίσταση, φουστανέλλα του, θ' ἄχε φορέσει τὰ καινούργια του τσαρούχια, τὶς ἄουμελιώτικες κάλτσες μὲ τὶς τὶς φουντωτὲς καλτσοδέτες, τὸ κεντητὸ πεσιλί, καὶ τὸ κόκκινο τσακιστὸ φεσάκι μὲ τὴ μακρὰ τὴ φούντα, πού ἔπεφτε ἄνετη στοὺς φαρδεῖς του ὤμους.

Ἀφοῦ ἔτσι ντυνόταν καὶ στολιζόταν, κατὰ τὶς 9 1)2—ἀλλὰ τούρκα—τὸ ἀπόγευμα, (δυόμιση δηλ. ὥρες πρὶν δύση ὁ ἥλιος), ἔπαιρνε τὸν ὄμιλό του, καὶ τραβοῦσε κατὰ τὴν Σκάλα, (κάτω στὴ Σιζαράβα, στὰ Ψαράδικα), ὅπου τὸν περιμέναν οἱ ἀγθοφόροι καὶ τὸ καΐκι.

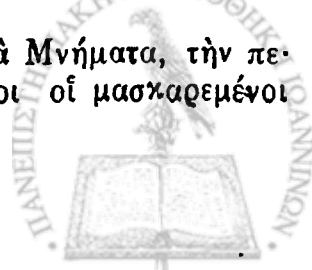
Ἡ ὀμάδα πού ἀνέβαινε μὲ τὸ Τζάρα στὸ μεγάλο νησιώτικο καΐκι, ἦταν μικρή. Ὁ ἴδιος, κι' ἄλλοι δυὸ—τρὶς φίλοι του, ἀπ' τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας, γιὰ εὐνόητους τὴν ἐποχὴ ἐκείνη λόγους, ἦταν μουσουλμάνος.

Μαζευόταν λοιπὸν στὴ Σκάλα οἱ χαμάληδες, βγάζαν τὸ καΐκι ἀπὸ τὰ νερά, τοποθετοῦσαν μέσα ἓνα τραπέζι καὶ μερικὲς καρέκλες, κι' ἀπλώναν γύρω μαλακὰ κελίμια· τακτοποιοῦσαν ἔπειτα τὸ βαρέλι μὲ τὸ κρασί προσθέτοντας κι' ἓνα κασσονάκι μὲ ποτήρια γιὰ τοὺς φίλους, προσκόμιζαν τοὺς μεζέδες, κι' ἔφερναν τελικὰ τὰ κυνηγετικά ντουφέκια καὶ ἄλλα σύνεργα τοῦ Τζάρα. Κατόπι, ἔμπαιναν μέσα στὸ καΐκι, πού ἔτσι ἀρματωμένο, τὸ σήκωναν τελικὰ στὶς πλάτες τοὺς οἱ χαμάληδες· κατὰ τὴ διαδρομὴ, οἱ μισοί, συναλασσόταν μὲ τοὺς ὑπόλοιπους.

Μπροστὰ τὰ βιολιά, παίζοντας—ὅπως συνήθως σὲ παρόμοια προβαδίσματα, κυριώτερα σὲ ψίκια γάμων—τὸ ἐπαναστατικὸ θούριο τῆς Μασσαλιώτιδας, (³⁹) πίσω ἀκολουθώντας τὸ καΐκι, ξεκινοῦσε ἀπὸ τὴ Σιζαράβα ἢ παράξενη συνοδεία, γλεντοκοπώντας καὶ τραγουδώντας, περνοῦσαν τὸ στενὸ πού βγάζει στὴ Μητρόπολη, διασταύρωναν τὸ δρόμο, πού σήμερα ονομάζεται ὁδὸς Ἀβέρωφ, φθάναν στὸ Κροθάρω, κι' ἀπὸ κεῖ, τραβοῦσαν πρὸς τὰ πάνω, ἀπὸ τὴ σημερινὴ ὁδὸ Τσιριγώτη. Περνοῦσαν μπροστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Παράσχη (⁴⁰) (ὅπου σήμερα ἡ Οἰκονομικὴ Ἐφορεία) καὶ κατ' εὐθείαν ἔπειτα—παράπλευρα πρὸς τοῦ Λιάμη τὸ Τζαμί—κατὰ τὰ Μνήματα, ὅπου ἦταν καὶ τὸ τέρμα τῆς ἐναέριος πορείας.

Μαντεύει βέβαια κανένας, τὸ τί γινόταν κατὰ μῆκος αὐτῆς τῆς διαδρομῆς: Παιδιά, πρὸ παντὸς πολλὰ παιδιὰ, ἀλλὰ καὶ μεγάλοι, παρακολουθοῦσαν τὴν πανηγυρικὴ πομπή.

Κι' ὅταν αὐτὴ γλεντώντας καὶ τραγουδώντας, ἔφτανε στὰ Μνήματα, τὴν περικύκλωνε τὸ ἀλλαλάζον πλήθος· μαζευόταν ἔτσι γύρω τῆς, ὅλοι οἱ μασκαρεμένοι

καὶ μουντζουρωμένοι γιορταστές, μὲ τὰ νταούλια τους, τὰ βιολιά τους καὶ τὰ τραγούδια τους, καὶ στήναν κατόπι δῶθε κείθε τοὺς χορούς, ἴσαμε τὸ βράδυ. Κι' ἀπὸ τὸ Ἀρχιμαντρεῖό, γράφει ὁ Ντεκάστρο, «ἀκουγόταν τὸ τραγούδι, στους ἑφτά μαχαλάδες».

Κατὰ τὴ διαδρομὴ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τελικὴ συγκέντρωση, ὁ Τζάρας, ἄρπαζε ἀπὸ κάποτε τὸ ντουφέκι—ἄδειο φυσικὰ ἀπὸ γόμωση—σημάδευε κανένα κορίτσι σὲ μπαλκόνι ἢ παρὰθυρο καί, τσούφ!... πυροκροτοῦσε τὸ καψούλι, σὰν κίκι' θαρρεῖς καὶ τὸ ντουφέκι, ἔπαιρνε κι' αὐτὸ στὰ χέρια του, τὴ μορφή παιδιάτικης πιστόλας πανηγυριοῦ ἢ μασκαράτικης φοβέρας. Ἦταν αὐτό, τὸ συμβολικὸ λιμναῖο κυνήγι τῆς φαλαγίδας. Μόνο πού, φυλαρίδα τώρα, ἦταν, ὅποια ἀπὸ τὸ θεώμενο ὠραιόκοσμο χτυποῦσε στὸ μάτι, τοῦ πλατωνικοῦ κατὰ τὰ ἄλλα Τζάρα. Κατόπι, κρατώντας στὸ χέρι τὴν πλόσκα μὲ τὸ κρασί, ὄρθιος μαζὴ μὲ τοὺς φίλους του στὸ καίκι, ἄρχιζαν νὰ τραγουδοῦν γιαννιώτικα τραγούδια καὶ στιχοπλάκια, καθὼς καὶ τὰ ἠρωϊκὰ τῆς κλεφτουριάς.

Καθὼς κάποτε ἔπεφτε τὸ σκοτάδι, ἡ ἀποκριάτικη κίνηση ἀραίωνε, κι' ἔπρεπε καὶ νὰ σταματήσῃ. Ὁ ραγιαῖς, ἔπρεπε νὰ μαζευτῆ σὲ χώρους κοντὰ στὰ σπίτια του. Ἀλλὰ ἐπίσης, πῶς θὰ μπορούσε νὰ συνεχίσῃ τὸ γλέντι του χωρὶς φωτισμό; ἡ πόλη τότε φωτιζόταν μὲ μερικὰ μονάχα φανάρια πετρελαίου.

Τὸ σύνθημα τῆς διάλυσης, τῷδινε πάλι ὁ Τζάρας μὲ τὴν ἀκολουθία του. Τὸ καίκι τότε—ἐναέριο πλεούμενο—ἔπαιρνε τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ, γιὰ νὰ ξαναχρησιμοποιηθῆ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὸ ἐπόμενο Σαββατοκύριακο.

Κατὰ πληροφορίες πὺν μάζεψε πρόσφατα ὁ φίλος λαογράφος Εὐάγγελος Μπόγκας, τὸ καίκι τοῦ ὁ Τζάρας, διαλεγμένο ἀπὸ τὰ παλιωμένα πιὰ καὶ ἀκατάλληλα γιὰ... λιμνοπλοῖα πλεούμενα, τὸ πυροπολοῦσε, τροφοδοτώντας μὲ τὴ σαπισμένη ξυλεία του, μιὰν ἀποκριάτικη τζιζαμάλλα, στὰ Γάλατα συνήθως, γύρω ἀπὸ τὴν ὁποία συνεχιζόταν τὸ γλέντι.

Ἀλλὰ ἐπίσης χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς Γιαννιώτικης Ἀποκριᾶς ἦταν: οἱ Λαϊκοὶ Στιχοπλόκοι, οἱ Τζιζαμάλλες καὶ τὸ Γαῖτανάκι.

39. Οἱ γύφτοι τῆς ἐποχῆς τοῦ Τζάρα—καὶ πολὺ περισσότερο οἱ κατοπινοὶ τους—ποῦ ἔπαιζαν στίς συνοδεῖες (τὰ ψίκια) τῶν γάμων, σὰν πανηγυρικὸ ἐμβατήριο τῆ Μασσαλιώτιδα, δὲν εἶχαν κἀν συνείδηση, ὅτι, πολλὰ χρόνια πρὶν, στους καιροὺς τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, στὰ Γιάννινα, ἐπικρατοῦσε συνομοτικὸς ὄργανισμὸς, καὶ τὰ Γαλλικὰ ἐπαναστατικὰ τραγούδια τῆς Καρμανιόλας καὶ τῆς Μασσαλιώτιδας, μεταφρασμένα ἀπὸ τὸ Ρήγα τραγουδιόταν στους δρόμους σὰν ἔθνικα τραγούδια, ἀκόμα καὶ στὰ χωριά τῆς Πίνδου. (Γιὰ ὅλα αὐτὰ, δὲς Λ. Ι. Βρανούση, Ἀθανάσιος Ψαλίδας, Γιάννινα 1952, σελ. 56 ὑποσ. 2 καὶ σχετικὸ ἄρθρο Δ. Σαλαμάγκα, στὴν Ἐφημ. «Ἐθν. Ἀγών» φύλλο 4ης 12ου 1956).

40. Ἀπὸ τὰ μέγαρα τῆς ἐποχῆς.—Διηγοῦνται ὅτι ὁ συντοπίτης του Κομπατῆς, γιὰ νὰ μὴ μείνῃ κοινωνικὰ παραπίσω ἀπὸ τὸν Παράσχη, βάλθηκε νὰ κτίσῃ κι' αὐτός, ἀκριβῶς ἀπέναντι, τὸ καὶ σήμερα ὑφιστάμενο οἰκοδόμημα, ὅπου τὸ Ταμεῖο Δωδώνης· μὴ διαθέτοντας ὁμως τὰ ἀνάλογα χρήματα, δανεισμὸ ἐπάνω σὲ δανεισμὸ, ἔγινε ἔτσι, πὺν ὅταν τελείωσε τὸ κτίσμα, βρέθηκε ὑποχρεωμένος νὰ παραδώσῃ στους δανειστὲς του τὰ κλειδιά, χωρὶς νὰ μπορέσῃ νὰ τὸ κατοικήσῃ.

8.—Οἱ Λαϊκοὶ Στιχοπλόκοι

Ἰσαμε τὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα, ζοῦσαν ἀκόμα στὰ Γιάννινα ἀπομεινάρια ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς ἐκείνους ριμαδόρους, πὺν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἀπόκρεω, μὲ στιχογραφήματα πὺν αὐτοσχεδιάζαν, χορευόντας, ἐστιρίζαν ὅλα τὰ γεγονότα καὶ τὰ παράξενα τῆς χρονιάς. Σοβαροὶ οἱ ἴδιοι καὶ ἀγέλαστοι, κρατώντας τὴν κορυφὴ κυκλικοῦ χοροῦ, μὲ τὰ σατιρικά τους δίστιχα, προκαλοῦσαν αὐθόρμητα τὰ γέλοια καὶ τοὺς καγχασμούς, τόσο τῶν συγχορευτῶν τους, ὅσο καὶ τῶν θεατῶν πὺν μα-

ζευόταν γύρω τους και παρακολουθοῦσαν, με ἀδιάπτωτη εὐθυμία τὴ διακωμώ-
μηση γνωστῶν σ' αὐτοὺς περιστατικῶν καὶ προσώπων. Οἱ συγχορευτὲς τοῦ στι-
χοπλόκου, ἐπικολάμβαναν κάθε φορὰ τὸ δίστιχο, πού αὐτός, ἐκείνη τὴ στιγμή,
εἶχε συνθέσει, δίνοντάς του ἔτσι τὸν καιρὸ νὰ συνθέσῃ τὸ ἐπόμενο.

Ἐπάρχουν πληροφορίες ὅτι τοὺς λαϊκοὺς αὐτοὺς στιχοπλόκους καὶ τοὺς ἔμ-
μετρος σατιρισμοὺς τοὺς, τοὺς παρακολουθοῦσαν, ἀπὸ μακριὰ μὲν, ἀλλὰ μὲ πολὺ
ἐνδιαφέρον, κι' οἱ λόγιοι κι' οἱ γραμματισμένοι τῆς ἐποχῆς, σὲ ἰδιαίτερο μαζεμένοι
ὄμιλο. Ὅμως, ἐπειδὴ, φαίνεται ζοῦσαν μέσα στὰ ἴδια τὰ περιστατικά, ἀπὸ τὴν
ἄλλη, ἐπειδὴ, ἴσως, τότε, δὲν ἔδιναν στίς μορφὲς αὐτὲς τοῦ λαϊκοῦ γλεντιοῦ, τὴν
προσοχὴ πού λαογραφικὰ δίνουμε ἡμεῖς σήμερα—μπορεῖ μάλιστα, λογιώτατοι
αὐτοί, καὶ νὰ τὶς περιφρονοῦσαν, σὰν ἐκδηλώσεις τοῦ ὄχλου—κανένας τοὺς δὲ
φρόντισε νὰ περισώσῃ, ἔτσι παλλόμενα, ὅπως συνθετόταν, τὰ λαϊκὰ ἐκεῖνα στι-
χουργήματα, ἀπὸ τὰ ὅποια, πολυτιμότερα, χωρὶς ἄλλο, γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὴν λαο-
γραφία τῆς πόλης, ψήγματα μόνο σώζονται· στὴ μνήμη μερικῶν.

Ἡ προφορική παράδοση, περίσωσε, ὀλίγα μόνον ἀπ' αὐτά, καθὼς καὶ τὰ
ὀνοματεπώνυμα δυὸ ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς ἐκείνους στιχουργοὺς τοῦ τέλους τοῦ περα-
σμένου αἰῶνα, πού, βασικά, ἀγράμματοι ἢ σχεδὸν ἀμόρφωτοι, οὔτε κι' αὐτοὶ
ἄφησαν πίσω τοὺς γραπτά, ὅσο τουλάχιστο ἔφτασα νὰ ἐξακριβώσω. Οἱ στιχο-
πλόκοι αὐτοί, κατὰ τὸν Ὀρέστη Καλογήρου, ἦταν ὁ Κώττιος Τερζῆς, ράφτης το-
πικῶν φορεσιῶν, κι' ὁ Ζῆκος Σακκάς, ὑφαντὴς καὶ κατασκευαστὴς αἰγοτρίχινων
σάκκων, σαϊσμάτων, τουρβάδων, καὶ ἄλλων τῆς αὐτῆς κατηγορίας εἰδῶν.

Σὰν πρῶτο δεῖγμα παρόμοιων στιχουργημάτων, θὰ δώσουμε τὸ κείμενο
ἐνὸς περιγραφικοῦ σατιρικοῦ τραγουδιοῦ, πού ἀναφέρεται σὲ μιὰ πυρκαϊὰ τοῦ
Νεκροταφείου τοῦ Ἀρχιμανδρειοῦ.

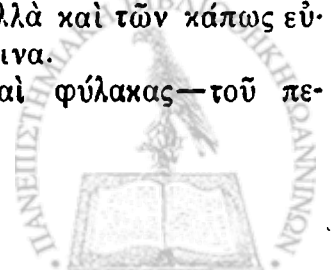
Μὰ πρὶν τὸ παραθέσω, πρέπει, γιὰ νὰ γίνῃ κάπως κατανοητὸ κι' ἀπὸ τοὺς
νεώτεροους, νὰ προηγηθεῖν μερικὲς τοπογραφικὲς καὶ ἱστορικὲς ἐξηγήσεις.

Τὸ παλιὸ τῆς πόλης, κοινὸ νεκροταφεῖο, ἦταν τοῦ Ἀρχιμανδρειοῦ· ὁ χῶρος
δηλ. ἀριστερὰ καθὼς μπαίνουμε τὴν ὁμώνυμη Ἐκκλησία. Τὸ Ἀρχιμανδρεῖο, ἦταν
ἄλλοτε παλαιότατη τῆς πόλης Μονὴ ἀπὸ καιροὺς ἀκόμα, πού, ὅλη αὐτὴ ἡ περιοχὴ,
ἦταν ἀμπέλια καὶ λειμῶνες.

Στὴν περιοχὴ τοῦ Μοναστηριοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ παλαιότατη ἐπίσης ἐποχὴ—
τέλος τοῦ 15ου αἰῶνα—ἄρχισαν νὰ μονάζουν καὶ Καλόγριες, μερικὲς ἀπὸ
τὶς ὁποῖες, (ἢ Πανσέμη π. χ. ἢ Ζηνοβία, ἢ Μαρία καὶ ἄλλες), ζοῦσαν ἐκεῖ, καὶ
στὶς ἀρχὲς ἀκόμα τοῦ αἰῶνα μας. Οἱ Καλόγριες αὐτὲς, (1) πού ἔπαιζαν εἰδικῆς
μορφῆς ρόλο, σὲ σημαντικὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν, (ἀρραβῶνες,
γάμους, βαπτίσιμα, θανάτους, κ.τ.λ.), εἶχαν γίνῃ ὀνομαστές, γιὰ δυὸ ἰδιάζοντα χα-
ρακτηριστικά τοὺς: τὴν κάπως—σὲ παλιότερα πάντως χρόνια—ὄχι καὶ τόσο σεμνὴ
ζωὴ τοὺς, καὶ τὰ περίφημα ὑφαντά τοὺς, μεταξωτά, λινά, ἢ ἄλλα, λεπτότατα,
ἀραχνούφαντα ἢ χρυσοῦφαντα πανικά, πού τᾶφκιαναν στοὺς ἀργαλιούς τοὺς, καὶ
ὀνοματιζόταν «τσιπες». Τὰ ἀντίστοιχα νήμαῖα τοῦ ἀργαλειοῦ, ἦταν μαζεμμένα
στὰ λεγόμενα μασούρια.

Τότε, τοὺς νεκροὺς—τοὺς κοινοὺς ἐννοῶ, νεκροὺς· τὴν πλειονότητα, τὴν ἐπο-
χὴ ἐκείνη· γιατί, μονάχα μερικοὶ ἀρχόντοι, εἶχαν τότε φανταχτεροὺς καὶ ἀκριβοὺς
τάφους—τοὺς νεκροὺς λοιπὸν τότε, τοὺς σκέπαζαν συνήθως μὲ τὰ λεγόμενα κι-
βούρια, ἐπιμήκη, ξύλινα στενὰ καλύμματα, πού στὸ κεφάλι τοὺς, εἶχαν ἓνα
τετράγωνο, ξύλινο ἐπίσης ἔξαγμα, γιὰ τὴν καντύλα. Ἀλλὰ καὶ τῶν κάπως εὐ-
πορώτερον ἀκόμα τὰ μνημόρια, ἦταν, τὰ περισσότερα, ξύλινα.

Τὸ σατιριζόμενον καιρὰ, πορτατζῆς—θυρωρὸς καὶ φύλακας—τοῦ πε-

ρίβολου τ' Ἀρχιμαντρείου, ἦταν κάποιος Σπύρος. Κράχτης δὲ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ πασίγνωστος Σιπούργος—ὑπαίθριος κουρέας «δουλειές τοῦ ποδαριοῦ», καὶ τὰ παρόμοια.

Ἀπὸ κάποιο ἀναμμένο τσιγάρο—καλοκαίρι, φαίνεται—πῆραν κάποτε φωτιὰ τὰ πυκνὰ χόρτα τοῦ Νεκροταφείου. Καὶ κατὰ τέτοιο τρόπο, τὶς ἀμέσως ἐπόμενες Ἀπόκριες, σατίριζε τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ὁ Ζήκας. Τὰ κείμενα τῶν στίχων, τὰ χρωστῶ στὸ φίλο Τάκη Καντάρα:

Τρίτ' μέρα, ἡ ὥρα οὐχτώ, (43)
 ἔπιακι φωτιὰ τ' Ἀρχιμαντρείο.
 κάποιους ἔρριξι τσιγάρ'
 κι' ἀναψ' ἴσια τοῦ χουριάρ.
 Σικώθηκαν κι' οἱ καλογοριές
 κι' ἔβαλαν κακὲς φουνές·
 ἄφ' καν ἴσια τὰ μασούρια
 κι' ἔτριχαν νὰ βγάλουν κιβούρια.
 Πάει κι' οὐ Σπύρου πουρτατζῆς
 κι' ἡ φουτιὰ τὸν εἶχε κλείσ'.
 Πῆγι γιὰ νὰ τ' σβύσ' κι' οὐ Σιπούρ-
 [γους
 βγῆκι μαύρους σὰν οὐ κούρρους.
 Ἀπ' τ' φουτιὰ οἱ πιθαμέν'
 ζισταθῆκαν οἱ καυμέν' ..
 Κι' ὅσοι ἦταν πιὸ βαθειά,
 δὲν τ'ς πηρώνιασ' (43) ἡ φουτιὰ.

Νεώτερο σατιρικὸ γιὰ τὶς καλογοριές τοῦ Ἀρχιμαντρείου, περισυλλέξαμε κι' αὐτὸ, ἀπόσπασμα χωρὶς ἄλλο ἀπὸ μεγαλείτερο στιχοῦργημα:

... μιὰ χουντρή καλογοριὰ
 πῶχ' τὰ μπράτσα τὰ παχειὰ
 κι' ἔχι τὸν μούτρον σὰν πλαστήρ'
 κι' τὸν μπόι τ'ς, σὰν πουτ' στήρ' ...

Ράκος ἐπίσης ἀπὸ τὰ σατιρικὰ ἐκεῖνα κατεβατὰ τῆς χρονιάς, περισώσαμε καὶ τοῦτο:

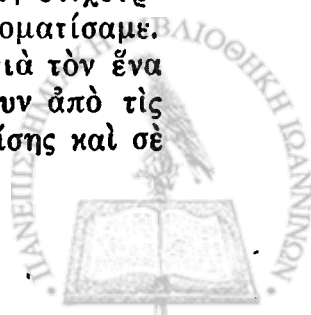
...Κι' ἡ Κουσιούλα τ' Λάζ'
 ἔρραφι πάπλουμα π' ἀτλάξ (44)

Νὰ κι' ἓνα δεικτικότατο δίστιχο, πὸν σατιρίζει κατὰ τρόπο ἀριστοουργηματικὰ ἐπιγραμματικὸ, τὴν ἱστορικὰ βεβαιωμένη παράνομη—τότε—ἀπὸ τὴν ἀρχουσα τῶν Γιαννίνων τάξη διαχείριση τῶν μεγάλων τῆς πόλης—κοινωνικῆς ἀντίληψης—κληροδοτημάτων, τῶν γνωστῶν κοινὰ ὡς «λάσσων».

«Οἱ ἀρχόντ' τρῶν τὰ λάσσα
 κι' οἱ φτωχοὶ νορὲς ποὺ πρᾶσσα»

Παραθέτω ἐπίσης κι' ἓνα ἀκόμα δεῖγμα ἀποκρηάτικου τραγουδιοῦ, στιχοῦργημα χωρὶς ἄλλο κάποιου ἀπὸ τοὺς δύο ἐκείνους στιχοπλόκους πὸν ὀνομάσαμε.

Τὸ στιχοῦργημα αὐτὸ, ἀναφέρεται πιθανότατα, σὲ χρονιά, πὸν γιὰ τὸν ἓνα ἢ ἄλλο λόγο, παρουσιάστηκε ἀνάγκη οἱ μπαντίδοι νὰ τρέξουν νὰ βγάλουν ἀπὸ τὶς ἀρμόδιες τούρκικες ἀρχές, ἄδεια γιορτασμοῦ τῶν Ἀπόκρεω. Ἀλλὰ ἐπίσης καὶ σὲ

περίπτωση ματαίωσης τοῦ γιορτασμοῦ της ἀπὸ ὄψιμη χειμωνιά. Ἐκτὸς ἂν πρόκειται—ποῦ εἶναι καὶ τὸ πιὸ πιθανὸ—γιὰ δυό, χρονικὰ διάφορα σατιριζόμενα περιστατικά. Πάντως, καὶ τὰ δυό τους, φαίνεται, καθαρά, ὅτι εἶναι, ἀποσπάσματα μόνο, ἀπὸ μεγαλύτερα στιχοῦργήματα· ἀπὸ τὸ πρῶτο, μένει μόνο ἡ ἀρχή, πού, ἀντίθετα, λείπει ἀπὸ τὸ δεύτερο. Κι' αὐτὰ ἀκόμα τὰ χρωστῶ στὴ φροντίδα τοῦ Τάκη Καντάρου, πού μοῦ τὰ περισυνέλεξε.

Ἐμφανίζεται λοιπὸν ὁ στιχοπλόκος:

Ὅταν μπῆμι τοῦ Τριώδ'
Οἱ μπαντίδ' μαζεύκαν ὄλι'
γιὰ νὰ βροῦν ἕναν τσιγαρὲ (46)
πὼς θὰ βγάλουν ντισκιρέ. (48)

Τ' ἄργανα τὰ καπαριάζουν
Τὸν κιρὸ δὲ λογαριάζουν.

Ὅταν σκῶθ' καν τοῦ προῦ,
βρίσκουν χιόν' μιὰ πιθαμή.
Κεῖνουν π' ὄπιζι τζουρνά,
δὲν τὸν βρῆκαν πουθινά.
Κεῖνους πῶπιζι τοῦ ντέφ',
δὲν εἶχι καθόλου κέφ'.
Κι' εἶσ' αὐτὴ ἡ ἀπουκρία
πέρασι σὰν κλούδια αὐγά.

Παραθέτω πιὸ κάτω καὶ στιχοῦργήματα, χαρακτηριστικὰ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ μπαντίδικων συνοικιῶν τῆς πόλης, πού τὰ χρωστῶ στὸν Ὁρέστη Αὐδῆ:

Καλουτσιασμιώτ' κα (47)
Παλληκαριώτ' κα.

Νταῆδες Λουτσιὰ (47)
δὲν ἔχου ἰδεῖ π' θινά.

Στὰ Ζυβάρια, σὶς καλύβις,
κάθουντι ψουρουνταῆδις.

Ὅταν ζέβουν τ'ς ἀραμπάδις,
τοὺς πλακώνουν τσιουσιγάδις.
ἕναν στελλουν κατὰ τ' Λούτσα
κι' ἄλλον κατὰ τὴν Καλούτσα
γιὰ νὰ πᾶν νὰ μάσουν σκοῦπρα (49)

Παρόμοια ἀποκριάτικα στιχοῦργήματα, σατιρικῆς ὑφῆς, ἔχω καί: Τὸ τραγοῦδι τῆς παντρειάς, «στῆς ἀκρίβειας τοῦν κιρό...», μὲ εἴκοσι ἕξ στίχους. Τὸ τραγοῦδι τοῦ μπεκιάρη (ἢ τοῦ τσιγγούνη ἢ κακομοίρη) πού πολεμάει νὰ μαγειρέψη γιαπράκια — ντολμαδάκια — ἀπὸ ἕνα τραγίσιο κεφάλι. Τὸ τραγοῦδι τοῦ ἀνυπρόκοπου, πού ἐνῶ δὲν ἔχει οὔτε βρακί, θέλει νὰ παντρευτῆ, καὶ τὸ τραγοῦδι τῆς παντρειάς ἐνοῦ κασιδιάρη, μὲ μιὰ γύφισσα.

Ὅλα αὐτὰ τὰ στιχοῦργήματα, —μαζεμένα κι' αὐτὰ ἀπὸ τὸν Τάκη Καντάρου— κακοποιημένα καὶ ἀλλαγμένα ἀπὸ τὸ πέρασμα τόσων δεκαετηρίδων, μὲ παρεμβολόμενους καμμιά φορὰ στίχους, ἀπὸ ἄλλα, λησμονημένα πιά, παρόμοια τους, χρειάστηκε μιὰ μικρὴ ἐπεξεργασία, γιὰ νὰ ἀποκατασταθοῦν στό, κατὰ τὴν κρίση πάν-

τοτε τοῦ ὑποφαινόμενου, ἀρχικό τους κείμενο. Τὰ τακτοποίησα ἐπίσης καὶ κάπως μετρικά, μιὰ πού αὐτὰ τραγουδιόταν καὶ χορευόταν ταυτόχρονα ρυθμικά.

41. Ἀνάγγελναν τὰ εὐχάριστα οἰκογενειακὰ περιστατικά, καὶ—ζωσμένες μὲ εἰδικῆς ὕφανσης ποδιές, τοὺς γνωστοὺς τότε φ τ ἰ δ ε ς—προσκυλοῦσαν—ἀργότερα, μοίραζαν τὰ ἀντίστοιχα, χειρόγραφα ἢ ἔντυπα προσκλητήρια—γνωστοὺς καὶ φίλους, νὰ παραστοῦν στὶς σχετικὲς τελετές. Μετὰ φέρναν στὰ σπήτια, ὅπου τὸ χαρούμενο γεγονός, τὰ κ α ν ἰ σ κ ι α, δηλ. τὰ δῶρα—καφέ (ἄψητο) καὶ ζάχαρη, παντεσπάνι, φοντάν καὶ κουφέτα—τῶν συγγενῶν καὶ φίλων. Βοηθοῦσαν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν σχετικῶν τελετῶν. Εἰδοποιοῦσαν γιὰ τὰ θλιβερά γεγονότα καὶ παραστεκόταν στὶς διάφορες λεπτομέρειες τῆς προπαρασκευῆς καὶ ἐτοιμασίης τοῦ νεκροῦ, καὶ τὰ παρόμοια.

Γιὰ τὶς Καλόγριες αὐτὲς τοῦ Ἀρχιμαντρείου, μιλήσαμε καὶ στὰ προηγούμενα τούτης τῆς ἐργασίας· (δὲς Κεφ. Ε.—Ἡ Συλλογὴ Δ. Σαλαμάγκα, γ', στιχοπλάκι 82, καὶ στὴν ἰδ. σελ., ὑποσ. 82). Γιὰ τὴν ὄχι καὶ τόσο ἀνεπίληπτη ζωὴ τους, παραπέμπουμε καὶ στὴν «Ἱστορία τοῦ Βεζύρ Ἀλῆ Πασιά Τεπελενλή», τοῦ Κ ω ν τ ἰ ν ο υ Δ ι α μ ἄ ν τ ο υ Τ ζ ο υ κ α λ ἄ (δὲς «Ἡπ. Χρονικά» 1934 σελ. 53 στίχ. 1707 καὶ ἐπ.), ὅπου ὁ στιχοουργός, κλαίοντας γιὰ τὴν καταστροφὴ πού ἐπαθαν τὰ Γιάννινα, ἀπὸ τὸν ἐμπρησμό τοῦ Ἀλῆ, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, θυμᾶται καὶ τὶς Καλόγριες: καὶ ἀποτεινόμενος στοὺς Μπαντίδους θρηνεῖ:

πού καλόγριας τὸ νάζι
πού τὸ ἐκανάταν χάζι;

καὶ ἀποτεινόμενος τώρα πρὸς τὶς ἴδιες, προσθέτει:

γιὰ νὰ οἰεσθ' ἀληθινά;
Παλικάρια νὰ κυτᾶτε
κι' ἀπὸ ἕναν ν' ἀγαπᾶτε
κάθε μιὰ παντοτεινά;

42. Τέσσερες ὥρες πρὶν βασιλέψη.

43. Π ε ρ ο ν ἰ ἄ ζ ω, σημ. διαπερνῶ: π. χ. τὸν περόνιασε τὸ κρῦο.

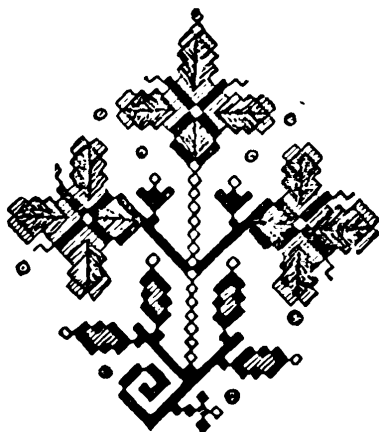
44. Ποιὸς ξέρει ποιά ἄσημη καὶ κακόημερη, ποιά τῆς κατώτατης τάξης καὶ περιφρονημένη, πού θέλησε κι' αὐτὴ νὰ κάνη σάν τὶς νοικοκυρές, πάπλωμα ἀπὸ ἀτάζι.

45. Τρόπο.

46. Σημείωμα, γραπτό.

47 καὶ 48. Ὑπονοεῖται, παιδιά.

49. Οἱ Ζευγαριῶτες τῆς ἐποχῆς, συνήθως, γύφτοι, καθόταν τότε σὲ ἄθλια σπίτια, ἐπαγγελόταν τοὺς σιδηρουργούς καὶ τοὺς ὀργανοπαίχτες, ὅταν δὲν ἦταν καρολόγοι καὶ μεταφορεῖς σκουπιδιῶν (σκοῦπρα).

ΝΙΚΟΛ, ΧΡ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

ΤΑ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΣΟΥΛΙ

Κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 1803 χρόνους (ἐκ παραδόσεως καὶ ἐκ τοῦ πραγματικοῦ)

Α'. Ἐκεῖνοι

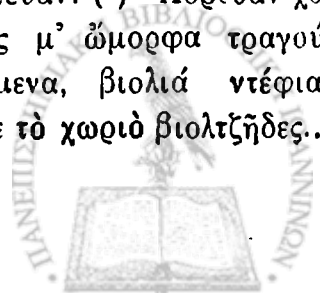
Σούλι. Λέξις ἡ ὁποία μᾶς ἠλεκτρίζει καὶ συγκλονίζει, μᾶς ἐμπνέει καὶ μᾶς ἀναβιβάζει εἰς ὑψηλότερα ἐπίπεδα ἔθνικοῦ φρονήματος καὶ πατριωτισμοῦ. Ὅλοι γνωρίζομεν τὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς μας ἀνυπότακτον εἰς τοὺς Τούρκους γενεὰν τῆς Ἡπείρου μας, τὴν μικρὰν ἐκείνην δημοκρατίαν ἐκείνην ἡ ὁποία εἰς τὰ 4 συνασπισθέντα ὄρεινὰ χωρία τῶν Κασσωπίων ὄρεων περιέλαβε καὶ τόσα ἄλλα· καὶ ὁ ἀριθμὸς των αὐξηθεὶς ἀνήχθη εἰς 7, εἰς 13, 72, 96, 114. . . Καὶ τουρκαλβανικοὶ ἀκόμη πληθυσμοὶ φεύγοντες καὶ αὐτοὶ τὴν πίεσιν τῶν Μπέηδων καὶ προσκολλώμενοι εἰς τὸ Σούλι ἀτέκτων τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς ἀγνοεῖ τοὺς Σουλιώτας καὶ τὸ ὅτι αὐτοὶ ἠρωϊκώτατα εἰσέφερον κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τὴν τοπικὴν τους ἀνεξαρτησίαν, κατόπιν δὲ καὶ τὸ ὅλον εἶναί τους διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος Ἑλλάδος; Ἐκείνους οἵτινες διετήρησαν ἄσβεστον τὸν σπινθῆρα τῆς ἐλευθερίας καὶ κατ' ἐπανάληψιν συνέτριψαν καὶ κατήσχυναν τὸν ὑπερόπτην Ἄλῃν τῶν Ἰωαννίνων; Ἐκείνους οἱ ὁποῖοι συνειέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐξαφθῇ ἡ φαντασία αὐτοῦ «νὰ γρημνίσῃ τὸν Σουλτᾶνον καὶ νὰ γίνῃ βασιλιάς στὴν Πόλι, διάδοχος τῶν Κωνσταντίνων»; Ἐκείνους τοὺς ὁποῖους τόσον ἐξύμνησεν ὁ Βύρων, ἐκείνους πὺν ἔψαλεν ὁ βάρδος τῆς ἐλευθερίας Διονύσιος Σολωμός; Ἐδῶ γενιᾶται τὸ ἐρώτημα Πῶς ἔδημιουργεῖτο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὁ ἀδάμιστος, ὁ ἠρωϊκὸς αὐτῶν χαρακτήρ;

Ἀπάντησις: Οἰκογενειακὴ καὶ ἔθνικὴ ἀγωγή. Ἄλλ' εἰς τὴν δογματικὴν ταύτην, οὕτως εἰπεῖν, ἀπάντησιν ἅς ἔλθῃ ὡς συνε-

πίκουρος καὶ ἡ οἰκογενειακὴ μας παράδοσις ὡς ἐκ τοῦ πραγματικοῦ.

«Πανάρατος (¹) ! . . ντροπὲς πράματα».

Ἡ ἐκ πατρὸς μάμμη μου εἰς τὰ παιδικά μας χρόνια (πρὸ 66 περίπου ἐτῶν) διηγεῖτο εἰς ἡμᾶς πῶς διεσκέδαζον εἰς τὸ Σούλι τῆς Ἀπόκρεω κατὰ τοὺς πρὸ τῆς καταστροφῆς τους χρόνους «ὅπως τῆς τὰ μολόγαε ἡ μακαρίτσα ἡ πεθερά της», ἡ προμάμμη μου· καὶ ἔλεγε: Εἶναι πολλά, πολὺ χρόνια πὺν πέθανε ἡ μακαρίτσα ἡ πεθερά μου· ναι παιδάκια μου ἡ βάβω τῶν πατεράδων σας. ὄντας ζοῦσε, γρηά—πολὺ γρηά τότε, μολόγαε σὲ μένα καὶ στοὺς πατεράδες σας πὺν ἦταν κι' αὐτοῖνοι σᾶν κι' ἐσᾶς μικρὰ παιδιὰ, καὶ μᾶς ἔλεε πῶς διεσκέδαζαν ἐκεῖα τὸ χρόνια, πρὶν τὸ χαλασμό, (²) στὸν τόπο της, γιὰτὶ αὐτὴν ἦταν ἀπ' τὰ Σουλιωτοχώρια, ἀπ' τ' ἅγια ἐκεῖνα χῶματα. . . Θὰ σᾶς τὰ εἰπῶ, ὅπως μοῦ τᾶλεε αὐτὴ. . . «Παιδιὰ (³) καὶ κοπέλες, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄντρες, γερόντοι καὶ γρηές, τίς Ἀποκρὲς τὸ ἀπόγευμα ἔντυναν τὰ γιορτινά τους, στολίζονταν καὶ ἔβγαῖναν σὶ τὸ χοροστάσι, (⁴) στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ ἢ ἀπόξω ἀπ' τὴν ἐκκλησιά, πὺν ἦταν μιὰ μεγάλη αὐλὴ μὲ πεζούλια γύρω, γιὰ νὰ κάθονται οἱ τρανήτεροι, οἱ καπιταναῖοι, οἱ γρηές, οἱ γερόντοι, καὶ κάνας ἀνήμπορος. . . Οἱ νεώτεροι, ἄντρες—γυναῖκες ἔμπαιναν σὶ τὸ χορὸ· χῶρια (⁵) οἱ ἄνδρες δικό τους χορὸ, χῶρια οἱ γυναῖκες κι' οἱ κοπέλλες στὴν ἄλλη μεριά, (⁶) παραπέρα· οἱ ἄλλοι ἀγνάντευαν. (⁷) Χόρευαν χορούς τοῦ τόπου μας μ' ὄμορφα τραγούδια, καὶ μὲ λαλούμενα, βιολιά ντέφια, μπουζούκια, ἂν εἶχε τὸ χωριὸ βιολτζήδες. . .

Στὸ χορὸ κρατιοῦνταν ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο μὲ μαντήλι, ποτὲς χωρὶς μαντήλι.

Ἄλλὰ διασκέδαζαν καὶ μὲ παιγνίδια .. καὶ τὶ παιγνίδια ! . .

Γι' αὐτὰ ὁμως τοιμάζονταν ἀπὸ γληγορώτερα . . . Ἄπ' τὰ μεγάλα παιδιά, τοὺς ἄντρες, ντένονταν κρυφὰ ἀπ' τοὺς ἄλλους σὲ κᾶνα σπίτι, πότε δυό, πότε ἕνας, πότε τρεῖς· αὐτοῖνοι τὸ κανόνιζαν . . . Ἄλλαζαν τὶς φορεσιές τους, φόραγαν ἄλλα σκουτιά, ἄλλα ροῦχα... γανώνονταν καὶ λίγο στὸ πρόσωπο, γιὰ νὰ μὴν τοὺς γνωρίζουν ὄφκολα τὰ παιδιά. Πάντα ἕνα ἀπ' τὰ μεγάλα παιδιά, ἀπ' τᾶλλα πού δὲν ντύθησαν, ἔβγαινε καρσούλι (9) στὴν κορφή τοῦ χωριοῦ . . . Οἱ χωριανοὶ δὲν ἄφηναν ποτέ τους τὸ χωριὸ ἀφύλακτο, χωρὶς καρσούλι· κάθε χωριὸ ἔβανε καὶ φυλακτάδες· οἱ ὄχτροί, οἱ Τουρκαρβανίτες αὐτὲς τὶς μέρες τὶς γιορτές, Χριστοῦγεννα, ἀποκριές, Λαμπρή, αὐτὲς φύλαγαν νὰ μᾶς κάμουν κᾶζιο, (10) ἔρχονταν γιὰ κλεψιές, ἢ μᾶς ρίχνουνταν μὲ πόλεμο, νὰ πάρουν τὸν τόπο μας, παιδιά μας, νὰ μᾶς σκλαβώσουν. Μήνα ἦταν μιὰ φορὰ μονάχα; Μὴν τὰ ρωτᾶτε . . .

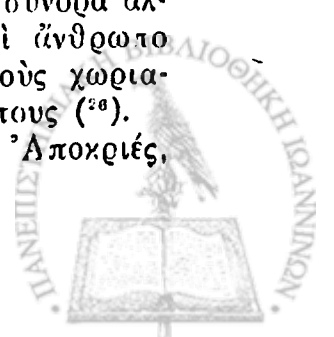
Τὴν ὥρα πού γέγονταν ὁ χορὸς, νὰ κι' ἀκούονταν ἀπ' τὸ καρσούλι δυὸ σιουρίσματα τὸ ἕνα κοντὰ σι' ἄλλο, ἦταν τὸ καβούλι. (11) «Στὸ διάσελο (12) φάνηκαν Ἄρβανίτες, ἔρχονται στὸ χωριό»· αὐτὸ ἦταν ! . . Μὲ τὸ σιούρισμα ξεπετιοῦνταν κᾶμποσα παλληκαρόπουλα, 15—16 χρονῶν, καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ ἔτρεχαν καὶ τὰ μικρότερα παιδιά, πρὸς τὰ κεῖ πού ἀκούστηκε πῶς μπῆκαν ὄχτροὶ στὸ χωριό.

Αὐτὴν τὴν στιγμή κάποια ἔγνοια ἔπιανε (τάχα) ὅλον τὸν κόσμο. Ὁ χορὸς καὶ τὰ τραγούδια σταμάταγαν γιὰ κᾶμποση ὥρα, γιὰ νὰ ματαρχίσουν, ἅμα τελειώση τὸ παιγνίδι. Καὶ τὰ παιδιά σὰν ἀκουγαν πῶς μπῆκαν Τοῦρκοι στὸ χωριό... τί νὰ σᾶς εἶπῶ; . . ἔτρεχαν πρὸς τὰ κεῖ μὲ φωνές, μανιασμένα, μὲ λιθάρια, μὲ τζουμάκια, (13) μὲ ξύλα στὸ χέρι. Ὅ, τι πρόφτανε ν' ἀρπάξη τὸ καθένα, νὰ τοὺς βαρέσουν, (14) νὰ τοὺς διώξουν, νὰ τοὺς πιάσουν ζωντανούς. . . Καὶ σὰν τοὺς ἀντίκρυζαν, τοὺς ἔπερναν στὸ κοντό, τοὺς πᾶιναν χέρ—ποδάρι. (15) Καὶ μιὰ χρονιά, καθὼς τὸν ζύγωσαν (16) ἕναν πού ἦταν ντυμένος σὰν Ἄρβανίτης . . . «Ἄρ-

βανίτης—λένε (17)—λιάπης, κουσιάτε (18) παιδιά, ὅλοι, τρέξτε, βαρᾶτε τον, πιάστε τον. . .» Αὐτὸς μαυρισμένος λίγο στὸ πρόσωπο, ἄξουρίστος, ἀκούρευτες, μὲ τὰ μαλλιά ὡς τὰ μάτια, ἀναιχτὰ τὰ στήθια ρεντζεκλιάρης (19) μὲ μιὰ παλησοέκοννα πού πού δὲν εἶχε μπάλωμα δικό της, μὲ λευασμένη παληοφουστάνελλα, κάλτσες καὶ γουρνοτσάρουχα, μὲ τὰ δάχτυλα ὄξω μ' ἕνα κουτσοχάντζαρο (20) στὸ σλιάχι, κι' ἕνα καρνοφύλλι—τφέκι στὴν πλάτη μὲ σκοινὶ κρεμασμένο . . . πού νὰ τὴ βρῆ τὴ λωρίδα ! Ροβόλαε (21) κρυφὰ—κρυφά, σκυφτά, μὲ σα τὴ λαγκαδιὰ κατ' τὸ χωριό καὶ σὺν στὸν παίρνουν τοῦ κυνήγου, τὸν κυνηγᾶν ἀπὸ δῶ, τὸν κυνηγᾶν ἀπὸ κεῖ, ἀνήφορο, κατήφορο, στὰ μονοπάτια, στὶς λαγκαδιές, κι' ἀνάμεσα τὰ σπίτια, δῶ κ' ἐκεῖ νὰ τὸν φτάσουν, καὶ κάποι—κάπου τὸν κοντιζυγῶναν, γιὰτι κι' αὐτὸς γιὰ νὰ τὸν ζυγώσουν τὰ παιδιά δὲν ἔτρεχε καὶ τόσο γλήγορα· ἔκανε πῶς γλίστραε κι' ἔπεφτε, κι' ὅσο νὰ καλοσηκωθῆ ἔτρωε καὶ κάμπουσες ξυλιές ἀπὸ τὰ παιδιά· κι' ἔφαε πολλές ὡς πού κατᾶφτσαν τὰ μεγαλύτερα καὶ τὸν ἔπιασαν. Φωνές, χαρὲς τὰ παιδιά... «τὸν παλιωρβανίτη . . . τὸ λιάπη . . . ἀμ' τί λογάριαζε;» Τὸν ξαρμάτωσαν, σὰν νὰ εἰποῦμε τοῦ πῆραν τὰ πολεμικά, τὸ χαντζάρι, τὸ τφέκι τὶς παλάσκες. Τέλος τὸν ἤφεραν στὸ μσοχώρι (22) καὶ τὸν παράδωκαν στοὺς καπεταναίους καὶ στοὺς δημογέροντες, νὰ τὸν ξετάξουν τὸ τί; καὶ πῶς; Τὶ ἤθελε κι' ἤρθε;.. ποιὸς τὸν ἔστειλε;.. κι' ἔτσι γιὰ κείνη τὴν ὥρα τὸν ἔκλεισαν στὴ χάψη, (24) σ' ἕνα κατώι... Καὶ τότε πάλι τραγούδια καὶ χορὸς, ὅπως προστήτερα, (21) ἀπ' ὅλους, ἄντρες—γυναῖκες.

Ἄλλη χρονιά, παιδιά μου, ἔπαιξαν ἄλλο τέτοιο, πού ἀπάν—κάτω (25) ὁμοίαζε: Φάνηκαν μέσα στὶς λαγκαδιές στὰ ψηλώματα τρεῖς τέτοιοι Ἄρβανίτες, σὰν κείνον πού σᾶς εἶπα, γιὰ τὶς ἄλλες Ἀποκριές. Ἔτσι κι' αὐτοὺς τοὺς ἔνοιωσαν, τοὺς κατᾶλαβαν τοὺς πῆραν χερ—ποδάρι, (16) τοὺς κυνήγησαν, τοὺς ἔδωξαν ὄξω ἀπ' τὰ σύνορα ἄλλα οἱ δημογέροντες ἔστειλαν καὶ ἄνθρωπο στὸ γειτονικὸ χωριὸ νὰ εἰπῆ στοὺς χωριανούς νᾶχουν κι' ἐκείνοι τὸ νοῦ τους (26).

Ἔτσι ἄλλη μιὰ χρονιά τὶς Ἀποκριές,

παιδιά μου—σάν θυμούμαι, νυφούλα μου—φάνηκαν στο διάσελο ν'αρχωνται στο χωριό μας με πολὺ θάρρο δυὸ ξένοι. Με τὸ σιούρισμα ἀπ' τὸ καραούλι ἔτρεξαν μικροί-μεγάλοι, ὅπως καὶ προσπτήτερα σὰς μολόησα, τοὺς ἔπιασαν, τοὺς ἔβαλαν προστά, τοὺς ἤφεραν καὶ τοὺς παράδωκαν στοὺς τρανοὺς τοῦ χωριοῦ μας· αὐτοῖνοι τοὺς ἔεταξαν, τὸ τί; καὶ πῶς; Φοβισμένοι κι' οἱ δυό, ἔτρεμαν σάν τὸ βοῦρλο... Ὁ ἕνας ξηρακινός, ⁽²⁸⁾ ψηλός, στὴν δεידή ⁽²⁹⁾ του σάν χαραμῆς ⁽³⁰⁾, μ' ἕναν ντροβὰ δεφτέρια, ⁽³¹⁾ ἦταν «τασιλτάρης» ⁽³²⁾· αὐτὸς εἶπε πῶς ἔρχονταν νὰ μάση ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς—τοὺς Ἕλληνες λέω—τὸ τζελέπι ⁽³³⁾, τὸ κεφαλέτι ⁽³⁴⁾ καὶ τ'ἄλλα τὰ βασιλικά δοσίματα ⁽³⁵⁾ γιὰ τὴν κάσσα ⁽³⁶⁾. Ὁ ἄλλος, ἕνας κοντόχοντρος καλοθρεμμένος, ἦταν ὁ σούμπασης ⁽³⁷⁾· αὐτὸς εἶπε, πῶς ἔρχονταν νὰ συνάξη καὶ τ'ἄλλα δοσίματα γιὰ τὸ Μπέη... σιάρι, κριθάρι, καλαμπόκι... Μὴ ρωτᾶς νυφούλα μου· δὲν μᾶς ἄφηναν σάλιο στὴ γλῶσσα... τί τράβαγαν ⁽³⁸⁾ οἱ Χριστιανοί!..

Σάν ἄκουσαν αὐτὰ οἱ γερόντοι ⁽³⁹⁾ τοὺς εἶπαν· «Νὰ πᾶτε σὲ κεινοὺς πὺν σὰς ἔστειλαν καὶ νὰ τοὺς πῆτε πῶς δὲν ἔχομε κανένα λογαριασμό μ' αὐτοὺς· δὲν τοὺς χρωστᾶμε τίποτε, οὔτ' ἕνα ἄσπρο, ⁽⁴⁰⁾ οὔτ' ἕνα σλυρι ⁽⁴¹⁾ γέννημα ⁽⁴²⁾· τὸ καλὸ μονάχα πὺν θὰ σὰς κᾶμωμε νὰ σὰς στείλωμε ὡς τὰ σύνορα συνοδεία μὲ κανα—δυὸ παιδιά, μὴν πάθητε κᾶνα κακό. Προσέξτε ὅμως μὴν ξαναπατήσετε στὰ χῶματά μας, γιὰ τὸ τότε θ' ἀφήκετε ἐδῶ τὴν καταξυλή ⁽⁴³⁾ σας...»

Ἔτσι, νυφούλα μου, ἔτσι παιδιά μου, γέγονταν οἱ οἱ διασκέδασες τὶς Ἀποκριές καὶ τ'ἄλλα τὰ Σουλιωτοχώρια..

Ἄλλὰ οἱ νοικοκυρὲς εἶχαν κι' ἔγνοια τοῦ σπιτιοῦ· προτοῦ νυχτώσῃ ἔφευγαν ἀπ' τὸ χοροστάσι, πᾶιναν νὰ μαγειρέψουν· ἐκείνη τὴ βραδυὰ 4—5 φαμιλιές—ἄδερφο-ξάδερφα—μαγέρευαν μαζί, ἢ κάθε μία ἔφερε τὰ φαγά της, ⁽⁴⁴⁾ πίττες, καὶ ὅτι ἄλλο τοίμαζαν, κι' ἔτρωγαν καὶ γλέταγαν ὅλοι οἱ συγγενεῖς μαζί σ' ἕνα σπίτι ὡς τὰ μεσάνυχτα κι' ἀκόμα· κι' ὕστερα ὁ καθένας μὲ τὴ φαμιλιά του στὸ σπίτι του κοιμούνταν. Ξημερώνοντας ἢ καθαρὴ Δευτέρα οἱ νοικοκυρὲς ἔπλυναν, καθάριζαν τ' ἀγγογιὰ πὺν ἦταν ἀπ' τ' ἀρτυμένα φαγά· ὁ κό-

σμος ἐκείνη τὴ βδομάδα, τὸ καθαροβδόμαδο, δὲν ἔτρωε λάδι· ἀλλὰ καὶ σ' ὅλη τὴ Σαρακοστή μοναχὰ τὸ Σαββατο Κύριακο ἔτρωε λάδι, καὶ τοῦ Βαγγελισμοῦ καὶ τῶν Βαϊῶν ἔτρωε ψάρι. Τοιμάζονταν νὰ κοινωνήσουν· καὶ τὴ Λαμπρὴ μὲ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» νὰ ψήσουν τ' ἀρνί τους, νὰ γλεντήσουν... Ἔτσι μᾶς τὰ μολόγαε ἢ μακαρίτσα ἢ βάβωσας, ὅπως σὰς τὰ εἶπα, ἔτσι καὶ γέγονταν στὸ Σούλι. Κι' ἐγὼ παιδιά μου, σὰς λέω. Καταλαβαίνετε, πῶς αὐτοῖνοι πὺν ἄλλαζαν καὶ ντένονταν ἔτσι ἦταν ἀπ' τοὺς δικούς μας, καὶ νοιώθετε γιὰ τὴν. Ἐκαναν αὐτὰ τὰ παιγνίδια γιὰ νὰ μὴ σκιάζονται τὰ παιδιά, καὶ νὰ μὴ λογαριάζουν γιὰ τίποτε τοὺς Τούρκους· νὰ τὰ συνηθᾶνε, ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ καὶ κοπέλλες νὰ πολεμᾶνε χωρὶς φόβο. Καὶ τώρα; «Πανάρατος...! Τί πανάρατος εἶν' αὐτὸς; Σάν κοιτᾶ, ἄς μῶρθη ἐδῶ αὐτὸς ὁ Πανάρατος... αὐτὸ τὸ παληόπαιδο πὺν θέλει νὰ μάθη κι' ἐσᾶς αὐτὲς τὶς ντροπές!.. Μακρὺ ἀπὸ τέτοια, παιδάκια μου, γιὰ νὰ γένητε κι' ἐσεῖς σάν τὰ σουλιωτόπουλα, νὰ ἦστε ἀληθινὰ ἑλληνόπουλα...»

Οὕτω πως ἔτελείωσεν τὴν τόσον ἐμπνευστικὴν εἰς ἡμᾶς ζῶσαν ἐθνικὴν μας παράδοσιν ἢ ἐκ πατρὸς μακαρίτισσα μάμμη μας.

Ἐκεῖνοι λοιπόν, οἱ Σουλιῶται, μετὰ σκληροὺς—συντριπτικοὺς—ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας συνετέλεσαν κατὰ τὸ ἐπ' αὐτοὺς εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν δημιουργίαν τῆς Νέας Ἑλλάδος. (Συνεχίζεται)

1. Πανάρατος: θεατρ. ἔργον μὲ περιεχόμενον ἀναγόμενον εἰς τὴν Βυζαντινὴν—Σταυροφοριῶν ἐποχὴν. Ἐγένετο παράστασις αὐτοῦ (ἐδιδάχθη) ἐν ὑπαίθρῳ, ὑπὸ ἀσπυρατεύτων τότε νέων, καὶ εἰς Μελισσοφυγῶν τὴν 15 Αὐγούστου 1886. Οἱ κάτοικοι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην δὲν εἶχον τὴν ψυχικὴν διάθεσιν νὰ πανηγυρίσωσι κατὰ τὸ ἔθιμόν των μὲ γενικὸν κυκλικὸν χορὸν (150—200 φουστανελλοφόρων ἀνδρῶν) συνοδευόμενον ὑπ' ὀργάνων ἐγχορίου μουσικῆς, διότι ἐπικειμένου ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνδρῶν διετέλουν ἐν ἐπιστρατεύσει. Τὸ ἔργον ὅμως ἀπηρεσεν εἰς τοὺς παρακολουθήσαντας ὡς μὴ συνᾶδον πρὸς τὰ χρηστὰ ἦθη.

2) Καταστροφὴ τοῦ Σουλίου. 3) ἀγόρια. 4) τόπος ἐνθα ἐγίνοντο οἱ χοροί. 5) τεῖχος χαμηλὸς χρησιμεύων διὰ πολλοὺς ὡς καθίσματα. 6) χωριστά. 7) μέρος. 8) ἐθεῶντος. 9) σκοπός. 10) ληστεία, κακούργηματα. 11) σύνθημα. 12) διάβασις (αὐχὴν). 13) Ραβδία. 14) κτυπήσουν. 15) κατὰ πόδας. 16) ἐπλησίασαν. 17) λέγουν. 18) τρέξατε. 19)

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΦΩΤΗ Ι. ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ, Δ)λου

ΜΟΡΦΩΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ἡ θεωρητικὴ μας κατάκτηση γιὰ τὴ διαπαιδαγωγικὴ δύναμη ποὺ ἔχει κάθε μέθοδος διδαχτικὴ ἔκει στὸ σχολεῖο ἢ κάθε ἐνέργειά μας ἔκει στὸ σπίτι σὰν βασιίζεται καὶ ὀργανώνεται μὲ βάση τὴν ἐργασία στὴν γενικὴ ἐπιδίωξη νὰ μορφώσουμε τὸ παιδί μας, ἀποτελεῖ ὑπόθεση ποὺ στέριωσε καλὰ τὴν Παιδαγωγικὴ πράξη, κύρωσε σωστὰ τὸ νόημα τῆς μόρφωσης, κι' ἀνοίξε εὐρύτερους ὁρίζοντας στὴν ἀγωγή.

Σὲ καμιὰ περίπτωση δὲ μπορούμε νὰ λογαριάζουμε μόρφωση πραγματικὴ ἀπὸ Παιδαγωγιδαχτικὲς ἐνέργειες, ἄλλες δίχως τὴν ἐργασία γιὰτὶ εἶναι τὸ πιὸ φυσικὸ καὶ γόνιμο μορφωτικὸ μέσο, εἶναι ὁ φυσικὸς ἕξονας τῆς ζωῆς ποὺ ἐξαρτᾶ καὶ στηρίζει κάθε ψυχοπνευματικὴ καλλιέργεια καὶ ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου.

Μὰ ὅσο καὶ ἂν θέλουμε νὰ ἐξάρουμε τὴ σημασία τοῦ τῆς ἐργασίας καὶ γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ παιδιοῦ, δὲν μπορεῖ παρὰ ἂν ἀντιμετωπίζουμε σκληρὰ τὸ πρόβλημα τοῦ μισητοῦ χαρακτῆρα ποὺ φέρνει ἀκόμα ἡ ἐργασία, κι' αὐτὰ γιὰτὶ ἀπὸ ἀνέκαθεν λογαριάστηκε καὶ λογαριάζεται σὰν ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης, ἀδικῆς συναλλαγῆς, στοι-

χεῖο κατώτερης ζωῆς. Μονάχα σὰν πάψει μιὰ τέτοια θεώρησή τῆς ἀνάμεσα στὴ ζωὴ μας, καὶ ζήσει ἄλλη ἀτμόσφαιρα καὶ τὸ παιδί μας, ἡ μορφωτικὴ ἐπίδραση τῆς ἐργασίας θὰ βρεῖ καὶ τὸν ρυθμὸν τῆς στὴ γενικὴ τάση τῆς ζωῆς γιὰ ἓνα ἀνέβασμα πνευματικὸ, κοινωνικὸ.

Ἡ ἐργασία πηγάζει ἀπὸ ἀνάγκη ζωτικὴ στὸν ἀνθρώπο, ἀποτελεῖ φυσικὴ του ἐκδήλωση, πρωταρχικὸ του βίωμα τῆς φυσικῆς του ἀρμονίας, κι' εἶναι ἀσχετο ἂν ἀπὸ παράγοντας ἄλλους, αὐτὸ εἶναι μιὰ ἄλλη ἱστορία, πῆρε χαρακτῆρα ἐξαναγκασμοῦ, ἀπόχτησε πνεῦμα δουλικό, καὶ σὲ πολὺ σπάνιες περιπτώσεις στάθηκε δημιουργικὴ, ἐνῶ ποτὲ καὶ σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν ἦταν μιὰ δύναμη στὸν ἀνθρώπο μονάχα ἐργατικὴ, μὰ πιὸ πολὺ δημιουργικὴ. Κι' ὅμως ἡ δημιουργικὴ τούτη δύναμη στὸν ἀνθρώπο παράμεινε νεκρὴ, δίχως οὐσιμωτικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ χαρακτῆρα τῆς, κι' αὐτὸ ἀπὸ μιὰ ἀδυναμία του γιὰ τὴν καθυπόταξη τῶν ἀχαλίνωτων ὄρων τῆς συμβίωσής του, ποὺ τόσο τὸν ἀδικοῦνε καὶ δὲ μπορεῖ νὰ δώση μορφή καὶ οὐσία στὴ ζωὴ πιὸ ἀνώτερη, μ' ἄλλα μέτρα ἀνθρώπινου δικαίου.

Καὶ σὰν ἔτσι ἀνασταλτικὰ προσδιορίζεται ἡ δράση του μὲ τὴν ἐργασία, τὸ συστηματικὸ ἐργαστικὸ ἀγωγὴ δὲν ἀποβλέπει παρὰ στὴν καλλιέργεια καὶ στὴν ἐξύψωση τῆς δοσμένης ἀπὸ τὴ φύση δημιουργικῆς δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ μὲ τὴν ἐργασία, ὥστε νὰ ἀποβεῖ γόνιμη, εὐεργετικὴ, συνειδητὴ, πηγὴ χαρᾶς καὶ καθαρὴ ἐκδήλωση τῆς προσωπικότητός του. Καὶ σὲ μιὰ τέτοια ἐπίτευξη μπορεῖ νὰ φτάσουμε μονάχα σὰν δημι-

κακένδυτος. 20) εὐτελὲς χαιζάρι. 21) κατέβαινε. 2) ὀλισθαίνει. 23) εἰς τὸ κέντρον τοῦ χωρίου. 24) πρότερον. 25) σχεδόν. 26) νὰ προσέχουν. 27) πρότερον. 28) λιπόσαρκος. 29) τὴν ὄψιν του. 30) μοθηρὸς—κακοῦργος. 31) βιβλία λογαριασμῶν. 32) ἱσπρακτωρ. 33) φόρος ζώων. 34) κεφ. φόρος. 35) γενικῶς οἱ φόροι. 36) Δημοσ. Ταμειῶν. 37) ἱσπρακτωρ τῶν γεωμόρων. 38) ὑπέφερον. 39) ἡμωγέροντες. 40) τὸ μικρότερον τουρκ. νόμισμα. 1) κόκκον. 42) δημητρ. προϊόν. 43) σκελετός. 4) φαγητό. 45) μαγειρικὰ σκευή. 46) μεταλάβουν. 7) Πάσχα. 48) φοβοῦνται. 49) τολμᾶ.

ουργήσουμε κοινή συνείδηση και συνήθεια για την προσπάθεια προς εργασία, και προπαντός στην περίπτωση που η εργασία δὲ φαίνεται δυσάρεστη, ἂν ἔχει σκοπὸ κοινὸ προορισμὸ κοινωνικό. Ἔτσι καλλιεργοῦμε καὶ τὸ ἠθικὸ στοιχείο τοῦ παιδιοῦ γιὰ μιὰ καλύτερη συμπεριφορὰ καὶ σχέση του μὲ τοὺς ἄλλους. Ἡ κοινή προσπάθεια γιὰ εργασία, ἡ ὁμαδικὴ εργασία, ἡ βοήθειά του σ' αὐτή, καὶ ἡ ἀδιάκοπη καὶ ἀδιάσπαστη ἐσωτερικὴ ἐξάρτησή του ἀπ' αὐτή καὶ μ' αὐτή, μπορεῖ νὰ τοῦ δώσει σωστὴ ἀγωγή πρὸς τοὺς ὁμοίους του, νὰ ἠθικοποιήσῃ τὸ χαρακτῆρα του, καὶ νὰ ριζώσῃ μέσα του τὴν ἀγάπη γιὰ κάθε ἐργάτη.

Καὶ σὰν ἡ μόρφωση τοῦ παιδιοῦ ξαπλώνεται σ' εὐρύτερα πεδία Παιδαγωγικῆς ἐπίδρασης καὶ προσεγγίζει τὴ ζωὴ ἀπὸ κάθε τομέα, πρωταρχικὴ μας ἐπιδίωξη καὶ βασικὸς σκοπὸς μας πρέπει νὰ εἶναι ἡ κατάλληλη ὁργάνωση τοῦ περιβάλλοντός του, ἐκεῖ πού καλεῖται νὰ ἐργαστεῖ ἀτομικὰ ἢ ὁμαδικὰ, ὥστε νὰ μορφωθεῖ μὲ ἱκανότητες καὶ ἀντιλήψεις λεύτερου ἐργάτη, νὰ συνηθίσει στὴν προσπάθεια τῆς ἐργασίας, νὰ νοιώσῃ πραγματικὴ ἀγάπη πρὸς αὐτή, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα νὰ ζήσει μὲ χαρὰ καὶ περηφάνεια τὸν ἀτομικὸ ἢ ὁμαδικὸ κόσμον τῆς ἐργασίας.

Μὲ τὴν εργασία δὲν ἀξιῶνουμε εἰδικότητες μὰ ἀρχές, ἀπ' ὅπου πολὺ γρήγορα τὸ παιδί ἀργότερα θὰ κερδίσει καὶ τὴν εἰδικότητα. Μὲ τίς γενικὲς ἀρχές τῆς ἐργασίας, τὰ εὐεργετικὰ τῆς ἀγαθὰ τὸ κοινωνικὸ στοιχείο τῆς, τὸ παιδί ἀνέρχεται, καλλιεργεῖται καὶ μορφώνεται ψυχολογικὰ, ὅσο σὲ καμιά ἄλλη περίπτωσιν δὲν πετυχαίνουμε τὴν ἀγωγήν του μ' αὐτὴ ἀπὸ τρόπους βασικὰ τυποποιημένους γιὰ τὸ τυπικὸ τῆς ἀποτελέσματος. Κι' ὅμως δὲ γίνεται αὐτὸ σήμερον ἐκεῖ στὸ σπίτι, στὸ σχολεῖο, ὅσο κι' ἂν θέλουμε νὰ ὑποστηρίξουμε τὴν ὀρθότητα τῆς μεθοδικῆς πλευρᾶς.

Στὴν μόρφωση μὲ τὴν εργασία, σπουδαιότητα καὶ ἀξία ἔχει ἡ ἀκόλουθη πλευρὰ στὴ μέθοδο, τὸ παιδί πρέπει νὰ ναι λεύτερον νὰ λύσει μὲ ὅποιον μέσον θέλει κάθε πρόβλημα πού τοῦ βάζουμε, κι' ἀκόμα σὲ καμιά περίπτωσιν δὲ πρέπει νὰ περιορίζουμε τὴ λύση του σὲ χρονινὰ ὄρια, μὰ

νὰ ἐχτείνεται καὶ νὰ χεῖ χαρακτῆρα διαρκείας, μῆνες, χρόνια, τότε πού φυσικὰ ἀποχτάει καὶ τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν καλὴ ἐκτέλεση τῆς ἐργασίας. Κι' ἀκόμα ὅσο ποῖο πολὺπλοκο καὶ ἀνεξάρτητα μπαίνει ἕνα πρόβλημα γιὰ τὸ παιδί, τόσο πιὸ ἀνώτερο σὲ μορφωτικὴ ἀξία καὶ παιδαγωγικότερο εἶναι ἀπὸ ἕνα πρόβλημα ἀπλό, περιορισμένο σὲ χειρονακτικὴ δύναμη τῶν μυῶν, ἀπὸ ἕνα τρόπο, τὸ ξαναλέω, τυποποιημένο. Στὴν πρώτη περίπτωσιν τὸ πρόβλημα ἀξιῶν εἰς συνήθεια, ἔξη, προσπάθεια, εὐθύνη, ὁργάνωση, πού ὁδηγοῦνε τὸ παιδί σὲ μιὰ ζωὴ μὲ ἀρχές καλλιεργημένες, ἀνώτερες, ἐνῶ στὴ δευτέρῃ δὲν ἀποβλέπει παρὰ στὴν ἀπλὴ ἐκτέλεση τῆς ἐντολῆς μας γιὰ ἕνα ροσκαίρο, γλήγορο, ἀποτελέσμα. Καμιά ἀγωγή δὲν κάνουμε σὰν λέμε στὸ παιδί. «Πάρε τὴ γράνα καὶ καθάρισε ἀπ' ὄχι ἀγρηστο ἔχει ὁ σχολικὸς κῆπος, νὰ ἔτσι καὶ ἔτσι». Εἶναι ἕνα πρόβλημα ἀπλό, ἐντελῶς σὲ βάση χειρονακτικὴ, χρονικὰ περιορισμένο, καὶ δὲν προβλέπει καμιά ἀπώτερη προσπάθεια, καμιά εὐθύνη, καμιά ἀρχή, κι' οὔτε προσωπικὴ ἀνησυχία τοῦ παιδιοῦ καὶ θὰ διαρκέσει ἢ λύση του ὥσπου νὰ δώσει ἐκεῖ μπροστά μας τὸ ἀποτέλεσμα. Τὸ παιδί θέλει νὰ τοῦ ἐμπιστευθεῖς γιὰ μακρὸ χρόνο τὴ διατήρηση τῆς τάξης καὶ τῆς καθαριότητος τοῦ σχολικοῦ κήπου, κι' ἀκόμα δὲ θέλει περιορισμὸν στὰ μέσα καὶ στοὺς τρόπους πού αὐτὸ μονάχο του καὶ ὑπεύθυνα θὰ βρεῖ στὴν εργασία τούτη. Καὶ πάλι στὸ σπίτι οἱ γονεῖς πόσες φορὲς δὲ στέλνουν τὸ παιδί γιὰ ν' ἀγοράσῃ λ.χ. σπύρτα ἢ ἀλάτι, ἐνῶ ἂν τοῦ ἀνάθεταν νὰ χεῖ τὴ διαρκὴ φροντίδα πῶς πρέπει πάντα νὰ ναι στὴ θέση τους αὐτὰ ἀσφαλῶς θὰ τοῦ δημιουργοῦσαν μιὰ καλὴ ἀρχὴ καὶ μόνιμη γιὰ τὴν τάξη, τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν εὐθύνη μέσα στὴν οἰκογένεια. Παρόμοιες κι' ἄλλες ἀρετὲς τέτοιες μπορεῖ νὰ δώσουμε στὸ παιδί, ἔτσι μὲ τὴν εργασία, ἀρκεῖ ἀπὸ νωρὶς καὶ συστηματικὰ ν' ἀπαιτήσουμε τὴ συμμετοχὴ του γιὰ τὴν ὁργάνωση τῆς ζωῆς ἐκεῖ στὴν οἰκογένεια, στὸ σχολεῖο, καὶ νὰ δείξουμε σὲ γενικὲς γραμμὰς πῶς μπορεῖ νὰ δράσει, κι' ὄχι σὲ λεπτομέρειες, πού εὐκολὰ θὰ τὸ κουράσουν καὶ καμιά παιδαγωγικὴ ἀξία δὲν ἐξυπηρετοῦν.

Ένα πλήθος από προβλήματα εργασίας στην καθημερινή συμβατικότητα της ζωής του παιδιού στην οικογένεια, στο σχολείο, έξω στην κοινωνία έχει ο καθένας μας να αναθέσει σ' αυτό έτσι κι' ανάλογα με τις δυνάμεις που διαθέτει κάθε φορά, αρκεί οι απαιτήσεις μας στην αρχή να έχουν τόνο ήσυχο, να καταφατικό και να μη είναι διφορούμενες. Δίχως απαιτήσεις τίμιες, αποφασιστικές, ανοιχτές, πειστικές, ποτέ δεν μπορούμε να αρχίσουμε τη μόρφωση με την εργασία. Δέ χρειάζονται λόγια πολλά, διδασκαλίες άνοστες, για να πιστέψει το παιδί στην ύποχρέωση για εργασία, να συλλάβει το νόημα, τη θετική πλευρά, το στοιχείο του δίκαιου χαρακτήρα της, να προπαντός, το ξαναλέω, χρειάζεται καλή οργάνωση του περιβάλλοντός του, εκεί που η δράση του κάθε φορά θα βρίσκει και την ανταπόκριση που ταιριάζει και περιμένει.

Κι' αν σε περίπτωση συναντήσουμε αντίδραση απ' το παιδί να προχωρήσει, μονάχα τότε επιτρέπονται εξηγήσεις, και θα πρέπει να φτάνουν ως εκεί, που το παιδί να καταλάβει, πως δεν κάνει μονάχα προσωπική εργασία, για τον έαυτό του, αλλά και για το κοινωνικό σύνολο, την κοινή πρόοδο και την γενική ευημερία. Είναι η πραχτική πλευρά του σκοπού της αγωγής με την εργασία και δε φτάνουν σχήματα, πως ο καθένας μας θα την εξηγήσει σαν απαίτηση της ζωής.

Ανάμεσα απ' τον Παιδαγωγικό σκοπό και των κάθε φορά απαιτήσεων της ζωής υπάρχει σχέση άμεση, στενή, και σ' ένα τόπο εξελισσόμενη προς το νόημα και την

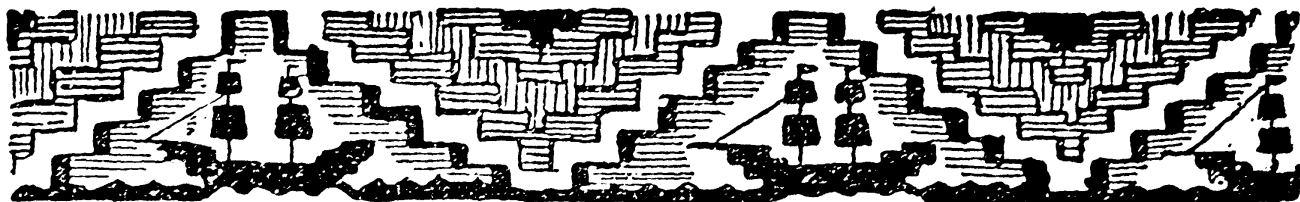
αποστολή της βιοψυχολογίας που πάει να φωτίσει μελλοντικά με διαλεκτικό πνεύμα ολόκληρο το βάθος του μορφωτικού έργου του παιδαγωγού. Μά' ωστόσο γίνεται αυτό, καμιά μέθοδος μορφωτικής ενέργειας δεν είναι δυνατόν να ελέγχεται και να χαρακτηρίζεται καλή ή κακή, και προπαντός σ' αυτήν να στηρίζεται και να οργανώνεται με βάση την εργασία, αν δεν εξυπηρετεί το κάθε φορά σύστημα και το ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο της ζωής.

Κι' όμως τις πιο πολλές φορές μονάχα ανεδαφικότητα διακρίνει τον παιδαγωγικό σκοπό που βάζουμε με την εργασία, μπρός στο βαθύ νόημα της μόρφωσης, κι' ακόμα, ασυνάρτητα ενεργοῦμε να δράσει το παιδί, εκεί που τόσο αρμονικά ή τάση και ο ρυθμός της ζωής από φυσικού της πάει να ολοκληρώσει το νόημά της.

Η μόρφωση του παιδιού με την εργασία αποτελεί έναν έναν θεμελιώδη και σοβαρό τομέα της αγωγής του, και πρέπει να αντικρούζεται προπαντός από κοινωνολογική σκοπιά, εκεί που ο άνθρωπος δεν λογαριάζεται σαν μια μονάδα α ξεχωριστή από το ανθρώπινο σύνολο, αλλά στη γενικότητά του, στους διάπλους κύκλους του Κοινωνισμού.

Κι' όσο περισσότερο διατηρούμε τις επιφυλάξεις μας αυτές, τόσο διαπαιδαγοῦμε, καλλιεργοῦμε, μορφώνουμε, και τελειοποιούμε το παιδί υπερατομικά, έξω από το στενό περίγυρο του ατομισμού σε μια βάση άλλη ήθικη της ζωής που τόσο στερεΐται κι' έχει ανάγκη η εποχή μας.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΙΤΣΑΡΑ, Δηδ)λου, Διδάκτορος τῆς
Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ 20 ΑΙΩΝΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

I.—Προϋποθέσεις διὰ τὴν φιλοσοφικὴν αὐτοκατανόησιν.

Ἐὰν ἤθελέ τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς μέτρον διὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἐξυπνάδα καὶ ἐπιδεξιότητα τοῦ ἀνθρώπου πού παρουσιάζει τὰς ἀνακαλύψεις τῆς ἐποχῆς του⁽¹⁾, πρέπει συγχρόνως καὶ προκειμένου νὰ ἐκτιμήσῃ τὸν ἐσωτερικὸν πολιτισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν *Kultur*, νὰ μὴ τοῦ διαφεύγῃ ἡ τοῦ Σοφοκλέους ἐπίσης ὑπόδειξις ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἀποτελεῖ τὸ θάυμα τῶν θαυμάτων⁽²⁾. Πρόκειται περὶ δύο ἀληθειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τοὺς δύο πόλους τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὡς σύνολον⁽³⁾ καὶ τὰς ὁποίας ὀφείλει νὰ γνωρίξῃ καλῶς, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ ἐκφέρῃ γνώμην ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ καιροῦ του ἐν γένει.

Διότι ὁ ἀνθρώπος παραμένει δι' ἑαυτὸν τὸν ἴδιον τὸ «σκοτεινὸν καὶ αἰνιγματῶδες βάθος»⁽⁴⁾, ὅπως ὁ Αὐγουστῖνος τὸν ἀποκαλεῖ. Ὁ ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ μεγαλύτερον θαῦμα τῆς Φύσεως, εἶναι μία ἀντίθεσις πνεύματος καὶ ὕλης, ἐλευθερίας καὶ ἀναγκαστικότητος. Καὶ ὅταν τίθεται ἐρώτημα περὶ τῆς *Οὐσίας* τοῦ ἀνθρώπου, ἀναπηδᾷ συγχρόνως καὶ τὸ περὶ τῆς *Ἀγωγῆς* του ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸν σύνδεσμον τρόπον τινὰ μὲ τὸ ἐπίσης συγχρόνως ἀναφυόμενον περὶ *Θεοῦ* ἐρώτημα. Αὕτῃ ἡ τριάς τῶν ἐννοιῶν ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον τῆς Ἱστορίας τῆς ὁποίας «ἀρχὴ» εἶναι τὸ

πνεῦμα, τοῦ ὁποίου ἐκάστη βαθμίδα εἶναι πάντοτε κάτι τι τὸ νέον, χωρὶς νὰ παύῃ ὅμως νὰ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ, τοῦ ὁποίου καὶ *συνέχεια* εἶναι⁽⁵⁾. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν «πνευματικὴν ἀρχὴν» ἀνεγνώρισαν πρῶτοι οἱ Ἕλληνες, τὴν ὁποίαν καὶ ἐθεώρησαν ἔκτοτε ὡς τὸν πυρῆνα τῆς ἀνθρωπίνης κοσμοθεωρίας⁽⁶⁾. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀπόλλωνος συνεκεντροῦντο ἡ ἀληθῆς γνῶσις, τὸ μέτρον, ἡ εὐταξία καὶ εὐθυμία, ἡ ὠραιότης⁽⁷⁾, ἐξ οὗ καὶ τὸ «ἀπολλώνιος ἀνθρώπος». Ἐνεκα τούτου ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία εὐρίσκειται πάντοτε ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνῶ δι' ἄλλους λαοὺς ὡς ἀντικείμενον τῆς ἱστορικῆς ἐρεῦνης τῶν εἶναι, κατὰ τὸν *Shelley*: βασιλεῖς, τραπεζίται, πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ ἱεροκήρυκες, διὰ τοῦ ἑλληνας εἶναι: νομοθέται, φιλόσοφοι καὶ ποιηταί⁽⁸⁾ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξεκίνουν πάντοτε ἀπ' αὐτὴν ταύτην τὴν πραγματικότητα. Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν ἐκκινῶντες θὰ ἀποπειραθῶμεν νὰ ἐπισκοπήσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν ἀπὸ πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ἀπόψεως τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ αἰῶνος μας καὶ νὰ καταλήξωμεν κατόπιν εἰς συμπεράσματα σχετικῶς μὲ τὴν ἀγωγὴν.

Χαρακτηρισμὸς τοῦ αἰῶνος μας: Ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος: Πῶς δυνάμεθα ν' ἀποκα-

1. Σοφοκλέους, Ἀντιγόνη, 332 f.
2. Σοφοκλέους, Ἀντιγόνη 332 f.
3. R. W. Livingstone, *Lebendiges Griechentum*, S. 66.

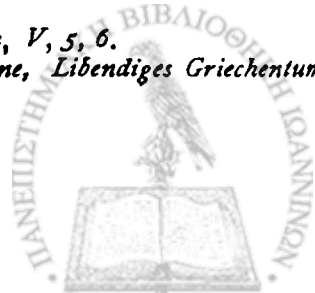
4. F. Mann, *J. H. Pestalozzis ausgewählte Werke*, Bd. 3., S. 14.

5. W. Jaeger, *Paideia*, Bd. 1, S. 3.

6. Diels, *Anaxagoras*, Fr. 12; *Platon*, *Phaedon* 97 B.

7. Plotin, *Enneaden*, V, 5, 6.

8. R. W. Livingstone, *Lebendiges Griechentum*, S. 48.

λέσωμεν τὸν αἰῶνα μας, ἢ ἀπάντησις εἶναι πολὺ εὐκόλη: *Αἰὼν τοῦ πειράματος καὶ τῶν ἀντιφάσεων*. Εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτὸν συγκεντρῶνται ὅλα τὰ ἐπὶ μέρους χαρακτηριστικά, τὰ ὅποια συνθέτουν τὸ μωσαϊκὸν τῆς πνευματικῆς ὑφῆς τοῦ 20 αἰῶνος μεταξὺ τῆς δωδεκατόνου μουσικῆς, καὶ τῆς ἀτομικῆς φυσικῆς, τῆς ἐρμαφροδίτου τέχνης τοῦ *Picasso* καὶ τῆς ἀφηρημένης ζωγραφικῆς τοῦ *Paul Klees* καὶ τῶν Σουρρεαλιστῶν.

Πρόκειται περὶ μιᾶς πρωτοφανοῦς εἰς τὸ εἶδος τῆς καταστάσεως, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησε αὐτὸς οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἐν μέσῳ αὐτῆς ἀπώλεσεν ἑαυτὸν. Ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος κατώρθωσε νὰ κυριαρχήσῃ, σχεδὸν ἀπολύτως, τοῦ παρελθόντος, παραδόξως εὐρίσκεται εἰς πρωτοφανῆ ἀδυναμίαν πρὸς ὑπερπήδησιν τῶν ποικιλομόρφων, ἀλλὰ αἰνιγματωδῶς ἐκτυλισσομένων ἔμπροσθέν του δυσκολιῶν διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ παρόντος. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ἤθελε ἀγνοήσῃ ἢ ἤθελε παύσῃ νὰ ὁμιλῇ περὶ τῶν συνθέσεων τοῦ *Hegel* ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, θὰ ἦσθάνετο πάρα ταῦτα ἑαυτὸν αἰχμαλωτισθέντα εἰς κάποιον ἰσθμὸν τῶν σκέψεων καὶ ἀνιλήψεων τῆς Φιλοσοφίας τῆς Ἱστορίας ἐνὸς *W. Dilthey*, *O. Spengler*, *L. Ziegler* κ.ἄ., εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπιλαμβάνεται τῆς σπουδῆς τοῦ παρελθόντος καὶ ὡς ἄλλος *Θαλῆς*, νὰ ἀφίγη ἀπαρατήρητον, ὅτι ἀκριβῶς εὐρίσκεται πρὸ τῶν ποδῶν του καὶ ἀμέσως τὸν ἐνδιαφέρει. Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ τὸ φαινόμενον, διατὶ ἡ ὑλιστικὴ φιλοσοφία τῆς Ἱστορίας ἐνὸς *Karl Marx*, ἢ ὁποία δὲν εἶναι παρὰ μία καθαρὰ ἄρνησις πάσης μεταφυσικῆς θεμελιώσεως τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, τόσον πολὺ ἔδαφος κατέκτησεν καὶ τὴν γνωστὴν κοσμοπολιτικὴν σημασίαν ἐπέτυχεν. Καὶ τοὺς καρποὺς αὐτῆς τῆς πνευματικῆς συγχύσεως, τῆς ἀνευ προηγουμένου συγχρούσεως τῶν πνευματικῶν καὶ πολιτικῶν ρευμάτων, ἔδρευεν εἰς τὸ ἀκέραιον αὐτὸς οὗτος ὁ ἄνθρωπος.

Ἐνῶ ἐστάθη ὑπερήφανος πρὸ τῶν ἀνακαλύψεων του καὶ ἐφευρέσεων, κατενόησεν καλῶς ὅτι οὐδὲν ἔττερον ἐπέτυχεν νὰ παρουσιάσῃ, παρὰ: ἀψύχους μηχανάς, αἱ

ὁποῖαι αὐτὸν τὸν ἴδιον κατεβρόχθησαν (9). Ἐνῶ ἐπέτυχε ν' ἀνοικοδόμησῃ πᾶν ὅ,τι ἢ λαίλαψ τοῦ πολέμου εἰς τέφραν μετέβαλεν, εἶδεν ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔμεινε τελείως κενὸς εἰς τὸ βάθος, ὅτι ἢ κρίσις τοῦ παρόντος ἐγκειταίεῖς αὐτὸν τὸν ἴδιον (10) καὶ ὅτι πρέπει νὰ στραφῇ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὸν πλησίον του (11).

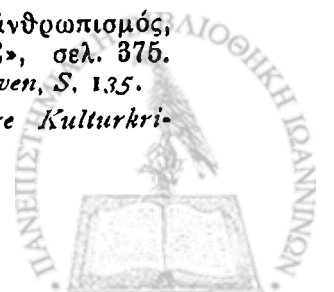
Ὁ ἄνθρωπος τοῦ 20 αἰῶνος πλέει ἐν μέσῳ ὠκεανοῦ ἀντιφάσεων. Καὶ ἰδοὺ πῶς: (12) Καταπληκτικαὶ πρόοδοι εἰς τὸν τεχνικὸν τομέα, ἀλλὰ πνευματικὴ πτωχεία καὶ ψυχικὴ ἀπογύμνωσις. Ὅπισθεν τῶν Πύργων ποὺ ἀνεγείρει ὁ πλοῦτος εὐρίσκονται αἱ παράγκες ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἢ ζωὴ εἶναι ἀγὼν τοῦ ἐπιουσίου, τὰ παραπήγματα τῶν προλεταρίων. Ὅχι μακρὰν τῶν μεγάρων τῶν Πανεπιστημίων ὑψώνονται αἱ φυλακαὶ καὶ τὰ ἀναμορφωτικὰ ἰδρύματα. Ἀμύθητα πλούτη μερικῶν πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι μετρῶνται εἰς τὰ δάκτυλα, ἀνήκουστη πτωχεία καὶ ἀκαταλόγιστα χρέη τοῦ Κράτους. Ἀπίστευτος ἐξέλιξις εἰς τὸν τομέα τῆς συγκοινωνίας διὰ σιδηροδρόμων, ἀεροπλοίων, ἀεροπλάνων καὶ συγχρόνως ἓνα ἀπροσπέλαστον χάσμα μεταξὺ τῶν λαῶν. Ἀπρόβλεπτοι πρόοδοι τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης καὶ Ὑγιεινῆς, σχεδὸν ὑπεράνθρωποι φροντίδες πρὸς διατήρησιν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀθλίων, τῶν ἀσθενικῶν, τῶν νοσοῦντων, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ οἱ ἀνιστόρητοι πόλεμοι, αἱ μετὰ ταῦτα καὶ μέχρι σήμερον παραβιάσεις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ σπουδὴ πρὸς προετοιμασίαν ἐνὸς τρίτου, ἀτομικοῦ τώρα, πολέμου. Ἐκλέπτυνσις τῶν τρόπων ζωῆς εἰς ἐνδύματα, κατοικίας, φαγητόν, διασκέδασεις εἰς τὸ θέατρον καὶ κινηματογράφον, σχεδὸν ὅλαι αἱ οἰκογένειαι ἀκούουν ραδιοφῶνον, καὶ συγχρόνως φόβος, ἀνητυχία, μῖσος καὶ ἀβεβαιότης. Φανατικὴ ἐπίδοσις μὲ τὰ σπῶρε εἰς ὅλας τὰς γωνίας τῆς γῆς, ὑπερεκτίμησις τοῦ σώματος καὶ μαζὶ ψυχικὴ ἀδυναμία

9. *Ed. Spranger, Pädagogische Perspektiven, S. 138.*

10. Κ. Βούρβερης, Ὁ ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς, Λεξικὸν «ΗΛΙΟΣ», Τομ. «ΕΛΛΑΣ», σελ. 375.

11. *Ed. Spranger, Päd. Perspektiven, S. 135.*

12. Πρβλ. *F. Buomberger, Unsere Kulturkrise, Solodori 1936, S. 11 f.*

καὶ τελεία παράληψις τῆς μορφώσεως τοῦ χαρακτήρος. Χιλιάδες ἀπὸ βιβλιοθηκῆς, ἑκατομμύρια ὅπὸ βιβλία καὶ δισεκατομμύρια ἀπὸ περιοδικὰ καὶ ἔφημερίδας, καὶ συγχρόνως ὑψίστου βαθμοῦ ἀμάθεια ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου ἐρωτήματος: «Πρὸς τί εὐρέθημεν ἐπὶ τῆς γῆς;» Παρὰ τὴν καταβαλλομένην πρωτοφανῆ προσπάθειαν πρὸς μόρφωσιν, παρατηρεῖται μεγάλη ψυχικὴ ἔνδεια, καὶ παρὰ τὰς ἀνευ προηγουμένου τεχνικὰς προόδους, μία οἰκονομικὴ κρίσις ἀπειλεῖ καὶ τὰ εὐρωστώτερα τῶν κρατῶν.

Μοντέρνα ψυχολογία: Καὶ τὸ ἐρώτημα τοσοῦτον καὶ περιπλέκεται: Ποῦ ἐμφυλεύει ἡ νοσογόνος ἔσις, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον τῆς σήμερον εἰς τὰς ἀναρριθμήτους ἀντιφάσεις καὶ εἰς τὸ συνεχῶς πειραματίζεσθαι; Ὁ αἰὼν μας ἀνεκάλυψε εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ ἑνα ὄργανον αὐτοκατανοήσεως, τὸ ὁποῖον ὡς πρὸς τὰ ὄριά του χαρακτηρίζεται μὲ τό: ἀπειρον καὶ ἀόριστον, ἐνῶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον του μὲ τὸ δῶρον τῆς Πανδώρας, τὸ ὁποῖον τόσους κινδύνους περικλείει. Αὐτό, τὸ πρὸς αὐτοκατανόησιν ὄργανον ἀκούει εἰς τὸ ὄνομα: **Μοντέρνα ψυχολογία** (13). Ὁ αἰὼν μας, λοιπόν, ζῆ ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν. Πρόκειται περὶ τῆς ἐπιστήμης ἡ ὁποία καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἐγνώρισεν ἡμέρας δόξης, ὅπως λ.χ. ἐπὶ *Pascal, Schopenhauer, Kierkegaard, Nietzsche, Dostojewski*, μὲ τὴν προπαρασκευὴ τῶν ὁποίων ἀνέτειλεν ὁ 20ὸς αἰὼν.

Ὁ 20ὸς αἰὼν, εἶναι ἕνας αἰὼν τῶν ἐπιγόνων, ὁ ὁποῖος διετήρησε πολλὰς κατευθύνσεις τῶν προηγουμένων, δίδοντας μάλιστα εἰς αὐτὰς καὶ ἀφειδῶς τροφήν. Μὲ τὴν ὑπερεκτίμησιν τοῦ παρελθόντος, μὲ τὴν παραχώρησιν τοῦ πλείστου μέρους τῆς σκέψεώς μας εἰς τὴν ἱστορίαν, ὠδήγησε ἀναντιρρήτως εἰς τὴν ἀβεβαιότητα καὶ στειρότητα τοῦ παρόντος. Οὕτως ἀναπνέομεν εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν φόβου καὶ ἀγωνίας, διότι οὔτε εἰς μεγάλους σκοποὺς ἀνατενίζομεν οὔτε διὰ μιᾶς τρόπον τινα βαθειᾶς θεμελιωμένης πίστεως αἰσθανόμεθα ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς. Οἱ μεγάλης σημασίας αἰῶνες πα-

ρουσιάζουν πάντοτε τὰ προβλήματα τοὺς, τὰ ὅποια προσδίδουν εἰς αὐτοὺς τὴν ἰδιαιτέραν τῶν ὄψιν. Ὁ λύτης τῶν προβλημάτων αὐτῶν ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖ ἕνα ὄρημητήριον καὶ ἀτενίζει πρὸς ἕνα σκοπὸν ἐπὶ τῆ βάσει πάντοτε τῶν πνευματικῶν καὶ πολιτικῶν ρευμάτων τῆς ἐποχῆς του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ διαφωτισμοῦ. λ.χ. δὲν ἀποτελοῦσε ὄρημητήριον τὸ Ἱστορικόν, ἀλλὰ ἡ λογικὴ ἐξήγησις περὶ τὸ Ἐγώ, τὸν Κόσμον καὶ τὸν Θεόν. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ διαφωτισμοῦ, ἡ ἱστορικὴ γνῶσις καὶ μόνον δὲν διαθέει εὐμενῶς ὡς αὐτοσκοπὸς εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς φαντασίας καὶ τὴν δημιουργικὴν ἐπενέργειαν γενικῶς. Γνωστὸν ὅτι, ὅσον περ σσότερον καλλιεργοῦμεν τὸ ἱστορικὸν πνεῦμα, τόσον ὀλιγώτερον κυριαρχεῖ τὸ ποιητικόν. Ἴσως αὐτὸ ν' ἀποτελῆ τὸ καρκίνωμα τοῦ αἰῶνος μας, διότι δὲν ἔχομε πλέον καμμίαν πρωιορχικὴν σχέσιν μὲ τὸν Κόσμον, μὲ τὰς αἰωνίους ἀξίας, αἱ ὁποῖαι διακρίνουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ τὰ πράγματα. Ἴσως τὸ κακὸ αὐτὸ νὰ ἐπολλαπλασιάσθῃ, ἀφ' ὅτου ἀνεγνωρίσθῃ ἡ ψυχολογία ὡς τελευταία πηγὴ τῆς γνώσεως ἢ καὶ ὡς ἀντικαταστάτης τῆς θρησκείας. Ψευδοπροφήται ἀναφύονται εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας καὶ ἀναγγέλουσιν γραπτῶς καὶ προφορικῶς τὴν σωτήριον διδασκαλίαν των. Καὶ τὸ σπουδαῖον ὅμως εἶναι, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε μίᾳ ἐποχῇ, πού νὰ ἀνέδειξε τόσον πολλοὺς ἀρχιτέκτονας τῆς εὐτυχίας τῶν λαῶν, ἀλλὰ καὶ μίαν τοιαύτην πνευματικὴν καὶ πολιτικὴν σύγχυσιν, ὡς ἡ παροῦσα.

Σχέσις Μεταφυσικῆς καὶ παρόντος:

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅμως ὁ λόγος γίνεται διὰ τὴν φιλοσοφικὴν κατανόησιν τοῦ καιροῦ μας ἢ μᾶλλον αὐτοκατανόησιν, ὅπως αὕτη ἐπὶ ψυχολογικῶν βάσεων ἐποικοδομήθῃ καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸ ἔργον τοῦ *W. Dilthey* (1833—1911) προβάλλει. Ἄς μὴ μᾶς διαφεύγῃ ὅτι κεντρικὸν σημεῖον τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας τοῦ παρόντος, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ *Dilthey*, εἶναι ἡ παραγνώρισις καὶ ἀντικατάστασις τῆς μεταφυσικῆς θέσεως τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὰς σχέσεις του μὲ τὴν πραγματικότητα, διὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ θέσις δηλαδὴ τῆς Μεταφυσικῆς ὡς βάσις τῆς ἐρμηνείας τῆς σκληρᾶς ἐκά-

13. Πρὸβλ. *Hans Fischer, Geistige und politische Strömungen u.s.w. in «Neue Zürcher Zeitung», 4. V. 57, S. 4.*

σιότε πραγματικότητος μετατίθεται τώρα εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἐπιστήμας. Οὕτως ἀπομένει ὡς μοναδικὴ ἀποστολὴ τῆς Μεταφυσικῆς ὁ ἀποκλεισμός τῶν ἐρευνητῶν καὶ συμπερασματικῶν τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ὡς ἀίκανα, ἂν ὄχι ἐπιβλαβῆ, διὰ μίαν θεωρησιν τοῦ Κόσμου. Καὶ εὕρισκόμεθα πρὸ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι αὐτὸ πού ἐπέτυχεν ἡ μοντέρνα Φυσικὴ, ὀρωμένη ἀπὸ τὴν θεωρίαν τῆς σχετικότητος τοῦ *Einstein* καὶ βοηθουμένη ἀπὸ τὴν Μηχανικὴν, τὸ ἐπέτυχεν ἤδη χωρὶς νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν βοήθειαν τῆς Μεταφυσικῆς.

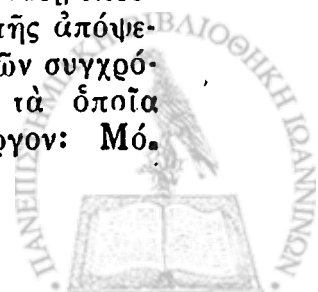
Ἡ κρίσις τοῦ παρόντος εὕρισκεται, λοιπόν, εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν σχέσιν τοῦ Παρόντος μὲ τὴν Μεταφυσικὴν, τῆς ὁποίας τὴν γενικὴν ἰσχύν, ὡς προβληματικὴν θεωρεῖ. Διότι πιστεύεται, ὅτι ἐκεῖ ὅπου ἡ μεταφυσικὴ σκέψις ἀποκλειστικῶς κυριαρχεῖ, τὸ ὅλον ἰδιωτικὸν σύστημα τῆς σκέψεως στρέφεται πέραν τοῦ Πρωταρχικοῦ Αἰτίου καὶ μόνον. Κατόπιν τούτου εἶναι εὐεξήγητον καὶ τὸ φαινόμενον τῆς διαμορφώσεως καὶ ἀναπτύξεως πολλῶν μεταφυσικῶν συστημάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οὐδὲν δύναται δι' ἀποδείξεων νὰ πείσῃ τὸν λογικὸν νοῦν. «Χωρὶς ὄρια, χαώδης κεῖται ὀπισθὲν μας ἡ ποικιλία καὶ τὸ πλῆθος τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων καὶ ἐξαπλοῦνται πέραν ἡμῶν!!..» Ἐπενίσσομεν πρὸς τὰ ὀπίσω, καὶ εὕρισκόμεθα πρὸ ἑνὸς πεδίου ἐρειπίων θρησκευτικῶν παραδόσεων, μεταφυσικῶν ἰσχυρισμῶν, διαδηλωμένων συστημάτων», λέγει ὁ *Dilley*. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅμως, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν μεταφυσικῶν συστημάτων τοῦ *Karl Jasper*, *Martin Heidegger* καὶ *Leopold Ziegler* καὶ ἰδιαίτερος τῶν συμφερόντων τῶν ἐρηνηνευτῶν αὐτῶν, ὁ κόσμος ἔχει ἀπομακρυνθῆ τοῦ Θεοῦ, διότι οἱ λεγόμενοι «προοδευτικοί», οἱ αὐτοκαλούμενοι «πολιτισμένοι» ἄνθρωποι ἔχουν γυρίσει τοὺς ὤμους τῶν εἰς Ἐκείνον, ὁ ὁποῖος μόνον ἠδυνήθη νὰ εἰπῆ: «Ἐγὼ εἰμὶ ἡ Ὀδός, ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή». Ἴσως εἰς αὐτὸ νὰ ἐγκεῖται ἡ βαθύτατη πηγὴ τῆς αἰτίας τῆς ἀβεβαιότητος, τῆς ἀνησυχίας, τοῦ φόβου, τῆς ἀγωνίας, τῆς ἀπελπισίας, καὶ πρὸ παντός τοῦ μηδενισμοῦ τοῦ παρόντος, ὁ ὁποῖος εἰς μὲν τὸν ἰνδικὸν κόσμον παρουσιάζεται ὡς ἀτομικὸς ἠθδενισμός, εἰς δὲ τὸ παραπέτασμα ὡς κοι-

νωνικός, κρατικός. Ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τὴν πρωταρχικὴν αἰτίαν τῆς μὴ ὑπάρξεως οὔτε ἐσωτερικῆς οὔτε ἐξωτερικῆς εἰρήνης. Ὁ ἀπὸ τὸν Χριστὸν ἀπομακρυνόμενος πολιτισμὸς ἐπενεργεῖ ἀκριβῶς, ὅπως μία φυγόκεντρος δύναμις καὶ ἐκτροχιάζει τὰ ἄτομα, τὰς οἰκογενείας καὶ τοὺς λαοὺς πάντοτε καὶ περισσότερον τῆς κανονικῆς τῶν τροχιῶν καὶ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ Κέντρον τοῦ Σύμπαντος, τὸν Θεὸν καὶ τὰς θείας ἐντολάς.

Φιλοσοφικαὶ κατευθύνσεις: Παρὰ τὸ γεγονός ὅμως τῆς σχετικότητος αὐτῆς, ὅλων τῶν μεταφυσικῶν συστημάτων, παραμένει ἡ Μεταφυσικὴ εἰς τὸ βάθος ἓνα ὄργανον διὰ τοῦ ὁποῖου δυνάμεθα νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὰς σκέψεις τῶν ἀτόμων καὶ τὸν ἀφανῆ σύνδεσμον αὐτῶν νὰ διατηρήσωμεν. Πρόκειται περὶ τῆς ἰδότητος τῆς Μεταφυσικῆς, ἡ ὁποία συμβάλλει σημαντικῶς εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς μοντέρνας κοινωνίας, ὅπως ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ *Dilley*. Ἐν τούτοις, αὐταὶ καθ' ἑαυτὰ αἱ λειτουργίαι τῶν μεταφυσικῶν συστημάτων θεωροῦνται ἀπὸ τὸν *Dilley* μόνον ὡς μεταβατικά: Διότι αὐτοὶ οἱ θαυματουργοὶ κλειθροποιοὶ τῆς ἐπιστημονικῆς δυνάμεως τῆς φαντασίας, ἀφοῦ ἡ σχετικότης τοῦ περιεχομένου τῆς ἀληθείας τῆς εἶναι ἀνεγνωρισμένη, δὲν δύναται πλέον νὰ ἐξαπατοῦν τὸν ἠσκημένον ὀφθαλμόν.

Κατόπιν τούτων ὅμως ἰστάμεθα πρὸ τοῦ ἀποφασιστικοῦ πλέον ἐρωτήματος: **Ποία φιλοσοφικὴ κατεύθυνσις θὰ ἠδύνατο νὰ τύχῃ γενικῆς ἀναγνωρίσεως, σημασίας καὶ ἰσχύος, νὰ μορφώσῃ περὶσσοτέρας ομάδας δυνάμεων καὶ νὰ ἐπενεργήσῃ εἰς τὴν ζωὴν ἀποφασιστικώτερα;**

Φιλοσοφοῦντες ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν κατάστασιν τὴν ὁποίαν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἐπισκοπήσαμεν θὰ ἐξερχόμεθα τοῦ κλοιοῦ τοῦ τεθέντος ἐρωτήματος εὐκόλως μὲ τὸν κάλαμον τοῦ *Dilley*, ὁ ὁποῖος διατυπώνει ὅτι: δὲν ὑπάρχει καμμία φιλοσοφικὴ διδασκαλία, ἡ ὁποία νὰ κατορθώσῃ νὰ συνδέῃ ὑπευθύνως τοὺς ἀνθρώπους. Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς συνηγορεῖ ἡ ποικιλία τῶν συγχρόνων φιλοσοφικῶν συστημάτων, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουν μὲ βαβυλωνιακὸν πύργον: Μό-

νον καθ' ομάδας δύναται τις νὰ τὰ κατανοήσῃ, μεμονομένως χάνουν τὴν σημασίαν τοῦ κύρους των.

Ἀπὸ τῆ Φυσικῆ καὶ τῆ Λογικῆ προέρχονται ἀξιόλογοι παρορμήσεις. Ὅμως ἡ βία τῶν εἶναι τόσον στενὴ, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐποικοδομηθῇ μία διεθνοῦς ἐντάσεως καὶ καθολικοῦ κύρους κοσμοθεωρία, ἡ ὁποία νὰ κατορθώσῃ νὰ συναντήσῃ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ὕλης τὴν ζωντανὴν φύσιν καὶ νὰ συνδέσῃ τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν συνάνθρωπόν του. Πάρα ταῦτα ὅμως θὰ ἦτο ἄδικον νὰ παραβλέψωμεν τὸ γεγονός ὅτι καὶ διὰ τῆς Φυσικῆς ἐχύθη φῶς εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ, ὡς ἓνα τῶν θετικωτέρων σημείων τῆς ἀνθρωπίνης κατανοήσεως. Καὶ κατόπιν τούτου ὅμως τὸ ἐρώτημά μας δὲν παύει νὰ παραμένῃ ἀναπάντητον.

Ὅταν ἡ πραγματικότης ὁμιλῇ: Διότι: τί εἶδους συνδυασμὸς γνώσεως θὰ ἠδύνατο νὰ προβληθῇ σήμερον ὡς πρότυπον καὶ καθολικῆς ἰσχύος, ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἀνάβλυζε μία νέα Φιλοσοφία διὰ νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ δεῖγμα τῶν κανόνων ἐκείνων πού θὰ πληρώσουν τὰς ἐσωτερικὰς του ἀνάγκας καὶ θὰ τὸν ὑπηρετήσουν ὡς ὁδηγὸς τῆς ζωῆς του; Ποῖοι κανόνες δύνανται νὰ χρησιμεύουν ὡς συνδετικοὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον τοῦ δυτικοῦ κόσμου, διὰ νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς αὐτόν; Ποῖος θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ δυτικοευρωπαϊκὸς ἄνθρωπος καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις καὶ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς διὰ νὰ τὸν θεωρήσωμεν ὡς ἄνθρωπον καθολικοῦ κύρους; Θὰ ἐλεγέ τις: οἱ κανόνες τῆς Χριστιανικῆς ἠθικῆς! Θὰ ἴσχυον ὅμως αὐτοὶ οἱ κανόνες, ἐὰν δὲν ἀπορρέουν ἀπὸ μίαν θρησκευτικὴν πεποίθησιν, ἀλλὰ στηρίζονται μόνον εἰς τὴν ὁρμὴν πρὸς κατάκτησιν τῆς ὑλικῆς εὐδαιμονίας, τὴν ὁποίαν ὁ αἰὼν μας τάσσει εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν καὶ ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν σκληρὰν καὶ φρικτὴν περιφρόνησιν καὶ ἐκμηδένησιν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀνθρώπου; Θὰ εἴπῃ τις: ὁ καιρὸς μας ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ κάτι, τὸ ὁποῖον διαψεύδει τὴν ἀνωτέρω διαπίστωσιν. Πρόκειται περὶ: τοῦ χάριτος τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Ὄργανισμοῦ τῶν Ἠνωμέ-

νων Ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα συνετάχθησαν καὶ ἰδρύθησαν κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἐποχὴν τῆς ἀνθρωποεξοντώσεως διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου, —τέκνα τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐπαναστάσεως—, καὶ ὤρισαν ὡς σκοπὸν τῶν τὴν ἐπιβολὴν ἐνὸς εἰρηνικοῦ διακανονισμοῦ τῶν διαφορῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ λαῶν, τὴν παρεμπόδισιν πλέον μιᾶς ἐξοντώσεως μαζῶν. Διερωτῶμαι ὅμως κατὰ πόσον ἐλέυχον τῆς ἀποστολῆς των ἢ ἐὰν διέσωσαν ἔστω καὶ ἐνὸς καὶ μόνον ἀνθρώπου τὴν ζωὴν, ὅταν ἀνατρέξω εἰς τὰ πρόσφατα γεγονότα τῆς ἐπιθέσεως τῶν ἀγγλογάλλων κατὰ τῆς Αἰγύπτου, τὸν στραγγαλισμὸν τοῦ οὐγγρικοῦ λαοῦ ὑπὸ τῶν ῥώσων, τὴν καταπάτησιν καὶ τῶν στοιχειωδεστάτων ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τοῦ ἀπὸ διείας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του ἀγωνιζομένου καὶ σκληρῶς καὶ ποικιλοτρόπως δοκιμαζομένου κυπριακοῦ λαοῦ ὑπὸ τῶν ἀγγλων, τὴν συστηματικὴν ἐξόντωσιν ἀλγερινῶν μαζῶν ὑπὸ τῶν γάλλων κ. ἄ. ἀκόμη. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκκινῶμεν καὶ ὁμιλῶμεν ἀπὸ τὰ πρᾶγματα καθ' ἑαυτὰ, ἐὰν θέλωμεν νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ μέγεθος τῆς ἀποστάσεως τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰς αἰωνίους ἀξίας, τ' ἀποτελέσματα τῆς διαφθορᾶς καὶ καταπτώσεως τῶν ἠθῶν καὶ κατόπιν νὰ διῶμεν τὴν θέσιν τῆς ἀγωγῆς εἰς τὴν ὅλην πνευματικὴν κίνησιν τοῦ παρόντος.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἀγωγῆς: Διότι ποῖος δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν μὴ κατανοήσιν τοῦ πνεύματος τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τόπου του, καὶ νὰ μὴ χαρακτηρίσῃ τὴν ἀποχὴν τοῦ ἀπὸ τὸν στίβον τοῦ πνεύματος ὡς προδοτικὴν, τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, πού θέλει νὰ λέγεται πνευματικὸς εἴτε διδάσκει εἴτε διδάσκεται, ἐνῶ προτιμᾷ νὰ εὐρίσκειται ἔξω τῶν πραγμάτων καὶ αἰσθάνεται καλύτερα καὶ ἀσφαλέστερα νὰ δηλώνῃ ἀποχὴν ἀπὸ τὰ συγκρουόμενα πνευματικὰ καὶ πολιτικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς του διὰ ἀδικαιολογήτου καὶ ἀναρμόστου σιωπῆς; Οἱ καιροὶ ἐπιβάλλουν τὸ πνεῦμα τῆς ἀγωγῆς καὶ αὐτὸ διαμορφώνει τοὺς καιροὺς. Τὰ σχολεῖα προσαρμόζονται καὶ συγχρονίζονται πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἀγωγῆς, δημιουργοῦνται κατὰ τὸ πνεῦμα αὐτῆς καὶ μορφώνουν τὸν ἄνθρωπον πρὸς κατανοήσιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς τοῦ καλούμενον νὰ ἐκκινήσῃ ἀπ' αὐτῆς ταύτη

της αυτοκατανοήσεως. Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις εἶναι δημιουργήμα τοῦ πνεύματος τοῦ καιροῦ του, θὰ δυνηθῇ διὰ τῆς αυτοκατανοήσεως εἰς τὴν ὁποίαν ὀδηγεῖται ἀπὸ τὴν ἀγωγὴν νὰ γίνῃ μὲ τὴν σειρὰν του ὁ δημιουργὸς εἰς τὸν πνευματικὸν ἢ πολιτικὸν ρεύματός. Ἀλλά: πῶς συμφωνοῦν αὐτὰ μειαξύτων; Εἶναι δυνατὴ μία τοιαύτη συμφωνία;

Ἀνατολικὸς καὶ δυτικὸς κόσμος: Μία γενικὸν χαρακτήρος συμφωνία ἐμφανίζεται ὡς δυνατὴ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς Φύσεως. Μία γενικὴ Φιλοσοφία τῆς Φυσικῆς, στηριζομένη ἐπὶ δυνατῶν σχετικῶν βάσεων, ἂν καὶ θὰ συνεκρούειτο ἐπὶ σοβαρῶς λαμβανομένης ἀντιστάσεως, ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ γενικῶς εὐχαρίστως ἀποδεκτὴ. Μία Φιλοσοφία τοῦ ἀνθρώπου ὅμως θὰ ὠδήγει μοιραίως εἰς ἀγεφυρώτους ὁμολογουμένως ἀντιφάσεις. Καὶ τοῦτο, διότι ἰστιάμεθα ἔναντι μιᾶς προκλητικῆς καὶ ὁτιῶς ἀθεραπεύτου ρήξεως τοῦ πολίτου πρὸς τὸ Κράτος, τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν πολιτικὴν, τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ἄτομον, τοῦ ἐδῶ πρὸς τὸ ὑπερέραν. Ἡ ὄλη διένεξις μεταξὺ τοῦ δυτικοῦ κόσμου καὶ τοῦ κόσμου τοῦ παραπειάσματος ἐγκείται ἀκριβῶς εἰς τὴν βασικὴν διαφορὰν τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐδῶ καὶ τῆς ὑπερέραν ζωῆς. Ἡ ἱστορικὴ πορεία τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ 20 αἰῶνος, αἱ δολοφονικαὶ καὶ ἀσύγκριτοι εἰς ἀγριότητα συγκρούσεις τῶν ἀντιμαχομένων καὶ κατὰ τοὺς δύο παγκοσμίους πολέμους, ὠδήγησε βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον πρὸς ἓνα ἀγῶνα ἰδεολογιῶν τὸ ὅποιον σημαίνει: ἀγῶν περὶ τὴν ἀντίληψιν καὶ τὸν ὄρισμόν τῆς ἐννοίας: ἄνθρωπος γενικῶς, καὶ ὅχι μεμονομένως τῆς ἐννοίας: πολιτικὸς ἄνθρωπος.

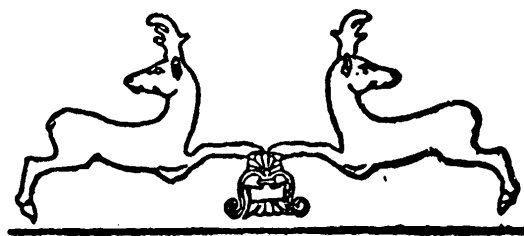
Ἀνθρωπος καὶ Κράτος: Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων προβάλλει ἐπιμόνως καὶ πάλιν τὸ παλαιὸν ἐρώτημα, ὑπὸ νέαν

μορφήν: Τὸ Κράτος εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον ἢ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ κράτος; Εἰς τοὺς ἀντιπροσωπεύοντας τὴν θέσιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι διὰ τὸ κράτος ἀπευθύνεται ἢ εὐλογος ἐρώτησις: Ποία πρέπει νὰ εἶναι ἢ ἀπαίτησις τοῦ Κράτους ἀπὸ τὸ ἄτομον; Ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐξαιρεμιστικὴ ἀπὸ ἀνατολὰς ἀπάντησις ἀρνεῖται ὀλοτελῶς τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀτόμου, ἐν ὅσῳ παραδέχεται τὴν ἀρχὴν τοῦ Κολλεκτιβισμοῦ, κατ' ἣν τὰ πάντα ἰσοπεδοῦνται διὰ τοῦ ὁδοστρωτῆρος πού λέγεται: Κράτος. Καὶ αὐτὸ σημαίνει: κατάργησιν τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀνυπαρξίαν ἐλευθερίας σκέψεως καὶ βουλήσεως, ἀπαγόρευσιν διδασκαλίας καὶ μαθήσεως, μὴ ἀσκησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, καμμία ἐλευθερία τοῦ τύπου... Καὶ ἡ προσωπικὴ εὐθύνη; Ἡ μόρφωσις προσωπικότητος; Καὶ ὁ προσωπικὸς πολιτισμός;

Διὰ τὸ μπολσεβικὸν Κράτος δὲν ὑπάρχει οὔτε ἰδιωτικὴ σφαῖρα, ἢ ὁποία νὰ ὑπόκειται εἰς ἐκπολιτισμόν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι προῖον τοῦ περιβάλλοντός του. Ὁ κόσμος ἐξουσιάζεται καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ τὰς δυνάμεις τῆς οἰκονομίας, αἱ ὁποῖαι ταξινομοῦνται τῇ μεσολαβῆσει τοῦ Κράτους. Αὐτὸ εἶναι τὸ περιεχόμενον τοῦ μαρξολενιστικοῦ ὕλισμοῦ.

Διὰ τὸν δυτικὸν κόσμον; Ἐδῶ εἶναι τὸ Κράτος διὰ τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸ παρατηρεῖται ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἰσπανικὸν καθεστῶς. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης σχέσεως τοῦ Κράτους πρὸς τὸν ἄνθρωπον εἶναι: ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ἡ πραγματοποιήσις τῆς ἀρχῆς τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, τῶν ὁποίων ἡ σημασία εἶναι ἐκδηλος.

(Συνεχίζεται)

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΙΛΑΤΟΣ

Οὐρλιάζουν στὸ Πραιτώριο, λυσομανοῦν τὰ γέμια,
Γιὰ τὸ λησιτῆ τὸ Βαραβᾶ κραυγάζουν ὅλοι «Ζήτω!»
—Κι ὦ φθονουργοῦ κι' ἀλάστορα λαοῦ φριχτὴ βλαστήμια—
Γιὰ τῆς Ἀγάπης τὸ Θεὸ βρυχιένται «Σταυρωθήτω!».

Νὰ κι ὁ Ρωμαῖος πραιτωρᾶς, πὺν κυβερνάει τὸ Κράτος,
φρουρὸς τοῦ Νόμου, τιμωρὸς, μπροστὰ στὸν ὄχλο σκύβει
Μπρὸς στοὺς φοινιάδες ἄβουλος ὁ Πόντιος Πιλᾶτος
σκοτώνει τᾶκακο τ' Ἄρνι κι ὅμως τὰ χέρια νίβει.

«Ἀθῶος εἰμί», κι' ἄν τραύλισες μὲ κολασμένα χεῖλια,
πάντα βραχνᾶς ἀλάρωτος τὸ κρῖμα στὸ λαμό σου.
«Ἀθῶος εἰμί—» κι' ἄν, ἄναντρε, ψιθύρισες μὲ δεῖλια,
σιτὰ σιτήθη σου ταφόπειρα βαριὰ τὸ φταίξιμό σου.

Τῆ σάρκα σου κι' ἄν ἔπλυνες ἀπὸ τᾶθῶον αἶμα,
σοῦ μένει ὁ ρύπος τῆς ψυχῆς. Τοῦ κάκου ρίχνεις στάχτη.
Φοινιάς τοῦ δίκιου ἀνεύθυνος; Ὡ ὑποκρισίας ψέμα,
πὺν πιὸ θανάσιμα χιτυπᾶ κι' ἀπ' τὸ σπαθὶ τοῦ σφάχτη.

Κιοτή, λαγόκαρδε Κριτὴ κάθε καιροῦ καὶ τόπου,
πὺν τρέμεις τὸ πανάθλιο σου μὴν πάθη τὸ σαρκίο,
πὺν τὴν καρδιά κρατιᾶς κλειστὴ στὸ βάσανο τᾶνθρώπου
κι' ἔχεις μπροστὰ σιτὴν ἀδικιὰ ταῦτί, τὸ μάτι κρῦο...

Πὺν σέργεσαι σὰν ἔρπειτὸ μὲ πονηρὴν ἀναίδεια
καὶ γλείφεις σκαρφαλώνοντας τοῦ Καίσαρα τὴν πλάτη,
πὺν κλεῖς τὰ μάτια σου μπροστὰ σιτῶν ἄνομων τὰ σχέδια
καὶ τὰ φορτώνεις ὕστερα στὸν ὄχλο παραβάτη...

Σὰν τὸ σπαθὶ τοῦ Βαραβᾶ κι' ἡ δεῖλα σου σκοτώνει,
Πιλᾶτε φιλοτόμαρε, τοῦ Χρέους σου προδότη.
Τρέχα τοῦ Γιούδα τὸ πλευρὸ κι' ἐσὺ νὰ βρῆς ἀγχόνη,
νὰ κρεμαστῆς, νὰ κυλιστῆς σιτῆς ἄβυσσου τὰ σκότη!..

(1947)

Γιῶργος Ράγκος

ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΟ

1

Ὁ Μάης μάγια ξόμπλιασε στή χλόη
ψηλά στὸ μοναστήρι πὸν γιορτάζει.
Τῆς Παναγιάς οἱ καρδιοσφάχτες γόοι
ἐψές... Ἦ ἀνάστα σήμερα ἀλαλάζει!...

2

Στοὺς ἠσκιωμένους τρεμοσβήνει θόλους
τῆς πίστες μας σωμένο τ' ἁγιοκέρι.
Μὲ ἀγγέλους φτερουγίζει φεγγοβόλους
ἢ ἐλπίδα μας σκιαγμένο περιστέρι.

3

Ἀνοίγουν ἄσπρα κρίνα στήν ψυχὴ μας
νὰ λουλουδίουν τὸ φτωχό μας τάμα.
Κορυδαλλοῦ κελάδημα ἢ μολπή μας
δοξολογεῖ τοῦ Ἀντρωμοῦ τὸ θάμα.

4

— Ἰησοῦ, Ἰλαρὲ Νυμφίε Ζωοδότῃ,
τάρρωστημένα γιάτρεψέ μας στήθια!

Φώτισε τῆς ἀθύσσου μας τὰ σκοτὴ
καὶ στάλαξέ μας δρόσο τὴν Ἀλήθεια.

5

Πνίξε μὲ τῆς Ἀγάπης τὸ τροπάρι
τὴν ἔχτρα, τῆς διχόνουας τὸ σαράκι.
Νὰ κοιμηθοῦν μὲ τὴ δική σου χάρη
οἱ σκοτεινοὶ τοῦ Πάθους βρυνκολάκοι.

6

Σὰν τὰ πουλιὰ νὰ πλέκωμε τραγούδια
στὸ δίκιο, στήν εἰρήνη, στήν ἀγνότη.
Κι ἀθῶοι σὰν τὰ βρέφη, τὰγγελούδια
νὰ εὐχόμεσθε Καλὴ Καρδιὰ καὶ Νιότη!

7

Καὶ στήν αὐλὴ τῆς ἐκκλησιᾶς κατόπι
ξανάθοντας ἀπ' τοῦ κρασιοῦ τὴ ζέστη
νὰ σμίξωμε γλυκὰ στὸ γλεντοκόπι
τὰ Σάλωνα μὲ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη!

Γιώργος Ράγκος

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Στῆς μοναξιᾶς τὴν πρόχειρον ὥρα,
καθόμεσταν μαζί, σὶ ἀπομεσήμερο.
Κι εἶχαμε μπρὸς τὸ φῶς τῆς νειότης
πὸν μιλοῦσε στὰ μάτια μας,
γιὰ τὴ ζωή.

Ὀλόδροση φωνὴ κι ὄνειροπόλα,
λόγια μ' ἀγγελικὸς καῦμοὺς
γύρω ἀπὸ δυὸ κάλυκες παιγνίδιζαν
σὲ μιὰν φευγαλέαν ἀνάμνηση
πὸν ἄγγιζε δειλὴ τὴν πόρτα...

Ἐνα θρόϊσμα στὴ γαλήνη
κυνήγησα νὰ πιάσω μιὰ στιγμή.
Κι ἀνοίξαμε τὴν πόρτα
καὶ κάλπασεν στὰ στήθη μας
ἀκέρηα ἢ ζωή...

ὦ τρανὴ στιγμή, μείνε!
καὶ νέο θεμέλιο χτίσε
γιὰ τ' ἄστατο κορμί.
Μείνε σὰν ὄραμα ἔξω ἀπ' τὴ ζωή.

Ἰωάννα Δ. Κόκκινου

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ*

Στὸ διάστημα πὸν ἔμεινε στὴ Ζάκυνθο ὁ Σολωμός, μᾶς ἔδωκε τὸν «Ὑμνο στὴν Ἐλευθερία», τὴν «Ὁδὴ στὸ Λόρδο Βύρωνα», τὴ «Γυναίκα τῆς Ζάκυνθος» καὶ τὸ «διάλογο ποιητῆ καὶ σοφολογιωτάτου». Εἶναι μιὰ πλούσια ἐργασία, πὸν τὴν χαρακτηρίζει τὸ πάθος του γιὰ τὴ λευτεριά καὶ τὴ γλῶσσα. Ἦταν τριαντάρης ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο γιὰ τὴν Κέρκυρα. Στὸ διάστημα αὐτὸ δηλ. προτοῦ ἀναχωρήσει γιὰ τὴν Κέρκυρα, εἶχε νὰ σκεφθῆ γιὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἔθνους. Καταλάβαινε τὴν ἐθνικὴ του ἀποστολὴ καὶ καταλάβαινε ἀκόμα, ὅτι τὸ ἀναγεννώμενο ἀπὸ τὴ στίχτη του ἔθνος ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴ ζωντανὴ γλῶσσα, αὐτὴ δηλ. πὸν μιλοῦσε. Πραγματικὸς τραγέλαφος ἦταν τὸ γλωσσικὸ πρόβλημα τότε. Ὁ Σολωμός εἶδε τὸ ζήτημα διὰ μέσου τῶν λύσεων πὸν ἔδωκαν οἱ δυτικὸι λαοί, Ἴταλοί, Γάλλοι, Ἀγγλοκ.λ.π. Οἱ λαοὶ αὐτοὶ εἶχαν λύσει τὸ πρόβλημά τους μὲ τὸ νὰ δεχτοῦν τὴ γλῶσσα πὸν μιλοῦσαν. Δὲν διώρθωσαν τὴ γλῶσσα τους οὔτε ὡς πρὸς τὴ γραμματικὴ οὔτε ὡς πρὸς τὸ συντακτικὸ, ἀλλὰ κατώρθωσαν νὰ τὴν ὑψώσουν σὲ ἐκφραστικὸ ὄργανο τῆς λογοτεχνίας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας. Ἐπιστροφὴ στὴν ἀρχαία, φρονοῦσε ὁ Σολωμός, θὰ ἦταν οὐτοπία. Ἀλλὰ καὶ διόρθωση τῶν γραμματικῶν τύπων τῆς νέας Ἑλληνικῆς σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς ἀρχαίας, ὅπως συμβούλευε ὁ Κοραΐς, ἦταν ἐπίσης κάτι πὸν νόθευε τὸ γλωσσικὸ μας αἰσθητήριον, ὅπως καὶ ἔγινε μὲ τὴν καθαρῆ. Ἀλλὰ στηριζόμενος στὴ γλῶσσα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν δὲν εἶχε τὴ γνώμη πὸς πρέπει νὰ μείνωμε δουρικὰ προσκολλημένοι στὸ τυπικὸ τους καὶ στὴ στερεότυπη ἔννοια πὸν ἔχουν οἱ λέξεις σ' αὐτά. Ἐβλεπε τὸ ζήτημα πολὺ καθαρὰ. Καὶ πρακτικὴ ἀπόδειξη τῶν θεωριῶν του εἶναι αὐτὰ ἰαποηικὰ του ἔργα, τὰ ὁποῖα μᾶς δείχνουν ἕναν ἄνθρωπο, πὸν κατέβαλε ὑπεράνθρωπες προσπάθειες νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν πανελλήνια δημοτικὴ, νὰ τῆς δώσῃ μουσικότητα πρωτόφαντη καὶ νὰ τὴν πλουτίσῃ ἐσωτερικὰ κάνοντάς τὴν ἱκανὴ νὰ ἐκφράσῃ τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ ὑψηλὸ. Ἐνας ὁμοτέχνος του, ὁ Κάλβος, σύγχρονός του καὶ ἐπίσης μεγάλος ποιητής, τόσο πολὺ εἶχε ξεφύγει ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ αἶσθημα τοῦ καιροῦ του, ὥστε καὶ τότε καὶ μέχρι σήμερα ἀκόμα τὸ γλωσσικὸ του κατασκευάσμα ἤχει στ' αὐτιά μας σὰν παράχορδη λύρα:

Ὅπου οἱ ψαλμοὶ σιγάουσι
καὶ τοῦ κισσοῦ τὰ ἀτρέμητα
φύλλα κοιμῶνται.

Ὁραία εἶναι ἡ εἰκόνα τῶν κοιμωμένων φύλλων τοῦ κισσοῦ (φυτοῦ ἀφιερωμένου στὸ Διόνυσον), πὸν δείχνουν τὸν πνευματικὸ ὕπνο τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἀλλ' οἱ ψαλμοὶ πὸν «σιγάουσι»—κατὰ ἕνα σχῆμα ὀξύμωρο—ἤχουν τόσο παράξενα καὶ κακόφωνα στ' αὐτιά μας... Ἐνας ἀκόμα λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ Κάλβος δὲ μπόρεσε ἀπὸ τὸ πλατὺ κοινὸ καὶ τότε καὶ ἀργότερα νὰ γίνῃ

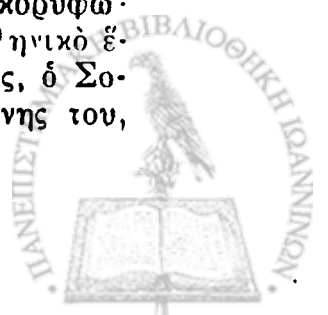
* Συνέχεια ἐκ τοῦ 58ου τεύχους σελ. 185 καὶ τέλος.

ἀγαπητός. Τὰ λάθη τῶν λογίων καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἀρχαῖστῶν καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν, πὺ δὲν ἀκολοίθησαν τὸ σωστὸ δρόμο, τὰ πληρώνει τὸ ἔθνος ἀκόμα. Ὁ «διάλογος τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ σοφολογιωτάτου» εἶναι ἔργο ὀλιγοσέλιδο, ὅμως μεστὸ ἀπὸ περιεχόμενο. Ὁ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης σχετικὰ πλατύστομος Σολωμὸς τοῦ «Ὑμνου» καὶ τῆς «Ῥόδης» παρουσιάζεται ἐδῶ περιεκτικός, σχεδὸν ἐπιγραμματικός. «Ἡ γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος» ἀναφέρεται στὴ διαγωγή τῆς γυναίκας τοῦ ἀδερφοῦ του Ροβέρτου, ἀλλὰ γενικώτερα εἶναι μιὰ καυστική σάτυρα ἐναντίον τῶν γυναικῶν τῆς Ζακυνθίνης ἀριστοκρατίας πὺ ἔδειξαν τὴν ἀσπλαχνιὰ πρὸς τὶς πρόσφυγες Μεσολογγίτισσες.

Ἡ μετοίκηση τοῦ ποιητῆ στὴν Κέρκυρα ^{* *} σημειώνει σταθμὸ στὴν ποιητικὴ καὶ γενικὰ στὴν πνευματικὴ πορεία του. Ἔως τὸ 1828 τὸ ἔργο του εἶναι πληθωρικό. Τὸ διακρίνει ἀρκετὴ γνώση, ἀλλὰ τὸ διακρίνει κυρίως φαντασία καὶ πάθος, αὐτὰ τὰ δυὸ στοιχεῖα, πὺ θεωροῦνται κύρια γνωρίσματα ἐνὸς ποιητῆ καὶ μάλιστα ποιητῆ λυρικοῦ. Ἔως ἐδῶ ὁ ποιητὴς μας ἀκολουθοῦσε τὴν παράδοση. Δὲν εἶχε ἀφήσει ποιῆ ἀχαλίνωτο τὸν πῆγασό του, ἀλλ' ἀπ' ἐδῶ κ' ἐμπρὸς ἀκολουθεῖ ἄλλο δόγμα. Πρέπει, γράφει σιτὺς στοχασμοῦς του, νὰ ὑποτάξῃ ὁ ποιητὴς τὴ φαντασία καὶ τὸ πάθος στὸ νόημα τῆς τέχνης. Καὶ τὸ νόημα τῆς τέχνης βρίσκεται κατ' ἀρχὴν στὴν ἀπόλυτη φυσικότητα. Ὅλα πρέπει νὰ συμβαίνουν κατὰ φύσιν. Ἐπειτα βρίσκεται στὴν ἔκφραση τοῦ ὑψηλοῦ, σύμφωνα μὲ τὶς αἰσθητικὰς ἀντιλήψεις τοῦ Σίλλερ. Ὅσο πὺ πολὺ οἱ ἐξωτερικὲς δυνάμεις πολεμοῦν τὸν ἥρωα, ὅσο περισσότερο τὸν φέρνουν κοντὰ στὸ θάνατο, στὴν ἐκμηδένιση, τόσο πὺ μεγάλος δείχεται ἠθικὰ καὶ αἰσθητικὰ ὁ ἀγῶνας του, τόσο λαμπρότερα καταφαίνεται μέσα στὸ ἔργο τῆς τέχνης τὸ ἠθικὰ καὶ αἰσθητικὰ ὑψηλό. Οἱ ἰδέες αὐτὲς βρίσκουν στήριγμα—καὶ γι' αὐτὸ βαλίουν παράλληλα—στὴν ἰδέα τῆς θέσης, τῆς ἀντίθεσης καὶ τῆς σύνθεσης, φιλοσοφικὴ καὶ αἰσθητικὴ, τοῦ Ἐγέλου. Κάθε κατάσταση ζωῆς, εἴτε ἀπὸ ἐξωτερικὰ εἴτε ἀπὸ ἐσωτερικὰ αἰτία προκαλεῖται ἢ καταστραφῆ τῆς, ἀποσυντίθεται σὰν τὸν κόκκο τοῦ σιταριοῦ, πὺ πέφτει στὴ γῆ, γιὰ νὰ φανερώσῃ μιὰ καινούργια μορφή ζωῆς στὸν καρπὸ τοῦ σίτου. Ἡ θέση, ἢ ἀντίθεση καὶ ἢ σύνθεση (καινούργια θέση) συμβαίνει πρῶτα στὸν κόσμον τῆς Ἰδέας κατὰ τὸν Ἐγέλο, καὶ ἔπειτα φανερῶνεται καὶ στὸν κόσμον τὸν ὑλικό, ἐπιγινόμενο καὶ ἐτεροκίνητο τῆς Ἰδέας. Ἀκόμα παραδέχονταν ὁ Ἐγέλος ὅτι ἢ Ἰδέα ἀπλώνεται καὶ γενικεῖται ἀπὸ τὸ ἀτομικὸ στὸ γενικὸ καὶ ἀπὸ τὸ γενικὸ στὸ καθολικό. Ἡ ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ μας γίνεται ἀγάπη γενικώτερη τῆς πατρίδας, τῆς κοιωνίας κ' ἔπειτα γίνεται ἀγάπη καθολικὴ—ἢ Ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Ὅλ' αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ αἰσθητικὸ πιστεύω τοῦ Σολωμοῦ. Κάθε ἀρρώστια φωλιάζει ὅπου βρίσκει προδιάθεση στὸν ὄργανισμό καὶ κάθε πνευματικὸ κήρυγμα γιὰ νὰ γίνῃ πίστη στὸ καθέναν ἀπὸ μᾶς, πρέπει νὰ βρῆ μιὰ ἀνάλογη προδιάθεση. Ὁ Σολωμὸς ἔτεινε πρὸς τὸ ἀφηρημένο καὶ πρὸς τὸ ἰδεατό. Ἀλλὰ δὲν ἔχουμε κανένα λόγο ν' ἀρνηθοῦμε τὴ βεβαίωση τοῦ Πολυλά γιὰ τὴν ἐπίδραση τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Σίλλερ καὶ τοῦ Ἐγέλου, ὅταν μάλιστα διαβάζουμε σιτὺς στοχασμοῦς τοῦ ποιητῆ ἢ τὴν ἴδια παρομοίωση τοῦ Ἐγέλου γιὰ τὸ σιτάρι καὶ σχεδὸν τοὺς ἴδιους αἰσθητικὸς ὀρισμούς.

Εἶδαμε στὸν «Ὑμνο» ὅτι δὲν ἐτραγοῦδῃσε ἥρωες. Τὰ πρόσωπα πὺ ζωντανεύουν μιὰ γιορτὴ, ἓνα θέαμα, ἓναν ἀγῶνα, ὁ Σολωμὸς τ' ἀπέκλεισε. Ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὰ πρόσωπα ἀπέκλεισε καὶ τὰ διάφορα τοῦ ἀγῶνα ἐπεισόδια. Τὶ ἀπέμεινε λοιπὸν νὰ τραγοιδήσῃ; Τοῦ ἀπέμεινε τὸ νόημα τοῦ ἀγῶνα σὰν ἐκδήλωση μιᾶς πνευματικῆς ζωῆς, μιᾶς ἰδέας, σὰν ἔκφραση ἐνὸς ἠθικοῦ σκοποῦ, σὰν ἀποκορύφωση τῆς αἰσθητικῆς ἰδέας τοῦ ὑψηλοῦ. Τὸ μόνο ἔδαφος—πραγματικό, ἑλληνικὸ ἔδαφος, τόπος γιὰ τὴν πρόσκαιρη φανέρωση τῶν ἰδεῶν του—ὅπου αὐτός, ὁ Σολωμὸς, θὰ μπορούσε σὰν ποιητὴς, ἔτσι ὅπως καθώρισε τὸ σκοπὸ τῆς τέχνης του,

ἦταν τὸ Μεσολόγγι. Γι' αὐτὸ ἔχει προσωπικὲς συγκινήσεις. Εἶχε γίνεи βίωμά του, ὅταν παρακολουθοῦσε ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο τὴν ἀγωνία του καὶ τὶς βροντὲς τῶν κανονιῶν. Τότε ἦταν ποὺ εἶχε ζήσει τοὺς στίχους ποὺ ἀργότερα συνέθεσε:

Ἄραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιάς, τόπ' Ἄγγλου,
πέλαγο μέγα πολεμᾶ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι
κ' ἀλιά! σὲ λίγο ξέσκεπα τὰ λίγα στήθεια μένουν...

Θὰ τραγουδήσῃ λοιπὸν τὸ Μεσολόγγι μὲ τὶς προϋποθέσεις ποὺ ἀναφέραμε καὶ μὲ πρόσθετη δυσκολία τὴν ἑξανιλητικὴ προσπάθειά του νὰ φτάσῃ στὸ τέλειο. Πῶς μὲ ὅλα αὐτὰ νὰ γίνῃ παραγωγικός; Πῶς νὰ μὴ σταματήσῃ κάθε ὥρα καὶ κάθε στιγμή μπροστὰ στὰ ἐμπόδια, ποὺ ὁ ἴδιος ἔθετε στὸν ἑαυτὸ του; Οἱ «Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι» ἢ μεγαλύτερη σύνθεση τῆς Κερκυραϊκῆς περιόδου μὲ τὰ τρία σχεδιάσματα καὶ τὶς ἄπειρες διορθώσεις τῶν στίχων εἶναι κλασσικὸ παράδειγμα τῶν ιδεολογικῶν καὶ αἰσθητικῶν τάσεων ἀλλὰ καὶ τῶν δυσκολιῶν τοῦ Σολωμοῦ.

Στὸ Α' σχεδίασμα εἶχε στὸ νοῦ του νὰ τραγουδήσῃ μιὰ ἔνδοξη καὶ δίκαιη ὑπόθεση κάτι ποὺ ἔπρατιαν οἱ πολιορκούμενοι μὲ γενναιότητα καὶ ἦταν δίκαιο νὰ τὸ πράξουν, ἦταν δίκαιο νὰ εἶναι ἐλεύθεροι:

Τὸ χάραμα πῆρα
τοῦ Ἥλιου τὸ δρόμο
κρεμῶντας τὴ λύρα
τὴ δίκαιη στὸν ὦμο

Μὲ τὴ δίκαιη λύρα κρεμασμένη στὸν ὦμο παρακολουθεῖ τὴν ἀγωνία τῆς πολιορκημένης πόλης καὶ τὰ βάσανα τῶν πολιορκουμένων, πού, ἂν δὲν τοὺς δαμάζουν οἱ ἐχθροί, τοὺς δαμάζει ὡς τόσο ἢ πείνα, οἱ στερήσεις:

Παράμερα στέκει
ὁ ἄντρας καὶ κλαίει·
ὄργα τὸ ντουφέκι
σηκώνει καὶ λέει:
«Σὲ τοῦτο τὸ χέρι
τί κάνεις ἐσύ;
Ὁ ἐχθρὸς μου τὸ ξαίρει
πῶς μοῦ εἶσαι βαρῦ».

Ἄλλ' αὐτὸς ὁ στίχος ὁ κοντός, ὁ ἐλαφρὸς, ὁ κατάλληλος γιὰ ἐλαφρὰ τραγουδάκια τῆς κιθάρας, δὲν ταιριάζει γιὰ μὰ τόσο σοβαρὴ ὑπόθεση. Πρέπει ν' ἀλλαχθῇ. Ὑπάρχει ἕνας Ἑλληνικὸς στίχος ρωμαλέος, ποὺ τὸν χρησιμοποίησε ἡ δημοτικὴ ποίηση γιὰ νὰ ἐξιμνήσῃ τὶς παλληκαριῆς τῶν κλεφτῶν. Εἶναι ὁ ἰαμβικὸς δεκαπεντασύλλαβος, ὁ ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς λεγόμενος πολιτικὸς στίχος. Αὐτὸν ἀποφασίζει νὰ χρησιμοποίησῃ. Ἐκτὸς τούτου καὶ τὸ ποίημα δὲν θὰ ἀναφέρεται ἀπλῶς σὲ μιὰ δίκαιη ὑπόθεση. Οἱ πολιορκούμενοι δὲν πολεμοῦσαν μόνο γιὰ τὴ λευτεριά τους, ἀλλ' ἐνιωθάν τὸ «χρέος» πρὸς τὴν πατρίδα καὶ στὴν ἐξυπηρέτηση αὐτοῦ τοῦ χρέους εἶχαν ἀποφασίσει νὰ προσφέρουν τὸν ἑαυτὸ τους ὡς θύματα.

«Τὸ χρέος» εἶναι ὁ τίτλος ποὺ εἶχε δώσει ἀρχικὰ ὁ Σολωμός. Ἀπὸ τὸ τραγούδι τὸ ὑμνητικὸ περνᾶμε στὸ ἥρωϊκὸ ἔπος καὶ ἀπὸ τὴ δίκαιη ἀτομικὴ ὑπόθεση στὸ χρέος πρὸς τὴν πατρίδα. Νὰ ἢ ἀρχὴ τοῦ δευτέρου σχεδίασματος:

Ἄκρα τοῦ τάφου σιωπὴ στὸν κάμπο βασιλεύει·
λαλεῖ πουλί, παίρνει σφυρὶ κ' ἢ μάνα τὸ ζηλεύει·
Τὰ μάτια ἢ πείνα ἐμαύρισε· στὰ μάτια ἢ μάνα μνέει·
στέκει ὁ Σουλιώτης ὁ καλὸς παράμερα καὶ κλαίει:
«Ἐρμὸ ντουφέκι σκοτεινὸ, τί σ' ἔχω γῶ στὸ χέρι;
Ὅπου σὺ μοῦγινες βαρῦ κι' ὁ Ἄγαρηνὸς τὸ ξαίρει».

Ὁ στίχος ἐδῶ βοηθεῖ πραγματικὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς ἡρωϊκοῦ θέματος. Καὶ τὸ ἀνώνυμο παλληκάρι ἐδῶ γίνεται πολεμιστὴς πρὸ γνωστός· εἶναι ὁ Σουλιώτης ὁ καλός. Δὲν εἶναι ὁ Νότης Μπότσαρης, ἢ ὁ Κίτσος Τζαβέλλας, ἢ ὁ Κουτσονίκας ἢ κάποιος ἄλλος. Ὅνόματα δὲν ὑπάρχουν οὔτ' ἐδῶ, ἀλλ' ὅπως δὴποτε εἶναι κάτι πρὸ συγκεκριμένο ὁ Σουλιώτης ἀπὸ τὸ ἀνώνυμο καὶ ἀόρ στα εἰπωμένο «παλληκάρι». Ἀλλὰ κι' ἐδῶ αὐτὰ τὰ κουνουνίσματα τῆς ἐμοιοκαταληξίας σὰ νὰ μὴ ταιριάζουν σὴν ὑπόθεσιν. Οἱ ἄπλοϊ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, πὺ εἶναι τόσο ἄπλοϊ ὥστε ἀγνοοῦν τὸ μεγαλεῖο τους, δὲν χρειάζονται μελιστάλαχτες ῥίμες, γιὰ νὰ τραγουδηθοῦν. Ὁ λόγος πὺ θὰ μιλήῃ γι' αὐτοὺς πρέπει νὰναι τραχύς, ὅπως οἱ ἴδιοι δὲν γνώρισαν τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀγῶνα καὶ λαβωματιές. Τραχύς βέβαια νὰ εἶναι ὁ λόγος, ἀλλ' ὄχι ἄτεχνος. Ὅπως ἡ δική τους τραχύτητα ἔχει ὅλη τὴν εὐγένεια τοῦ ἀπὸ τῆ φύσιν παιδαγωγημένου ἀνθρώπου. Ἐπειτα τὸ ποίημα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ποίημα χροῖους. Τὸ χροῖος περιορίζει τὴν ἐλεύθερη θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἄτλοϊ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι—σκέπτεται ὁ Σολωμός—ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τῆς δίκαιης ὑπόθεσιν των ἀνοίχτηκαν σὴν γενικώτερη πρὸς τὴν πατρίδα ἀντίληψιν τοῦ χροῖους. Ἀλλὰ παλεύοντας διαρκῶς, καὶ θυσιαζόμενοι διαρκῶς ἔζησαν καὶ ἔμαθαν τὴν ἀπόλυτην λευτεριά, πὺ ὠθεῖ τοὺς ἀνθρώπους νὰ πράττουν τὸ ἀγαθὸ χωρὶς κανέναν ἐξωτερικὸ ἢ ἐσωτερικὸ καταναγκασμὸ ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἐλεύθερη θέλησιν τους. Δὲν εἶναι λοιπὸν τὸ ποίημα τοῦ χροῖους, ἀλλὰ τὸ τραγούδι τῶν «ἐλευθέρων πολιορρημένων». Σ' αὐτὸ τὸν τίτλο τελικὰ σταμάτησε ὁ ποιητής. Ἀλλὰ τὴν ὁ πρόλογος θ' ἀλλάξη. Οὔτε τὸ παλληκάρι οὔτε ὁ Σουλιώτης θὰ ἐμφανισθῇ. Τὶ ἀξία ἔχουν τὰ ἄτομα; Τὴν ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας, πὺ ταυτίζεται μὲ τὴν ἰδέα τῆς πατρίδας καθὼς ἐμφανίζεται μέσα σὲ τόπο καὶ χρόνιο, εἶναι αὐτὴ πὺ ἐπιβάλλεται νὰ ἐξυμνηθῇ.

Μητέρα μεγαλόψυχη στὸν πόνο καὶ σὴν δόξα,
κι' ἂν σὸ κρυφὸ μυστήριον ζοῦν πάντα τὰ παιδιὰ σου
μὲ λογισμὸ καὶ μ' ὄνειρο...

Οἱ βουνήσιοι Ἠπειρωτὲς ἀπὸ τὸ Σούλι καὶ τὰ παλληκάρια τῶν Σφακιῶν τῆς Κρήτης (γιατὶ ἔλαβαν μέρος καὶ Κρητικοί), αὐτοὶ πὺ δὲν γνωρίζουν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ τὴν μαρτυρίαν, ἔγιναν ὄνειροπλέχτες στοχαστικοὶ ἄνθρωποι τοῦ ὄνειρου καὶ τῆς μελέτης ἢ τῆς ἔκστασης. Ὁ ποιητὴς πὺ ἐπεδίωκε τὴ φυσικότητα ἐφυγε πέρα ἀπὸ τὴ φυσικὴ παράστασιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς παρουσίασε σὰν ἰδανικὰς μορφὰς πὺ ζοῦν κάτω ἀπὸ τὴν θεϊκὴν σκιά τῆς ἰδέας. Οἱ θεοὶ τοῦ Ὀμήρου μάχονται μὲ τοὺς θεοὺς ἄλλοτε σὰν φίλους καὶ ἄλλοτε σὰν ἐχθρούς ἀλλ' εἶναι ἄνθρωποι μὲ σάρκα καὶ κόκκαλα, μὲ ἀνθρώπινα πάθη καὶ ἀνθρώπινες ἀδυναμίεις· δὲν γίνονται ἡσκιοὶ ἄνθρωπων. Ἄν καὶ πέρασαν τρεῖς χιλιάδες χρόνια τοὺς νιώθουμε τόσο φυσικοὺς, τόσο δικούς μας σὰν αἶμα ἀπὸ τὸ αἶμα μας, σὰν σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα μας. Τὸναντίον οἱ ἄνθρωποι τῶν ἐλευθέρων πολιορρημένων ἔχουν ἀφαιρέσει ἀπὸ τὸ εἶναι τους τὴ σάρκα καὶ παρέμειναν ἄπλεις ψυχές. Εἶναι βέβαια ἕνας ἄθλος αὐτὸ γιὰ ἕναν μεατφυσικὸν ποιητὴν, ἀλλ' εἶναι φυγὴ ἀπὸ τὰ καθιερωμένα πλαίσια τοῦ ἐπικοῦ τραγουδιοῦ.

Στὴ συντροφιά π. χ. τῶν γυναικῶν κάποια διηγείται τοὺς πόθους της, ἄλλη τὰ ὄνειρά της, πὺ εἶναι σχετικὰ μὲ τὰ ἰδανικά τους.

Τέλος ρωτοῦν καὶ τὸν παρευρισκόμενον ἀλαφροήσκιο, τὸ ἄτομον τὸ προικισμένο μὲ διαισθητικὰς καὶ δραματικὰς ἰκανότητες:

Ἄλαφροήσκιοτε καλέ, γιὰ πὲς ἀπόψε τ' εἶδες.

Κι' ἐκεῖνος ἀπαντᾷ:

Νύχτα γιομάτη θάματα, νύχτα σπαρμένη μάγια.

Καί τούς διηγείται τήν ἐμφάνιση τῆς θεᾶς, τῆς Φεγγαροντυμένης, τοῦ Ἰδανικοῦ, πού τὸ διαισθάνονται οἱ ἄλλοι καί ὡς ἓνα σημεῖο τὸ πραγματοποιοῦν μέ τῆ ζωὴ τους, ἐνῶ σ' αὐτὸν γίνεται ὄραμα. Ἔτσι ἡ Ἐγγελιανὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν καθολικότητα τῆς Ἰδέας καί γιὰ τὸ πλησίασμά της ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο βρίσκει στοὺς στίχους αὐτοὺς τοῦ Σολωμοῦ τὴν ἀπόλυτη ἐφαρμογὴ της. Οἱ ἀνώνυμοι σὶ τὸ ποίημα τοῦ Σολωμοῦ ἤρωες τοῦ Μεσολογγιοῦ δὲν εἶναι πιά ὑπαρκτὰ πρόσωπα ἀλλὰ σκιές, φαντάσματα, πού κινοῦνται σὰν ἤσκιοι τῆς Ἰδέας ἢ σὰν πιόνια της σ' ἓνα ἰδανικὸ ἔξω τόπου καί χρόνου παιγνίδι. Ὁ ἐπικός ποιητὴς ἔχει χαθῆ, ἀλλ' εἶναι χαμένος σχεδὸν καί ὁ λυρικός ποιητὴς τοῦ πάθους καί στὴ θέση του ἀπομένει ἓνας οὐτοπικός ποιητὴς, πού τραγουδάει ἐξωκόσμιες πραγματικότητες.

Ἔως αὐτὰ τὰ ἀκρότατα ὄρια ὁδηγεῖ τὴν ἰδεαλιστικὴν του προσπάθεια ὁ ποιητὴς. Ἀλλὰ πῶς τὴν ὁδηγεῖ; Αὐτὸ τὸ πῶς εἶναι κάτι ἄλλο πού πρέπει νὰ τὸ προσέξουμε. Οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι χαίρονται τῇ λευτεριά τους. Ὁ δυναστὴς δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ χαροῦν τὴν ἐλεύθερη ζωὴ. Ἡ ἀνοιξη πάλι μέ τις ὁμορφιές της εἶναι ὁ μεγάλος πειρασμός, πού τοὺς καλεῖ σιτὴ ζωὴ καί τοὺς ἐμποδίζει νὰ ἐκλέξουν τὴ θυσία. Ἡ εἰκόνα τῆς ἀνοιξης εἶναι παραδεισένια, ἀφοῦ καί τὸ σκουληκάκι βρίσκει-ται σὲ ὄρα γλυκειά κ' ἐκεῖνο.

Τὰ πάντα καλοῦν σιτὴ ζωὴ.

Μὲ χίλιες βρύσες χύνεται, μέ χίλιες γλῶσσες κραίνει
«Ὅποιος πεθάνῃ σήμερα, χίλιες φορὲς πεθαίνει».

Κι' ὅμως τὴν ὥρ' αὐτὴ, πού ὁ θάνατος εἶναι χίλιες φορὲς θάνατος, οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι δὲν διστάζουν οὔτε στιγμή, ἀλλ' ἀποφασίζουν:

δρόμο ν' ἀνοίξουν τὰ σπαθιά κι' ἐλεύθεροι νὰ μείνουν
ἐκεῖθε μέ τοὺς ἀδερφούς, ἐδῶθε μέ τὸ χάρο.

Ο στίχοι πού γράφονται γιὰ τὴν ἀνοιξη εἶναι ἀσύγκριτοι. Δημιουργοῦν μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀληθινὰ μαγική:

Καί μέσ στῆς λίμνης τὰ νερά, π' ἀκίνητα ἔναι κι' ἄσπρα
ἀκίνητα ὅσο κι' ἄν εἰπῆς καί κάτασπρα ὡς τὸν πάτο
ἔπαιξε μέ τὸν ἤσκιο της γαλάζια πεταλούδα,
πού εὐώδιασε τὸν ὕπνο της μέσα στὸν ἄγριο κρῖνο.

Ἡ φύση ἐδῶ μέ ὅλη τὴν ὁμορφιά της τὴν τόσο πνευματικὰ δοσμένη, παίζει ἓνα ρόλο ἀντιπνευματικὸ, δαιμονικὸ. Προσπαθεῖ νὰ παρασύρῃ τοὺς πολιορκημένους στὴν ἄρνηση τοῦ μεγάλου σκοποῦ τους. Ἡ πολιορκία, ἡ πείνα, ἡ δυστυχία προσπαθοῦν ἐπίσης νὰ τοὺς λυγίσουν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀντίθεση Ἀλλ' ἀπὸ τὴν πάλῃ πού γίνεται, βγαίνει πρὸ ξελαγαρισμένη ἡ ἀπόφασή τους, πρὸ φωτεινὸς καί γιὰ τοῦτο πρὸ σκληρός, (δηλ. πρὸ ἀμετάεστος) ὁ ἥρωϊσμός τους κι' ἔτσι πραγματοποιεῖ τὸ ἠθικὸ καί αἰσθητικὸ ἀξίωμα τοῦ Σίλλερ περὶ ὑψηλοῦ.

Αὐτὴ ὅμως ἡ ἐξαντλητικὴ προσπάθεια εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ μᾶς δώσῃ ὁ Σολωμὸς μόνον συντρίμμια Παρθενῶνων, μετόπες ναῶν πού ἔν ἐτελείωσαν, γιὰ τὴν δὲν ἦταν βολετὸ νὰ τελεώσουν. Ὅμοια συντρίμμια μᾶς ἔδωσε στὸν «Κρητικὸ» μέ παράλληλο φανέρωμα κ' ἐρεῖ τῆς Φεγγαροντυμένης, στὸ *Carmen Seculare*, στὸν Πόρφυρα, στὸ Λάμπρο κ.λ.π. Κυριεύεται κανεὶς ἀπὸ θαυμασμὸ καί θλίψη, διὰν ἀντικρῦξῃ τὰ ὑπέροχα (κι' ὅσο οὐτοπιστικά) αὐτὰ συντρίμμια ἀλλὰ καί ἀναρωτιέται μήπως εἶναι καλύτερα ἔτσι, μήπως μέ τὰ διάφορα σχέδια κ' ἐπαναλήψεις μᾶς προσφέρεται πρὸ πολύτροπα δοσμένη κάθε φορά μιὰ ἔννοια ἢ μιὰ εἰκόνα καί μήπως ἔτσι μᾶς παρουσιάζεται πρὸ ὀλοκληρωμένος ὁ Σολωμὸς σὰν διανοητὴς καί σὰν ποιητὴς, ὄχι σχετικὰ μέ τὸ τι ἔπλασε, ἀλλὰ σχετικὰ μέ τὸ τι ἐσχέδιασε ὁ νοῦς του καί τι συνέλαβε ἢ φαντασία του.

Ἄλλη μιὰ πλευρὰ πού πρέπει νὰ ἐξεταστῆ — καὶ τὴν ἀφήσαμε σὰν κατακλείδα στὸ τέλος— εἶναι ἡ θρησκευτικὴ ποίηση τοῦ Σολωμοῦ. Ὁ ποιητὴς τοῦ ἔθνικοῦ μας ὕμνου ἦταν μιὰ βαθεῖα θρησκευόμενη ψυχὴ, διαπνεόμενη ἀπὸ βαθὺ θρησκευτικὸ συναίσθημα. Παραλείποντας ἄλλα ποιήματά του θὰ σταθοῦμε ἰδιαίτερα στὸ «Λάμπρο». Τὸ ποίημα αὐτὸ μὲ τὸ πρῶτο κοίταγμα δὲν φαίνεται νὰ ἱκανοποιῆ τὸν αὐστηρὸ κριτικὸ. Φαίνεται σὰν ἓνα νοσηρὸ ρωμαντικὸ κατασκευάσμα, ὅπου ἡ σκοτεινὴ συνείδηση συμπλέκεται μὲ τὸ σκότος τῆς νύχτας καὶ ὅπως δῆποτε σὰν ἓνα ἔργο πού ἔχει τὰ πὸ πολλὰ χάσματα. Καὶ ἴσως νὰ μὴ ἔχη ἄδικο στὰ σημεῖα αὐτὰ ὁ αὐστηρὸς κριτικὸς. Ἄλλ' ὁ Σολωμὸς φαίνεται ὅτι ἐπεξεργάστηκε καλὰ τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, πού ἤθελε νὰ φωτίσῃ, καὶ τὰ δευτερεύοντα δὲν τὸν ἀπασχόλησαν καὶ πολὺ. Τὸ θαῦμα τῆς Ἀνάστασης τοῦ Κυρίου, τὸ θαῦμα γενικώτερα σὰν φαινόμενο ψυχολογικὸ καὶ ἡ στάση πού τηρεῖ ἀπέναντι στὸ θαῦμα ἡ ἁμαρτωλὴ ψυχὴ, εἶναι ἡ ἀσύγκριτη σε'ἶδα τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Σολωμοῦ.

Εἶναι ἡ νύχτα τῆς Ἀνάστασης. Τὰ πάντα ζωοποιοῦνται, τὰ πάντα αἰσθάνονται τὸν Κύριο. Ὅλα ψέλνουν μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους ἀλληλούϊα. Ἀκόμα καὶ ἡ στάλα τοῦ νεροῦ μέσα στὸ ποτήρι Τὴν ὥρα αὐτῆ πού γῆινα καὶ οὐράνια ψέλνουν «ὦσαννά», ἡ Μαρία, ἡ ἁμαρτωλὴ γυναῖκα, πού δὲν ἔχει ὅμως πωρωθῆ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἡ δυστυχισμένη ὑπαρξὴ ἡ παρασυρμένη στὸ κακό, λαβαίνει τὸ θάρρος νὰ παρακαλέσῃ τὸν Κύριο καὶ νὰ ζητήσῃ συγχώρηση:

Καὶ προβαίνει ἡ Μαρία λίγη νὰ πάρῃ
δροσιά σὶά σωθικὰ τὰ μαραμένα.

Παρ' ὅλη τὴν ἁμαρτωλὴ ζωὴ της εἶναι ἱκανὴ νὰ ζητῆ νὰ πάρῃ λίγη δροσιά καὶ παίρνει...

Ἄλλὰ τί γίνεται μὲ τὸ Λάμπρο; Αὐτὸς, ὁ τέλεια πωρωμένος ἁμαρτωλὸς πηγαίνει στὴν ἐκκλησίαν τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς, ἀλλ' ἔφτασε ἀργά. Δὲν ὑπάρχει κανένας μέσα ἐκεῖ. Οὔτε κόσμος, οὔτε ἱερεῖς, οὔτε ψαλτάδες, οὔτε λειτουργία γίνεται. Κούφια εἶναι γιὰ τὸ Λάμπρο ἡ ἐκκλησία. Κινάει νὰ φύγῃ ἀλλ' ἀπὸ τὰ παράθυρα κι' ἀπὸ τὶς θύρες προβάλλουν οἱ μορφὲς τῶν παιδιῶν—τιμωρὲς μορφές, σὰν νᾶναι μορφὲς ἐρινύων—τῶν παιδιῶν του, πού ἓνα—ἓνα τὰ ἔρριχνε στὸ δρόμο ὅταν γεννιοῦνταν, παιδιὰ αὐτοῦ καὶ τῆς Μαρίας, πού ζοῦσαν χωρὶς στεφάνι.

Ἡ ἐκκλησία ὄχι μονάχα δὲν λειτουργεῖ καὶ δὲν ψέλνει κανεὶς ἐκεῖ μέσα ἀνάσταση, ἀλλὰ μεταβάλλεται γιὰ τὸ Λάμπρο σὲ τόπο φρικτοῦ μαρτυρίου. Καὶ γεννιέται φυσικὸ τὸ ἐρώτημα: Μήπως ἄραγε γιὰ νὰ νιώσωμε τὸ θαῦμα πού συμβαίνει ἔξω ἀπὸ μᾶς καὶ γύρω ἀπὸ μᾶς, πρέπει πρῶτα νὰ φουντώσῃ μέσα μας, νὰ τὸ ζήσωμε πρῶτα ἑμεῖς στὴν ψυχὴ μας; Δὲν τὸ διακηρύσσει αὐτὸ μόνον ἡ ἐκκλησία, ἀλλὰ τὸ διαπιστώνει σήμερα καὶ ἡ ἐπιστῆμη τῆς Ψυχολογίας καὶ πῶς πολὺ τῆς Ψυχολογίας. Ἄτομα μὲ βεβαρυμένη τὴ συνείδηση ἢ τὸ ὑποσυνείδητο, ἄτομα ἀρρωστα δὲν μποροῦν νὰ ζήσουν, δὲν μποροῦν νὰ νιώσουν τὸ θαῦμα τῆς ζωῆς, τὸ θαῦμα τῆς ἀνάστασης. Τὸ σκοτεινὸ ὑποσυνείδητο βρυκολακιάζει καὶ φαρμακώνει τὴ ζωὴ τους πνίγοντας κάθε χαρὰ καὶ φονεύοντας κάθε ἐλπίδα.

Ἐνῶ τὸ ἀντίθετο συμβαίνει, ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐσωτερικὰ—ψυχικὰ φωτισμένος. Τότε τὸ θαῦμα ὑπάρχει μέσα του καὶ δὲν ἐπιτρέπει στὴν κόλαση τῆς ζωῆς νὰ μολύνῃ τὴ φωτισμένη ψυχὴ. Αὐτὴ τὴν ἀλήθεια τὴν ἀποκαλύπτει ὁ Σολωμὸς στὸν πρόλογο τοῦ «Πόρφυρα»:

Ἡ κόλαση παντ' ἄγρυπνη σοῦ στήθηκε τριγύρου,
 ἀλλὰ δὲν ἔχει δύναμη πάρεξ μακρὰ καὶ πέρα,
 μακρὰ 'πὸ τὴν Παράδεισο κ' ἐσὺ σ' ἐσὲ 'χεις μέρος.
 Μέσα στὰ στήθεια δὲν ἀκοῦς, καλέ, νὰ λαχταρίζῃ;

Ἡ κόλαση πάντα σὲ τριγύριζε καὶ σὲ ἀπειλοῦσε, ἀλλὰ δὲ μπορεῖ νὰ σὲ κυριεύσῃ, γιατί ἐσὺ κρατεῖς μέσα σου ἓνα κομμάτι τοῦ Παραδείσου (τῆς Παραδείσου κατὰ τὴν Κερκυραϊκὴ διάλεκτο). Εἶσαι ἄτρωτος, εἶσαι φωτισμένος.

* * *

Βεβαιώνουν πολλοί, πὼς μερικὰ περιστέρια κυριεύονται κάποτε ἀπὸ τὸν ἴλιγο τοῦ ὕψους· καὶ χτυπώντας διαρκῶς τὶς φτεροῦγες τοὺς ἀνεβαίνουν, ὅλο ἀνεβαίνουν πρὸς τὸν αἰθέρα, ὅσο πὺν χάνονται ἀπὸ τὰ μάτια μας. Ἀλλὰ ξαφνικὰ μὲ σπασμένα τὰ φτερά τοὺς ἀπὸ τὴν κούραση καὶ κομμένη τὴν ἀνάσα πέφτουν ἀπότομα νεκρὰ στὴ γῆ μὲ ἓναν κόμπο αἶμα στὸ ράμφος τοὺς.

Τὸ λευκὸ περιστέρι, πὺν κυριεύτηκε ἀπὸ τὸν ἴλιγο τοῦ ὕψους, ἦταν ὁ ποιητὴς Διον. Σολωμός.

ΠΕΖΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

Κ Λ Α Μ Α

Κρύβω τὸ πρόσωπό μου μὲ τὶς χοῦφτες μου καὶ τ' ἀκουμπῶ στὰ γόνατα καὶ κλαίω...
 Εἶν' οἱ λυγμοί μου ὅμοιοι μὲ τὸ βαθὺ τῆς θάλασσας τ' ἀνάσασμα.
 Κι' ἀναταράζονται τὰ στήθεια μου σὰν τὴ βοή ὄλου τοῦ κόσμου.
 Εἶν' ἓνα κλάμα θλιβερὸ σὰν τῆς φλογέρας τὸ νυχτόβιο μοιρολόι,
 καὶ σμίγει μ' ὄρφανῶν πουλιῶν κελαηδισμούς, στ' ἀπείρου τὴν ἀνάσα.
 Κλαίω ἀντάμα μὲ τῶν ἀνεμῶν τοὺς θρήνους, τοὺς πόνους τῶν ἀνθρώπων...
 Καὶ τὸ θανάσιμο κεντρὶ πὺν σφεντονίζουε τοῦ μισεμοῦ τὰ βέλη...
 Κλαίω τὶς καρδιές πὺν μανταλώνονται, σὰν πολιτείες σκοτεινές μὲ κάστρα.
 Κι' ὅλα τὰ ψεύτικα χαμόγελα πὺν ξεπλανεύουν καὶ χτυπᾶνε.
 Κλαίω στὶς τρέμουλες τῶν πάγων καὶ τὶς ἀγιάτρευτες πληγές τοῦ κόσμου!
 Καὶ στὴ φριχτὴ ἀγωνία τῶν ψυχῶν, πὺν ζοῦν ἀκόμα στ' ἄγχος τοῦ πολέμου...
 Χύνω τὰ δάκρυα πικρὰ κι' ἀστείρευτα... πὺν κάμαν πέλασ τὴν καρδιά μου.
 Τέτοιο κλάμα μπορεῖ, φίλτρο μαγικὸ νὰ γίνῃ, γιὰ καθαροὸ καὶ γιὰ γαλήνη.
 Κι' ἄς λάμψη αὐτὸ τὸ δάκρυ μου, δροσοσταλίδα σὲ ἥλιο Ἀπρίλη,
 φῶς ἀσημένιο, σὰ βαλιόνερο τῶν χωραφιῶν, σὲ λιόγεσμα πανώριο!

Δάμπρος Μάλαμας

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΣΤΟΝ ΑΕΡΑ ΤΗΣ ΕΝΝΑΤΗΣ ΤΟΥ ΜΠΕΤΟΒΕΝ*

Στὸν Ἀκαδημαϊκὸ κ. Μανώλη Καλομοίρη

ΠΡΩΤΗ ΚΙΝΗΣΗ
(Ἀμφιβολία)

I

Φῶς ἀσχημάτισμο μιλά
στ' ἀμύγδαλο τοῦ ὀρίζοντα.
Ἄρθρο μιλά γιὰ ἐσπέρας;
Ἀμφιβολία, τοῦ λόγου σπάξεις τὸ κουβάρι.
Κι' ἡ κίνηση ἔναι ὀκνή
σὰν κύκνος στῆς λιμνούλας τὸ χαλί,
πλεχτὸ μὲ σκιᾶς κι' ἀναλαμπή.

Τὸ πάθος τῆς ζωῆς χωρὶς τὸ πνεῦμα
τὸν ἀκαθόριστο ρυθμὸ νεροῦ ἀνιγράφει,
σὰν ὑποψία τῆς ἔκφρασης πού νεῦμα
ματιοῦ μὲ μαῦρο κρόσι περιγράφει.

Ξέρω τ' ἀκόντιο πὼς κρέμεται στὸν τοῖχο:
τὸ ἦθος ἐκφράζει τοῦ πολέμου.

Ἰσαξία ἐκφράζει τὸ κυνήγι.

Τώρα ὑπακούει στὸν καιρὸ τῆς ὑγρασίας
σὰν κουρασμένος τρομοκράτης.

Ὁ πόλεμος τὸ νικητὴ νικαίει.

Τὸ παρελθὸν τὰ τρόπαια στιγματίζουν.

Ἀδυναμία ἐκθέτει ἡ ἐπίδειξη

ὅπως σαπίλα τὸ σαράκι.

II

Ὁ μόχθος τῆς ζωῆς δὲν τὸν ἀξίζει
τὸ χρυσαφὶ σκοπὸ.

Τῆς γέννησης ὁ πόνος μελετᾷ
στὸ χεῖλος τοῦ θανάτου.

Σπέρμα φθορᾶς παντιοῦ.

Κι' ὅμως ὑπάρχουνε οἱ ἐκλάμψεις
κοκκίνισμα τοῦ μάγουλου
σ' ἐτοιμοθάνατου γλωμάδα.

Ὁ γάμος μὲ τὸ βρέφος σιτὴν ποδιά.

Ἡ τέχνη π' ἀρετὴ φυτεύει.

Ὁ κόρφος τῆς φυλῆς.

Τὸν ἦρωα ἡ φθορὰ δὲ λογαριάζει.

Μῆτε ἐξαγνίζεται ἡ φθορὰ

μ' ἐνὸς ὠραίου τὴν πράξη.

Σπέρμα φθορᾶς παντιοῦ.

III

Ἡ ἐλπίδα πάντα θρέφει
σὰν τοὺς πιστοὺς τὸ χρυσαφὶ εὐαγγέλιο.
Ἐλπίζει ἡ γῆ καὶ προσδοκᾷ.
Τάχα ὁ χειμῶνας δύσκολα περνᾷ
σὰν τὸν τροχὸ σὲ λασπωμένο χῶρο;

Στὰ μάγουλα παιδιοῦ κρεμάζω
μάτσο τὰ ρόδα ἔαρινά.

Ἡ τέχνη ἐρευνᾷ τ' ἀστέρια
καὶ μοῦ λυτρώνει τὴ στιγμή.
Φυλὴ μου, ἐτοίμασε τὸ μέτρο.
Χῶμα καὶ πνεῦμα εἶναι φυλή.

IV

Βαρὺς ὁ θάνατος σὰν ἦρωας.
Τ' ὠραῖο μὲ τοὺς νεκροὺς μυρίζει
σὰ ρόδα κ' ἀδωμένα:
ὅστος τάφος· κι' ἂν κισσός,
παλάμη πράσινη, τὸν σφίγγει.

Ἐσβυσε ἡ ἄγνοια τοῦ παιδιοῦ;
Κομμάτιασε τὴ γαλανάδα.

Ὁ νοῦς ὑψώνει ἀνάχτορα
μὰ τὸ παιδὶ χαρταετοῦς:
Τάχατε ποιοὶ βαρεῖ ἀπ' τὰ δυὸ
στὸν ἀττικὸ οὐρανό;

Ὁ ἀρχαῖος τὴ σκέψη μας πλημμύρισε
σὰ φῶς ιδέας κι' ἀρετῆς.

Τόσο τὰ μνήματα πατοῦν!
Θὰ μὲ νικήσει ἡ δύναμη ἡ ἀρχαία.
ἂν ἀπλωθῶ στὸ μέλλον
μὲ τὴ δική μου σκιά;

Μιὰ τραγικὴ στιγμή διαγράφει
τὴ νεκρωμένη τοῦ ἦρωα αἴσθησι
γύπας πελώριος.

Δὲν ἔχει ἡ φύση τὸ ἔλεος.

* Α' Βραβεῖον στὸν διαγωνισμὸ «Εὐσταφίου» τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» 1956.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΙΝΗΣΗ

("Ερωτας)

I

Τὸ βιολετὶ παλμὸ νὰ πάρω
 τοῦ ὀρίζοντα σὰν πέφτει ὁ ἥλιος.
 Ἔχει θερμότητα τὸ πλάγιασμα,
 ἵνα σαρκὸς στὰ πούπουλα.
 Νὰ κουλουριάσω τὸ κορμὶ στὴν τέχνη
 τοῦ Ἔρωτα, ὀχιὰ στὴν ἄμυνα.
 π' ἀγκομαχᾷ τῇ γλῶσσα σὰ βελόνι
 κι' ἀστράφτει τῇ ματιὰ σὰν ἥλιος
 πὺ τοῦ τρυπᾷ τὸ θάρρος.

Κάθε αἴσθημα τῇ γῆ αἰωνίζει
 μὲ τὸ δικό του τὸν παλμό.

Γλύκα μελίσει τοῦ κεντρίζει
 τὰ νεῦρα πὺ στηρίζουνε τὰ μέλη
 σὰ νήματα στὸν ἀργαλειό.
 Ἡ σκέψη τὸ βαρίδι τοῦ καταδίκου
 χάνει καὶ παίρνει τὰ φτερά,
 κι' ἀπὸ κορμὶ παίρνει κορμὶ
 καὶ γίνεται χαρὰ καὶ πνεῦμα.

II

Βοστρύχι ἐξαίσιο ὁ μορφασμὸς
 τοῦ στήθους. Τὸ λιμπίζεται ὁ ἀγέρας.
 Κι' ἡ ῥόγα τοῦ δακτύλου ἀρσενικὸ
 στρογγύλεμα σὰν πίστη.

Τὴν ἀνεικτίρμονά του κλίση
 ἐπικαλοῦμαι μὲς τῇ θημωνιά.
 Ὁ κόσμος σφύζει ὡς ἀπελπίζεται.
 Τ' ἀγάλματος παθαίνεται ὁ γλουτὸς
 τῇ φύση ἐξιστορῶντας.
 Τὴν αἴσθησή μου νοιῶσε
 σὰν τὸ βαρὺ ποδάρι στὸ χλωρὸ λειβάδι.

Ὁ λογισμὸς στρογγύλεψε
 στὸ στρογγυλὸ σου σχῆμα,
 τοῦ στήθους μορφασμέ.

III

Τὸ πάθος τρέμει ἀπὸ θυσία
 στὴ δυνατὴ σου φύση,
 Ἔρωτα ! Πόσο ὑπόφερτος
 μέσα στὸν κύκλο τοῦ ἔλεους !

Τῇ μέθῃ τοῦ κυμάτου ἀπὸ κρασί
 πὺ βαθουλώνει τὸ βυθό.
 Τὴν ὑγρασία τοῦ φύλλου ἀπ' τὸ φιλι
 πὺ ξεθυμαίνει μὲς τὸν ἥλιο.
 Τὴν τέχνη τοῦ κλοιοῦ, πὺ κλείνει.
 στὸ Γαλαξία τοὺς οὐρανοὺς.

Τὸ κάτεργο κορμὶ τὸ σχηματίζεις
 ὅσο μι' ἀνάσα φωτερῆ.
 Κι' ὁ ῥόγγος παίρνει κάλλος.
 Τὸ μπόλι τοῦ τριαντάφυλλου ξεσκίζει
 τῆς φλούδας τὸ χυμὸ μὰ ξεδιπλώνει
 καινούργιο ἀστέρι μὲς τὸ Μάη.
 Κι' ἀρχίζει ὁ κύκλος τοῦ χυμοῦ
 πάθος πὺ τρέμει ἀπὸ θυσία.

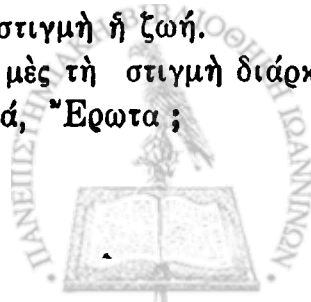
VI

Θ' ἀποτινάξω τὸ ζυγὸ
 τῆς λατρευτῆς μου φρόνησης.
 Ὁ τραχηλὸς μου ἀπώλεσε τὸ ὕψος.
 Βγῆκε ἡ ψυχὴ στὸν οὐρανό ;
 Τ' ἀστέρι πέτρωσε ψηλὸ
 καὶ μάταια τὸ πετροβολᾷ ἡ ματιὰ.

Θὰ σκύψω τὴν ἐντύπωση στὸ βάθος
 τοῦ μυτεροῦ πιά πηγαδιοῦ.
 Πόσο εὐκόλα ἂν θελήσω
 μπορῶ νὰ ροβολῶ !

Θὰ δώσω χάρη στὸ ἔνστιχτο
 π' ἀνθος χωμάτου μοιάζει.
 Τ' ἀγαλμα ἀρχίζει ἀπ' τὸν πηλό,
 στὸ μάρμαρο προικίζεται.
 Θ' ἀπλώσω, Πάθος τοῦ Ἔρωτα,
 θ' ἀπλώσω σὰν τὸν ἴσκιον
 ὅταν νικᾷ τὸ φῶς.
 Νὰ χαίρεσαι τὴν πρόθεση
 πὺ τὸν σκοπὸ δὲν ἔχει
 κι' εἶναι σκοπὸς τῆς γῆς.

Κρατᾷ ἡ χαρὰ ἀπ' τὸ ἔνστιχτο ;
 Δὲν εἶναι μιὰ στιγμή ἡ ζωὴ.
 Κι' ἂν ἡ χαρὰ μὲς τῇ στιγμῇ διάρκειαι ;
 πὺ εἶναι χαρὰ, Ἔρωτα ;

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ Ν^ο 9.496

Ώρα 1,30. Νύχτα. Παραμονή Πρωτοχρονιάς. Μάλλον είχε έρθει τὸ 1954. Δὲν τόχε καταλάβει ἕνας ἄνθρωπος. Σφύριζε τὴν ἀναχώρηση κι' ὁ τελευταῖος συμμὸς τοῦ ἠλεκτρικοῦ, ποὺ τὸν εἶχε φέρει ὡς τὸν Πειραιᾶ. Τὰ φῶτα εἶταν ἀραιωμένα. Καὶ παντοῦ κατάκλυζε μιὰν ἀνυπόφορη βροχή. Οἱ λίγοι ἐπιβάτες, πρῶϊμα θύματα τῆς τύχης, εἶχαν χαθῆ. Βουβοὶ ὄλοι καὶ χωρὶς κἄνα δισταγμὸ.

Κι' ἀπόμεινεν ἕνας. Κι' αὐτὸς χωρὶς κἄναν δισταγμὸ. Ἄπλωσε στὶς τσέπες τοῦ παλτοῦ του. Κι' ἀφοῦ δεβαιώθηκε γιὰ τὶς θεωρίες του, προχώρησε. Προχώρησε. Πρὶν φτάσει κοντὰ στὴν ἐξοδο, σκόνταψε πάνω σ' ἕνα χαρτόδεμα. Πίστευε πῶς εἶταν μεθυσμένος. Κι' εἶταν ἀνάγκη νὰ πιστεύει. Ἄλλοιως, θᾶπρεπε νὰ οἰκτίρει τὴν ψυχὴ του. Κι' εἶχε καθαρὴ καὶ δυνατὴ ψυχὴ. Δὲν εἶχε οὔτε 70 λεπτά, γιὰ τὸ τράμ. Κι' ὑποστήριζε πῶς ἡ κοινωνία κοντεύει ν' ἀποκτήσει τὴν ἠθικὴ συνείδηση. Ὅπως πίστευεν ἔταν ξεκινούσεν ἀπ' τὴν Ὀμόνοια, ὅτι τοῦ ἀπόμειναν ἀκόμα 1,20. Ἡ, μάλλον, ἤθελε νὰ λησμονάει ὅτι, στὸ τραῖνο, ἕνα τυφλὸ παιδί εἶπε τὰ κάλαντα. Προχώρησε λίγο κι' ἔκατσε στὸ παγκάκι τοῦ σταθμοῦ. Ἐθᾶπρεπε νᾶνιωθε πολὺ βαρεῖά τὴν ἐδύνη τῆς ὥρας ἐκείνης. Ἄλλὰ, δὲν πρόσεξεν οὔτε τὴ βροχή. Κι' ὄξω εἶταν ἐρημιά. Ἡ, ἤθελε νὰ θυμηθῆ τὴν συμπόνοια πύδνιωθε γιὰ κείνο τὸ παιδί. Παρατήρησε μιὰν αὐλακιά, κάτω ἀπ' τὰ μαλλιά του. Καὶ τὴ βροχή. Πίσω ἀπὸ κεί, θᾶταν τὰ καράδια, φορτωμένα γοητευτικὲς ἱστορίες. Στὰ πόδια του, λύθηκε τὸ χαρτόδεμα. Ἐνῶ, τὸ

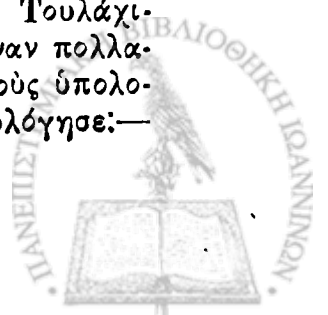
τραῖνο εἶχε φύγει. Κι' εἶταν ὀλομόναχος. Ὅξω, νύχτα. Ώρα 1.30.

**

Στοὺς ὀμιχλώδικους κάμπους τῆς ἐφηβείας, ἀπόμειναν τὰ χρυσὰ ἐκείνα σύγνεφα, ποὺ ἔκλαψεν ὁ γκιώνης. Κάτω ἀπ' τὸν ἴδιο πλάτανο. Ἐανάκατσα. Ἄλλὰ, γιὰ νὰ ξεκουράσω τὰ μάτια μου. Τώρα. Κι' εἶμαν ντυμένος τὴ γυμνὴ σκληρότητα. Ἐένος στὰ ἴδια μου τὰ ὄνειρα. Δὲν ἤρθα γιὰ τὴν πρώτη μου νειότη. Κι' ἄς εἶταν ὀλομόναχος. Μπορεῖ. Δὲν εἶμαν ὀλομόναχος. Ἄλλὰ, ξένος. Κι' ἡ νύχτα ὀμορφή. Ἡθελα νὰ χαρῶ τὸν κάμπο, στὸ Μάη. Κι' ἄπλωνα στὸν ὕπνο τῶν ἐλεώνων τὴν ψυχὴ μου. Ἐθᾶρῖζαν τὰ φύλλα. Καὶ μέσα στὰ πράσινα στᾶχια ὄνειρεύονταν οἱ παπαροῦνες. Γιατὶ τὸ τυφλὸ παιδί νὰ μὴν χαίρονταν τὰ χαμομήλια; Ὁ Θεὸς ἀνάσαινε στὶς ποταμιές. Τὸν κύτταζα στὴ δύση τοῦ φεγγαριοῦ, κι' οἱ δριζόντες ἀνακατώνονται ἀργά. Κι' ὕστερα ἔφυγα. Κυνηγώντας ἀηδόνια στὸν πλατὺν κάμπο. Ὁ Γκιώνης ἀπόμεινε στὸν πλάτανο. Μονάχος κι' αὐτὸς, χωμένος στὶς φυλλωσιές.

**

— Ἐνας ἐργένης, καθὼς ἔφτανε στὸ σπίτι του, ἔεν εἶχε τὴν ἐγνοια τοῦ χρόνου. Ἄνοιξεν ἀθόρυβα τὴν ἐξώπορτα ἐνός μαντρότοιχου. Στὸ δρόμο, ἀπόμεινεν ἡ ἀπουσία του κι' οἱ μεθυσμένοι ἀλῆτες. Κύτταξε στὸν καθρέφτη νὰ ἴδῃ τ' ἀηδόνια καὶ τὸν κάμπο. Ἄλλὰ, δὲν τὸν ἄφηναν μονάχο. Ἐθᾶπρεπε νᾶταν μεθυσμένος. Τουλάχιστον εἶταν ἀνάγκη. Ἐκαμε ἕναν πολλοπλασιασμό, γιὰ νὰ δεβαιωθεί στοὺς ὑπολογισμούς του. Νο 9.496. Καὶ μονολόγησε:—

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΙΝΗΣΗ

(Ἔρωτας)

I

Τὸ βιολεττὶ παλμὸ νὰ πάρω
τοῦ δριζόντα σὰν πέφτει ὁ ἥλιος.
Ἔχει θερμότητα τὸ πλάγιασμα,
ἵνα σαρκὸς στὰ πούτουλα.
Νὰ κουλουριάσω τὸ χορμὶ στὴν τέχνη
τοῦ Ἔρωτα, ὄχιὰ στὴν αἶμνα.
π' ἀγκομαχᾶ τῇ γλῶσσα σὰ βελόνι
κι' ἀστράφτει τῇ ματιᾷ σὰν ἥλιος
πὸ τοῦ τρυπᾶ τὸ θάσος.

Κάθε αἰσθημα τῇ γῆ αἰωνίζει
μὲ τὸ δικό του τὸν παλμό.

Γλύκα μελίσοι τοῦ κεντρίζει
τὰ νεῦρα πὸν στηρίζονε τὰ μέλη
σὰ νήματα στὸν ἀργαλειό.
Ἡ σκέπη τὸ βαρίδι τοῦ καταδίκου
χάνει καὶ παίρνει τὰ φτερά,
κι' ἀπὸ χορμὶ παίρνει χορμὶ
καὶ γίνεται χαρὰ καὶ πνεῦμα.

II

Βοστρίχι ἐξαίσιο ὁ μορφασμὸς
τοῦ στήθους. Τὸ λιμπίζεται ὁ ἀέρας.
Κι' ἡ εὐγα τοῦ δακτύλου ἀρσενικὸ
στρογγύλεμα σὰν πίστη.

Τὴν ἀνεικτιζομὸνὰ του κλίση
ἐπικαιούμαι μὲς τῇ θημωνιά.
Ὁ κόσμος σφίξει ὡς ἀπελιπίζεται.
Τ' ἀγάλματος παθαίνεται ὁ γλουτὸς
τῇ φύση ἐξιστορῶντας.
Τὴν αἰσθησὴ μου νοιώσε
σὰν τὸ βαρὺ ποδάρι στὸ χλωρὸ λειβάδι.

Ὁ λογισμὸς στρογγύλεψε
στὸ στρογγυλό σου σχῆμα,
τοῦ στήθους μορφασμέ.

III

Τὸ πάθος τρέμει ἀπὸ θυσία
στὴ δυνατὴ σου φύση,
Ἔρωτα! Πόσο ὑπόφερες
μέσα στὸν κύκλο τοῦ ἔλεους!

Τῇ μέθῃ τοῦ κυμάτου ἀπὸ κρασί
πὸν βαθονιώνει τὸ βυθό.
Τὴν ὑγρασία τοῦ φύλλου ἀπ' τὸ φιλι
πὸν ξεθυμαίνει μὲς τὸν ἥλιο.
Τὴν τέχνη τοῦ κλοιοῦ, πὸν κλείνει.
στὸ Γαλαξία τοὺς οὐρανοὺς.

Τὸ κάτεργο χορμὶ τὸ σχηματίζει
ὅσο μι' ἀνάσα φωτερή.
Κι' ὁ ῥόγος παίρνει κάλλος.
Τὸ μπόλι τοῦ τριαντάφυλλου ξεσκίζει
τῆς φλούδας τὸ χυμὸ μὰ ξεδιπλώνει
καινούργιο ἀστέρι μὲς τὸ Μάη.
Κι' ἀρχίζει ὁ κύκλος τοῦ χυμοῦ
πάθος πὸν τρέμει ἀπὸ θυσία.

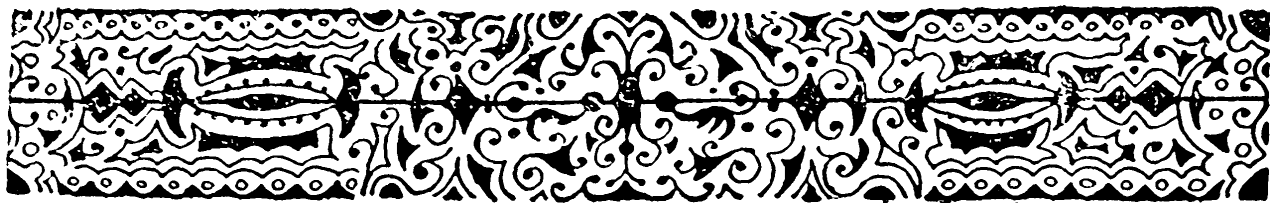
VI

Θ' ἀποτινάξω τὸ ζυγὸ
τῆς λατρευτῆς μου φρόνησης.
Ὁ τράχηλός μου ἀπώλεσε τὸ ὕψος.
Βγῆκε ἡ ψυχὴ στὸν οὐρανό;
Τ' ἀπτερι πέτρωσε ψηλὸ
καὶ μάταια τὸ πετροβολᾷ ἡ ματιᾷ.

Θὰ σκύψω τὴν ἐντύπωση στὸ βάθος
τοῦ μυτεροῦ πιά πηγαδιοῦ.
Πόσο εὔκολα ἂν θελήσω
μφορῶ νὰ ροβολῶ!

Θὰ δώσω χάρη στὸ ἐνοστιχο
π' ἄνθος χωμάτου μοιάζει.
Τ' ἀγαλμα ἀρχίζει ἀπ' τὸν πηλό,
στὸ μάρμαρο προικίζεται.
Θ' ἀπλώσω, Πάθος τοῦ Ἔρωτα,
θ' ἀπλώσω σὰν τὸν ἴσκιον
ὅταν νικᾷ τὸ φῶς.
Νὰ χαιρεσαι τὴν πρόθεση
πὸν τὸν σκοπὸ δὲν ἔχει
κι' εἶναι σκοπὸς τῆς γῆς.

Κρατᾷ ἡ χαρὰ ἀπ' τὸ ἐνοστιχο;
Δὲν εἶναι μιὰ στιγμὴ ἡ ζωὴ.
Κι' ἂν ἡ χαρὰ μὲς τῇ στιγμῇ διάρκειται
πὸν εἶναι χαρὰ, Ἔρωτα;

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ Ν^ο 9.496

Ώρα 1.30. Νύχτα. Παραμονή Πρωτοχρονιάς. Μάλλον είχε έρθει τὸ 1954. Δὲν τόχε καταλάβει ἕνας ἄνθρωπος. Σφύριζε τὴν ἀναχώρηση κι' ὁ τελευταῖος συρμὸς τοῦ ἠλεκτρικοῦ, ποὺ τὸν εἶχε φέρει ὡς τὸν Πειραιᾶ. Τὰ φῶτα εἶταν ἀραιωμένα. Καὶ παντοῦ κατάκλυζε μιὰν ἀνυπόφορη βροχή. Οἱ λίγοι ἐπιβάτες, πρῶιμα θύματα τῆς τύχης, εἶχαν χαθῆ. Βουβοὶ ὄλοι καὶ χωρὶς κᾶνα δισταγμῶ.

Κι' ἀπόμεινεν ἕνας. Κι' αὐτὸς χωρὶς κᾶναν δισταγμῶ. Ἀπλῶσε στὶς τσέπες τοῦ παλτοῦ του. Κι' ἀφοῦ βεβαιώθηκε γιὰ τὶς θεωρίες του, προχώρησε. Προχώρησε. Πρὶν φτάσει κοντὰ στὴν ἐξοδο, σκόνταψε πάνω σ' ἕνα χαρτόδεμα. Πίστευε πῶς εἶταν μεθυσμένος. Κι' εἶταν ἀνάγκη νὰ πιστεύει. Ἀλλοιῶς, θᾶπρεπε νὰ οἰκτίρει τὴν ψυχὴ του. Κι' εἶχε καθαρὴ καὶ δυνατὴ ψυχὴ. Δὲν εἶχε οὔτε 70 λεπτά, γιὰ τὸ τράμ. Κι' ὑποστήριξε πῶς ἡ κοινωνία κοντεύει ν' ἀποκτήσει τὴν ἠθικὴ συνείδηση. Ὅπως πίστευεν δταν ξεκινούσεν ἀπ' τὴν Ὀμόνοια, ζτι τοῦ ἀπόμειναν ἀκόμα 1,20. Ἡ, μάλλον, ἤθελε νὰ λησμονάει ὅτι, στὸ τραῖνο, ἕνα τυφλὸ παιδί εἶπε τὰ κάλαντα. Προχώρησε λίγο κι' ἔκατσε στὸ παγκάκι τοῦ σταθμοῦ. Θᾶπρεπε νᾶνιωθε πολὺ βαρεῖά τὴν ἐδύνη τῆς ὥρας ἐκείνης. Ἀλλά, δὲν πρόσεξεν οὔτε τὴ βροχή. Κι' ὄξω εἶταν ἐρημιᾶ. Ἡθελε νὰ θυμηθῆ τὴν συμπόνοια πρῶνιωθε γιὰ κείνο τὸ παιδί. Παρατήρησε μιὰν αὐλακιά, κάτω ἀπ' τὰ μαλλιά του. Καὶ τὴ βροχή. Πίσω ἀπὸ κεί, θᾶταν τὰ καράδια, φορτωμένα γοητευτικὲς ἱστορίες. Στὰ πόδια του, λύθηκε τὸ χαρτόδεμα. Ἐνῶ, τὸ

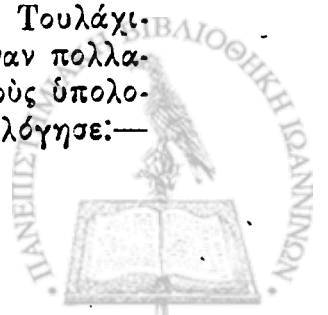
τραῖνο εἶχε φύγει. Κι' εἶταν ὀλομόναχος. Ὅξω, νύχτα. Ώρα 1.30.

* *

Στοὺς ἑμιχλώδικους κάμπους τῆς ἐφηβείας, ἀπόμειναν τὰ χρυσὰ ἐκείνα σύγνεφα, ποὺ ἔκλαψεν ὁ γκιώνης. Κάτω ἀπ' τὸν ἴδιο πλάτανο. Ξανάκατσα. Ἀλλά, γιὰ νὰ ξεκουράσω τὰ μάτια μου. Τώρα. Κι' εἶμαν ντυμένος τὴ γυμνὴ σκληρότητα. Ξένος στὰ ἴδια μου τὰ δνειρα. Δὲν ἤρθα γιὰ τὴν πρώτη μου νειότη. Κι' ἄς εἶταν ὄλα ἴδια. Μπορεῖ. Δὲν εἶμαν ὀλομόναχος. Ἀλλά, ξένος. Κι' ἡ νύχτα ὁμορφη. Ἡθελα νὰ χαρῶ τὸν κάμπο, στὸ Μάη. Κι' ἀπλῶνα στὸν ὕπνο τῶν ἐλεώνων τὴν ψυχὴ μου. Θρόιζαν τὰ φύλλα. Καὶ μέσα στὰ πράσινα στάχυα ὄνειρεύονταν οἱ παπαροῦνες. Γιατὶ τὸ τυφλὸ παιδί νὰ μὴν χαίρονταν τὰ χαμομήλια; Ὁ Θεὸς ἀνάσαινε στὶς ποταμιές. Τὸν κύτταζα στὴ δύση τοῦ φεγγαριοῦ, κι' οἱ δριζόντες ἀνακατώνονται ἀργά. Κι' ὕστερα ἔφυγα. Κυνηγώντας ἀηδόνια στὸν πλατὺν κάμπο. Ὁ Γκιώνης ἀπόμεινε στὸν πλάτανο. Μονάχος κι' αὐτὸς, χωμένος στὶς φυλλωσιές.

* *

— Ἐνας ἐργένης, καθὼς ἔφτανε στὸ σπίτι του, ζὲν εἶχε τὴν ἔγνοια τοῦ χρόνου. Ἀνοιξεν ἀθόρυβα τὴν ἐξώπορτα ἐνὸς μαντρότοιχου. Στὸ δρόμο, ἀπόμεινεν ἡ ἀπουσία του κι' οἱ μεθυσμένοι ἀλῆτες. Κύτταξε στὸν καθρέφτη νὰ ἴδῃ τ' ἀηδόνια καὶ τὸν κάμπο. Ἀλλά, δὲν τὸν ἀφηνιαν μονάχο. Θᾶπρεπε νᾶταν μεθυσμένος. Τουλάχιστον εἶταν ἀνάγκη. Ἐκαμε ἕναν πλασιασμό, γιὰ νὰ βεβαιωθεῖ στοὺς ὑπολογισμούς του. Νο 9.496. Καὶ μονολόγησε:—

«Λείπουν ακόμα πολλές σελίδες». Κι' έκλεισε, στο βιβλίο του, έναν άλλο κάμπο γιομάτον ελπίδες.

Ἡ νύχτα ἔξω θὰ εἶταν γαλήνια. Κι' ἡ πρώτη μέρα τοῦ καινούριου χρόνου θὰ χάραξε τὴν παρουσία της. Σκέφτηκε· νὰ σημειώσει τὴν παραγγελία μιᾶς ἐπιταγῆς πρὸς τὴ ζωὴ. Ξανάκλεισε τὴν πόρτα. Δὲν ἀκουγόταν πουθενὰ τράμ. Καλλίτερα. Εἶχε 1,20 στὴν τσέπη του κι' ἤθελε νὰ κουβεντιάσει. Σὲ κάποιον στροφῆ, γνώρισεν ἕνα φίλο του. Κι' αὐτὸς θὰ εἶταν μεθυσμένος. Τὸν εἶδε νὰ ψάχνεται στὶς τσέπες. Συνήλθε. Κι' ἄφησε τὰ σύγνεφα νὰ φεύγουν ὀλοένα μοναχά.

— Λάμπρο! πῶς ἀπ' ἐδῶ; τοῦ φώναξε σχεδόν, ἐνῶ προσπαθοῦσε νὰ θυμηθεῖ ποῦ θάπρεπε νὰ εἶταν ὁ Λάμπρος, τέτοιαν ὥρα. Ὁ Λάμπρος ἐξακολουθοῦσε νὰ ψάχνεται. Σὰν νὰ μὴν ἀκουγε τίποτε. Καί, σὲ κάποια στιγμή, κύτταξε, ἤλιθια τὸ φῶς ποῦ ξάνθιζε στὴ γωνιά, χωρὶς νὰ βγάλει τὰ χέρια του ἀπ' τὶς τσέπες.

— Βρέ Λάμπρο! τὸν πλησίασε, τώρα. Καὶ παρατηροῦσε τὶς σκληρὲς τρίχες στὰ γένια του. Ὁ Λάμπρος κατέβασεν ἀπότομα τὶς σκέψεις του ἀπ' τὸ δημόσιο φανάρι. Καὶ τὸν εἶδε κατάφατσα.

— Καλὴ Χρονιά, Τάκη! Τοῦσφιξε τὰ χέρια. Στὶς εὐχέςτου, ἀχνίζε τὸ κρασί. Καὶ συμπλήρωσε—ὄλα θὰ σιάξουν. Κι' ἐπειδὴ ὁ Τάκης κυνηγοῦσε τὴν αὐγὴ πάνω στὰ ξάρτια τοῦ λιμανιοῦ, ὁ Λάμπρος, πιάνοντας τὸν ἀπὸ τὸ μπράτσο, τὸν ξαναρώτησε: —Τὶ λές, δὲν εἶν' ἔτσι;

— Μπράβο, Λαμπράκη. Χάρηκε κάπως παράφορα κι' ὁ Τάκης. Δικὴ μας εἶναι ἡ ζωὴ. Κι' ἀφοῦ, τῶπε αὐτό, σκέφθηκε ἀπὸ μονάχος ἂν δὲν εἶταν ψέμμα. Ἐκείνη τὴν ὥρα φωτίστηκαν οἱ σκιές τους πάνω σ' ἕνα βρώμικο τοίχο. Τὶς κύτταξαν κι' οἱ δύο τους, ἐνῶ μπρὸς τους, εἶταν μιὰ ξεβιασμένη ταμπέλλα. Κι' ἔταν ὁ Τάκης θέλησε νὰ ρωτήσῃ «καὶ τώρα ποῦ θὰ πάμε;», ἤρθαν οἱ φωνές ἀπ' τὰ κύματα τῆς θάλασσας, κι' ἔβρεξαν τὰ μαλλιά τους. Ἀνάσαναν κι' οἱ δύο τὴν ἀρμυρὴν ἀνατολὴν ποῦ ἀναδύονταν πίσω ἀπ' τὰ κτίρια τῆς πολιτείας. Τὸ τυφλὸ παιδί θὰ κοιμόνταν ἴσως στὸ ὑπόστεγο τοῦ ἠλεκτρικοῦ κάτω ἀπ' τὴν Ὀ-

μόνοια. Ὅμως, ποῖος τὰ σκέπτεται αὐτά! Συλλογίστηκε ὁ Τάκης, σὲ μιὰ στιγμή ποῦ ἕνας ἀνεμοστρόβιλος παιγνίδιζε κάτι χαρτιά πάνω ἀπ' τὸν σταθμὸ τοῦ ἠλεκτρικοῦ. Καί, ἄξαφνα, φοβήθηκε μὴν εἶταν οἱ σελίδες ἀπ' τὸ βιβλίο του. Κι' ὁ Λάμπρος τὸν ἔχασε.

Κυνηγώντας τὰ χαρτιά, ὁ Λάμπρος ἀνακάλυψε πῶς ἂν ἤθελε, γινόνταν πλούσιος. Τὸ χαρτόδεμα ποῦχε σκορπίσει, εἶχε μέσα χαρτονομίσματα. Κι' ὁ Λάμπρος εἶχε ξεχάσει τὰ πάντα. Μαζὶ καὶ τὸν ἑαυτὸ του, ἐνῶ ὁ ἀνεμος χορεύοντας, κολλοῦσε στὰ δοκάρια καὶ στὶς σιδηροτροχιὰς τὰ χρήματα. Ὁξω, εἶναι νύχτα. Κι' ἡ βροχὴ περπατοῦσε πιτσιλιστά πάνω στὴν ἀσφαλτο. Παιδεύτηκε πολὺ, ὥσπου νὰ μαζεῦσει τὰ χρήματα. Κι' ἕνας κόμπος ἰδρῶς τοῦ ἀλάτιζε τὰ ξηρὰ χεῖλια. Κι' ἔταν ξανάκατος στὸ παγκάκι, ἐννοιωθε ξανά ὀλομόναχος. Οἱ ράγες γυάλιζαν, χωρὶς κἄνα λόγο. Κι' ὁ Λάμπρος ἔκρυψε μιὰν ἀνατριχίλλα, ποῦ σάλειψε στὰ φύλλα μιᾶς πικροδάφνης, παράμερα. Στὶς τσέπες του, εἶταν πάντα οἱ ἴδιες θεωρίες. Στὴν καρδιά του, ἤρθαν ἀλλόκοτοι χτύποι. Καί, γιὰ νὰ μὴ σκεφθῆ, πήρε τὸ χαρτόδεμα καὶ βγῆκε ἀπ' τὸ σταθμὸ. Θυμήθηκε τὸν πλάτανο, στὸν κάμπο μὲ τὶς ἐλῆδες καὶ τὶς παπαροῦνες. Καὶ γεύτηκε τὸν ἱλιγγο τῆς νοσταλγίας. Ἡ βροχὴ ἐρχόνταν πάντα πίσω του, χορεύοντας πάνω στὶς στέγες. Κι' αὐτὸς περίμενε νὰ ἰδῆ τι θὰ βγαίνει ἀπ' τὴν κάθε γωνία, ποῦ τοῦ φράζε τὸ δρόμο γιὰ νὰ φτάσει τὶς σκέψεις του. Κάπου τὸν εἰδοποίησεν ἕνας φωτεινὸς ὄγκος. Στάθηκε. Κάποιον αὐτοκίνητο χάθηκε πίσω ἀπὲνα θόρυβο. Κι' εἶδε μονάχα τὸ χαρτόδεμα νὰ τὸν βαραίνει καταθλιπτικά. Καὶ σκέφθηκε, πῶς ἀκόμα δὲν ἤξερε τί νὰ τὸ κάμει. Σὲ μιὰ στιγμή τοῦρθεν ἡ παρόρμηση νὰ τὸ πετάξῃ στὴ θάλασσα. Ἔτσι, στὰ τυφλά, χωρὶς κἄνα λόγο. Κι' ἀνακάλυψε πόσο τὸν εἶχε πληγώσει ἡ ζωὴ. Ἀγνάντεψε πρὸς τὴ θάλασσα. Κι' ἐντὸς του ἡμέρωσε μιὰν ἄγρια θύελλα. Θυμήθηκε, τότε, τὸν Τάκη ποῦ ψάχνε κάτω ἀπ' τὸ φῶς στὸ δρόμο. Καὶ τὸν γκίωνη καὶ τὸ μαντρότειχο τῆς κυρᾶ Σοφίας. Τὶ κρῖμα ποῦ δὲν εἶταν ἐκεῖ σκαρφαλωμένο κι' ἐν' ἀγιοκλή.

μα. Θάταν πολύ όμορφο, σκέφτονταν. Και πάσχιζε νά ξεχωρίσει αν όνειρεύτηκεν ή όχι. «'Αλλά τί αξίαν έχει;.. Τό ίδιο κάνει!», ξανασκέφτηκε και προσπάθησε νά συνέλθει. 'Αλλά δέν άφηγε τό χαρτόδεμα. Τί θά τό έκανε; Τό έννοιωθε σάν έναν κακούργο, πού του πρόσφερε άσυλο. Κι' ανακάτωνε τίς ιδέες του. Χωρίς άλλο. Τί ζητούσεν αυτό στή ζωή του; Κι' άσυναίσθητα, σάν από κάποιον θολό φόβο, έφαξε τίς τσέπες του. Τότε θυμήθηκε πώς είχε δώσει τήν 1,20 στό παιδί, πού είχε για τό τράμ. Κύτταξε ξαφνιασμένος γύρω του. Είταν ακόμη

νύχτα. Σφύριξεν ό πρώτος ήλεκτρικός συρμός. Κι' οι ράγες φωτίστηκαν. Κι' ό Λάμπρος είδε πώς οι επιβάτες είταν πρισμένοι, με μάτια ματωμένα, καθώς ξεφούσκωνε τό τραίνο. Στάθηκε λίγο. Νά θυμηθί. 'Αλλά φοβήθηκε μή τυχόν έρθει ξανά τό παιδί. Πρωτοχρονιά. Παράτησε τίς σκέψεις του. Έχασε τόν Τάκη. Μπορεί νά πήγε στόν κάμφο. Κι' έφυγε κατάμονος. Θά πάαινε στό σπίτι άργά. Κι' άς θορυβοΰσαν τά τράμ. Τό μόνο πού κράτησε, είταν ένας πολλαπλασιασμός: 26X365+6=No 9,496.

ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Οι έλπίδες μου,
κυνηγημένες πετροπέδικες στίς ράγες
του πόνου
νοιώθουν τρανό λευτέρωμα
μέσα στό νέο τους ξύπνημα!

Οι πολύχημες λαχτάρες τής ζωής
διοχετεύονται μέσα στα αίμά μου
πού σάν πίδακας ξεχύνεται νά χαιρετήσεί
μιά καινούργια χαρά !

Κί εγώ
σά δεύτερη ΔΙΔΩ
βρίσκοντας στήν αγάπησου τόν κόσμο πώχασα
λευτερώνω μαζί με τίς έλπίδες τήν καρδιά μου
και χωρίς νά φοβοΰμαι τήν προδοσία
σοϋ τήν προσφέρω πολύτιμο δεσίδι
στόν κρικό τής αγάπης μας...

Άνθοΰλα Α. Ζόλδερ

ΟΥΛΑΝΤ

ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Μήπως και τῶχεις δεῖ,
ἓνα ψηλὸ παλάτι
στὴν ἀκροθαλασσιά;
Ὅταν περνοῦν τὰ σύννεφα
τὰ ρόδινα, τὰ χρυσαφιά.

Μέσα στὸ λαγαρό,
ὑδάτινο καθρέφτη
θέλει, νὰ θυθιστεῖ
καί, ὡς τὸ πυρὸ συννέφιασμα,
τὸ γιόμα, πάει ν' ἀνυψωθεῖ.

«Καλὰ ἐγὼ τῶχω δεῖ
—ναί!—τὸ ἀψηλὸ παλάτι
στὴν ἀκροθαλασσιά
καὶ μὲ τὸ φεγγαρόφωτο
κι ὅταν τὸ ζώνει ἡ καταχνιά».

Τοῦ δίναν μιὰ δροσιά,
ἡ θάλασσα, ὡς σγουρώνει,
τ' ἀγέρι, ὡς περνᾷ;
Κι ἀπ' τὶς στοές, ἄν ἄκουσες,
νότιες, τραγούδια γιορτινά;

«Εἰς σὲ σιγὴ βαθειὰ
τὸ κῦμα κι ὁ ἀγέρας
πέσαν' κι ἄκουα ἐκεῖ,
—ἀπ' τὶς στοές—, μὲ δάκρυα,
ἓνα μοιρολόι ν' ἀντηχεῖ».

Εἶδες το βασιληᾶ,
ποῦ πάει—ἐκεῖ—, μὲ θλίψη,
ντυμένος πορφυρά,
τὸ ἴδιο κι ἡ βασίλισσα,
σιτὰ στέμματά τους τὰ λαμπρά;

Δὲ φέρναν, μὲ καῦμὸ
μαζί τους μιὰ ὥρια κόρη
—μ' ἀσύγκριτη ὁμορφιά—,
σὰ στὸ ἥλιοφῶς περίχυτη
νὰ λάμπει, μὲ χρυσοῦ μαλλιά;

«Εἶδα τοὺς δυὸ γονιοὺς
—χωρὶς νὰ τοὺς στολίζει
κορῶνα ἀχιδωτή—,
σὲ πένθος, μέσ' στὰ ὀλόμαντρα:
Τὴν κόρη, δὲν τὴν ἔχω δεῖ».

ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΟΥ ΡΗΝΟΥ

Πάντα στὴ λύπη θὰ μὲ παρασέρνει
—δὲν ξέρω ἀλήθειά, τί νὰ πῶ, γι' αὐτό;—
στὴ μνήμη ὁ Ρῆνος, σὰ μοῦ ξαναφέρει
παλὸ ἓνα παραμῦθι καὶ ἀκουσιό.
Μὲ τὸ τραγούδι τῆς τὸ ζηλευτό,
τί ἔχει κάνει ἡ ὁμορφή—αὐτὸ—μιλάει
—τὸ νοῦ τὸν ἀλλοπαίρνει ἄν τὸ σκεφτῶ—,
μὲ τὸ τραγούδι τῆς, ἡ Λορελαΐ.

Μέσ' στὴ δροσιά, τὴν ὥρα, ποῦ ὁ ἥλιος γέρνει
—κι ἀραιὸ εἶναι τὸ σκοτάδι, λιγοσιό—,
Ἐκεῖ ψηλὰ σι' ἀκρόβραχο—ὅταν πέρνει
(χρυσάφι, ὡς τῶν μαλλιῶν τῆς τὸ λυτό)
καὶ κάτω τὸ ποτάμι ἀργά, ὡς κυλάει—
μὲ τὸ τραγούδι τῆς, ἡ Λορελαΐ.

Χτενίζεται—μὲ χάρη ἀπανωφέρει
τὸ χτένι τὸ χρυσοῦ, τὸ διάλεχτό.
μεσ' στὸ λαμπρὸ χρυσαφικὸ—ποῦ φέρνει—
ἀρχίζει ἓνα τραγούδι πειραχτό.
Καθὼς περνᾷ—στὸ κῦμα τ' ἀπλωτό—,
ἀπ' τὴ βάρκα ὁ ναύτης τῆς χαμογελαί:
τί τὸν μεθάει—τί ἀλλόκοτο πιετό—,
μὲ τὸ τραγούδι τῆς, ἡ Λορελαΐ.

Μά, .. ξάφνω... στοὺς ὑφάλους—εἰν' φριχτό
τὰ κύματα κατὰπιαν—ἐκεῖ πλάι—,
βάρκα καὶ ναύτη. ὦ! τί ἔκανε-ὦ! γραφτό,
μὲ τὸ τραγούδι τῆς, ἡ Λορελαΐ.

* Ἀπόδοση: Κατίνης Βέικου—Σεραμέτη
(Ἀπὸ τὴν «Λορελαΐ», τοῦ Χάινε)

ΚΑΡΟΛΟΣ ΚΟΥΝ,

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΥΚΛΙΚΗΣ ΣΚΗΝΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Τοῦ ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΛΔΑ

I

Ὁ Κάρολος Κούν, σὲ μιὰ ἐποχὴ πού ὁ πόλεμος κρεουργοῦσε γιὰ ν' ἀνασυνθέσει τὴ μοῖρα μας, ὑπῆρξε κι' αὐτὸς παράλληλα ἕνας χειρουργός, πού ἔκοψε κ' ἔρραψε κάποτε κατὰ μῆκος δλης τῆς συνειδησῆς μας. Τὸν ξέραμε πρὶν ἔξ ἀπαλῶν δνύχων, μεϊράκια, στὴν κόψη μιᾶς θαυμάσιας περιέργειας, δταν, ξεφυλλίζοντας ἐκεῖνα τὰ πελώρια γιὰ τὴν προπολεμικὴ ἀντοχὴ μας Νεοελληνικὰ Γράμματα τὸν βλέπαμε νὰ φιγουράρει ἀνάμεσα σὲ νεόκοπα γιὰ τὴν ἀγνοιά μας σκηνικὰ, στὶς πρώτες ἐκείνες ἐρασιτεχνικὲς παραστάσεις του, στὴν ὑπηρεσία, ἂν καλὰ μνημονεύω, τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κολέγιου. Ὅταν τὸ *gasoline* τοῦ 1944 μᾶς ξέβρασε μετὰ ναυάγια ἀπὸ τίς ἀπρόσιτες ἐπαρχίες μας σ' ἐκείνη τὴν πρωτεύουσα τοῦ τρόμου, ἦταν σὰ νὰ μπαίναμε ἔξαφνα μὲς στὴν καρδιά τῆς ἴδιας τῆς φρίκης, στὴ σφαγμένη ἀρτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φυλῆς, μιὰ ἀρτηρία πού σπαρταροῦσε αἱμοστάζοντας, πιασμένη σὲ συμπληγάδες, πού τὴ μιὰ τους πέτρα, τὴν ἐπίσημη, τὴν κρατοῦσε ὁ κατακτητῆς μὲ τοὺς ἐπώνυμους καταδότες, καὶ τὴν ἄλλη, τὴν ἔξ ὑπογνίων, τὴν δριζε ἡ παρανομία τῶν ὀργανώσεων. Ἡ πείνα ὁμως, γιὰ ὄσους δὲν θέλαμε νὰ γίνομε νομίσματα ἔξαγορᾶς, φώναζε στὶς χαμηλὲς συνοικίες καὶ στὶς λεωφόρους ἀδέσποτη καὶ συγχρόνιζε ἔτσι στὴ συνειδησῆς μας τοὺς πιὸ ἀπίθανους πίνακες τοῦ Ντύρερ. Ἐπίσης δὲν εἶχε ὄνομα δίπλα μας τὸ καμιόνι τῶν μελλοθανάτων, καθὼς φρεσκάριζε, κ' ἐπαλήθευε μέσα μας τίς στιθαγμένες ἀνθρώπινες μᾶζες τῆς Γκουέρνικα τοῦ Πικάσσο. Ἀπ' τίς ἐπιστρατευμένες πολυκατοικίες ψηλὰ κατέβαινε παρόμοια κατακτητικὰ ἕνας ἀγνώριστος Μπάχ ἢ Μπετόβεν, ἕνας Νίτσε ἢ Μπερξόν, ἕνας Γκεόργκε ἢ Ρίλκε, νὰ συνεχίζεται μὲ τίς νυχτερινὲς μπότες, δίπλα στὴν οἰμωγὴ καὶ στὸ ξεφλούδισμα τοῦ πιὸ χαμένου μας ἑαυτοῦ. Ὁ πόλεμος γενικὰ, προτοῦ ξεφυτρώσει μέσα ἀπὸ τὰ ὀστά μας ἡ ἀγρία εὐωδιὰ τῆς ἐλευθερίας, λειτουργοῦσε πάνω στὴ ρημαγμένη φυσιολογία μας, ἀπὸ τὸ δέρμα τῆς πατούσας ὡς τοὺς λωβούς τοῦ μυαλοῦ, ὡσὰν μιὰ ἀθρόα ἐκκένωση τρομερῆς πείρας. Ὁ Κάρολος Κούν μᾶς περίμενε τότε, στὴν ἄκρη μιᾶς δύσκολης ἐφηβείας, στὴν πλατεία τοῦ ἁγίου Γεωργίου Καρύστη, κ' ἐμεῖς πού πηγαίναμε νὰ γνωρίσουμε ἐκεῖ τουλάχιστον τὰ μαγικὰ μεσοδιαστήματα, πού μᾶς τὰ στεροῦσε ἡ νύχτα, πέφταμε τώρα σὲ δξύτερους, πιὸ ἀφευκτοὺς ἐφιάλτες, ἔρμια ἐνὸς ἄλλου, πιὸ δυνατοῦ *chock* ἀναγκασμένοι νὰ αὐτοανακαλυπτόμαστε, νὰ σκύβομε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ σκοτάδι τοῦ μέσα πηγαδιοῦ μας, ἐκεῖ πού ἡ ἀγιότητα συμφύεται, συμφύρεται, συγκοιμᾶται μὲ τὸ θηριώδες. Πρὶν χτυπήσει ἐπάνω μας, καὶ σὲ καλὴ μεριά, ἡ σκαπάνη ἀποφασιστικῶν ἐργολάβων, κατεδαφιστῶν καὶ ἀνοικοδόμων ἐπὶ τὸ μέγα ἐρείπιον τῆς ψυχῆς, ὁ Φρόντ μὲ τοὺς ἐπιγόνους του, ὁ Δαρβῆνος ἀνανεωμένος μὲ τὸν Λυτσένκο, ὁ Μάρξ μὲ τὸ Μαγιακόφσκυ, προπαιδευόμαστε τώρα σὲ μιὰν ἄλλη, πρόσφορη δοξασία.

Ὁ Κούν μὲ δῖωματα αἰσθητικά, ὑπαινικτικά δέβαια, καθὼς ἀπ' αἰῶνων ἡ

Τέχνη συνηθίζει ν' αντικαθρεφτίζει την πραγματικότητα, μᾶς ἐπλούτιζε μὲ μιὰ ἐνδόμυχη πείρα, μέσω τῆς αὐτογνωσίας μᾶς ἐξωθοῦσε στὴν πρὸ ἀποκαλυπτικῆς ἐτερογνωσίας, σὲ μιὰ ἐπίγνωση τῆς ἑξω πραγματικότητας, μὲ μιὰ λέξη, παράλληλα μ' ἄλλους κι' ἄλλα πολλά, κι' αὐτὸς μᾶς ἐνηλικίωνε πνευματικὰ καὶ ἐκείθεν συνειδησιακά. Εἶχε ὀριζοντιωθεῖ τότε ὁμολογῶς πρὸς τὴ γύρω ἀγριότητα, τὴν γύρω ἀθλιότητα, ἐπάνω σ' αὐτήν, κατ' εἰκόνα τῆς πάντοτε, ἐδούλευε μὲ χοντρά, αὐθαίρετα συχνὰ ὀλικά, ὡσάν μαστροπὸς, χαμαιβάτης θεός, μιὰ ἐπάλληλη καλλιτεχνικὴ ἐμπειρία. Στὸν πικρὸν ὁδοστρωτῆρα τῆς ζωῆς ἀντιπαρέτασε καὶ ἀντιπαρέβαλλε, μὲ ἓνα διασκέλισμα αἰώνων τὸν ὁδοστρωτῆρα μᾶς ἐρμηνείας πανομοιότυπης, εὐστοχῆς ἢ ἀστοχῆς ἀδιάφορον, εὐγλωττῆς πάντως, γύρω ἀπὸ τὴ λεία τῆς καρδουλισμένης μας ἀνθρωπιᾶς. Ὁ ἄνθρωπος — ἀντιδραστήρας (αὐτὸς εἶναι δυστυχῶς ὁ μόνιμος μέχρι τῶν ἡμερῶν μας χαρᾶκιρισμός, μέσα στὰ περιθώρια μιᾶς κοινωνίας ταξικῆς), σὲ μιὰ διαλεκτικὴ ἀμεση καὶ κάποτε ἀπεγνωσμένη, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἰδέα καὶ ἔληγε στὴ χειρονομία, ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν σάν ποδοπατημένη (δηλ. ἐκμεταλλευμένη) ἢ ἐπαναστατημένη (καὶ συχνὰ ἀχειραφέτητα ἀποχαλιωμένη) ἀξία καὶ δύναμη δὲν μιλοῦσε πιά τὴν ἐναρθρη λαλιά καὶ διαμαρτυρία, ἀλλὰ ἐκρωζε ἢ ἐβέλαζε ζωῶδες στὴ θυμέλη τῶν Χ ο η φ ὀ ρ ω ν τοῦ Αἰσχύλου, στὸν πυθμένα τοῦ Β ο θ ο ὕ τοῦ Γκόρκυ, στὴ φάρμα τῶν Κ α π ν ο τ ο π ι ῶ ν τοῦ Κόλντγουελ. Μακρὰ ἀπὸ τίς καλλιμάρμαρες ἀκαδημαϊκὲς σχολῆς τῆς ὀρθοφωνίας, δίπλα στὶς πανικόβλητες ἀρτηρίες τῶν δρόμων, ὁ λόγος του, μολονότι ἀναρθρὸς, καὶ ἀκριβῶς ἐξ αὐτοῦ, εἶχε τὴν πρὸ ὠσστή, τὴν πρὸ ἐπίκαιρη ἀρθρωση. Ὁ Φῶτος Πολίτης, μιὰ γενεὰ πρὶν ἐξοφλημένος, πού δὲν τὸν ἐπρόλαβε ἡ καθημαγμένη ἡλικία μας, μελετοῦσε μὲ σοφὴ περίσκεψη τὴν ὑποκριτικὴν λειτουργία, τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἐκρηκτικοῦ σὲ μιὰ νομοτέλεια αἰσθητισμοῦ, μὲ μιὰ λέξη μιὰ ἀντίληψη γοιθικῆ. Ἡ γοιθικὴ αὐτὴ ἀντίληψη τῆς σχολῆς τοῦ Ράινχαρτ, πού μέσα στὸς κόλπους τῆς διαδρόμησε ἤδη ἐξοχα κι' ἀπ' ἄλλους, ἀλλὰ κυρίως ἀπ' τὸν δυναμισμὸν ἐνδὲ Βεάκη, ἐπέζητε μέχρι σήμερα, διασταυρωμένη μὲ μιὰ ἐρμηνεία κελτικῆ, τῆς σχολῆς τοῦ Ὀλιβιέ, στὶς παραστάσεις τίς κλασσικὲς ἢ τίς σαιξπηρικὲς τοῦ Μινωτῆ καὶ τῆς Παξινού. Ὁ Κούν ἀπεναντίας ἔνοιξε μιὰ νέα σελίδα καί, χωρὶς νὰ χαρίζεται φυσικά, οὔτε στὰ εὐρήματα τῆς κοσμικῆς σκηνῆς, ὅπου ἢ εὐκρασία δηλώνεται μὲ ἀπαυτὰ ἀναψυκτικὰ ἢ ἀνατάσεις καὶ ἐκτάσεις τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἢ ἀνυπομονησία μὲ πούρα καὶ τηλεφωνήματα, ἢ ἀμηχανία μὲ κάθετους ἢ πλάγιους ἐπιματισμούς καὶ ἢ ἀγωνία μὲ ἀστοχὰ δεσίματα τῶν κορδονιῶν ἢ τῆς κελεμπίας, αὐτὸς τώρα ἐπέβαλε τὴν ἐνορχηστρωμένη ἀσυνείδητον τοῦ ἀσυνείδητου, τίς αὐτοματικὲς ἀντιδράσεις πού τίς κρατᾶ, κάπου μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτοῦ, ὁ ἀόρατος σπάγγος τοῦ δικοῦ του χειροῦ, τὴν ἀνάπτυξη τέλος σ' ὅλη τὴ διαπασῶν τῆς χωνευμένης γκριμάτσας, τῆς ἐσωστρεφῶς κινήσεως, τῆς ἐνδοσπλάχνιας (πού εἶναι τελεσφορώτερη ἀπὸ τὴν κεφαλικὴ) φωνῆς, ὠθώντας τὰ νεῦρα καὶ τῶν ἡθοποιῶν καὶ τῶν θεατῶν σὲ μιὰ ὑπερένταση μὴ περαιτέρω. Σκηνοθέτης, προορισμένος ἐκ φύσεως γιὰ διδασκαλία Σκανδιναυικῶν ἢ προεπαναστατικῶν Ρωσικῶν ἔργων, πῆδησε θαρρεῖς ἀπρόοπτα μέσα στὴν κλασσικὴ ἀφέλεια τῆς ἑλληνικῆς ἀτμοσφαιρας, καὶ εὗρισκε νὰ ἐκμεταλλευθεῖ, μὲ τὴ δυνατὴν του ὁσφρηση, τὰ πρῶτα σημεῖα ἐπαφῆς μὲ τοὺς θαμῶνες, δειλὰ στὴν ἀρχή, μέσω τῆς μεσοπολεμικῆς ἀδιέξοδης, βαλτωμένης λίμνης, ραγδαία τέλος τὴν πλήρη δικαίωσή του, τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, μέσα σὲ ἀγχος τῆς σκλαβιάς.

Ὁ Κούν ἔτσι δημιούργησε ἓνα καθεστῶς, πού ἀργότερα ἔγινε ἡ δική του παράδοση. Αὐτὴ ἡ χαμπουριασμένη ράχη, τῶν ἀνω ἀκρῶν ἢ σπασμοδικότητα, ἢ ὑπεραιμία τοῦ σταφιδιασμένου προσώπου, τὸ ψεῦδος τῆς γλώσσας, τέλος πάντων αὐτὴ ἡ ὀργανικὴ διαταραχὴ καὶ ἀνωμαλία, πού στὰ καλλιτεχνικὰ κάποτε εἶναι ἡ μόνη πρέπουσα ὁμαλότητα, ἔκανε ὡστε, μὲς ἀπ' τὴ δική του παιδεία, δεξιότεχνια,

έπιμονή, ανεξαρτητά από την αξιολόγησή τους ή τη μετέπειτα περιπέτειά τους (το έτερόκλητον ή ανισοϋφές επίσης δεν εξερίζεται), να θριαμβεύσει η Λαμπέτη ως 'Αντιγόνη, ο Καλλέργης ως ανακριτής (ή Μπόργμπαν), ο Διαμαντόπουλος ως 'Ερρίκος Δ'. Του Κούν το μάτι έκτοτε, σπιθίζοντας από τραγική είρωνεία, δπου κι' αν υποκρίνονται τώρα, τους παρακολουθεί πίσω απ' την πλάτη τους, σφραγίδα ανεξίτηλη, άλλους και άλλοτε σαν κατάρα φιλέκδικη, άλλους και άλλοτε σαν εύλογία. 'Ο Κούν, για να δλοκληρώσομε, μέσα στο σχήμα μιας δλοσχερως επίκαιρης και σωστικής για την Τέχνη θεατρικής αντιλήψεως, παρεσκεύασε θεατρικούς φορείς, δημιούργησε μιὰ θεατρική καλλιέργεια, ένηλικίωσε τις συνειδήσεις μας. 'Η πύλη της απελευθερώσεως τον εύρε επίσης παρόντα να έμπειράται πάνω στα νέα μηχανήματα, στα νοήματα των αποχαλινωμένων καιρών. Στη δύσκολη εκείνη καμπή του προορισμού μας, εκείνος εστάθηκε καταμεσίς στη διασταύρωση όλων των ρευμάτων, χωρίς να στρατευθεί, άλλ' ούτε και να λιποταχτείσει, παρά ακολουθώντας την άμπωτη και την παλλίρροια προσπάθησε, όχι ποτέ στήνοντας υποπτα φράγματα έναντίον τους, να κυριαρχήσει επάνω τους, μεταφέροντάς τα επί σκηνής. Την άμπωτη τη χειραγώγησε τότε, σε έργα έκφραστικά της άφυδατωμένης ψυχής, δπως υπήρξε το Λεωφορείον ό πόθος και ό Γυάλινος Πύργος. Την παλλίρροια επίσης, σε μιὰ εύκρατη ώρα που σήμαινε το προσκλητήριο αξιών ζωτικών, την ανέβαξε ως το ύψος των άδηφάγων ματιών μας, με έργα πλατειάς και ουσιαστικής έπαφής τώρα, με την έννοια μιās θετικής συμβολής, για την αναστύλωση της καταματωμένης ανθρωπιάς, δπως τα καταδρόχιζε τότε ή άδόκιμη έστω έμπειρία μας, αίφνης στο 'Ηταν όλοι τους παιδιά μου του Μύλλερ, ή στα Ματωμένα στέφανα του Λέρνα. Στην 'Ελλάδα την μεταπελευθερωτική ήταν κι' αυτός ήδη μιὰ προφυλακή.

II

'Ο Κούν, όταν διέλυε μιὰ μέρα το συγκρότημα, είχε κλείσει όριστικά την πρώτη του φάση. 'Η γενιά, που άκολούθησε το 1888, άπλωνε τη ματιά προς τα φυσικά, έξω, εκείνος την έστρεψε προς τα κοινωνικά ή ψυχικά, μέσα. 'Η γενιά του 1930 άνγκάλυπτε την άστική 'Ελλάδα και τα πιο έσωτερικά της προβλήματα, αυτός ξανάσμιγε τα κομμένα έλληνικά νήματα με την κίνηση των ιδεών στην Ευρώπη. 'Η 'Ελλάδα του 1957 δεν έχει θέβαια ούρανοξύστες κι' ή πρωτεύουσά της είναι ένας τόπος και πάλι άνοιχτός, άδικαιώτος. Στών 'Αθηνών τα περίπτερα ό τύπος διαλαλεί την ήθική κρίση του κομμουνισμού με τα Ούγγρικά, την οικονομική κρίση του ιμπεριαλισμού στη Μέση 'Ανατολή. Στους διαδρόμους του 'Υπουργείου των 'Εξωτερικών αλλά και στο φρόνημα της κοινής γνώμης συζητείται ή Κύπρος, ενώ στις βόρειες συνοικίες ή λάσπη κατακλύζει τις πλινθόκτιστες ή τσίγκινες παράγκες, την ίδια στιγμή που στο Μπραζίλιαν ή στο Λουμίδη σαλεύει, ώσαν ένα κοπάδι τυφλόμυγες, ό παρδαλός έσμός των λογίων. 'Ο Κούν απ' το 1955 άλλαξε κατοικία, άλλαξε τακτική, άλλαξε ρεπερτόριον, εκεί κάτω που βρίσκεται τώρα παίζει Μπρέχτ.

Κάτω από τον 'Ορφέα, όταν κατεβαίνεις τα σκαλιά, μπαίνεις σε μιὰ έπιπεδη υπόγεια όθόνη. Τα καθίσματα ύψώνονται στις τρεις πλευρές άνεβατά, άμφιθεατρικά, επάνω σχεδόν ως το ύψος της όροφής, κάτω ως τη σκηνή. Για σκηνή χρησιμεύει το δάπεδον. 'Από κει διακλαδίζονται δυο διάδρομοι προς τις δυο έξόδους, ό ένας απ' αυτούς είναι ή θεατρική είσοδος. 'Η σκηνή είναι πάντα γυμνή, ή σχεδόν γυμνή, χωρίς σκηνογραφίες, χωρίς σκεύη, άπέριττη, άσχημάτιστη. Τα στοιχειώδη κάποτε σκηνικά τα μεταφέρει μιὰ δυάδα ή τετράδα ήθοποιών φυσικά μπρος στα μάτια μας. 'Εμπρός απ' τη σκηνή μόνον δυο κολώνες—διερωτάσαι: μοντέρνος ναός πρόστυλος, ή, το πιθανότερον, κοινοί δοκοί της στέγης: Πίσω δυο άθέατες σχεδόν τυφλοί διέξοδοι, πάροδοι των χορών, δεξιά και άριστερά στην ίδια εύθεια,

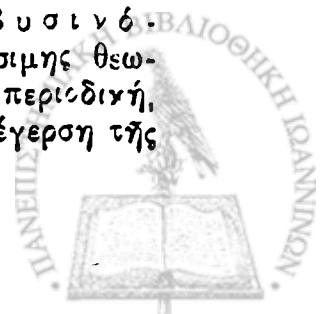
ὅπως περίπου ταιριάζει σὲ μιὰ συγχρονισμένη θυμέλη Δίνεται ἔτσι παραστατικά ἢ κάτοψη ἐνδὲ ἡμικυκλίου, ἢ μιὰ πλευρὰ νὰ κρύβεται καὶ νὰ παραμένει ἐπίσης αὐστηρὰ καθορισμένος, ἀναλλοίωτος καὶ ἰσοϋψῆς πάντα, ὁ κεντρικὸς χώρος τῆς δράσεως. Τὸ θέαμα τῶν θαμῶνων ἐξ ἄλλου καὶ στίς τρεῖς ἐλεύθερες πλευρές, σ' αὐτὴ τῇ μικρῇ, κατάκλειστη αἴθουσα, θυμίζει οἰκογενειακὴ συγκέντρωση. Ἐνοσγλεῖται θαυμάσια ἀπ' αὐτὴ τὴν καινοφανῆ θεατρικὴ στάση, ἐγαίνεις πρὸς στιγμὴν ἔξω, καὶ στοὺς τοίχους τοῦ προθαλάμου γαίρεσαι τίς ἀνηρτημένες σκηνές ἀπὸ παλιὰ ἢ νεώτερα ἔργα, σοῦ κεντρίζεται ἢ πῶς ἐλεγκτικὴ περιέργεια. Ἐνας συνωστισμὸς ἀπὸ γνῶμες ἀντίστροφες σοῦ κατέχει τὴν κρίση, πὺ προβληματίζεται τώρα πάνω σ' αὐτὴ τῇ νέα φάση τοῦ Κούν.

Ὁ Κούν, ἀφοῦ περιπλανήθηκε μεταξὺ τοῦ Θεάτρου Δ. Μυράτ καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ, συσπειρώθηκε πῶς σ' αὐτὴ τὴν ὑπόγεια ράμπα. Γιὰ τοὺς θιασῶτες τοῦ προβάλλει ἐκ νέου σὰν ἕνας Ἄντατος, γιὰ τοὺς ἀσπονδούς ἀνταγωνιστές, ἀπαράλλαχτα σὰν κακοήθης ὄγκος, πὺ, νὰ τος πάλι, ὑποστασιάζει καὶ μετατοπίζεται. Συμβολικὰ αὐτὸς ὁ ἡμικυκλικὸς ὑπό—κοσμος μπορεῖ νὰ θέλει νὰ ὑποδηλώσει βέβαια, ὅτι ἐδῶ μελετᾶται τὸ εἶδος τῆς ψυχῆς γυμνῆς, ἀμφιθέατης—ἢ συνείδηση τοῦ καιροῦ ἀμύχανη, σκορπιώδης, κοχλιωτή. Πραγματικὰ ὅμως, ὑποστηρίζει μὲ μιὰ σειρά ἐπιχειρήματα ὁ ἀνταγωνιστής, ἀντιγράφτηκε ἀπ' τὴν ξένη θεατρικὴ πρωτοπορία. Τὸ Λονδίνον ἀλλὰ καὶ ἡ Νέα Ἰόρκη εἶναι σήμερα, ἀπὸ διαφορετικὲς ἰσως σκοπιεῖς, σίφορες τῆς πραγματοποιμένης ἰδέας τῆς κυκλικῆς σκηνῆς—ἢ Γαλλικὴ λαϊκὴ σκηνὴ τοῦ *J. Vilar*, παρὰ τὸ ἀπέριττον ἐν πολλοῖς σχῆμα τῆς, παραμένει πολὺ κοντὰ στὴν κλασσικὴ ἀντίληψη. Τὸ Λονδίνον ἔφτασε μέχρις ἐκεῖ γιὰ νὰ ἐκφράσει καταστάσεις ψυχωτικῆς ἰδιορρυθμίας, ἐσωτερικοῦς μονολόγους ὁρισμένων παθητικῶν ἢ περιθωριακῶν ἀτόμων ἢ τάξεων, μιὰ ἰδιοτροπία νεωτεριστικὴ, πὺ τῇ γεννᾷ ὁ βιολογικὸς κάματος καὶ ὁ ὑπερκορεσμὸς. Στὴ Νέα Ἰόρκη ἐξ ἄλλου τὸ πείραμα ἐπιβλήθηκε γιὰ νὰ τροφοδοτήσῃ τὴν πνευματικὴν πείνα ἐνδὲ λαοῦ κατ' ἐξοχὴν πρακτικοῦ καὶ ἐπομένως αἰσθηματικοῦ, δηλ. εἶναι ἕνα δειγμὰ πνευματικῆς ὑποτονίας καὶ ἀνωριμότητος. Γενικὰ αὐτὴ καθ'αυτὴ ἢ κυκλικὴ σκηνὴ προβάλλει γιὰ νὰ ὑψηρετῆσει οὐσιαστικὰ μιὰ ἀπόλυτη μέθεξι μὲ τὸ κοινόν, ἐκφραστικὰ τὴν πλήρη ἀνανέωση τῶν μορφῶν, μιὰ ἀνανέωση πὺ ἐπιβλήθηκε στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνος καὶ ἐπιβάλλεται διαρκῶς στοὺς τομείς τῶν ἄλλων Τεχνῶν. Ἀλλὰ ἡ μέθεξι ἐδῶ καταντᾷ συμφορμὸς, τὸ νόημά τῆς παρεξηγήθηκε, προδόθηκε ἢ πνευματικότητά τῆς, πὺ κερδίζεται μόνον μὲ τὴν μαγικὴ ἀπόσταση, τὴν μεταφορὰ καὶ τὴν αὐταπάτη πὺ γεννᾷ ὁ ὄγκος τῆς σταθερῆς πλαστικῆς θεατρικῆς σκευῆς. Ἡ ἀνανέωση τῶν μορφῶν ἐξ ἄλλου εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμήσῃ σὲ περιοχές, ὅπως εἶναι ἄλλωστε καὶ τὸ μυθιστόρημα ἢ ὁ κινηματογράφος, ὅπου μέσω τῆς πλοκῆς καὶ τῶν χαρακτήρων, πρέπει νὰ παραμένει ἀκέραια καὶ κατανοητὴ ἢ ὁράσις ἐνώπιον μάλιστα κοινῆς ἀντιλήψεως θεατῶν. Συμπαραμαρτοῦντα ἀδιέξοδα, ἀποδεικτικὰ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῆς τῆς καταδίκης, ἐρχονται κ' ἄλλα στὴν ἐπιφάνεια: ὁ κοινόχρηστος ἀνοιχτὸς χώρος τῆς ἡθοποιίας, πὺ ἐπενεργεῖ ἀποκαρδιωτικὰ στὸ κοινόν, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἡθοποιούς, γιὰτὶ εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ὑποκρίνονται μὲ τίς πλάτες γυρισμένες κάθε φορὰ σ' ἕνα μέρος τῶν θεατῶν. Ἐτσι ἀλλοιώνεται ἀναλόγως τῆς ὀπτικῆς ἢ ἀκουστικῆς σκοπιᾶς ὁ σκηνικὸς ἢ ὑποκριτικὸς διάκοσμος, θραύεται ἢ σκηνικὴ οἰκονομία, κινδυνεύει νὰ καταρρεύσῃ ὅλη ἢ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς παραστάσεως. Πρὸς τὸ βασικόν αἶτημα μάλιστα τῆς οὐσιαστικῆς ἐπαφῆς, κοιταροχτυπεῖται συχνὰ μιὰ ἐρμηνεῖα ἀλληγορικὴ, κρυπτή, πὺ ἀφ' ἐνδὲ ἀπαιτεῖ κεφαλές ἢ ἀντιληπτικὲς ἢ εἰδικευμένες, ἀφ' ἐτέρου ἐπιδιώκεται συχνὰ μὲ ἐξωτερικὰ εὐρήματα—τεχνάσματα. Ἀλλωστε ὅλος αὐτὸς ὁ μικρόκοσμος θέλει νὰ πεῖ ὅτι εἶναι μεγάλων ἐνδὲ μακροκόσμου. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἢ κυκλικὴ σκηνὴ ἀπέμεινε πείραμα, δὲν ἔγινε καθεστώς, μπορεῖ νὰ θάλλει βέβαια περιθωριακὰ σχεδὸν σ' ὅλες τίς πρωτεύουσες τῆς

Ευρώπης, ἀλλὰ δὲν κατέστη δυνατόν, καταργώντας κάθε ἄλλη ἀντίληψη, νὰ κυρι-
αρχήσει πάνω στὸ *labou* τῆς παλαιᾶς ἀκαδημαϊκῆς ἐρμηνείας.

Τοῦ Κουν συγκεκριμένα, κατὰ τὴ γνῶμη τῶν ἀνταγωνιστῶν πάντα, γιὰ
πρῶτη φορά φαίνονται τώρα καθαρὰ τὰ τρωτά του μέρη. Εἶναι ἕνας σκηνοθέτης—
αἰλουρος, χωρὶς σταθερὴ σκόπευση, προσανατολίζεται κατὰ τὴν φορά τῶν πνευμάτων,
ὄσφραίνεται μὲ κεραῖες λεπτές καὶ κατεπεύγουσες βέβαια τὶς ξένες καλλιτεχνικὲς
προφυλακές, καὶ τὶς μεταφέρει ἀπὸ τοὺς πρῶτους στὴ ζήτηση τῆς ἐντόπιας ἀγορᾶς.
Κατὰ συνέπειαν ὁ κύκλος τῶν διαφερόντων του στενεύει, περιορίζεται, ὄχι μόνον
ἀπ' τὴν ἰδιοσυγκρασιακὴ κλίση του τώρα, ἀλλὰ κι' ἀπ' τὴν ἀτέλεια, τὴ μονομέρεια
τῆς νέας θεατρικῆς δομῆς, ἔλκεται ὁ δημιουργὸς ἀπ' ταῖδια τὰ δημιουργήματα καὶ
μάλιστα ἀπὸ ὀρισμένα, ὅσα εἶναι πρόσφορα γιὰ τὸ εἶδος τοῦ ἀνεβάσματος, ἔργα, κι'
αὕτη εἶναι ὅπως ὅποτε μιὰ ἔλξη πρὸς τὰ κλειστά, πρὸς τὰ κάτω. Δοκιμάζει, μὲ
τὴν ἐπιδέξια ἀλχημεία ποὺ τὸν διακρίνει, νὰ κατανικήσει αὕτη τὴν ἀδυναμία κάποτε,
καὶ τότε ξεριζώνει τὴ σύμφυτη βούληση τῶν ἄλλων, τῶν ὀρθόδοξων ἢ κλασικῶν
ἔργων, σφραγίζοντάς τα μὲ τῆς δικῆς του προσωπικότητος, τοῦ δικοῦ του σκηνοθετικοῦ
πειράματος, τὸ σχεδὸν πάντα ἀλλότριον ὕφος. Τοὺς ἐπιβάλλει ἀποκλειστικὰ τὴ δική
του οἰκειότητα, παραχαράζει τὸ μῆνυμά των—ὄλοι θυμούνται αὕτη τὴν πλαστογρά-
φηση ὁσάκις λ.χ. ἀνεβάζει Σαίξπηρ. Ἄντι νὰ πειθαιναγκάζει λοιπὸν, καταναγκάζει
τὴν καλλιτεχνικὴ ὕλη κ' ἔτσι, τὴν ὥρα τῆς διδασκαλίας ἢ τῶν ἀναδιπλώσεων ἐπὶ
σκηνῆς στὴν παράσταση, χαίρεται ὁ ἴδιος τὴν ἄχαρη χαρὰ ἐνδὸς Προκρούστη. Ἀπόρ-
ροια αὐτῶν εἶναι τὸ ὅτι γίνεται ὀλονὲν πρὸ προσωπωπαγῆς, στεγανός, ἀπίθα-
νος καὶ ἀτομικός, θῦμα τῆς σκηνοθετικῆς του ἰδιορρυθμίας, σὲ διάσταση μὲ τὴν κοι-
νὴ ἀντίληψη καὶ ἐπομένως μὲ πειστικότητα περιορισμένη, καλλιεργεῖ ἄρα μιὰ
κλειστὴ οἰκονομία ἐφηρμοσμένων καλλιτεχνικῶν ἰδεῶν. Φυσικὰ ὁ καλλιτέχνης
σκάθει πάντα στὰ λίγα πλέθρα τοῦ προσωπικοῦ του ἀγροῦ, κὐτὰ βαθαίνει καὶ αὐτὰ
καρπίζει μὲ τὴν δική του ἢ τοῦ καιροῦ τὴ σπορικὴ γονιμότητα, ἀλλ' ὅμως ποτὲ
δὲν ξεχνᾷ πῶς πρέπει νὰ ξεχερσώνει καὶ νέες ἐκτάσεις, ἐμπειρώμενος πάνω στὴ
συλλογικὴ πείρα, γειτνιάζοντας διαρκῶς μὲ τοὺς ἄλλους. γιὰ νὰ φτάσει κάποτε σὲ
μιὰ καλλιέργεια μὲ καθολικὸν ἀντίκρουσμα, ἀλλιῶς ἐκεῖνα τὰ πλέθρα τοῦ γίνονται
τάφος, ὅπου θὰ οὐθήσει ἀργὰ ἢ γρήγορα κι' ὁ τελευταῖος ἤχος τῆς ἀτομικῆς του
σακπάνης. Τὸ *sui generis* ἄλλωστε κόβει τὰ φτερά, τὶς δυνατότητες τῆς γενικῆς, ὀρι-
στικῆς πλαστικῆς προβολῆς τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἰδεῶν, γιὰτὶ ἡ ἀληθινὴ μεγα-
λοφυΐα, οὔτε αἰχμηρὴ, οὔτε ἰδιότυπη ἢ λεπτοφυῆς, ἀγκαθωτὴ εἶναι, ἀλλὰ ἡ ἀκά-
θεκτη σὰν θεσμνία ἢ γεμάτη ἀπρόσωπη αἴγλη καὶ προσήνεια.

Ὁ Κουν ὅμως δὲν ἔχει ὑψηλὴ, κάθετη ἔνταση, οὔτε ἐκείνη τὴ γνῶριμη,
ὀριζόντια εὐρύνοια. Δὲν κατάκτησε τέλος μιὰ ἐνιαία, κατασταλαγμένη σκηνοθε-
τικὴ θεωρία. Ἡ σοφία του παραμένει ἀκόμη ἐμπειρικὴ, δὲν ξεκινᾷ ἀπ' τὴν ἰδέα
γιὰ νὰ τὴν ἐφαρμόσει στὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἐκάστοτε ἔργα προβληματίζεται
καὶ τὴν ἐκάστοτε ἐρμηνεία. Πρίσματα ἑτερόκλητα ἐξακτινώνονται, ἐπίπεδα ἀλλό-
τροπα διασταυρῶνονται στοὺς χώρους τῆς δικῆς του δράσεως, ἕνας τεχνοτροπικός
κόσμος ποικιλόφρων, πολύφωνος. Ἡ ἐρμηνευτικὴ του ἐπίδραση, ἄλλοῦ ὑπογραμ-
μίζεται σκληρὰ ρεαλιστικὴ, ἄλλοῦ αἰθέρια ρωμαντικὴ, ἐκφράζεται πότε φαντα-
στικὰ, πότε γκροτέσκα. Φύση παρορμητικὴ, σχεδὸν κυκλοθυμικὴ, ἐπιβάλλει δια-
φορετικοῦ κλίματος ἐκφραση κάποτε στὶς σκηνές ἢ στοὺς χαρακτήρες τοῦ ἰδιοῦ
τοῦ ἔργου, συχνὰ κατὰ καιροὺς στὴν ἐπανάληψη τῶν αὐτῶν ἔργων. Μὲ διαφορε-
τικὴ ἀντίληψη παραστάθηκε γιὰ δεύτερη φορά αἴφνης ὁ **Μ α τ ω μ ἔ ν ο ς Γ ἄ -**
μ ο ς, τὸ **"Ὀ ν εἰ ρ ο Κ α λ ο κ α ι ρ ι ἄ τ ι κ ῆ ς ν ὄ κ τ α ς**, ὁ **Β υ σ ι ν ὄ -**
κ η π ο ς καὶ ἡ **'Α γ ρ ι ὀ π α π ι α**. Αὕτη τὴν ἔλλειψη σταθερῆς, βάσιμης θεω-
ρίας, τονίζει πάντα ὁ ἀνταγωνιστής, τὴν ἀντικαθιστᾷ μιὰ μονομανία περιδινῆ,
ποὺ κατὰ καιροὺς ἀλλάζει σκηνοθετικὴ κατεύθυνση. Ἔτσι, κατὰ τὴ διέγερση τῆς

στιγμής, συλλαμβάνει μὲς ἀπ' τὴν ὕλη τῶν ἔργων *en grosse* τὴν ἐρμηνευτικὴν ἰδέαν καὶ τὴν προβάλλει μὲ χονδρὴ ἐπίσης ραχοκοκκαλιά, συμμαζεύοντας ὅπως—ὅπως τὶς ἄλλες μᾶζες καὶ τὰ μέλη ὀλόγουρά της. Ἀποθαλασώνονται ἀμέσως κατόπι ἐπὶ σκηνῆς σώματα ἐρμηνευτικὰ παραμορφωμένα, ὕδροκέφαλα ἢ κυφά, πάντως μὲ ἐξογκώματα ἢ ἀκρομεγαλία, συχνὰ ὡς ἐγγίστα τοῦ *grand guigolet* ἢ τῆς καρικατούρας. Ὁ ἔμπρεσιονισμὸς, θὰ ἔλεγε κανεὶς ἀδίστακτα, εἶναι ἡ αὐθεντικὴ του γεννέτειρα καὶ μάλιστα συχνὰ ἐξωθημένος ἢ παρεξηγημένος. Στὰ σκηνοθετικὰ του συμβεβηκότα τῷ ὄντι δὲν ἐπιδιώκει παρὰ τὴν τεμαχισμένην ζωὴν, τὶς πρισματικὰς ἀπόψεις τῆς ἀντικειμενικῆς ἢ υποκειμενικῆς πραγματικότητος, ἀποφεύγει κατὰ κανόνα τὰ ἔργα τὰ ἐνοργανωμένα μὲ μιὰ συμπλοκὴ ἔντεχνη καὶ καταφεύγει σ' ἐκεῖνα ποῦ πρυτανεύει ἡ παράθεση ἢ ἡ ἀντιπαράταξις στιγμιαίων ἐντυπώσεων, κομματιασμένων διαθέσεων, αὐτόνομων εἰκόνων. Τὰ βλέπει κανεὶς παντοῦ, ἀπὸ τὴν ἐναρκτήριαν παράστασιν Μὲ τὰ ὄντια τοῦ Οὐάιλντερ, ὡς τὴν τελευταίαν, ποῦ εἶναι ὁ Κύκλος μὲ τὴν κιμωλία τοῦ Μπρέχτ, τὸ ἐπιβεβαιώνει στὴν ἐκδηλῆ προτίμησίν του πρὸς τὰ μοιόπρακτα. Ὁ Σαίξπηρ καὶ ὁ Ἴψεν, οἱ κλασσικοὶ μὲ τὴν ὀργανικὴν σύνθεσιν, κι' αὐτοὶ ἀκόμη ἐδῶ διαμελιζοῦνται σὲ ἀλληλοδιάδοχα σχήματα συγκολλημένων στιγμῶν, γίνονται ἕνα δεμάτι σπασμένες εἰκόνες. Ὁ Κούν λοιπόν, γιὰ νὰ καταλήξομε, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀστάθεια, τὴν ἀνισότητά, τὴν παραχάραξιν, τὴν παράτονην ἰδιορρυθμίαν, τὴν ἀμεσότητα, ποῦ προδίδει κάποτε ἔλλειψιν πνευματικότητος, στερεῖται ἐκεῖνη τὴ χάριν ἢ τὴν κατάκτησιν, ποῦ λέγεται ἐνσυνείδητη σοφία, ἐνιαία σκηνοθετικὴ θεωρία, ποῦ τὴν ἔχει ἀντικαταστήσει μὲ τὴν ἀσυνδοσία ἐνδὲς ἐμπειρικῶν ἐμπρεσιονισμοῦ.

III

Ἄλλ' ὁ Κούν, καὶ ἔρχεται τώρα ἡ ὑπεράσπιση τοῦ θιασώτου, πέρασε μιὰ γόνιμη ἐσωτερικὴ δοκιμασία. Ἡ πείρα ποῦ ἀπέκτησε στὰ στάδια αὐτῆς τῆς δοκιμασίας τὸν κάνει νὰ στρέφει πεισματικὰ τὰ νῶτα στὴν σκιαμαχίαν τῶν ἐπικριτῶν, σ' ὅλες τὶς περιγηγῆτες τῶν κατ' ἐπάγγελμα κριτικῶν Ἀναχάρσεων. Αὐτὸς κατ' ἀρχὴν δὲν εἶναι μιὰ συνεχῆ ἀντιλήψιν ποῦ τὶς ὑπαγορεύει ἢ καλλιτεχνικὴ σωφροσύνη, ἀλλ' εἶναι ὀλόκληρος μιὰ δύναμις, ποῦ ἐπενεργεῖ, ἀνακατατάσσει τὰ πάντα—ἔστω μιὰ σωστικὴ ὕβρις. Ἐδῶθε ἀπ' τοὺς στόχους, κινεῖται σ' ἄλλους παραλλήλους, δουλεύει σὲ δικούς του θεούς. Πρὶν γίνῃ αἴσθημα καὶ ἐν ἑσῶ ἐκδηλῶνεται ὡς αἴσθημα, ὑποδόρεια τὴν ἴδιαν στιγμὴν ταραζέται ἀθρόος ὡς ἐνστικτον. Ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ ἐνστικτοῦ τῆ ρίζαν τινάζεται ὁ πρῶτος του καὶ παντοτεινὸς ἔρωτας, ἡ εἰκονοκλασία, μιὰ εἰκονοκλασία, ποῦ ἐκτὸς τοῦ ὅτι μᾶς συγχρονίζει μὲ τοὺς ἔξω λαοὺς καὶ μᾶς ἐνημερώνει, διατρέχει διὰ παντὸς τὰ θεατρικὰ του κριτήρια. Ἡ εἰκονοκλασία εἶναι αὐτὴ ποῦ τὸν ἔρριξε στὴν περιπέτειαν ἐνὸς παρ' ὀλίγον ὀλοκληρωτικοῦ νεωτερισμοῦ, στὸ πείραμα τῆς ἀμφιθέατρης σκηνῆς. Ἡ ὑπόγειον ράμπα, μπορεῖ νὰ θυμίζει φυσικὰ τὶς ἀνάλογες τῆς Ἀγγλίας ἢ τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλὰ ἡ κυκλικὴ σκηνή, ἃς μὴ τὸ ξεχνᾶμε, ὅτι προτοῦ ἐξακτινωθεῖ σ' ἔλη τὴν Εὐρώπην, ὑπῆρξε ἀρχικὴ ἐμπνευσή καὶ δημιουργήμα τοῦ πρωτοποριακοῦ στὴν οὐσία καὶ στὴν τεχνικὴ Ρεαλιστικοῦ Θεάτρου τῆς Μόσχας. Ὁ Ὀκλούπκωφ, κύριος ἐμπνευστὴς του, νὰ εἶ θέαμα ἀνοίγει μπρὸς στοὺς θαμῶνες, ὅταν ἀνέβαζε τὴ Μ η τ έ ρ α τοῦ Γκόρκυ. Σκηνή, μὲ τὴν καθιερωμένην, παλιὰ ἐννοια δὲν ὑπῆρχε, οὔτε φυσικὰ αὐλαία. Μιὰ στρογγυλὴ πλατφόρμα μόνον, ποῦ σ' ἄλλα ἔργα κατὰ τὸ δοκοῦν ἄλλαζε θέσιν καὶ σχῆμα, ἔστρεκε ἐτοιμὴ γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴν δράσιν, στὴ μέση τῆς αἴθουσας. Τέσσερες διάδρομοι ἀποκεντρῶνται ἀπ' αὐτὴ τὴ στοιχειώδη σκηνὴ πρὸς τὶς τέσσερες γωνίας τῆς αἴθουσας, καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμη συνέβαινε νὰ διαδραματίζονται καὶ πολλὰ θεατρικὰ ἐπεισόδια, νὰ συνεχίζονται δηλ. δίπλα στοὺς θαμῶνες οἱ ρόλοι τῶν ἠθοποιῶν. Τὰ σκηνοθετικὰ καὶ τὰ ἐπιπλα τέλος ὑποτυπώδη, μεταφέρονται διαρκοῦντος τοῦ ἔργου ἀπὸ φροντιστὲς μὲ γαλάζιες φόρμες. Σ' αὐτὴ τὴν

περιγραφή ποιός δὲν θυμάται τις παραστάσεις τοῦ Κούν. Ἄλλ' ὁ Ὀκλούπκωφ μὲ τὴν πάντα ρεαλιστικὴ σκηνοθεσία του φαίνεται καθαρά, πὼς σ' ἐκείνη τῇ σκηρικῇ μεταρρύθμιση, θέλησε νὰ συζεύξει νεωτεριστικὰ τῇ νατουραλιστικῇ διαθέτῃ τοῦ παλιῦ Στανισλάβσκυ μὲ τὰ διδάγματα τοῦ σχηματικοῦ συμβολισμοῦ τοῦ Μάγερχολντ, προσπάθησε ἔτσι μὲσω τῆς μοντέρνας καὶ μωρφῆς τοῦ θεάτρου νὰ ἐξυγιάνει καὶ τὸ πνεῦμα. Στὴ Μ η τ έ ρ α τοῦ Γκόρκυ, γιὰ νὰ ἐπανέλθουμε, τὰ σκηρικὰ ἦσαν τοποθετημένα στὶς γωνίες ἢ στοὺς τοίχους τῆς αἴθουσας, ἀγκαλιάζοντας ἀπὸ παντοῦ τοὺς θεατῆς κι' ἄλλοι οἱ ἠθοποιοὶ συχνὰ ἔκανε συνεργὸν ἓνα θεατῆ σ' ἓνα μέρος τῆς δράσης (σῆκωμα ἢ μετατόπιση σκευῶν ἢ ἀνθρώπων). Σ' ἄλλα ἔργα, ὅπως ὁ Σ ι δ ε ρ έ ν ι ο ς π ο τ α μ ό ς, ἢ παράσταση ἄρχισε ἐν ὄσῳ ἔμπαινε τὸ πλῆθος, κι' ὁ θεατῆς, γιὰ νὰ περάσει στὴ θέση του, ζητοῦσε συχνὰ συγγνώμη ἀπὸ τοὺς ἠθοποιοὺς, τοὺς ἐγκατεσπαρμένους σ' ὄλη τὴν αἴθουσα, ποὺ εἶχε μεταβληθεῖ μ' αὐτὴ τὴν εὐγλωττῆ συνάφεια, σ' ἓνα *tableau* ζωῆς. Ὁ Κούν διατηρεῖ στὸ βάθος ἀλλὰ καὶ στὴν ἐπιφάνεια τῆς διδασκαλίας του, ἔντονα τὰ τεκμήρια αὐτῆς τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς μαθητείας, γενικὰ μιὰ γραμμὴ ἐρμηνείας νατουραλιστικῆς. Ποιός δὲν θυμάται ὅτι στὸ Μ έ τ ά δ ό ν τ ι α ὁ ἠθοποιός πῆρε ἀπὸ ἓναν θεατῆ τὴν καρέκλα γιὰ ν' ἀντισταθεῖ στοὺς παγετῶνες, πὼς στὸ Α υ γ ο υ σ τ ι ά τ ι κ ο φ ε γ γ ά ρ ι μιὰ διάλεξη—συνέντευξη γίνεται πρὸς ἠθοποιοὺς, ἐγκατεσπαρμένους ψηλὰ ἀνάμεσα στοὺς θεατῆς, πὼς σ' ὄλα τὰ ἔργα τέλος ἢ ὑποκρισία συνεχίζεται στοὺς διαδρόμους, δίπλα στὰ καθίσματα; Διὰ μέσου ὅμως καὶ ὑπεράνω ἴσως τοῦ Ὀκλούπκωφ φαίνεται, ὅτι, στὴ θεατρικὴ ἀντίληψη, ἐπέζησε ὁ ἀνανεωμένος διάδοχος τοῦ Μάγερχολντ, ὁ Μπέρτολ Μπρέχτ, δηλ. πέραν τοῦ ρεαλισμοῦ ὁ ἐξελιγμένος σχηματικὸς συμβολισμός. Ὁ Μπρέχτ συγκεκριμένα ἐπρέσβευε ὅτι ἡ παράσταση δὲν πρέπει νὰ δίνει τὴν ψευδαίσθησιν ὅτι εἶναι, ἔστω καὶ μιὰ διαθλασμένη, ἀντιγραφή τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἀπεναντίας νὰ μαρτυρεῖ μὲ χίλιους τρόπους τὸ εἶδος τῆς τέχνης, δηλ. τοῦ θεάτρου. Ὁ Μπρέχτ ἔτσι μὲ θεατρικοὺς προλόγους, μὲ ἐνδιαμέσους, μὲ ἀναρτημένα πανῶ μπρὸς στὴ σκηνὴ ἀδιάκοπα διαλαλοῦσε, ὅτι ἐδῶ παριστάνεται ἓνας κόσμος ψυχαγωγός, πλασματικός, πρᾶγμα ποὺ τὸ ἔκανε βέβαια, αἰῶνες πρὶν, ἀλλὰ μὲ ἄλλα, ἀριστοκρατικά, στατικά κριτήρια, καὶ ἡ-Ἐλισαβετειανὴ σκηνή. Ὁ Μάγερχολντ ὅμως καὶ ὁ Μπρέχτ ὁρμοῦνται ἀπὸ κριτήρια αὐτογενῆ, ἀφορμὲς παμπάλαιας κατεργασίας, ποὺ τοὺς τίς πρόσφερε πλουσιοπάροχα ἡ λαϊκὴ θεατρικὴ παράδοση τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Κίνας. Ὁ *Jean-Jacques Mayoux* μᾶς μιᾶ σχετικὰ γιὰ τοὺς στερεότυπους πάντα ἤρωες ἐκείνου τοῦ θεάτρου, μᾶς κατατοπίζει ἐπίσης γιὰ τὴ συνεπτυγμένη, τυπικὴ κίνηση. «Χωρὶς σκηρικὰ, χωρὶς κἂν ὀμιλία, παρὰ μὲ τὴ μιμικὴ καὶ τὰ ἐξαρτήματα, ποὺ εἶναι ἡ μόνη διεθνὴς γλῶσσά, ὁ ἠθοποιός μᾶς εἰσάγει στὴν ἔννοια τῆς συνεχείας τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου, μὲ μιὰ διπλῆ συμβολικὴ ἐνέργεια. Σηκώνει τὸ πόδι μὲ μιὰ ὀρισμένη φορά, περπατεῖ μὲ ὀρισμένους ρυθμοὺς κ' εὐθὺς καταλαβαίνει καθένας πὼς ταξιδεύει, πὼς τὰ βήματά του εἶναι ἀποστάσεις. Βουνὰ καὶ ποτάμια, ναοὶ καὶ γέφυρες ἐμφανίζονται ὅπου ἀκριβῶς προορίζονται, δηλ. ὄχι στὴ σκηνή, στὸ βλέμμα, ἀλλὰ στὴ φαντασία μας. Στὴ σκηνὴ ἓνα φανάρι ἀρκεῖ νὰ δηλώσει τὴ νύχτα, μιὰ μαύρη σημαία τὴν καταιγίδα». Ὁ ταξιδιώτης τοῦ ποταμοῦ, δὲν χρειάζεται σκηνογραφία, ἀλλὰ μὲ τὴ γαλάζια στολὴ καὶ τοὺς κυματιστοὺς θηματισμοὺς του εἶναι μᾶζι καὶ ἄνθρωπος καὶ κουπί καὶ παφλασμὸς μὲς στὸ κεφάλι μας. Ὁ στρατηγὸς πάλι, χωρὶς στρατεύματα καὶ ἄλογα, ἀλλὰ μὲ μιὰ σειρά ἀπὸ βήματα, χειρονομίες, πηδήματα, σὲ διαστήματα τῶρον ἀπόλυτα καθορισμένα, κατηγορηματικά, ἀντιρεαλιστικά, μᾶς δίνει ὅλες τίς δραματικὰς φάσεις τῆς ἀμυνας, τῆς συμπλοκῆς, τῆς ἤττας ἢ τοῦ θριάμβου. Ἡ θεατρικὴ Ἀσία ἔτσι κατήγαγε, μὲσω τοῦ τυποποιημένου συμβολισμοῦ, ἐπὶ τῆς πραγματικότητος μιὰ ἐξοχὴ νίκη τῆς φαντασίας.

Ὁ Μπέρτολ Μπρέχτ, ὅπως τὸν περασμένον αἰῶνα ὁ Μάγερχολντ, ἀφομοίωσε

αὐτὰ τὰ διδάγματα καὶ τὰ ἐμβολίασε πάνω στὸ σῶμα τοῦ ρεαλισμοῦ, ποὺ ὁ Ὀκ-
λούπκωφ, μὲ ζωντανή τὴ μνήμη τοῦ Στχνισλάβσκυ, ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια. Ὁ
Κοὺν ἔμμεσα ἐγνώρισε καὶ κατὰ δύναμιν ἐπικρότησε καὶ ἐφήρμοσε αὐτὴ τὴ δια-
σταύρωση. Ὁ κύκλος μὲ τὴν κιμωλία ἔχει πρὸ πολλοῦ ἀρχίσει. Ὁ
τραγουδιστής, δηλ. ὁ ἐνδιάμεσος, παραπολὺ ἠθογραφημένος, ἀρειμάνιος καὶ συγ-
χρόνως συλλογισμένος παραμυθᾶς, μπαίνει κατὰ διαστήματα καὶ κατατοπίζει:

Τοὺς μαύρους φεύγει τοὺς φρουροὺς ἢ Γκρούσα,
ποὺ εἰκοσιδύο μερόνυχτα τὴν εἶχαν τὸ κατόπι,
στοῦ Τζάγκα Ρὰ τὸ ριζοβούνι φτάνει,

ἢ διηγεῖται μιὰ μάχη, καθὼς μπαίνει ἔξαφνα ἀνάμεσά τους καὶ διακόπτει ἐπάνω
στὴν πιὸ κρίσιμη δράση, σὰν ἀνδρείκελα, τοὺς ἠθοποιούς:

Γυρνᾷ ὁ στρατιώτης. Ποῦθε; Σώπα,
Νὰ τί σκεφτόταν δίχως νὰ τ' ὁμολογεῖ.
Τὴ χαραυγὴ ἄρχισεν ἡ μάχη,
σὰν μεσημέριασε σφαγή.
Σκοιώθηκεν ὁ πρῶτος μπρὸς του,
σιὰ πόδια του ἔπεσε ἓνας ἄλλος,
κυλίστηκεν ὁ τρίτος δίπλα του.
Πατῶ σιὸν πρῶτον ἀπὸ πάνω
τοὺς ἄλλους δυὸ τοὺς λησμονῶ.

Ἔτσι, ἀλλάζοντας ποὺ καὶ ποὺ τὴ διήγηση ἀπὸ τριτοπρόσωπη σὲ πρωτοπρόσωπη,
σὰν νὰ ἐνσαρκώνεται τὸ ρόλον ἑνὸς ἠθοποιοῦ, διαγράφει τὴ δρᾶση ποὺ ξετυλίγεται
κατὰ τὴ διάρκεια ἑνὸς ἱστορικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ταξιδιοῦ μὲς στὴν ἀπέραντη χώρα
τῆς Περσίας. Δὲν φεύγει, ἀλλὰ καθιστὸς ἢ ἀκουμπισμένος καὶ ὀρθὸς κάποτε ἀνά-
μεσα στοὺς ἠθοποιούς, παρουσία τους ἢ δταν ἀποσύρονται, ὕστερα ἀπὸ παύση ἢ
ἀπότομα, ἐπεμβαίνει, γιὰ νὰ συνδέσει, νὰ συνδυάσει τὴν πλοκή, νὰ ὀργανώσῃ ἐξω-
τερικὰ τὴ σύνθεση, νὰ ἐνοφηνώσῃ σκηνὲς ἐμβόλιμες ἢ πρωθύστερα.

Ἀκοῦστε τώρα
τοῦ Ἀζντὰκ τοῦ δικαστῆ τὴν ἱστορία,
πῶς ἔγινε καὶ πῶς δικάζει,
σὰν ἔρριξαν τὸ μέγα Δοῦκα ἀπὸ τὸ θρόνο,
σὰν τὸ τσεκούρι πῆρε τὸ κεφάλι
τοῦ κυβερνήτη τοῦ Ἀμπασβίλι.

Τὸ σῶμα τοῦ ἔργου ἐν τῷ μεταξὺ προβάλλει ἐπικά, ἢ εἰσοδομὴ διαρκῶς
χτίζεται μὲ χοντρὲς ρεαλιστικὲς πέτρες, ἢ ποὺ καὶ ποὺ μὲ μιὰ λεπτὴ λυρική δια-
κόσμηση οἱ τύποι διαγράφονται ἀνάγλυφοι, ἀλλὰ καὶ ὡσὰν σὲ *cliché*. Ὁ σκληρὸς
χωροδεσπότης, ἢ ξιππασμένη, φιλάρσεκη δέσποινα, οἱ ἱατροὶ αὐλοκλάκες, ὁ
ἄβουλος θεῖος, ἢ σκληρόκαρδη νύφη, ἢ κακὴ πεθερά, ὁ ἀνεπρόκοπος ἄντρας, τὰ
λαγωνικά εἰ χωροφύλακες, ὁ καλὸς στρατιώτης, ὁ σχολαστικὸς, ἀγαθὸς ἀστυνόμος,
ὁ δίκαιος δικαστής, ἢ ὑπηρέτρια γεμάτη αὐταπάρνηση. Ἡ ὑπόθεση διαδραματί-
ζεται κομμυτιασμένη στὰ προπύλια τοῦ πύργου ἑνὸς πρίγκηπος, ἐμπρὸς στὴν ἐκ-
κλησία, σὲ φτωχόσπιτα, σὲ κλεισώρειες καὶ ἀκρώρειες, σὲ πεταμούς, σὲ ἰκριώ-
ματα, σὲ ὑπαίθρια δικαστήρια. Ἐπεισόδια παρασταίνονται πάμπολλα: συνωμοσίαι
αὐλικῶν, φίλτρα στοργῆς, συμφέροντα, καταδιώξεις, εἰξύλλια, μάχες, γάμοι, πα-
λινορθώσεις, δίκαιες. Δίπλα στὴν κεντρικὴ σκεπδύλωση μιὰ χαρακτηριστικὴ λεπτο-
μέρεια, δίπλα στὰ οὐσιαστικὰ ἄλλα παρένθετα ἐπεισόδια, γενικὰ ἓνας θεατρικὸς

κόσμος πολυάσχολος και έτερόφωνος, στημένος ώσαν τοιχογραφία έπικολυρική. 'Ο Κουν τον απέδωσε απ' αρχής μέχρι τέλους άδίστακτα ρεαλιστικά. Τή δράση τήν άπλωσε παντού, όχι μόνον στήν κεντρική σκηνή, αλλά και σ' όλα τα θεατρικά περιθώρια, στους διαδρόμους ώς τις έξόδους. Τίς εικόνες και τίς πιό έπουσιώδεις τίς υπογράμμισε, τούς χαρακτήρες τούς τόνισε, δούλεψε κυρίως με τήν υπερβολή και τήν αντίθεση, πιό άσυγκράτητα μάλιστα, όπου του τδ επέτρεπε τδ σχήμα τών αντιρρόπων καταστάσεων του δράματος: έξουσία—πτώση, έρωτας—χωρισμός, γαλήνη—άναταραχή, ό έτοιμοθάνατος—γαμβρός, ό υπόλογος—δικαστής, όλα στροβιλισμένα, σέ μιάν αντίκλητη γοργότητα. 'Η Ναταλία υπερβολικά φίλαυτη, ή Γκρούσενκα έντονα ύποτασική, οι φρουροί άπίθανα θάναυσοι, ό στρατιώτης Συμεών άπίστευτα σεμνός, ό 'Αζντάκ κατά κόρον πληθωρικός, οι στιχομυθίες του Συμεών και τής Γκρούσενκα ή του Συμεών και του 'Αζντάκ, σωστοί άστραπιαίοι διαξιφισμοί.

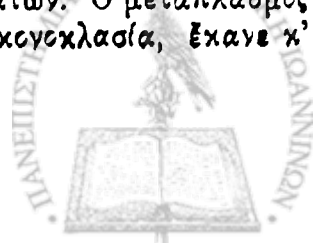
'Εδω λοιπόν κορυφώνεται ή πιό τολμηρή συνεργασία του συμβολισμού και του ρεαλισμού. Στα ύπαιθρια θέατρα βέβαια ή ίδια παράσταση θα μάς συγκινοῦσε πρωτίτως όπτικά, θεαματικά, γιατί θα μιλούσε τή γλώσσα τής μιμητικής αντιγραφής τής ζωής, τών πραγμάτων. Στην κλειστή όμως αίθουσα ή συγκινησιακή πειθώ αλλάζει σκοπούς και στόχους, γίνεται πνευματική. 'Η λεπτομέρεια άλλωστε, ή επί μέρους θέαση του γεγονότος γίνεται δια μιās ό μεσίτης, ό πρέσβυς, που μέσω του στόματός του εκφράζεται πλέον τδ σώμα όλης τής ζωής. 'Ο σκηνοθέτης, έξόχως έδω, σ' αυτή τή νεόκοπη θεατρική πραγματικότητα, χρειάζεται, για πρώτη φορά έτσι έντονα, να πρωτοστατήσει, να μεταβάλει τδ θέαμα σέ δραμα. τή φυσική εικόνα σέ πνευματική, δηλ. να ύπηρετήσει τήν άφαίρεση. Τδ έπραξε, κ' ή πράξη του σέ πολλές φάσεις τής έρμηνείας ύπήρξε: μιā πειστική νίκη τής φαντασίας επί τής πραγματικότητας. 'Εκ πεποιθήσεως ή και εκ τών πραγμάτων, για να χωρέσει αυτή ή σπασμένη ένότητα του χρόνου και του τόπου, ό συνωστισμός τών πολλών τοπίων και γεγονότων στα λίγα άστόλιστα τετραγωνικά τής σκηνής και τών διαδρόμων, έπέβαλε κι' αυτός πάνω στο σώμα του ρεαλισμού τή σφραγίδα μιās έρμηνείας σχηματικής. Τδ ποτάμι δηλώνεται με δυο κοινά παράλληλα ξύλα κ' ένα θαμνοειδές, ή επικίνδυνη άβυσσος και τδ πέρασμά της ύποβάλλεται με τδ τρέκλισμα του κερμιού και τών μελών τής κυνηγημένης, ή καταδίωξη σέ άπρόσιτα, ύποτίθεται, φάραγγια, με τήν όλονέν στενιώτερη ανακύκλωση που γράφει ρυθμικά τδ δήμα και τδ βλέμμα τριών μόνον φρουρών. 'Ο Κουν έγκολπώνεται έτσι τήν πείρα του σχηματικού συμβολισμού και τήν έμποτίζει σ' άλλα, πιό συγγενικά προς τήν ιδιοσυγκρασία του, έργα, με τδ δίδαγμα τών άφηρημένων εκφράσεων, μιās τεχνικής κατ' έξοχήν έξπρεσιονιστικής—ένα από τα πιό σπουδαία δείγματα μιās πρωτοποριακής εικονοκλασίας. 'Η τεχνοτροπία αυτή είχε αρχίσει ήδη να τον κατέχει παλιότερα, στήν άδέσποτη, μεταβατική του φάση, από τήν εποχή του 'Εμποράκου, όπου τήν έπωμίστηκε τέλος, ώς τίς ακρότατες συνέπειες, κι' άλλου, αλλά κυρίως στή Μικρή μας πόλη, όπου κυριαρχούσε, μπροστά σέ άνύπαρκτα, ύποθετικά (περίπλοκα πάντως) σκηνικά, ή άφηρημένη λειτουργία τών χειρών και του σώματος, ή κινητική παντομίμα. Για να συμπεράνομε, σ' όλη τήν τελευταία παραστατική δραματοργία, ένας άκαμπτος ρεαλισμός φορεί συχνά τδ εκφραστικόν ένδυμα του έξπρεσιονισμού.

'Ο Κουν όμως δεν είναι άπλως εικονοκλάστης, αλλά και θεσμοθέτης, δεν είναι ένστικτον, αλλά και συνείδηση. Κατηγορήθηκε για φυγόκεντρη πολυπραγμοσύνη κι' αυτή τήν ψευδαίσθηση τήν δίνει, έννοείται, ό φαινομενικός, έξωτερικός όρυμαγδός, ή ποικιλία τών έργων, εκ τών όποιων εκείνα με τήν ποιητική άφέλεια είναι ξένα προς τήν ταραγμένη δραματική του φύση, όπως ίσως ξένος του είναι ό Λόρκα, ό Μπρέχτ, ό Φράυ. Κάτω όμως απ' τήν πορεία που διαγράφει, ύπάρχει

μιὰ σταθερή, μονοειδής βούληση, ἀκούγεται τὸ περπάτημα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ψυχῆς, ἡ ἀνάπτυξη ἐνιαίων διαθέσεων. Ὁ Κούν, ἀξίζει πιά νὰ τὸ συνειδητοποιήσουμε, πορευτήκε παράλληλα μὲ τὰ κάτω καὶ τὰ ἄνω ρεύματα, μιὰ πορεία ἐξελικτική, προπαντὸς ἐγγὺς τῶν πραγμάτων, παρουσίασε μέχρι σήμερα ἐνώπιόν μας τὸ ἐξῆς διάγραμμα. Ἔδωσε κάποτε, ὁσάκις ὁ καιρὸς τὸ καλοῦσε, τὴν τριλογία τοῦ πανικοῦ προοδευτικά, μέσῳ τοῦ κορμιοῦ, τῆς καρδιάς, τοῦ πνεύματος. Πρῶτα διαπραγματεύθηκε τὴ φρίκη πίσω ἀπ' τὸ σῶμα ποῦ καταδυναστεύεται (Ρώσοι καὶ προπολεμικοὶ Ἀμερικανοὶ νατουραλισταί: Γκόρκυ, Κόντγουελ, Στάϊμπεκ), ἀργότερα τὴν κάμψη τῶν αἰσθημάτων, γενικὰ τὴν *romera umana*, ὅπως ἐκφράζεται καὶ σ' ἄλλους πολλοὺς, ἀλλὰ κυρίως στὸν Γκόγκολ καὶ στὸν Τσέχωφ, καὶ τέλος σήμερα τὴν πνευματικὴ ἀγωνία, ὅπως αὐτὴ κατακυρώνεται ἀπὸ τοὺς σύγχρονους Εὐρωπαίους καὶ Ἀμερικανούς (τὸν Ἔλιοτ, τὸν Σάρτρ, τὸν Καμύ, τὸ Μύλλερ, τὸν Φώκνερ, τὸν Οὐτλιαμς). Μᾶς περιμένει κ' ἐδῶ, ἀπ' ἄλλη σκοπιά, ἡ διαπίστωση, ὅτι τὰ πνευματικά του στάδια ὑπῆρξαν τρία: τὸ θέατρον τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ψυχικοῦ ἀνταγωνισμοῦ μὲ τὸν Ὀνῆλ καὶ τὸν Ἴφεν, τὸ θέατρον ἰδεῶν τοῦ Πιραντέλλο, τέλος, θὰ λέγαμε, τὸ θέατρον τοῦ ὑπαρξισμοῦ. Στὴν καλλιτεχνικὴ του καριέρα ὑπάρχει λοιπὸν μιὰ ὀργανικὴ ἐρμηνευτικὴ φορά, ἀφοῦ μάλιστα δὲν καταγίνεται μὲ καταστάσεις κλειστές, ἀλλὰ μὲ προβλήματα συνειδησιακά, ἠθικά, καὶ ἐπομένως ἀμέσως ἢ ἐμμέσως κοινωνικά. Νίκησε μάλιστα καὶ νίκη μεγάλη κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ἐναντίον τοῦ πιὸ ἀκάθεκτου καιροῦ, γιὰτὶ ἐνῶ ἔδρασε σὲ ἐποχὲς ἀβυσσαλέως ἀπέχουσες μεταξὺ τους, ποῦ τίς διαχώριζε, τείχος σινικόν, ὁ πόλεμος, αὐτὸς ἐπέπλευσε καὶ κατόρθωσε νὰ στέκεται σήμερα ἕνα ἀκόμη φυλάκιον ἐν ἐγρηγόρσει πίσω ἀπ' τὴν ὑπαρξή. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐνιαία πνευματικὴ στάση τοῦ Καρόλου Κούν.

Ὁ Κούν ἔτσι, μὲ τὴν εἰκονοκλασία ἐπὶ σκοπὸν, προσπαθεῖ νὰ ἐξυγιάνει καὶ νὰ ἀνανεώσει τὰ θεατρικὰ πράγματα, ἀπὸ τὸ περιεχόμενον ὡς τὴν ἐκφραση, μὲ τὴν ἐνιαία γραμμὴ του διαμορφώνει μιὰ πλαστικὴ συνείδηση—καὶ ἐμβόλογῃ πρὸς τὴν ἐποχὴ καὶ προσωπικὴ. Ἐκτὸς αὐτῶν διαθέτει ἐπίσης καὶ μιὰ ἄλλη κατ' ἐξοχὴν πηγαία ἀρετὴ, ποῦ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴ δαιμόνια σκηνοθετικὴ του δύναμη, ἀπὸ τὴν ἄκρα του πειστικότητα τὴν παιδευτικὴ (καὶ μὲ τὴν ἀρχαία καὶ μὲ τὴ σύγχρονη σημασία), ἕνα πάθος ποῦ σ' αὐτὸν γίνεται παρευθὺς δυνατότητα, πραγματικότητα. Συλλαμβάνει ἀκαριαῖα ἢ περισκεπτα τὸ νόημα τοῦ ἔργου, σὲ μιὰ ἐνσυνείδητη μεταρρυθμιστὴ πάντα σφαῖρα, καὶ μπορεῖ νὰ τὸ ντύνει μὲ σάρκα καὶ ὄστα, νὰ τὸ πραγματοποιήσει, καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐκείνη καὶ τὸ βάθος νὰ τὸ διαπραγματεύεται. Ἔχει φαντασία καὶ ξέρει αὐτὴ τὴ φαντασία, ὅπως αὐτὸς καὶ ἡ ἐποχὴ μας θέλει, νὰ τὴν ὑλοποιεῖ. Ὁ μεταπλασμὸς τῶν συνειδήσεων τῶν ἠθοποιῶν εἶναι γιὰ τὴν αὐθεντία του μιὰ ἀνετη ὑπόθεση. Αὐτὸς ὁ ἐμπειρότεχνος δὲν διδάσκει, δὲν ὑποβάλλει ἀπλῶς, ἀλλὰ μετεγγίζει σ' ὄλους, ὅπια δυνατὰ, τοὺς ρόλους, ὅπως σωστὰ τοὺς συνέλαβε. Αὐτοὺς τοὺς ρόλους τοὺς φορεῖ, ὡσὰν κατάσαρκες μάσκες, ἐπάνω τους, διθυραμβικὲς τὴν καταγωγή, τίς κολνᾶ ἐκεῖ πάνω διὰ παντὸς ἀνεξίτηλες, ὡσὰν ρούχα τοῦ Νέσσου. Κατορθώνει, ὅχι ποτὲ νὰ πνίγεται ἢ προσωπικότητά τους, ὅχι νὰ τοὺς μεταβάλλει σὲ ἀνδρείκελα, ἀλλὰ νὰ ἀναστέλλεται πρῶτα, ὡς τὴν ἐκμηδένιση κάποτε, ὁ θεντετισμὸς, καὶ ἐπομένως νὰ μᾶς καταπέθει ἢ ἀπερίσπαστη ἐντύπωση μιᾶς ὀμαδικῆς, ἰσότιμης πλαστικῆς συμφωνίας. Καθένας ἀπ' τοὺς συνεργάτες του δὲν εἶναι πιά ἐκείνη ἡ παλιά, φιλάρεσκη χρυσαλίδα, ποῦ γυρόφερνε, ὡσπου νὰ πυρποληθεῖ, γύρω ἀπ' τὰ φῶτα τῆς ράμπας. Εἶναι ὄλοι τους, ἔτι κι' αὐτὸς στὴν καθημέραν πνευματικὴ βιοπάλη του, κομμάτια κρέατα τοῦ πιὸ κατασπαραγμένου τοῦ ἑαυτοῦ, μὲ πρόσωπα καὶ ἐκφράσεις σωστὰ τοπία, γεμᾶτα ἐπίπεδα αἰχμηρά, ἀκατέργαστα, μάσκες αἵματος, ἀπ' ὅπου ἡ ἐφηδικὴ ψυχὴ τους ἀπρόσπτα ὀριμάζει κι' ἀδειάζει κάθε ἐράδῳ τὴ δύσκολη συγκεκριμένη τῆς πρὸς τὸ μέρος τῶν θεατῶν. Ὁ μεταπλασμὸς τῆς καλλιτεχνικῆς βουλῆς, ὅπως ἄλλοῦ ἢ κατευθυνομένη εἰκονοκλασία, ἔκανε κ'

έδω τὸ θαῦμα του, σὲ μιὰ σκηνή πού εἶναι συγχρόνως, μὲ τὸ σχῆμα καὶ μὲ τὴν ἔμφυχη σκευή, μοντέρνα ἀλλὰ καὶ πανάρχαια.

IV

Γιὰ τὸν Κουν ἔτσι μίλησε, μετὰ τὸν ἐπικριτὴ, καὶ ὁ θιασώτης. Διερωτώνται τέλος αὐτοὶ οἱ καλότετοι θυμικοὶ τύποι: αὐτὸς ὁ ὄγκος πρὸς ποῦ θὰ ὑποστασιάσει καὶ θὰ μετατοπιστεῖ ἀκόμη, πῶς θὰ μετασχηματιστεῖ ὁ Ἄντατος; Γιὰ μᾶς τοὺς ἄλλους ὁ Κουν εὕρισκεται ἀκόμη ἐν μέσῃ πορεία. Αὐτὸς ὁ παθιασμένος ἄνθρωπος τέλος πάντων θὰ μπορούσε ἴσως, ἔτσι προσδοκοῦμε, ἀφ' ἐνὸς νὰ ἐντείνει τὶς δυνα-τότητες, δηλ. νὰ βαθύνει πῶς πολὺ τὴν περιοχὴ τοῦ πάθους, πού τοῦ δώρησε πλου-σιοπάρεχα ἢ φύση, τοῦ κοινωνικοῦ προσανατολισμοῦ, πού τοῦ σκιαγράφησε ἀμυδρὰ ἢ κοινωνικὴ πραγματικότητα, τῆς τεχνικῆς ἀγωγῆς τέλος, πού τοῦ δίδαξε ὁ καλ-λιτεχνικὸς προβληματισμὸς τῆς Ἀνατολῆς καθὼς καὶ τῆς Δύσεως. Καὶ ἀφ' ἐτέρου νὰ ἀποθέσει τὰ λέπια, τῆ φωναχτῆ παρουσία ὄλων αὐτῶν τῶν προβλημάτων, πού τώρα προδίνονται ἐμφατικὰ στὴν ἐπιφάνεια, μὲ μιὰ λέξη σὰν κελήδας ἢ παρά-σταση νὰ χωνύει ἐσωτερικά, σίγουρες ἀλλ' ἀθέατες, ὅλες αὐτὲς τὶς κατακτήσεις. Τότε μόνον, χωρὶς τίποτε νὰ κραυγάζει ἢ νὰ ἐνοχλεῖ, θὰ μπορούσε κατὰ τὸ δοκοῦν, ν' ἀνεβοκατεβάξει, ἐπάνω ἢ κάτω ἀπ' τὴν ὄρασή μας, ρηξικέλευθα καὶ μαστορικά, μιὰ σκηνὴ ποικιλόσχημη καὶ σπαρτή. Καὶ σὲ ἀναπεπταμένα πιά πεδία, σὲ μιὰ σταυρικὴ σὰν τοὺς καιροὺς μας θυμέλη (ὅπου θὰ περιέχονται μαζὺ καὶ τὰ Πάθη καὶ ἡ Ἀνάσταση), νὰ γίνεῖ καὶ γιὰ τὴν μεταπολεμικὴ μας καὶ γιὰ τὴν ἐπερχόμενη ἴσως συνείδηση ἕνας μοντέρνος Διόνυσος. Κι' αὐτὰ ὅλα, πρὶν τὸν κατασπαράξει κ' ἐκεῖνον, ὅπως τὸν Πολίτη, ὁ αἰσθητισμὸς, κάτω ἀπ' τὸν προβολέα τῆς πῶς κατα-ραμένης θεατρικῆς Ἄρλ.

ΣΙΜΩΝΙΔΗΣ Ο ΚΕΙΟΣ

I Ἐγκώμια

Εἰς τοὺς ἐν θερμοπύλαις Θανόντας

Αὐτῶν πού ἔπασαν στὶς Θερμοπύλες
ἐνδοξὴ ἢ τύχη, ὠραῖος κί ὁ θάνατος
κί ὁ τάφος τοὺς βωμός, ἔπαινός τοὺς ἢ λύπη
κί ἡ μνήμη ἀντί γιά θορήνους.
Σάβανο τέτοιο μήτε ἡ σκόνη
μήτε κί ὁ χρόνος θὰ σκεπάσει ὁ, κοσμοχαραστής.
Αὐτὸ τὸ μνήμα τῶν γενναίων ἀνδρῶν γιά κάτοικο
διάλεξε τῆς Ἑλλάδας τῆ φήμη. Μάρτυρας ὁ Λεωνίδα, ὁ βασιλιάς τῆς Σπάρτης, μεγάλο κόσμημα
ἀρετῆς πού ἄφισε κί ἀέναη δόξα.

II Θοῤῥοί

Εἰς Σκοπάδας (1)

α'

"Ἀνθρώπος ὄντας, ποτέ μή πείς αὔριο τί θὰ γίνεῖ,
μήτε ἀντρα εὐτυχισμένο ἀν δεῖς, πόσον καιρὸ θὰ μείνει
σύντομη τόσο ἢ ἀλλαγὴ δὲν εἶναι
οὔτε τῆς μυίγας τῆς γοργόπτειρης.

β'

Τῶν ἀνθρώπων ὀλίγη ἢ δύναμη, ἀνώφελος κί οἱ μέριμνες,
στὴ βιαστικὴ ζωὴ πόνος σιτὸν πόνον
κρεμιέται ὅμοια ἀπὸ πάνω μας ὁ ἀφευκτὸς θάνατος
ἴση ἀπ' αὐτὸν πῆρε ὁ καθεὶς μερίδα,
εἶτε καλὸς εἶτε κακός.

γ'

Γιατί τὰ πάντα φτάνουνε σὲ μιὰ φορικτὴ Χάρυβδι,
οἱ γενναῖες ἀρετὲς κί ὁ πλοῦτος.

δ'

Γιατί κί αὐτοὶ πού ὑπῆρχαν κάποτε
κί ἀπὸ ἀρχόντες θεοὺς ἡμίθεοι γιοὶ γεννήθηκαν,
μήτε ἀπονη μήτε ἀφθαορη μήτε κί ἀκίνδυνη
ἀφοῦ πέρασαν ζωὴ, σιὰ γηρατειά τοὺς φτάσαν.

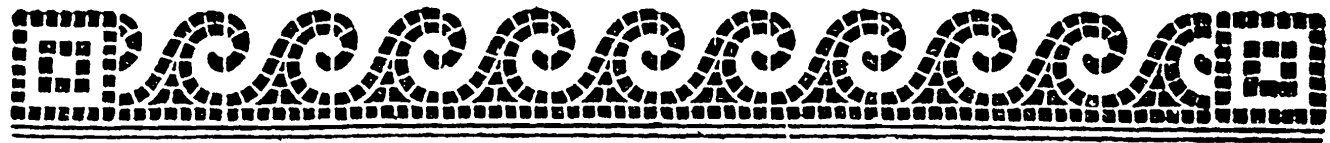
ε'

Τῶν ἀνθρώπων τὸ νοῦ εὐκόλα ἀρπάζουνε οἱ Θεοί.

Μεταφραστής: ΤΑΚΗΣ ΚΑΡΒΕΛΗΣ

1. Ὁ Σιμωνίδης ἔγραψε τοὺς στίχους αὐτοὺς ἐξ ἀφορμῆς τῆς συμφορᾶς πού βροῤῥε τοὺς Σκοπάδες, τυράννους σιτὴν Κραννῶνα τῆς Θεσσαλίας. Σὲ κάποια διασκέδαση γκρεμίστηκε ἢ στέγη κί ὄλοι σκοτώθηκαν ἐκτὸς τοῦ Σιμωνίδου.

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ Δημ)λου

ΟΙ ΚΑΤΑΡΑΧΤΕΣ ΤΗΣ ΓΛΥΖΙΑΝΗΣ

Ἄραδες βράχων μακρὲς ἀφήκαν σπώντας χάσμα
καὶ μὲς τὸ χάσμα ἀφρὸς πολὺς....

(Α. Τέννουσον).

Εἶχα παρακολουθήσει κατὰ καιροὺς τὴν πορεία τοῦ ποταμοῦ μας τοῦ Καλαμά, ἀπὸ τὶς πηγές του τῶν Δολιανῶν ὡς τὶς ἐκβολές του τῆς Σκουπίτσας Φιλιανῶν, μὰ πρὸθενὰ δὲν ἀπάντησα τὴν ἄγρια μεγαλοπρέπεια τῶν ὄχθων του καὶ τὶς ἀφάνταστα τρομαχτικὲς ἀνωμαλίες τῆς κοίτης του, δὲ πρὸς τὸ τμήμα του κάτω ἀπὸ τὸ χωριὸ Γλύζιανη (1). Ἐδῶ ὁ Καλαμάς ἐνῶ κατεβαίνει ἡμερὸς—ἡμερὸς ἀπὸ τὰ βορεινά, γίνεται, σὰν ἀντικρῦσει τὸ χωριὸ τοῦτο, φοβερὸ ποτάμι, θεριὸ ἀνήμερο, μ' ἀρχαδιαστοὺς καὶ πολυθρόμβους καταρράχτες, θαλασιεὶς καὶ ἀνήλιαγες ρεματιεὶς, γκρεμοὺς ἐπάλληλους καὶ ἀπάτητους! . . .

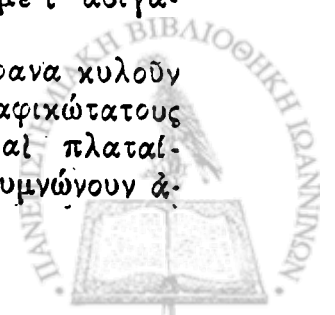
Στὴν ἀρχή, ὕστερα ἀπὸ δυὸ συνεχῆ του πηδῆματα, τὸ πρῶτο πρὸ μεγάλο καὶ θαυματικὸ ἀπὸ τὸ δεύτερο, καὶ ἀφοῦ διατρέξει τὸ ποτάμι μιὰν τέλεια καμπύλη, μπαίνει γοργὸ σὲ μιὰν ἄγρια κλεισούρα, ἔπου οἱ πανύψηλες σκυθρωπὲς ὄχθες του, βρθώνονται κατακόρυφα, κάστρα ἀπληροῦστα, ἐνῶ τὸ ρέμα του χάνει ἀπ' τὰ μάτια, πρὸς μάλιστα τ' ἀποζητᾶν, καὶ προδίνεται μόνο ἀπ' τὸ μανιασμένο του βογγητό. Μιὰ ἀέναη μαύρη κίνηση ἀπὸ κοπαδιαστὰ κορμὰ καὶ πελώρια ἀργοκίνητα ὄρνια, πρὸς πτεροκοπώντας πάνω ἀπ' τὸ χάος πετοῦν ἀπὸ τὴν μιὰν ἀπόκρημνη ὄχθη στὴν ἄλλη καὶ σμίγουν τὶς βραχνὲς φωνές τους μὲ τ' ἄγριο φύσημα τοῦ ποταμοῦ, δίνει μιὰ σπάνια ὑποβλητικὴ δύναμη καὶ ἓνα μεγαλεῖο ἀσύγκριτο στὴ φυσικὴ τούτην ἀναποδιά. Πρὸ χαμηλότερα, καὶ ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὴν ὕψος ἑρπετώδικο παλέματος τῶν νερῶν τοῦ ποταμοῦ μὲ τοὺς βράχους τῆς κοίτης καὶ τῶν ὄχθων του, περνάει τοῦτο, σὰν ἀπὸ θριαμβευτικὴν ἀψίδα, κάτω ἀπὸ τὸ θαυμάσιο Θεογέφυρο τοῦ Λιθίνου, γιὰ ν' ἀποχτήσῃ σὲ συνέχεια τὴ φυσικὴ του ἐκείνη

ἡμεράδα πρὸς διατηρεῖ σ' ὄλο τὸ πρὸ πέρα ταξίδι του.

Τὸ πρῶτο πηδῆμα τῶν νερῶν τοῦ ποταμοῦ γίνεται ἀπὸ ὕψος εἴκοσι περίπου μέτρων, καὶ ἐδῶ εἶναι ὁ μέγας καταρράχτης. Ἐνῶ τὰ νερὰ πότε καθάρια ἢ πρασινωπά, πότε θολὰ κατάθρολα ἀπὸ τὶς φορτοῦνες τραβοῦν νωχελικὰ καὶ ἀθρόυβα τὸ συνηθισμένο τους δρόμο, σὰν φθάσουν στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ σχηματίζουσι ἓνα τεράστιο κύλινδρο καὶ πέφτουν μὲ τρομερὸ πάταγο ἀνάμεσα ἀπὸ σωροὺς κατάλευκων ἀφρῶν. Ἐνα ἀχνὸ συννεφάκι, σὰν ἀπὸ ἀσημένια σκόνη, ἀνεβαίνει ἀπ' ἐδῶ πρὸς τὸν οὐρανὸ, καὶ μέσα του διακρίνονται θαμπὰ στὸ ἡλιοφῶς ἱριδισμοὶ ἀναρίθμητοι σ' ἐφτάχρωμα ἀπανωτὰ ζωνάρια Οἱ αἰσθήσεις τοῦ θεατῆ βρίσκονται σὲ ἀπερίγραπτην ἔνταση, καθὼς προσπαθοῦν νὰ συλλάβουν στὸ σύνολο τῆς τὴν ὑπέροχη καὶ συναρπαστικὴν εἰκόνα . . .

Δίπλα στὸ σημεῖο τῆς πτώσης καὶ μέσα στὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ, μεγάλοι κατὰμαυροὶ βράχοι πλαγιασμένοι στ' ἀνήσυχια καὶ ἀφρισμένα νερὰ, δείχνουν τὴ ράχη τους, ἔπου προσπαθοῦν νὰ βασταχτοῦν λίγα δεντράκια ἀδύναμα, πρὸς τὰ φύλλα τους στάζουν ἀσταμάτητα δροσιά. Στὴν ἄκρη καὶ κάτω ἀπὸ τὸ θεόρατο γκρεμὸ, προβάλλει κάθυγρο, μὲ τὴ θανάσιμη πάντα ἀπειλή τῆς συντριβῆς του ἀπὸ τὰ κακοστεκόμενα βράχια του, ἀνάμεσα ἀπὸ φοβισμένες περιπλοκάδες καὶ θαλερὰ γκρεμόδεντρα, ἓνα φτωχὸ κουτσομύλι, πρὸς συχνὰ ἀνταμώνει τὸ ρυθμικὸ του γρύλλισμα μὲ τ' ἀσίγαστο βουητὸ τοῦ καταρράχτη.

Ἀπ' ἐδῶ τὰ νερὰ ἀφροστέφανα κυλοῦν ὀρμητικὰ τὸν κατήφορο σὲ γραφικώτατους πολύκλαδους μαιάνδρους, ὄλο καὶ πλαταίνοντας τὸ δρόμο τους καθὼς γυμνώνουσι ἀ-

νελέητα από τὸ λιγοστό τους χῶμα τὶς ἀδεντρες ὄχθες τοῦ ποταμοῦ, λὲς καὶ συνερρίζονται φυσομανῶντας ποιοὶ νὰ πρωτορριχτῆ στὸν παρακατιανὸ δεῦτερο καταρράχτη, μικρότερο τοῦ ἄλλου ἀδελφῶ, ἀλλὰ τὸ ἴδιο ζωηρὸ ἀπὸ τῆ στενοκοπιὰ τῆς κοιτης. Στὸ ἰσκιερὸ κι' ὀλιγοθώρητο βάραθρο ποῦ ξανολίγεται στὸ μέρος τοῦτο, καὶ ποῦ τὸ ποταμὶ σὰν μιὰ ὑστατη τιτανικὴ προσπάθεια ἀπαλλαγῆς του ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν γύρω θεόρατων βράχων χυμάει ὀλόβολο μέσα σ' ἕνα ξεκουφαντικὸ πανδαιμόνιο συντριβόμενων νερῶν, διακρίνει περίφοβος ὁ θεατῆς μιὰν τεράστια δίνη, ἀληθινὴ νεροτρουδιὰ ἀπροσμέτρητης δύναμης, νὰ τεντώσῃ ἀπειλητικὰ τ' ἀφρισμένο της στόμα. . . Ἡ φαντασία τῶ ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων διόλου ἀδικο δὲν εἶχε, ὅταν ἐχτιζε στὴν ἀδυσσο τούτη τὸ φριχτὸ παλάτι τοῦ ποτάμιου στοιχειοῦ, ποῦ καταπίνει λαίμαργα καὶ γιὰ πάντα ἀφανίζει, ὅ,τι κι' ἂν πέσει ζωντανὸ ἐκεῖ μέσα (²). . . .

Ὅμως πῶς θολικὸ πῶς σίγουρο μέρος δὲν ἤδραν ἄλλοῦ οἱ καημένοι οἱ χωριανοί, γιὰ νὰ ρίχνωνται δῶθε ἀπ' τὸ ποτάμι, καὶ πάνω ἀπὸ τὸν «ἀμολόγητο μαῦρο κι' ἀναριοδόντα» τοῦτον, κρέμασαν τὸ γεφυράκι τους—Θεὸς νὰ τῶχει κάνει τέτοιο—, ποῦ τρέμει ἀκέρηο στὸ διάβα του, καὶ τὴν τρεμούλ' αὐτῆ τὴν μεταδίνει ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τοῦ κεφαλιοῦ τὶς τρίχες, κι' ὡς μέσα θαθεῖα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀσυνήθιστου διαβάτη. . .

Πάνε ἀρκετὰ χρόνια ἀπὸ τότε, ποῦ ἀκριβῶς ἐδῶ πέρα ὀρθώνοντας ὁ μεγάλος καὶ μοναδικὸς τοῦ Καλαμᾶ καταρράχτης ὕψους πάνω ἀπὸ πενήντα μέτρα, καὶ ποῦ τὸ βουητὸ του, καθὼς μολογᾶν οἱ παληότεροι, ἀκούονταν ἀπὸ τὰ Ζαγόρια καὶ τὶς ράχες τῶν Γιαννίνων, ξεχωριστὰ τὶς ἤσυχες νύχτες (³). Γύρω ὅμως στὰ 1876 (⁴) μιὰ τρομαχτικὴ σὲ ἔκταση καθίζηση τῆς κοιτης τοῦ ποταμοῦ ἔσβησε τὸν σπᾶνιο τοῦτο καταρράχτη μετατοπίζοντάς τον διακόσια μέτρα πῶς πάνω καὶ παρασύροντας μὲ τὸ φοβερὸ ὄγκο τῶν νερῶν σὲ καὶρὸ νεροποντῆς ἕνα σεβαστὸ κομμάτι τοῦ μικροῦ κάμπου τοῦ χωριοῦ. «Μᾶς χάλασε τὸ ποτάμι» σκούζουν οἱ μαῦρ' οἱ χωριανοὶ καὶ δὲν ἔχουν ἀδικο. Μὲ τὰ συγνὰ καμώματά του ὁ εὐεργέτης τους αὐτὸς μαζὶ καὶ χαλαστῆς

τους, ἄρπαξε τὰ πῶς πολλὰ ἀπὸ τ' ἀξιαχωράφια τους τὰ ποτιστικά, καὶ τοὺς ἄφησε ἕνα πλῆθος ἐπίφοβους γκρεμοὺς. . .

Στὴν ἀριστερῆ ὄχθη καὶ πάνω ἀπ' τὸ σημερινὸ μεγάλο καταρράχτη, ἕνα νεόχτιστο μικροσκοπικὸ σπιτάκι, ποῦ στεγάζει κάποιον ὑδρομετρητῆ, σημαδεύει τελευταῖα τὸ κρατικὸ ἐνδιαφέρο γιὰ τὴν τεράστιατὴν ἀληθινὰ μαγικὴ δύναμη τῶν νερῶν του, ποῦ χάνεται ἀνώφελα, ἐνῶ θὰ μπορούσε, ἂν τῆς ἐμπαινε χαλινάρι, ν' ἀλλάξει ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη τὴν ὄψη καὶ τὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς ὅλης τῆς περιοχῆς. Φαίνεται ὅμως, πῶς δὲ θάνατι μακριὰ ἢ μέρα ποῦ τὸ τωρινὸ μας χρυσόνειρο θὰ γίνῃ πραγματικότητα, κι' ὁ ἀσπροντυμένος τοῦτος γίγαντας, ὁ φοβερὸς κι' ἀτίθασος, θ' ἀνασθῆ νὰ ζευτῆ ὑπάκουα στὸ ζυγὸ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἀνθρώπου. . .

Τὸ ἐλπίζομε καὶ τὸ εὐχόμαστε.

1) Μικρὸ χωριὸ στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Καλαμᾶ ΒΑ καὶ σὲ δυὸ ὥρες ἀπόσταση πεζῆ ἀπὸ τὸ Ζίτσα. Ἐχει μετονομασθῆ τελευταῖα σὲ Καταρράχτη.

2) Κοντὰ στ' ἄλλα οἱ χωριανοὶ μοῦ διηγήθηκαν καὶ γιὰ τὸ χαμὸ στὸ μέρος τοῦτο κι' ἐνὸς παπᾶ τους. Ὁ δύστυχος ἐκόλλησε στὸν ἀπὸ πάνω γκρεμὸ νὰ κόψῃ φράξο γιὰ δάψιμο, καθὼς συνήθιζε, μὰ παραπάτησε, ἔπεσε στὸ χάος καὶ ποτὲς τίποτε δὲν φάνηκε ἀπ' αὐτόν.

3) Κι' ὁ Βύρων στὴ μοναδικὴ σὲ πλοῦτο καὶ μεγαλεῖο εἰκόνα τῆς γραφικώτατης κοιλάδας τοῦ Καλαμᾶ ποῦ ἀριστοουργηματικὰ ἀνασυνθέτει στὸ μακρόπνοο ποίημά του «Τσάιλδ Χάρολδ», καθὼς ὁ ἴδιος ἀπὸ τῆς Ζίτσας «τὸ σὺδεντρο καὶ φουντωτὸ λόφο» τὸν Ἄϊ—Διὰ τὴν ἔζησε (12—10—1809), μὲ τοὺς πῶς κάτω στίχους του σημειώνει τὸν καταρράχτη τοῦτον, ποῦ μὲ τὸ τρομαχτικὸ του βουητὸ ἐτάραξε τὴν ὑποβλητικὴ σιωπὴ τοῦ ἀπέραντου τοπίου, ζωντανεύοντας στὴν ὠραιόπαθη ψυχὴ τοῦ ἑλληνολάτρη ποιητῆ πανάρχαιους θρύλους! . .

Καὶ τὸ τραχὺ ἀχολόγημα παρέκει τοῦ χειμάρρου μᾶς δείχνει ποῦ γκρεμίζεται κι' ὁ μέγας καταρράχτης ὀρμητικὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀποτόμους βράχους ποῦ ποτ' εὐφραίνουεν τὴν ψυχὴ καὶ πότε τὴν [τρομάζουν. . .

(ἀπόθ. Δ. Μ. Σάρρου)

4) Ὁ ἀγαθὸς Γλυζιανιώτης γέροντας Νάσιο Κολιός, σὲ ἐρώτησή μου γιὰ τὸ χρόνο τῆς μεγάλης αὐτῆς πλημμύρας καὶ τῆς καθίζησης τῆς κοιτης τοῦ ποταμοῦ ποῦ ἀκολούθησε, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μετατοπισθῆ ὁ μεγάλος καταρράχτης μοῦ εἶπε, πῶς, καθὼς ἀκουσε ἀπὸ τὸν πατέρα του ποῦ γεννήθηκε μὲ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Γρίβου (1854), ὁ χαλασμός αὐτὸς ἐγίνε, ὅταν ἐκεῖνος ἦταν 22 χρονῶν, δηλαδὴ γύρω στὰ 1876.

SUA SPOUTE (1)

Στόν τόπο
πού ἀνθοῦσε ἀπὸ τὴν σκέψη μας,
πού τὰ παιγνίδια ἦταν οἱ πύργοι τῆς Βαβέλ
μᾶς κυρίεψε ἡ καθημερινή φθορά
τώρα πὸν ἀρματώναμε
τὰ καράβια μας
γιὰ τὶς πρώτες ἐκστρατεῖες τῆς ἐφηβείας.

Πέσαμε
δίχως τὴν ὑποψία μιᾶς δόξας
δίχως τὸν ἐγωϊσμό τῆς ἀνάμνησης
νὰ πλάσωμε μιὰν ἀνύπαρκτη ἀξιοπρέπεια,
νὰ κρατήσωμε μιὰ θέση
στὴ συνείδησή μας,
στὸ περιβάλλον ...

Πέσαμε
μιὰ τυχαία ὥρα
σένα ἀπειροελάχιστο κλάσμα τοῦ χρόνου
δίχως πολεμοφόδια
ὄχι σὰν τραυματίες ἀπὸ τὸ μέτωπο
πού σὺς παλάμες τους θρηνεῖ
ἡ πληγωμένη συνέχεια τοῦ ἀγώνα.

Πέσαμε μόνοι μας
τραγικὰ θύματα τοῦ ἑαυτοῦ μας ...

Χίλιες μικρὲς φθορὲς
μᾶς πεθαίνουν καθημερινὰ
βέβαιες καὶ ἀδιάφορες
σὰν τὰ δέκατα τοῦ κίτρινου πυρετοῦ.

Χάσαμε τὸν θεό μας.

τὴν ὥρα πὸν μαθαίναμε
καινούργιες προσευχές.

Χάσαμε τὸν ἄνθρωπο

τὴν ὥρα πὸν σπουδάσαμε τὸν ἑαυτό μας.

Χάσαμε τὴν ζωὴ

τὴν ὥρα πὸν μελετούσαμε τὸ μεγαλεῖο τῆς ..!

Ἄθανάσιος Τζούλης

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ὁμώνυμη ἀνέκδοτη συλλογή).

1. Ἄφ' ἑαυτῶν.

ΠΡΟ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΡΑ

Πρὸ πάντων τώρα, σὲ ἱκετεύω, μὴν
ἀγγίσεις τοὺς Ναοὺς, μὴν ἀπελπιστεῖς,
καὶ μὴν ὀργιστεῖς οὐδ' ὦρα, οὐδ' ὦρα.
Σύναξε τῆς ψυχῆς σου τῆς πιστῆς
τὰ τίμια δῶρα,
ἐκεῖ, ἀπ' τὴν τέφρα πού ἔχουν οἱ βωμοὶ
καὶ φύγε. Φύγε! Σὲ ἱκετεύω, μὴ
ἀγγίσεις τοὺς Ναοὺς, μὴν ἀπελπιστεῖς,
καὶ μὴν ὀργιστεῖς, οὐδ' ὦρα, οὐδ' ὦρα!

Πρέπει οἱ Ναοὶ νὰ ζήσουν καὶ χωρὶς
ἐσέ, πού ἐργάτης καὶ σοφὸς
τοὺς ἔχτισες (κι' εἶπες, προσκύνα),
μ' ὅση ὁμορφιά σ' ἐνέπνεε κι' ὅσο φῶς.
Γι' αὐτὰ ἦ ἐκεῖνα
—πῶς κι' οἱ Θεοὶ ξεχνοῦν—μὴν προχωρεῖς.
Πρέπει οἱ Ναοὶ νὰ ζήσουν καὶ χωρὶς
ἐσέ, πού ἐργάτης καὶ σοφὸς
τοὺς ἔχτισες—κι' εἶπες προσκύνα.

Τάκης Τσάκος

ΠΡΟΣΜΟΝΗ

Τ' ἀδέρφι μου
τὸ πουλὶ τῆς ἀφροθαλασσιᾶς
δὲν φάνηκε ἀκόμη,
γιὰ νὰ μοῦ φέρῃ τὸ μήνυμα,
πῶς θ' ὄρθῃς, μὲ τὸ λευκὸ σύννεφο!

Ἡ ματιά μου μεγαλώνει τὴ μέρα,
ἀνοίγει χίλιους δρόμους σιτὸν ὄρι-
ζοντα!

Ἡ ματιά μου νιύνεται τὴν προσμονή!

Σήμερα ὁ κῆπος μου ἀναπνέει τ'
[ὄνομά σου,

σήμερα πρώτη φορὰ
ἄνθισε ὡς τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦμας
γιὰ νὰ σὲ δεχθῇ!

Γιατὶ ἀργεῖ τ' ἀδέρφι μου;

Κώστας Τσάκης

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΠΡΟΤΟΜΑΙ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

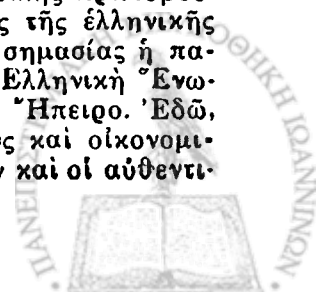
Ἡ Ἡπειρος, ἐνῶ ἔχει τοὺς περισσότερους ἀπὸ κάθε ἄλλη ἑλληνικὴ γῆ μεγάλους ἀνδρας τῆς Ἱστορίας μας, δὲν ἔχει δυστυχῶς οὔτε τις προτομές τους. Κι' αὐτὸ βέβαια δὲν ὀφείλεται πούθενά ἄλλοῦ παρὰ μονάχα στὴν ἔλλειψη μιᾶς ὀργανωμένης ἐκστρατείας γι' αὐτὴν τὴν—ἔστω—μετὰ τὴν αἰωνιότητα πού ἐκέρδισαν καὶ ἱστορικὴ δικαίωσή τους στὸ συμβατικὸ χῶρο τῆς ζωῆς τῶν νεωτέρων Ἡπειρωτῶν. Ἀλλοιῶς ὑπῆρχαν κάλλιστα ὅλες οἱ προϋποθέσεις καὶ ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ οἱ ἀνθρώποι νὰ τὴν ἀναλάβουν. Κι' εἶναι πρὸ παντός γιὰ τὴν Ἡπειρο, χρέος τιμῆς ἀνεξόφλητο. Διότι, ὅταν στὰ Γιάννινα, ὅπου ὑπάρχει τόσο εὐνοϊκὸ «κλίμα» καὶ τόσο ἀνάπτυξη—ἐκ παραδόσεως μάλιστα—στὴν ἐμπολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ κίνηση τοῦ τόπου, ἡ ἀπουσία τῶν μνημειακῶν σεμνωμάτων, στὰ πάρκα ἢ στὶς πλατείες εἶναι τοῦλάχιστον φωναχτὰ αἰσθητῆ. Ἦδη θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν παντοῦ, ὅπου ὁ χῶρος καὶ ἡ ἱστορία ἐπιβάλλει, οἱ προτομές ὄλων τῶν Ἡπειρωτῶν πού διαδραμάτισαν ἱστορικὰ ἀποφασιστικοὺς ρόλους, στὴ ζωὴ καὶ στὴν ἐκδήλωση τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς γενικὰ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους μέχρι τοὺς σημερινούς χρόνους. Νὰ γίνει δηλαδὴ ἓνα Πάνθεο τῆς Ἡπείρου, ὅπως ὑπάρχουν καὶ σὲ ἄλλες πόλεις (Θεσ)κη, Ἀθήνα, Πάτρα, Κέρκυρα) κι' ἀκόμα καὶ σὲ πιὸ καθυστερημένα ἢ χωρὶς τὴν ἱστορικὴ μας αἴγλη διάφορα κράτη. Ἐπίσης τὸ ἴδιο θὰ πρέπει νὰ γίνει ἀκόμα καὶ μὲ μνημεῖα στοὺς ἡπειρωτικοὺς ἐκείνους τόπους, ὅπου ἔλαβαν χώρα μεγάλης ἱστορικῆς σημασίας γεγονότα. Ἡ Ἡπειρος, πληρώνοντας πάντα τὸ βαρὺ φόρο τοῦ προνομίου τῆς ἑλληνικῆς σταθμεύσεως καὶ ἀναγεννήσεως τῆς φυλῆς μας, εἶναι κάθε σπιθαμὴ καὶ ἱστορία καὶ πιὸ πολὺ, ἀκόμα καὶ στὰ νανουρίσματα τῶν νησιῶν μας, εἶναι τ' ἀρχοντικὰ Γιάννινα, ἡ δευτέρη πόλη τοῦ ἑλληνισμοῦ. Στὴν προσπάθειαν αὐτῆ, οἱ ἀπανταχοῦ τῆς ὑψηλοῦ Ἡπειρωτῆς, εἴμαστε βέβαιοι ὅτι θὰ δώσουν ὅλοι παρὸν σ' ἓνα πανηπειρωτικὸ προσκλητήριον, γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς πατρίδος μας ἀπέναντι οἷς μορφῆς τῆς ἱστορίας τῆς, πού θὰ μπορούσεν ἐκ παραλλήλου, νὰ γίνει καὶ ἀφορμὴ γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς Πανηπειρωτικῆς Πινακοθήκης, πού τόσο λείπει κι' αὐτὴ ἀπ' τὰ Γιάννινα.

Ἐδῶ ρίχνουμε—κατ' ἀρχὴν—τὴν ἰδέα μονάχα καὶ παρακαλοῦμε θερμὰ ὅλους πού δὲν θὰ τὴν βροῦν ἀσημαντὴ νὰ μᾶς βοηθήσουν, ὑποδεικνύοντας τρόπους καὶ ἐνέργειες γιὰ νὰ φτάσουμε ὡς τὴν ὀλοκλήρωση ἐνὸς σχεδίου κι' ἀκόμα ὡς τὴν πραγμάτωσή του. Ἡ «Ἡ. Ε.» ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς τῆς, εἶναι ἀπὸ τώρα ἔτοιμη ν' ἀποδυθῆ εὐχαρίστως σ' ἓνα τέτοιον ἀγῶνα. Κι' ἀπὸ δῶ, ἀπευθύνει τὴν πρώτη φωνή, γιὰ τὴ Σταυροφορία.

ΕΝΩΠΙΟΝ ΜΙΑΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ

Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο πού, ἔστω καὶ κάπως ἀργά, ἡ κίνηση γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς οἰκοτεχνίας στὴν Ἑλληνικὴ ἐπαρχία νὰ ὀλοκληρώνεται καὶ νὰ παίρνει σωστὲς κατευθύνσεις. Ὅπως κι' ἄλλη φορὰ σημειώσαμε μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σωματείου «Ἑλληνικὴ Ἐνωσις», ἐκεῖνο πού μέχρι τώρα λείπει γιὰ νὰ ἐπιτύχει αὐτὴ ἡ προσπάθεια, εἶναι ἓνας ὀργανωμένος καλὰ κρατικὸς συντονισμός. Γιατί, ὡς γνωστόν, τὸ κυρίως ἀντικείμενον τῆς κινήσεως αὐτῆς, εἶναι μία ἐπιβίωση στὴν ἐξέλιξη τῶν καιρῶν ὄλων τῶν πρὸ παντός αἰσθητικῶν γνωρισμάτων τοῦ ἑλληνισμοῦ στὴν πρακτικότητά τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἀλλωστε, ὅπως πολὺ εὐκόλα ἀντιλαμβάνεται κανεὶς, αὐτὸ, ἐκτὸς ἀπ' τὴν οἰκονομικὴ του συνέπεια στὴν ἀναιμία τῆς ἐπαρχίας—πρὸ παντός—θὰ ἔχει σὺν ἀποτέλεσμα καὶ τὴν διαμόρφωσιν ἐνὸς συνόλου καθαρὰ ἑλληνικῆς μορφῆς, πρᾶγμα πού καὶ τὴν αὐτοχθονία μας

θὰ ἀναπτύξει καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, ἐξελιγμένη φυσιολογικὰ, θὰ ἐξαπλώσει ἀκόμα καὶ πέρα ἀπὸ τὴν ἔκταση μιᾶς Ἑυρωπαϊκῆς κλίμακος γιατί, καθὼς εἶπε κι' ἓνας Γερμανὸς φιλόσοφος τοῦ προπερασμένου αἰῶνα, τίποτε δὲν ὑπάρχει στὴ ζωὴ τῶν λαῶν ὄλων, πού νὰ μὴν ἔχει Ἑλληνικὴν τὴν ἀρχή. Ὑπάρχουν συνεπῶς, ὅλες οἱ θετικὲς προϋποθέσεις, γιὰ μιὰ πολὺ σύντομη ἀναβίωση τῶν ἑλληνικῶν θεμάτων, σὲ μορφὴ βέβαια ἐξελιγμένη στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς μας. Κι' ἀκόμη, πρὶν ὁ κρατικὸς αὐτὸς συντονισμὸς κάμει τὸ ἀποφασιστικὸν βῆμα γιὰ τὴν περισυλλογὴ καὶ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἐπιτευγμάτων (τὰ ὅποια εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ ἀξιοσημεῖωτα) τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας στὸν τομέα τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἑλληνικῆς οἰκοτεχνίας, εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας ἡ παραδοχὴ τῆς ἰδέας πού ἔχει ἡ «Ἑλληνικὴ Ἐνωσις» γιὰ τὴν ἐξόρμηση ἀπὸ τὴν Ἡπειρο. Ἐδῶ, ἐκτὸς τῆς ἀνάγκης ἀπὸ ἔθνικούς καὶ οἰκονομικῆς πολιτικῆς λόγους, ὑπάρχουν καὶ οἱ αὐθεντι-

κώτερες προϋποθέσεις για τὸ κυρίως ἑλληνικὸν καθολικῶς χρώμα τῆς προπαθείας αὐτῆς. Ἡ Ἡπειρος καὶ τὰ Γιάννινα εἶναι ἡ Μητρόπολις τῶν μεταβυζαντινῶν χρόνων γιὰ ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Κι' ἡ θεματογραφία, ἐν προκειμένῳ, τῆς Ἡπείρου—ὅπως ἔχει σήμερα στὶς παλιές φορεσιές, διακοσμήσεις, σκαλισμάτα κ. λ.π.—εἶναι καθολικῶς ἑλληνική. Κι' ἓνα τέτοιο γεγονός, ἐξ ἄλλου, θὰ ὑποβοηθοῦνταν ἐδῶ πιὸ πολὺ καὶ πιὸ φυσικὰ κι' ἀπ' τὴν ἤδη ὑπάρχουσα ἢ μᾶλλον προϋπάρχουσα μορφή του, στὴν ἀνοργάνωτη ἀλλοιῶς λαϊκὴ χειροτεχνία καὶ τέχνη γενικώτερα, στὰ Γιάννινα, στὴν Κόνιτσα καὶ ἄλλοι στὴν Ἡπειρο. Ἀκόμη, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ Ἡπειρωτὲς βρισκονται παντοῦ ὡς ἐξελικτικὰ στοιχεῖα, ὑπάρχουν ὅλες οἱ ἐγγυήσεις γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς κινήσεως ἀπ' τὰ πρῶτα κιόλα βήματά της. Βρισκόμαστε—ἄς μῆς διαφεύγει—ἐνώπιον μιᾶς ἀκρας ἐνδιαφέρουσας ἐνέργειας, κι' ὅλοι μας ἔχομε βαρὺ χρέος. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς οἰκοτεχνίας, ξεκινώντας ἀπ' τὴν Ἡπειρο, θὰ εἶναι μιὰ προσφορά κι' ἓνας σημαντικὸς σταθμὸς στὴ ζωὴ καὶ στὸ μέλλον γενικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰδικώτερα τῆς Ἡπείρου.

*

Ο ΟΜΙΛΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

«Ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸ Παρίσι ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ θιάσου κ. Κωστῆς Λειβαδέας.

Κατὰ τὴν ἐκεῖ παραμονὴν του, παρηκολούθησεν τὴν θεατρικὴν κίνησιν τῆς Γαλλικῆς πρωτευούσης καὶ εἰδικώτερον τὸν τρόπον ἐργασίας τοῦ «Ἐθνικοῦ Λαϊκοῦ Θεάτρου» ποῦ διευθύνει ὁ *Jean Vilar*.

Ὁ κ. Κωστῆς Λειβαδέας, ἐπεσκέφθη τὰ ἀρχαῖα θέατρα Φιλίππων (στὴ Μακεδονία) καὶ Χαιρωνίας καὶ ἐξήτασεν τὰς δυνατοτάτας παρουσιάσεως τῆς «Ἠλέκτρας» κατὰ τὴν προσεχῆ θερινὴν περίοδον καὶ εἰς τὰ δύο αὐτὰ ἀγνωστα ἀρχαῖα μας θέατρα.

Εἰς τὸν Ὅμιλον Ἀρχ. Τραγωδίας, ἐστάλησαν ἐπιστολαὶ τῆς Τοπικῆς Ἐπιτροπῆς Τουρισμοῦ Ἀνδρου, τοῦ Συλλόγου Λευκαδίων, καθὼς καὶ ἀπὸ τοπικοὺς παράγοντας τοῦ Πύργου Ἠλείας, Ἰωαννίνων καὶ Σάμου διὰ τῶν ὁποίων ζητεῖται ὅπως ὁ θιάσος ἐπισκεφθῆ κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον τοῦ 1957 καὶ τὴν περιοχῆν των. Ἐλπίζεται ὅτι θὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ ἰκανοποίησις τοῦ αἰτήματος ὄλων αὐτῶν τῶν περιοχῶν».

Κάπως λοιπὸν ἐπισημότερα τώρα δίνεται ἡ ὑπόσχεση τοῦ Ὁμίλου νὰ καταστῆ κατὰ κάποιον τρόπο δυνατὴ ἡ ἔλευσί του στὰ Γιάννινα: Δημοσιεύοντας πιὸ πάνου ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ὑπ' ἀριθ. 1593] Δελτίο του τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου, εὐχόμεστε ἡ ἔλευσις ἐδῶ τοῦ Ὁμίλου, νὰ γίνῃ ἡ πρώτη πράξις τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἀρχαίου καὶ διασήμου θεάτρου τῆς Δωδώνης.

*

«Η ΦΑΝΕΛΛΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΟΥ»

Ἔχουμε μπροστά μας ἓνα πολυσέλιδο καὶ

φροντισμένον τεύχος ἀπολογισμοῦ δράσεως καὶ διαχειρίσεως μιᾶς ἑπταετίας (1948—1955), τοῦ μεγάλης ἐθνικῆς σημασίας καὶ ὑπὸ τὴν Ἐπίτιμο Προεδρεία τῆς Α.Μ. τῆς Βασιλείσης Φρειδερίκης Ἰδρυμάτος «Ἡ Φανέλλα τοῦ Στρατιώτου», ποῦ δὲν εἶναι, παρὰ ἓνας ὄργανισμὸς, μὲ τὸ μέσο τοῦ ὁποίου ἐκδηλώνεται ἔμπρακτα κι' ἀποτελεσματικά, ἡ στοργὴ καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τῶν ὁπουδήποτε γῆς Ἑλλήνων, πρὸς τοὺς Ἀκρίτες καὶ τοὺς Φρουροὺς τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀκεραιότητος κι' ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Στους «ὑπὲρ πατρίδος πεσόντας» κατὰ τοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν Ἐλευθερίαν ἀφιερώνεται αὐτὸ τὸ τεύχος, καθρέφτης τῆς τεράστιας καὶ ἀποδοτικότητος ἐργασίας ποῦ παρουσίασε τὸ Ἰδρυμα κατὰ τὴ μέχρι σήμερα δρᾶση ἐνὸς ἄρτια ὀργανωμένου ἐπιτελείου, περισσότερο κυριῶν, ποῦ ἀπλώνεται σ' ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, μὲ Παραρτήματα στὸ Ἐσωτερικὸ καὶ Ἐπιτροπὲς (Ἀμερικὴ, Κύπρο, Τουρκία Ἰταλία) στὸ ἐξωτερικόν.

105.077.787 σημερινῶν δραχμῶν σὲ χρῆμα καὶ σὲ ἀξία εἰδῶν διετέθησαν κατὰ τὴν ἑπταετία αὐτῆ, ποῦ ἐκαλύφθησαν κυρίως ἀπὸ ἐράνους καὶ εἰσφορὰς σὲ χρήματα καὶ εἶδη, οἱ ἀποδόσεις τῶν ὁποίων εἶναι μιὰ τρανὴ ἀπόδειξις ὅτι, ἡ προσπάθεια αὐτῆ, βρῆκε ἀπήχησι στὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλλήν. Λαοῦ, ποῦ τὰ παιδιὰ του, εἴτε σὲ καιροὺς πολέμων, εἴτε σὲ εἰρηνικοὺς, ἔχουν αἰσθανθῆ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδραση τῆς «Φανέλλας», κι' ἔγιναν ἀντικείμενον τῆς μέριμνάς της. Σὲ ἑκατοντάδες χιλιάδων ἀνέρχονται τὰ εἶδη (ἔσωτερικοῦ κι' ἐξωτερικοῦ ρουχισμοῦ, ὑπόδησης, γραφικῆς ὕλης, ξυρίσματος καὶ ἀτομικῆς περιποίησης, σιγαρέττα, σοκολάτες, καραμέλες κ. ἄ.) ποῦ ἔχουν μέχρι σήμερα διανεμηθῆ σὲ στρατιῶτες καὶ ἀκρίτες (Μ.Ε.Α.) ἀπὸ ἄρρενες, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ ἀντιπρόσωπους τοῦ ἀδύνατου φύλλου, «ποῦ ἐρριψοκινδύνευσαν καὶ ἐκοπίασαν» γιὰ νὰ ἀνταποκριθοῦν εὐσυνείδητα στὴν ἐθνικὴ ἀποστολή τους. Τὸ παράρημα εἰδικότερα τῶν Γιαννίνων, παρουσιάζει κατὰ τὴν ἑπταετία αὐτῆ ἀξιοσημεῖωτη καὶ ἀξία ἰδιαίτερης ἔξαρσης δρᾶσι: κατὰ τὸ 1948—1949 π.χ. ἔρχεται δεύτερο, ἀμέσως μετὰ τῆ Σαλονίκῃ καὶ μεγάλης παρουσιάζει ἐπιδόσεις κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια. Προεδρεύει, ἡ κ. Καλλιόπη Λύκα, ἡ πανελλήνια γνωστὴ «Μάννα».

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η

ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἡ πνευματικὴ Θεσσαλονίκῃ Ντ. Χριστιανόπουλου: Ποιήματα (1950—1955)—Γ. Σ. Στοιγιαννίδης: Ἐαρινὰ Ἐγκώμια

Ὁ Ντίνος Χριστιανόπουλος στὰ Ποιήματα (1950—1955) συλλέγει ποιητικὰς τρεῖς ἐποχὰς—περιπέτειες τοῦ ψυχικοῦ το προβλήματος. Στις Ἰσοχνεὺς ἀγγελιάδε τὴν πρώτη του συλλογὴ, στὴ συμπεριφορὰ τῆ

ψυχῆς ὑπῆρχε μιὰ ἀδόκιμη ἀσέλγεια, ἡ ὕβρις πού οἰκονομοῦσε τὴ συνύπαρξη τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ἠθικοῦ. Ὁπῶς ὁ Καβάφης, ἐκεῖ ἀναζητοῦσε κι' αὐτὸς στὰ ἱστορικά σχήματα τὰ προσχήματα, στὰ ἱστορικά πρόσωπα τὶς προσωπίδες τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἔτσι ἡ προσωπικὴ περίπτωση ἐπλάταινε κάτω ἀπ' τὶς ξένες ὑπο—θέσεις, μολονότι στὸ βάθος ἀπέμεινε ἡσυχος καὶ ἀσυνείδητος, ἀνεπίγνωστος γιὰ τὸ ἀμάρτημα,

γκρεμίζοντας ὄλους τοὺς φράχτες τῆς ἀσπι-
[κῆς ἠθικῆς
γιὰ μιὰ στιγμή παραδομοῦ.

Ἡ Ἰθάκη, ἀποτελώντας τὴ γέφυρα ἀπὸ τὶς Ἰσχνές ἀγελάδες στὰ Ξένα γόνατα μαρτυρεῖ ὅτι ἡ παλιὰ παραδομένη πίστη, πού συγγνώμων ὅπως ὅλες οἱ θρησκείες, τοῦ κηδεμόνευε τὴν ἀνεπίγνωστη ἀσέλγεια, μέσα του ἔσπασε:

Τώρα ἐπιστρέφω μὲ μιὰν ὕστατη προσπά-
[θεια
νὰ φανῶ ἄψογος, ἀκέραιος, ἐπιστρέφω.
κ' εἶμαι, θεέ μου, σὰν τὸν ἄσωτο πού ἀ-
[φῆνει
τὴν ἀλητεία, πικραμένος, καὶ γυρνᾷ
στὸν πατέρα τὸν καλόκαρδο, νὰ ζήσει
στοὺς κόλπους του μιὰ ἀσωτεία ἰδιωτικῆ.

Στὰ Ξένα γόνατα αὐτὴ ἡ ἀσωτεία ἡ ἰδιωτικὴ συνέχει τὸν ποιητὴ. Ἐδῶ ἀρχίζει πλέον ἓνα δράμα, πού οὔτε καθ' ὑπόψιαν δὲν ὑπῆρχε πρὶν. Κάτω ἀπ' τὴν ἠθικὴ (πού δὲν ξέρει νὰ συγχωρέσει, ὅπως ἤξερε ἄλλοτε ἡ πίστη) αὐτὸς ὁ λιποτάχτης τῆς πίστεως διχάζεται. Ἡ προσωπικότητά του ὅταν σηκώνει τὴ δικλειδα τῆς ἀναστολῆς ἀγωνίζεται μὲ τὸ νόμισμα (τὸ φθαρτὸν ἀλοίμονον!) τοῦ σώματος νὰ εὐτυχήσει, μολονότι ξέρει πῶς ὀδηγεῖται σὲ μιὰ πτώση, μὲ πολλὰ ἀνταλλάγματα:

νὰ ὑποτάξω ἀκόμα καὶ τὸ πνεῦμα μου
νὰ τὸ προσφέρω σὰν τὴν ἔσχατη ὑποταγή.

Ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει φαντασία καὶ αἰσθησεις, χρόνια προετοίμασε μέσα του τὸ ἔγκλημα τῆς μοναξιάς. Ὁ Χριστιανόπουλος βασανίζεται ἀπὸ ἀδυναμία ἐπαφῆς, πού τὴν ἐπιδιώκει μέσω τοῦ ἐρωτικοῦ σώματος. Καὶ καθὼς ἐγκατέλειψε τὸ τέχνασμα τοῦ ἱστορικοῦ συμβόλου, πού ἤξερε νὰ γενικεύει (μὲ τὴν ἀφαίρεση τοῦ ἀτομικοῦ), καταλήγει συχνὰ στὸ ποίημα—ἰδιωτικὴ ὑπόθεση. Κάποτε ἡ ἀμεσότητα, ἡ ἀκρίβεια τοῦ συγκεκριμένου τοῦ ἐξατομικεύει πολὺ ἐπιζήμια τὴν ἔμπνευση (Περιστατικὸ στήν Ἀθήνα, Μυστικὸς δεῖπνος). Ἄλλου ξάφνου ἡ ἀφαίρεση γενικεύει τὴν προσωπικὴ του κατάσταση.

Τώρα πού σ' ἔχω διαγράψει ἀπ' τὴν καρδιά
[μου,
ξαναγυρνᾷς ὄλο καὶ πιὸ πολὺ ἐπίμονα,
ὄλο καὶ πιὸ πολὺ τυραννικά.
Δὲν ἔχουν ἔλεος τὰ μάτια σου γιὰ μένα,
δὲν ἔχουν τρυφερότητα τὰ λόγια σου,

τὰ δάκτυλά σου ἔγιναν τώρα πιὸ σκληρά,
ἔγιναν πιὸ κατάλληλα γιὰ τὸ λαιμό μου.

Ἐνῶ ὁ Δικταῖος μεταφέρει τὸ βίωμα τῆς ἁμαρτίας του στοὺς μεταφυσικοὺς χώρους τοῦ ἐπέκεινα, ὁ Χριστιανόπουλος τὸ ἀναπτύσει ἐπὶ γῆς, μπροστὰ μας. Εἶναι κι' αὐτὸς ἓνας τρόπος, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἐπικίνδυνος. Ἐγκατέλειψε ἐπίσης καὶ τὴν ἐλεύθερη (συνειρμικὴ) τεχνικὴ τῶν Ἰσχνῶν ἀγελάδων (αὐτὴ μὲ τὴν ὁποία διέπρεψε ὁ Ἐγγονόπουλος). Τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ ἀπαραχάρακτου γεγονότος καὶ τοῦ λυρισμοῦ πού τοῦ προσφέρει αὐτὴ ἡ τεχνικὴ δὲν ἀντικαθιστᾷ ἀκόμη ἐντελῶς τὴν ἔλξη τῆς (στὸ πείσμα τῶν ρευμάτων τοῦ καιροῦ ἀγνοημένης) μονιέρνας πρωτοτυπίας, πού λείπει ἐσωτερικὰ μὲ τὴ μονοσήμαντη ὑπόθεση κάθε ποιήματος, μορφικὰ μὲ τοὺς σπασμένους βραδύσυρτους ἰάμβους του. Τοῦ ἀπομένει μόνον σὰν κατάκτηση ἡ δραματικὴ ἐπίγνωση τῆς ἁμαρτίας, (δηλ. ἡ ἀδυναμία ἐπαφῆς: σπασμένες μέσα μου εἰκόνας ἀνταπόκρισης). Αὐτὴ σὺν τῷ χρόνῳ θὰ τοῦ κάνει θρησκευτικώτερα, αὐθεντικώτερα τὰ ποιητικὰ του σχόλια γύρω ἀπ' τὴν γαιώδη θρησκεία τοῦ σώματος. Ὁ ἴδιος κάπου, ἀσυναίσθητα ἴσως τὸ προΐδεάζεται, ὅταν λέγει: ἔτσι γυμνὸς φαντάζεις πὶὸ ἄγιος. Χρειαζεται ὁμως ἀκόμη πολλά: Πρῶτα νὰ ἐμβραθύνει πιὸ πολὺ, ἀδίστακτα, ὥσπου νὰ φτάσει ὡς τὸν πυρῆνα τοῦ πάθους του, ἔπειτα νὰ γενικεύει ἀφαιρετικὰ τὸ θέμα, τέλος, νὰ χειρισθεῖ, λυρικὰ ἔστω, ἀλλὰ πιὸ τολμηρὰ καὶ ἐλεύθερα τὴν ἐκφραστικὴ του. Νὰ τοῦ συστήσει κανένας ἰδεολογικοὺς καὶ αἰσθητικοὺς κηδεμόνες; Ὁ Λῶρενς φυσικὰ, πού προσωπικὰ πολὺ τὸν θαυμάζω, θὰ τὸν ἐπέπληττε γιὰ τοῦ πάθους του τὴν ἰδιοστροφία ἀλλὰ θὰ τὸν δίδασκε, μ' ἓνα ξεπέρασμα, τῆς κοινωνικῆς ἀναστολῆς πῶς νὰ τολμήσει καὶ πυρηνικὰ νὰ ἐκφράσει. Ὁ Ρίλκε πάλι θὰ τοῦ σκέπαζε τὰ γυμνά μέλη μὲ τὸ μαγδύα ἐνὸς μεταφυσικοῦ λυρισμοῦ. Φαντάζομαι ὁμως πῶς αὐτοὶ εἶναι στόχοι πέρα ἀπὸ τὴ σκόπευση, τὴν πρόθεση, τὶς δυνατότητες καὶ τὸ κλίμα τοῦ Χριστιανόπουλου.

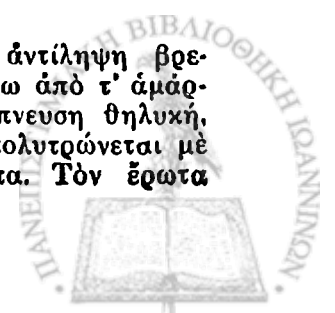
**

Τὶ εὐφρόσυνη καὶ ἀπαλὴ αὐτὴ ἡ ἐλάσσων ποίηση, πού ἀκούγεται ἀπὸ τὰ Ἐρωτικά Ἐγκώμια τοῦ Γ. Ξ. Στογιαννίδη! Μιὰ ποίηση πού εἶναι ἑξαत्मισμὸς τῶν αἰσθημάτων. Τὰ πράγματα ἐδῶ χάνουν τὴν ὑλικὴ τους βαρῦτητα. Ὁ ἐρωτὰς δὲν συγκοιμᾶται ἀνέπαφος, ἀλλὰ γνωρίζει μιὰν ἄλλην ἐπαφὴ στοὺς ἐλαφροὺς χώρους τῆς φαντασίας.

Ὅταν ἡ παρουσία της θ' ἀναπαύεται μέσα
[μου

ὅταν θ' ἀναστατώνει τὸ αἷμα μου
ὁ φλοῖσβος τῶν χειρῶν της.

Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀντίληψη βρεφικὴ (δηλ. ἀγγελικὴ), ἄσπιλη, ἔξω ἀπὸ τ' ἀμάρτημα. Ἐνα πνεῦμα καὶ μιὰ ἔμπνευση θηλυκὴ, πού αὐτοθαυμάζεται, καὶ αὐτολυτρώνεται μὲ τὰ ἐρωτικά του δημιουργήματα. Τὸν ἐρωτὰ

ὅμως ξέρει καὶ τὸν δ ι α χ έ ε ι στὴν πιὸ προσοικειωμένη φύση, σ' ἓνα προσφιλές σύμπαν. Ἀπὸ δῶ πηγάζει ἓνας παγανισμός, μία εἰδωλολατρεία τοῦ ὠραιοποιημένου σώματος. Τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς τῆς λατρείας διαλύεται μέσα στὴν ἀτμοσφαιρική εὐδία, στὴν εὐκρασία τῶν ἐποχῶν, μὲς στὴν ὠραιολατρεία τῆς φύσεως:

Τὸ καλοκαίρι τὰ φρούτα
ὁ ἥλιος
καὶ ἡ βρεγμένη σου κόμη,
ἀναπαυμένη σὲ φλοῦδες καὶ φύλλα
ἀναπαυμένη σὲ ὄνειρα.

Προσέξτε πῶς ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀπό-πτηση καὶ ξανά τὴν προσγειώση τῆς παγανιστικῆς του κρᾶσεως μεταπηδᾷ ἀπὸ τοῦ συγκεκριμένου στὸ ἀφηρημένον ἢ τανάπαλιν, διαμορφώνοντας ἔτσι τὴν τεχνική του:

ἀναπαυμένη σὲ φλοῦδες καὶ φύλλα
ἀναπαυμένη σὲ ὄνειρα

κι' ἄλλου:

ἀπὸ ἓναν ἄλλο οὐρανὸ
ἀπὸ ἓναν ἄλλο ἐξώστη

Ὁ Γ. Στογιαννίδης ὑψώνει ἔτσι μὲ τὴν ἀφέλεια τοῦ ἀγγελικοῦ καὶ τὴν πείρα τοῦ ρωμαντικοῦ παγανισμοῦ τὸ θέαμα σὲ ὄρασιᾶ (ὄραμα).

Σήμερα ἀνεληφθῆς
Αὐριο θά 'σαι ἡ ἀνάμνηση καὶ ἡ προσμονή,
ἡ ἀκριβὴ γεύση τῆς Ἄνοιξης,
ἡ ἀγάπη πού μᾶς ἐτραγουδῆσε
κάποτε ἀλληλουΐα.

Πολὺ σπάνια νομίζει κανεὶς πῶς κάτι θὰ κατασπαράξει αὐτὴν τὴν αἰσθηματικὴ εὐδαιμονία:

Κάποτε
ἀνάμεσα στὴ δική μου καὶ τὴ δική σου
[σιωπῆ]
ἔρχεται νὰ τρυπώσει ἓνας κίνδυνος.

Ἄς μὴ ἀνησυχῆσει ὅμως κανεὶς, γιατί ὁ ποιητὴς μας εἶναι ἓνας πιστός, μελωδικὸς ὑπηρέτης τοῦ ἰδανισμοῦ (μὲ τὸν ὁποῖον πρὸ αἰῶνος διέπρεψε κι' ὁ Σολωμός). Στὶς μέρες μας πού ὁ ἔρωτας τοῦ Σεχὰδὲ ἔχει μιὰ πικρὴ γεύση, ὁ Γ. Στογιαννίδης ἔχει κάτι ἀπ' τὴν κρυσταλλικὴ γοητεία τοῦ (ἐξωπολεμικοῦ, ἐξωαγωνιστικοῦ) Ἐλυάρ.

Γ. Κ. Δ.

*

Β α σ ί λ η Μ ο σ κ ὸ θ η «Στὴν κορυφὴ τοῦ Μόντε Σμίθ», μυθιστόρημα, 1956.

Κάθε συγγραφέα τὸν πρωτογνωρίζει κανένας ἀπ' τὸ πρῶτο βιβλίο του πού θὰ διαβάσῃ. Δὲν διστάζω νὰ ὁμολογήσω πῶς τὸ Βασίλη Μοσκὸθῆ τὸν πρωτογνώρισα ἀπ' «Τὸ ἄλας τῆς γῆς», ἓνα του μυθιστόρημα τυπωμένο στὰ 1953.

Τὸ μυθιστόρημα ἐκεῖνο δὲν ἦταν βέβαια τὸ πρῶτο βιβλίο ἀφηγηματικοῦ λόγου τοῦ Μοσκὸθῆ.

Ἦταν τὸ τρίτο. Καὶ ὅμως, ἐκεῖνο στάθηκε γιὰ μένα ἡ πρώτη χρυσὴ γέφυρα πού μ' ἐξοικείωσε μὲ τὴν πεζογραφικὴ του τέχνη, μιὰ τέχνη λουμένη μέσα στὸ ἐξόφθαλμα λιτὸ ἦθος τῆς καὶ μέσα στὸ κλασσικὰ ἀπλό τῆς ὕψος. Ἡ βαθύτερη γνωριμιὰ μου μαζί του γίνεται σήμερα, μὲ τὸ δεύτερο μυθιστόρημά του «Στὴν κορυφὴ τοῦ Μόντε Σμίθ». Εἶναι τὸ βιβλίο πού στεριώνει τὴ σοβαρότητα τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς τοῦ Μοσκὸθῆ καὶ τοῦ χαρίζει τὴν ὀριστικὴν πιά θέση στὰ νεοελληνικὰ γράμματα.

Μιὰ πνοὴ ἀρχαίας «μοίρας» φυσᾷ μέσα σ' αὐτὲς τὶς σελίδες, μὲ ὅλα τὰ συνακόλουθα: τὴν δεσποδαιμονία, τὸν προφητικὸ τόνο, τὴν ἔνταση τοῦ τραγικοῦ στοιχείου, τὸ πέρασμα μέσα καὶ πέρα ἀπὸ τὸ «π ἄ θ ο ς».

Ἡ «κορυφὴ τοῦ Μόντε Σμίθ»—τοῦ γνωστοῦ ροδῖτικο βουνοῦ—εἶναι τοῦ πάθους ἢ κορυφῆς, πού τὴ γνωρίζουν σχεδὸν ὅλοι οἱ ἥρωες τοῦ βιβλίου, ἄλλος περισσότερο κι' ἄλλος λιγότερο. Καὶ δὲν εἶναι εἶναι λίγα τα πρόσωπα αὐτοῦ τοῦ μυθιστορήματος. Γύρω ἀπὸ τὸν κεντρικὸ του ἥρωα—τὸν συγγραφέα Μηνᾶ Δελῆ, πού στὰ κατάβαθα τοῦ εἶναι τοῦ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸ Μοσκὸθῆ—κινεῖται λαὸς ὁλόκληρος δευτερευόντων ἡρώων καὶ πρὸ παντὸς γυναικῶν, πού ἡ ἔρωτικὴ τους μοῖρα ἔχει δοθῆ ἀναπόσπαστα μὲ τὸ κυρίαρχο τοῦτο πρόσωπο. Μπορεῖ βέβαια στὸ βάθος αὐτῆς ὄλης τῆς συναισθηματικῆς «ἐμπλοκῆς» νὰ διαφαίνεται κάποιος—ἀδιάφορο ἂν πραγματικὸς ἢ φιλολογικὸς—ναρχισσισμός. Ὅμως, ἄς μὴν τὸ ξεχνᾶμε πῶς ὁ καθε ἄνθρωπος—κι' ὁ συγγραφέας φυσικὰ—ἐκκολώτερα σκιαγραφεῖ καὶ ἐλέγχει τοὺς ἄλλους καὶ δυσκολώτερα τὸν ἑαυτό του. Ἐπειτα ἐξόφθαλμη πρόθεση τοῦ κ. Μοσκὸθῆ δὲν ἦτανε τόσο ἡ προβολὴ τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ του, ὅσο ἡ προβολὴ τῶν ἄλλων, πού ὁμολογουμένως δὲν γίνεται ἀτολμα ἢ ἀχνά. ἀλλὰ ἀδρά καὶ ἀναγλυφικά. Αὐτῆ, λοιπόν, ἡ «ἠθελημένη», φαντάζομαι, «ἐμπλοκῆ» πληθώρας γυναικῶν στὰ ἐρωτικὰ καὶ στὰ πνευματικὰ θέλητρα τοῦ Μηνᾶ Δελῆ ἐξυπηρετεῖ μιὰ ἄλλη εὐρύτερη πρόθεση τοῦ συγγραφέα: Τὴ σπουδὴ τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους σὲ ὅλες του τὶς μορφές καὶ σὲ ὅλες του τὶς ἀποχρώσεις, ἀπ' τὴν αἰθέρια κι' ἀποπνευματοποιημένην ἀγάπη τῆς Χλόης, τῆς «διάφανης αὐτῆς Ναυσικᾶς», ὅπως τὴ λέει ὁ συγγραφέας, ἴσαμε τὸν ἀπίθανο τρικυμισμὸ τῆς φλογερῆς.

Ἀνάμεσα σὲ τοῦτα τὰ ἄκρα, πόσες, ἀλήθεια, διαβαθμίσεις ἐρωτικοῦ τόνου, πόσες ἀπίστευτες ἀποχρώσεις! Ὁ γεμάτος κακία καὶ μοχθηρότητα ἔρωτας τῆς Ἐλένης, ὁ καθαρὰ μποέμικος, ὁ φιλολογικὸς θά'λεγα, τῆς Ντόρας. ὁ ἀπίθανο «ρομαντικὸς» τῆς Φωτεινῆς. ἴσαμε τὸν μερακλίδικόν τὸν «ἐπαγγελματικὸ» τῆς Μαντόνας, πού στὴ βαριά του ἀποκάτου σκιά τρεμανθίζει καὶ τῆς ἀθῶας τῆς κόρης ὁ ἀνεκδήλωτος ἔρωτας. Ὅλοι τοῦτε οἱ ἔρωτες συμπλέκονται, πιστεῦθω, ξεπίτηδες μὲ τὴν αἰσθηματικὴ ζωὴ τοῦ κεντρικοῦ ἥρωα, γιὰ ν' ἀπορροήσουν ἔτσι ν' ἀποτελέσουν τὸ ἀντικείμενο τῆς σπουδῆς καὶ τῆς ἐρευνᾶς του. Καὶ γιὰ νὰ καταλήξουν πῶς ὁ μοναδικός, ὁ γίγαντας ἔρωτας εἶναι

κεῖνος πού μᾶς ὀδηγεῖ «σὴν κορυφή τοῦ Μόντε Σμίθ»—τοῦ ἐρωτικοῦ δηλ. πάθους, ὅπου φυσάει πνεῦμα καταστροφῆς κι ὄχι δημιουργίας. «Ἡ ἀγάπη, θὰ μᾶς ἐμπιστευθῆ μιά ἀπὸ τὶς ἡρώιδες τοῦ βιβλίου, εἶναι σεισμός, κυκλώνας, ξεθεμέλιωμα, πού ἔρχεται χωρὶς νὰ τὴν προσυένῃ, χωρὶς νὰ σέ ρωτήσῃ. Κι' ἀφοῦ σέ ρημάξει, ἀφοῦ σέ τρυγήσει, φεύγει καὶ σ' ἀφήνει. Καὶ τότε μὴν τὴν ξανακαρτερέσῃς πιά...» (σελ. 48).

Κάτου ἀπ' αὐτὸν τὸν κυκλώνα, πού ἐνεργεῖ πάνω τους σὰν πνοὴ ἀρχαίας «μοίρας», ἀνασαινοῦν ὅλοι οἱ ἥρωες τοῦ κ. Μοσχόβη. Κι αὐτὸ εἶναι πού δίνει τὴν τραγικὴ νότα σὴν ἐρωτικὴ ἱστορία τους. Τὰ ἄλλα ὅλα βρῶσκω πὼς δὲν εἶναι παρὰ στοιχεῖα διακοσμητικὰ, ἐπιβοηθητικὰ ἔστω, τοῦ βασικοῦ αὐτοῦ «θέματος». Τὸ πὼς ὁ συγγραφέας ἀνάπτυξε ὅλες τὶς παραπάνω «δαριασόνες» μὲ φυσικὸ φόντο τῆ Ρόδου, δὲν εἶναι εἶναι βέβαια χωρὶς μιὰν ἀξία. Γιατὶ πιστεύει καὶ φαίνεται νὰ διακηρύττῃ κι ὁ ἴδιος, πὼς τὸ ἔξοχο τοῦτο νησί, ἡ ἔξοχη τοῦτη, ἂν θέλετε εἰδικότερα πολιτεία, συνδυάζει σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις της, χαρακτηριστικότερα ἴσως ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐλληνικὴ πολιτεία, τὸ κοσμοπολιτικὸ μὲ τὸ καθαρὰ ἐλληνικὸ στοιχεῖο. Τὸ πρῶτο δίνει στὸν συγγραφέα μαε τὴ δυνατότητα νὰ μιλήσῃ μὲ ὄσην ὠμότητα καὶ εὐκρίνεια τοῦ χρειάζεται. Τὸ δεύτερο, μὲ ὅσο πάθος. «Ἄν μὲς ἀπ' τὸν ἔντεχο τοῦτον συνδυασμὸ ξεπροβάλλῃ κάποτε μιὰ κάποια τραχύτητα καὶ μιὰ κάποια εὐτέλεια ἀνθρώπινων χαρακτηριστήρων, τὸ λάθος δὲ νομίζω πὼς εἶναι τοῦ συγγραφέα. Εἶναι τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς, ἔτσι καθὼς τὴν ἔχει ὀρθώσει ἀντίκρουμας ἢ ὀργάνωση τῆς σύγχρονης —ἐλληνικῆς μόνο;— κοινωνίας. Αὐτὸ, φυσικά, δὲν τὸ διακηρύττει ὁ συγγραφέας. Γιατὶ πιστεύει, καὶ πολὺ σωστά, βέβαια — πὼς «ἓνα ἔργο τέχνης δὲν πρέπει ποτὲ νὰ κάνῃ κήρυγμα» (σελ. 35)» Σκοπὸς τῆς τέχνης, θὰ μᾶς πῆ, εἶναι νὰ ὑποβάλλῃ ιδέες μὲ τὸ δικό της τρόπο, νὰ συγκινῆ, νὰ ξυπνᾷ, ὅτι ὠραῖο ἔχει μέσα του ὁ ἀνθρώπος, νὰ τὸν ἀνεβάξῃ ψηλά, νὰ τὸν μαγεύῃ, νὰ τοῦ βάλῃ σὴν χούφτα του τὴν ἀλήθεια ὀλάκαιρη». Καὶ ἀκριβῶς μ' αὐτὴ τὴν αἴσθησιν τῆς «γεμάτης χούφτας» θὰ ἤθελα νὰ κλείσω τὸ πρόχειρο τοῦτο σημειωμὰ μου γιὰ τὸ ἀξιόλογο τοῦτο μυθιστόρημα τοῦ κ. Μοσχόβη.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΙΑΚΟΣ

✱

Γιὰ γκου Πιερίδη: «Ὁ χειμῶνας δὲν πέρασε» διηγήματα. Ἀθήνα 19ῶ6.

Μιά πρώτη νύξη γιὰ τὸ περιεχόμενον τῆς συλλογῆς τῶν διηγημάτων τοῦ κ. Πιερίδη μᾶς δίνει ὁ τίτλος της. Καὶ δικαιώνεται πραγματικὰ ὁ ἀναγνώστης στὸ συλλογισμό του πὼς θὰ βρεθῆ σ' ἓνα κλίμα κατάθλιψης, σ' ἓνα ὀρίζοντα ἀσφυκτικό, σὲ περιθώρια ψυχικῶν καταστάσεων πολὺ στενά. Τὰ αἷτια πού δημιουργοῦν αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα πού στάζει μελαγχολία καὶ ὀδηγεῖ σὲ ἀδιέξοδους ἀπελπισίας, ἀνάγονται εἴτε σὲ καταστάσεις πού βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο, ὅπως ἡ κατοχὴ καὶ οἱ ἀντιξοότητες τῆς

ζωῆς, εἴτε σὴν ἀδυναμία τῶν πρωταγωνιστῶν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς εὐαισθησίας καὶ νὰ γίνουν ἥρωες. Εἶναι ἡ πρόθεσις τοῦ συγγραφέα νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ σὴν ψυχολογία τῶν καταστάσεων πού περιγράφει. Καὶ ἡ πρόθεσις του τοῦλάχιστο ἀπὸ τεχνικῆς πλευρᾶς μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πὼς ἐπιτυγχάνει. Ἡ πέννα του εἶναι πέννα δόκιμου διηγηματογράφου. Κάποια ἐπιφύλαξη ἔχουμε μονάχα ὡς πρὸς τὴν ὀλοκλήρωση τῶν πορτραίτων τῶν πρωταγωνιστῶν του. Κινοῦνται βέβαια στὸ πλαίσιο μιᾶς ζωντανῆς ζωῆς, δὲν ἔξαντλοῦν ὁμοῦ πάντοτε τὴν προβολὴ τῆς δράσεώς των. Ἐτσι σκιαγραφοῦνται μονάχα καὶ ἀφήνουν ἀρκετὰ κενὰ σὴν σύνθεσις τῆς εἰκόνας.

Ὁ κ. Πιερίδης σὰ διηγηματογράφος ἀνήκει σὴν σχολὴ τῆς παράδοσης. Τὸ χάος καὶ τὸ ἄγχος τῶν ἡμερῶν μῆς τὸν συγκινοῦν φυσικά καὶ συλλαμβάνονται ἀπὸ τὶς κεραίες του. Δὲν ἀποδίδονται ὁμοῦ μὲ τὸ ἀνάλογο ὕφος. Εἶναι ἐλάττωμα αὐτό; Δὲν τὸ νομίζω. Ὁ καθένας ζῆ ἀφομοιώνει καὶ ἀναπλάσσει τὰ γεγονότα μὲ τὸν τρόπο του. Κι' εἶναι πολλὲς φορὲς προτιμότερο νὰ πλαισιωθῆ σὲ σχῆμα καὶ νὰ ἀποδοθῆ καλλιτεχνικὸ ἓνα βίωμα παρὰ νὰ ἀποτελῆ μιὰ ὀμορφὴ μᾶζα ἀπὸ κομματιασμένες σάρκες πού ἂν καὶ στάζουν αἷμα στεροῦνται τῆς δυνατότητας νὰ προκαλέσουν ψυχικὲς ἀντιδράσεις νὰ ἐπιδράσουν αἰσθητικὰ καὶ νὰ συγκινήσουν.

I. N. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

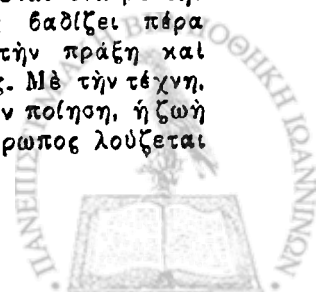
✱

Μιχ. Α. Στασινοπούλου: «Ἀρμονία» Ποιήματα γιὰ τὰ παιδιά. Ἀθήνα 1956.

Μὲ θρησκευτικὸ δέος σεργιανίζομε στὸ μυριόχρωμο λουλουδόκηπο τοῦ παιδικοῦ κόσμου. Μιὰ ἐξαισία στιγμὴ πού τόσο σπάνια χαίρομαστε. Στεκόμαστε ἐκστατικοὶ μπρὸς στὸ θαῦμα τῆς ζωῆς πού συντελεῖται. Τὸ πρωτάνθισμα τῆς ψυχῆς. Τὸ κρυφομίλημά της μὲ τὸν πρωτόφαντο κόσμο. Ἡ ἐνατένισή της πρὸς τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας. Ἡ ἀγωνία της μέσα στὸ χεῖμαρρο τῶν ὠρῶν νὰ θεμελιώσει μὲ τὰ γαλάζια ποτάμια τῆς φαντασίας τὸ μαγικὸ της παλάτι. Ὁ ἀγῶνας της γιὰ τὴν ἐλευθερία, τὴν ἠθικὴ τῆς ἐλευθερίας, γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς εὐτυχίας μὲ δάθρο τὴν ἀρμονία καὶ τὴν αὐτάρχεια.

Κι' ἀναζητᾷμε τὸ γεωργὸ πού θὰ σκύψει στοργικὰ στὸ ἀμάραντο αὐτὸ θερμοκήπιο γιὰ νὰ καλλιεργήσει τὴ γαλήνη μὲ τὸ σπόρο τῆς ἀρμονίας τῶν ἐσωτερικῶν τάσεων καὶ τοῦ νοῦ, γιὰ νὰ διαπλάσει χαρακτῆρες πάνω ἀπὸ τὸ ὀρμητικὸ κύμα τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παθῶν, γιὰ νὰ θερίσει καὶ ἀνυψώσει σύμβολο θεῖο σὲ πανανθρώπινες γλάστρες τὴν ἀ γ ἄ π η, τὸ μεγάλο αὐτό, τὸ ἓνα ἰδανικό.

Αὐτόνομος κόσμος τῆς ζωῆς εἶναι ἡ τέχνη. Μ' αὐτὴν ἡ ψυχὴ ἀνυψώνεται καὶ γίνεται ἓνα μὲ τὴν αἰωνιότητα. Μ' αὐτὴν ὁ ἀνθρώπος βαδίζει πέρα ἀπὸ τὴ γνώση, πρὸ μακρὰ ἀπὸ τὴν πράξη καὶ πραγματώνει εὐδαιμονικὲς στιγμὲς. Μὲ τὴν τέχνη, μὲ τὴν μορφή τοῦ κάλλους, μὲ τὴν ποίηση, ἡ ζωὴ νικάει τὴ μοιραία φθορὰ. Ὁ ἀνθρώπος λούζεται

στό φῶς, ξεπερνάει τὸν πόνο καὶ ἐλευθερώνεται.

Ἡ ποίηση φλογίζει τὴν φαντασία τοῦ παιδιοῦ, καὶ τοῦ δίνει τὴν μυστικὴν χαρὰ τοῦ ὄρατου. Τοῦ γεννάει πλούσια καὶ εὐγενικὰ αἰσθήματα φιλαλληλίας.

Τὸ λεπτὸ αὐτὸ ὕλικό, σμιλεύει ὁ φωτισμένος ἀρχιτέκτονας τοῦ ἔμμετρου λόγου κ. Μιχ. Δ. Στασινόπουλος στὸ καινούργιο του ἔργο «Ἀρμονία», ποῦ περιλαμβάνει σὲ μιὰ διαλεχτὴ ἐκδοσὴ ἐβδομηντα ἑπτὰ τραγούδια γιὰ παιδιὰ.

Ἡ μελωδία ποῦ τρέχει ἀνάλαφρη ἀπὸ τρεῖς λαξευμένες ἐκφραστικὲς λέξεις: τῆς δημοτικῆς μας γλώσσας, ποῦ σὰν διαμάντια ἀντιφεγγίζουν τὸ διάχυτο φῶς τῆς διάνοιας, δικαιολογοῦν ἀπόλυτα τὸν τίτλο τῆς συλλογῆς. Μιὰ «Ἀρμονία» ποῦ ἀνασταίνει τρεῖς αἰσθήσεις, ποῦ γίνεται ψυχοπλάστης, ποῦ δονεῖ τὸν παιδικὸ κόσμο μὲ μιὰ πνοὴ δημιουργικῆ, ποῦ ἀβριο θά σκορπίσει τρεῖς σκιές, τὰ σύννεφα, τὴν καταιγίδα, καὶ θά κάνει νὰ λάμψει ὁ ἥλιος, θά θερμάνει, μ' ἓνα φῶς ζωογόνο ποῦ θά καλύψει τὸ σύμπαν..

Ὁ κ. Μιχ. Στασινόπουλος εἶναι μιὰ φωτισμένη μορφή τῶν Γραμμάτων μας, ἐμβριθεὶς καὶ σοφὸς ἐπιστήμων, Σύμβουλος Ἐπικρατείας, Πρύτανης τῆς Παντείου Ἀνωτάτης Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἐξάρετος ποιητῆς. Ἀπὸ τὸ περίσσευμα τοῦ ὕλικου τοῦ χρόνου μ' ἐκείνη τὴν ἀπέραντη καλωσύνη καὶ ἀνθρωπιά ποῦ τὸν διακρίνει, σκύβει μὲ πραγματικὴ λατρεία πάνω στὴν τρυφερὴ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ, ἀπὸ τὰ ἐφηβικά του χρόνια. Μὲ θεϊκὴ χάρη ποῦ εἶναι γνώρισμα τῶν ἀληθινῶν τροβαδούρων, τῶν μεγάλων ποιητῶν, συνεπαίρνει τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ, τὴ μαγεύει καὶ τὴν ὀδηγεῖ σ' ἓναν κόσμο ζνευρεμένο ποῦ κυριαρχεῖ ἡ εὐγένεια, ἡ καλωσύνη καὶ ἡ ἀγάπη, τὸ ἱερό αὐτὸ τρίπτυχο ποῦ φλογίζει τὴν παιδικὴν ψυχὴ καὶ τῆς δίνει τὴ δύναμη, τὴν ἀντοχὴ, γιὰ τὸν κατοπινὸ ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Ποτὲ μὴν κρίνης, κι' ἀδοτηρὸς ποτέ σου μὴ φανεῖς.
Τὸ ἐλάττωμα τοῦ ἔχει καθεὶς κι' ἐσὺ ἔχεις τὸ δικό σου.

Κόϊτα, τὰ ξένα σφάλματα πάντα νὰ συγχωρεῖς,
καὶ κόϊτα νάσαι ἀμειλικτος κριτῆς στὸν ἑαυτό σου.

—Μάνα, εἶν' ἓνα παιδί στὴν πόρτα
καὶ περιμένει καὶ ζητᾷ
—Ψωμί καὶ γάλα πηγαινέ του,
γιατὶ δὲν κάνει νὰ πεινά.

Λεπταίσθητος, μ' ἓνα λυρισμὸ ποῦ κινεῖ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν καρδιά του. Ζεῖ σιὸ περιβόλι τῶν παιδικῶν του ἀναμνήσεων καὶ τρυγίζει ἀπ' αὐτὸ τὴ φλογισμένη φαντασία, τὴ συγκίνηση, τὰ ρίγη τῶν ὄρατων προσδοκιῶν καὶ τῶν πρώτων ὀνείρων, καὶ τὰ δίνει ὄλα, καὶ τὸν ἑαυτό του ὀλάκαιρο ἀκόμα, πλούσια καὶ μὲ μαστοριά στίς ζεττές ψυχῆς τῶν παιδιῶν τρεῖς ὅποιες διαπαιδαγωγεῖ αἰσθητικὰ, μὲ στίχους στοχαστικούς, φιλοσοφημένους..

Ρόδο ποῦ ἡ ἀνοιξὴ σὲ φέρνει,
μόλις σὲ ἰδοῦμε ἀνοιγμένο,
κι' ἡ ὄψη σου ἀρχινᾷ νὰ γέρνει
μὲ χρῶμα πιὰ ξεθωριασμένο.

Κλαίμε, θωπῶντας τὴ γλυκειὰ σου
τὴν ὄψη, ποῦ ἤσυχα πεθαίνει,
κι' ὅμως, κι' ἂν ἔσθυσε ἡ θωρία σου,
κάποια εὐωδιὰ πίσω σου μένει.

Κι' ὁ καλὸς ἄνθρωπος μιὰ μέρα
τὰ κουρασμένα μάτια κλείνει,
πεθαίνει, φεύγει, μὰ ἐδῶ πέρα
τὴ φήμη γιὰ εὐωδιὰ του ἀφίνει.

Κι' ἡ μελωδία κυλάει ἀνάλαφρη μὲ στίχους φυσιολατρικούς, μὲ τὴν ἄρμονία τοῦ γαλαζίνιου οὐρανοῦ, τὴ μουσικὴ τοῦ ἀνέμου, τῆς βροχῆς, τῆς θάλασσας, τὸ πραῦντικό ψέθυρο τοῦ δάσους, τὸ κελάρυσμα τῶν ρυακίων, τὸ κελάδημα τῶν πουλιῶν καὶ τῶν γρύλων, μὲ τρεῖς χρυσαφένιες ἀνατολές καὶ τὰ μενεξεδένια δειλινά, μὲ στίχους ποῦ ἀναβαφτίζεται μέσα τους ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ ἀνδρειδεύει καὶ σὲ μιὰ πνευματικὴ ἔξαρση, τείνει πρὸς τὸ Θεῖο.

Μὲ τὴν ἀγούλα, μοναχῆ,
περνοῦσα ἀπὸ τὴν ἔξοχή.
Τὸ λουλουδάκι σιωπηλά,
Τὰ πέταλλα ἀνοιγε ἀπαλά.

Λέω, θά τὸ κόψω, εἶναι σιμά μου,
νὰ τὸ καρφώσω στὴν ποδιά μου.
Μὰ ἤμερο κι' ὁμορφο ἦταν τόσο,
ποῦ δὲ μού ἔδοξε ν' ἀπλώσω.

Ἡ «Ἀρμονία» εἶναι μιὰ πολίτιμη προσφορά, εἶναι ἓνας σταθμὸς στὴν παιδικὴ μας Δογοτεχνία. Γιατὶ εἶναι ἓνα γνήσιο κείμενο, ἀληθινὰ ποιητικὸ, ποῦ κυλάει ἀπὸ τὰ βῆθη μιᾶς φλογισμένης καρδιάς, ποῦ ἀπευθύνεται ἀποκλειστικὰ στίς ἀνθρώπινες καρδιές πέρα ἀπὸ κάθε προγραμματισμὸ καὶ διδαχὴ. Ἔτσι ἡ γνήσια ποίηση δὲν ἐξυπηρετῆ ἐδῶ κανένα παιδαγωγικὸ σκοπὸ, δὲν ὑποδουλώνεται σὲ κανένα σκοπὸ, ἀλλὰ ἔχει αὐτάρκεια, φανερώνει χωρὶς δεσμούς τὴν ὁμορφιὰ τῆς ζωῆς καὶ ἡ μεγάλη στιγμή ποῦ γέννησε τοὺς στίχους αὐτοὺς, κερδίσθηκε γιὰ πάντα.

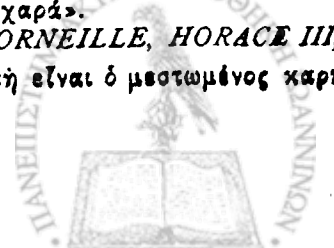
Ἡ λογοτεχνία τοῦ παιδιοῦ—ἀπρόσιτη καὶ κουραστικὴ σχεδὸν μέχρι τώρα—ἐκέρδισε πολὺτιμα διαμάντια μόνο μὲ τὸ μόχθο, μόνο μὲ στοργικὴ διάθεση μεγάλων ποιητῶν μας, τοῦ Ζαλοκώστα τοῦ Ἀγγελοῦ Βλάχου, τοῦ Βιζυνοῦ, τοῦ Δροσίνου τοῦ Πάλλη, τοῦ Παπαντωνίου παλιότερα, καὶ τῶ νεωτέρων Στασινόπουλου, Ἀγρα, Ἀθάνα καὶ Σπεράντζα.

Ὁ κ. Στασινόπουλος, ἀπαράμιλλος τεχνίτης μὲ τὴν καινούργια του συλλογὴ, φανερώνεται προτομάστορας στὴν καλλιέργεια τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ, καὶ ὅσες ψυχῆς εἶχαν τὴν τύχη νὰ λουστο μέσα στὸ ἱλαρὸ φῶς τῶν ποιημάτων του, σὲ δόσολογες στιγμὲς τῆς ζωῆς τους, δὲν μποροῦν παρὰ νὰ ψιθυρσοῦν:

«Τύχη σκληρῆ, ὅσα κακὰ κι' ἂν μοῦ στέλνης, βρ
[κα ἐγὼ ὅμως τὸν τρόπο
νὰ θγάζω ἀπ' ἐκεῖ χαρὰ».

CORNEILLE, HORACE III,

Καὶ ἡ χαρὰ αὐτὴ εἶναι ὁ μωστωμένος καρπὸς

ένος μεγάλου μόχθου, μιᾶς εὐγενικῆς καὶ σεβαστῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων μας, τοῦ ἐπιστήμονος τοῦ μεγάλου Διδάσκαλου τοῦ ἐξαίρετου ποιητῆ, τοῦ κ. Μιχ. Δ. Στασινόπουλου.

ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗΣ

*

Νίκου Β. Ρούτσου: «Χρυσοθήρες τῶν ὄνείρων». — Ποιήματα γιὰ παιδιά καὶ νέους — Ἀθήναι 1957.

Εἶναι ὀρθὴ ἡ διαπίστωση καὶ εὐσταθεὶ ἡ γνώμη τῶν ὄσων ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ πῶς ἡ παιδικὴ λογοτεχνία στὸν τόπο μας βρίσκεται σὲ ὄχι πολὺ ζηλευτὸ ἐπίπεδο. Οἱ λόγοι ποὺ συντείνουν στὴ δημιουργία τῆς κατάστασης αὐτῆς εἶναι πολλοί, ὁ βασικώτερος ὅμως εἶναι τοῦτος: Πῶς δὲν ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα λογοτέχνες ποὺ νᾶχουν κάμει ἀποκλειστικὸ ἔργο τους τῆ ζωῆ, καὶ τίς ἐνασχολήσεις τοῦ παιδιοῦ. Οἱ ἐξαιρέσεις ποὺ βασικὸ γνώρισμά τους ἔχουν τὸν ἐρασιτεχνισμό — ὑπογραμμίζουν τὸν κανόνα. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ χαρὰ ἀντικρύζουμε κάθε προσφορά ποὺ πλουτίζει τὴ βιβλιογραφία τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας καὶ ἔχει τὸ σκοπὸ τῆς νὰ δώσῃ στὰ μικρὰ ἑλληνόπουλα κάτι ποὺ νὰ ἀνταποκρίνεται στὰ ἐνδιαφέροντά τους καὶ νὰ ἀποτελῆ σύγχρονα ἓνα μέσο μόρφωσης καὶ πνευματικῆς καλλιέργειας.

Ἀνεπιφύλακτα λοιπὸν μπορούμε νὰ ποῦμε πῶς στὸ σύνολό τους οἱ «Χρυσοθήρες ὄνείρων» τοῦ κ. Ν. Ρούτσου ἀποτελοῦν ἓνα βιβλίον χρήσιμο γιὰ τὰ ἑλληνόπουλα. Τὰ θέματα τῶν ποιημάτων τῆς συλλογῆς εἶναι πάμπολλα καὶ καλύπτουν ὅλους τοὺς κύκλους τῶν γνώσεων. Τίποτε δὲν ἀπουσιάζει. Ἔτσι ἐξυπηρετεῖται μ' αὐτὰ πολὺπλευρα ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς καὶ τὸ βιβλίον δικαίωεται ὡς μέσον ἐπιτυχίας τῆς. Τὸ ἐθνικὸ καὶ θρησκευτικὸ συναίσθημα τονώνεται, ἡ ἱστορία γίνεται ζωντανὴ παρουσία, ἡ παρόρμηση γιὰ ὠραίες καὶ εὐγενικὲς πράξεις προβάλλεται, τὸ κακὸ ἐλέγχεται, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου μας συνυφαίνονται μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς ζωῆς, ὁ σχολικὸς καὶ κοινωνικὸς βίος συνειδητοποιεῖται, τὰ παιδικὰ ὄνειρα βρίσκουν ἀνταπόκριση, τὸ φυσικὸ περιβάλλον ἀσχεῖ τὴν ἐπίδρασή του, οἱ καλλιτεχνικὲς προδιαθέσεις ξυπνοῦν καὶ τονώνονται. Κι' ὅλα αὐτὰ δίνονται μὲ πρωτότυπο πολλὰς φορὲς τρόπο καὶ σὲ συλλαβικὰ καὶ τονικὰ μέτρα ἐπιτυχῆ. Σ' αὐτὰ ὅσο καὶ στὶς ρίμες ὁ συγγραφεὺς ἐπέμεινε ἰδιαίτερα, μέχρι σημείου μάλιστα νὰ θυσιάσῃ πολλές φορὲς τὴ λέξη γιὰ χάρη τους. Καταφεύγει ἔτσι ἀναγκαστικὰ στὴν καθαρῆουσα (εἰσενέγκει κλπ.) ἢ χρησιμοποιεῖ ἄστοχες παρομοιώσεις (Σὰ φτερωτοὶ βρυκόλακες. πρῶτ'—πρῶτ' ξεχύνονται [ἀπ' τὶς καρδιὰς τῶν λουλουδιῶν τὸ αἷμα νὰ ρουφήξουν (Μέλισσες)).

Τὰ λάθη ὅμως αὐτὰ — ποὺ εἴμαστε βέβαιοι πῶς σὲ β' ἐκδοσὴ θὰ διορθωθοῦν — εἶναι λίγα μπρὸς στὸν ὄγκο καὶ τὴν ἀξία τῆς προσφοράς. Γι' αὐτὸ τὸ βιβλίον δὲν εἶναι χρήσιμο μόνο διὰ τίς σχολικὲς γιορτὲς — ὅπως γράφει ὁ συγγραφεὺς στὸν πρόλογό του — ἀλλὰ καὶ σὰν

ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα καὶ πολὺτιμο βοήθημα γιὰ τοὺς διδασκάλους ὅλων τῶν τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ τῶν κατώτερων τοῦ Γυμνασίου ποὺ θᾶχουν πάντοτε στὴ διάθεσή τους ἓνα μέσο γιὰ τὴν ἐμπέδωση τῶν ὄσων διδάσκουν. Ἐνα ἀκόμη προτέρημα τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ ἐξαιρετὰ φροντισμένη ἐκδοσὴ του καὶ ἡ πλούσια εἰκονογράφισή.

I. N. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

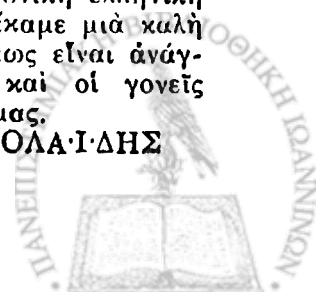
*

Ε. Δ. Μουρέλλου: «Διάπλασις χαρακτῆρος τοῦ παιδιοῦ». Ἀθήναι 1957.

Ὁ κ. Ε. Μουρέλλος, δὲν εἶναι ἐκπαιδευτικὸς. Κι' ὅπως στὸν πρόλογο λέγει οἱ δύο ὁμιλίαι του — ποὺ ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου — πολὺ λίγο ἀναφέρονται σὲ ἐπιστημονικὲς θεωρίες. Εἶναι — γράφει — μιὰ πρακτικὴ μελέτη τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντός του καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα ἀποτελεῖ ἀνάλυση τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του στὸ ρόλο τοῦ πατέρα. Ἀκριβῶς λοιπὸν γι' αὐτὸ τὸ λόγο τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μουρέλλου ἔχει μιὰν ἀξία ποὺ παίρνει βαρύτητα τόσο ἀπ' τὴν ιδιότητα τοῦ συγγραφέως σὰν πατέρα, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν παρθενικότητα τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς συναγωγῆς συμπερασμάτων. Ἀρμόδιοι βέβαια νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τέτοια θέματα εἶναι οἱ ἐπιστήμονες ἐκπαιδευτικοί. Ὅμως εἴτε γιὰ τὴν πρόθεσιν πολλὰς φορὲς παρεμβάλλεται στὴ διεξαγωγὴ τῆς ἔρευνας, εἴτε γιὰ τὴν προσδοκία τοῦ ἀποτελέσματος μπαίνει σὰν προϋπόθεση γιὰ τὴ δικαιολόγησιν μιᾶς θεωρίας — καὶ δὲν εἶναι λίγες οἱ σχολὲς ποὺ κάθε μιὰ ἔχει καὶ τὴ δική της ἀποψη πάνω στὰ θέματα τῆς ἀγωγῆς — εἴτε γιὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους, στὸ συμπέρασμα παίρνουν τὴ θέση τους πολλὰ ἐρωτηματικά. Δὲν μπορεῖ νὰ λεχθῆ τὸ ἴδιο γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μουρέλλου. Αὐτὸς εἶδε τὸ θέμα ἀπὸ ἄλλη σκοπιά. Παρακολούθησε συστηματικὰ καὶ στοργικὰ σὰν πατέρας τὸ παιδί του σ' ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς ἀνάπτυξής του (σωματικὲς — πνευματικὲς — συναισθηματικὲς), κατέγραψε τίς παρατηρήσεις του, ἔκαμε τίς κρίσεις του, κι' ὅταν τὸ θιῶρησε σκόπιμο κατέφυγε καὶ στὰ φῶτα τῆς ἐπιστήμης γιὰ νὰ τεκμηριώσῃ καλλίτερα τὴν ἀποψή του. Δὲν ξεκίνησε ἀπὸ τὴ θεωρία γιὰ νὰ ἐρμηνεύσῃ ἓνα φαινόμενο, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν περιγραφή τοῦ φαινομένου ἐδικαίωσε μιὰ θεωρητικὴ ἀποψη. Γι' αὐτὸ, ἐπαναλαμβάνω, ἔχει βαρύτητα ἡ γνώμη του.

Δὲν θὰ ἀσχοληθῶ ἀναλυτικὰ μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου. Ὑπογραμμίζω μόνο τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκδόσεως πολλῶν τέτοιων μελετῶν ἀπὸ ἑλληνες γονεῖς γιὰ τὴν ἀνάγκη — τίς γνήσιες παρατηρήσεις κι' ἀνυστερόβουλες γνώμες — θὰ πρέπη νὰ σιγηθῶν οἱ Ἕλληνες παιδαγωγοὶ γιὰ νὰ θεμελιώσουν μιὰν ἐπιστημονικὴ ἑλληνικὴ παιδαγωγικὴ. Ὁ κ. Μουρέλλος ἔκαμε μιὰ καλὴ ἀρχή. Εἶναι πρὸς τιμὴν του. Ὅπως εἶναι ἀνάγκη νὰ διαβάσουν τὸ βιβλίον του καὶ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἐκπαιδευτικοὶ τοῦ τόπου μας.

I. N. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Δ. Σαλαμάγκα, «Τουριστικός Ὁδηγὸς Ἰωαννίνων» καὶ «Μπαντίδοι καὶ Καραμπέηδες». Γιάννινα, 1957.

Τὸ πρῶτο βιβλίον, περιλαμβάνει, ἓνα ἱστορικὸ περιγράμμα τῆς πόλης ἀπὸ τὸ 168 π. χ., περιπάτους στὰ Γιάννινα, ὅπου τὰ ἀξιοθέατα τῆς πόλης, καὶ γύρω, ἓνα πρόχειρο βιβλιογραφικὸ δελτίο, καὶ ἓνα χάρτη τῆς πόλης, ἀπὸ τὸν Χάρη Μέξη. Τὸ «Μπαντίδοι καὶ Καραμπέηδες», ἀνατυπώθηκε ἀπὸ τὸ περιοδικὸν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» (ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα γραμμῆς περιοδικὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ), καὶ εἶναι τὸ ΣΤ' κεφ., τοῦ πραγματικῶς σημαντικοῦ ἔργου του, «Τὸ Γιαννιώτικο Στιχοπλάκι καὶ οἱ παράγοντές του». Καὶ τὰ δύο, χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῶν πληροφοριῶν, τὴν κατὰ τάξιν καὶ τὸ λογοτεχνικὸ ὕφος, πού τὰ καθιστᾷ εὐχάριστα, καὶ ὄχι ἀπλῶς ψυχρὴ ἐπιστήμη ἢ ἀτλὸν ὁδηγὸ.

Οἱ δύο αὐτὲς ἐκδόσεις, μοῦ δίνουν τὴν εὐκαιρίαν, νὰ θυμηθῶ τὴ συμβολὴν τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα στὴ Λαογραφίαν καὶ τὰ Γράμματα, τόσο τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του, τῶν Γιαννίνων, ὅσο καὶ τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς. Τὰ Γιάννινα, μὲ τὰ πολὺ σοφὰ γραψίματά του, τὸν ἀποθησαυρισμὸν του —καὶ συνεπῶς, τὴ διάσωση ἐκείνου τοῦ λεπτοῦ τοπικοῦ «κάτι», πού παρασέρνεται καὶ χάνεται μὲ τὸ χρόνον— τὸ θερμὸ λογοτεχνικὸν ὕφος, πού μέσα του πάλλει ἡ ἀγάπη του γι' αὐτὰ τ' ὀξυθέατα καὶ τὰ περιστατικὰ τους, ἀπέχτησαν πραγματικὰ τὸν ὕμνητήν τους, καὶ κατὰ ἓνα τρόπο, ἀξιοποιοῦνται στὸν τομέα τῆς ἐπιστήμης. Πολὺ δικαίως, πρὶν δύο χρόνια ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τοῦ εἶχε ἀπονείμει «ἔπαινον» γιὰ τὴ συμβολὴν του στὴ μελέτη τῆς τοπικῆς ἡπειρωτικῆς ἱστορίας.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ (Λευκωσία)

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

ΜΙΧΑΗΛ ΙΩΑΝ. ΤΣΑΤΣΑΝΗΣ

Ἰατρὸς Χειρουργὸς

Ὑστερα ἀπὸ πολὺμηνον χαροπάλεμα, καὶ ἀπὸ ἀδιάκοπη ἀγωνία, πού τὴν ἐπράυνεν ἡ ἀνυπερβλητὴ καὶ παραδειγματικὴ ἀφοσίωσις τῶν συναδέλφων του καὶ τῶν ἀγαπημένων του συγγενῶν καὶ φίλων ἐσφράγισε γιὰ πάντα τὸ γλυκολάλητο στόμα του καὶ ἐκλείσαν τὰ φλογερὰ μάτια τοῦ Μιχαὴλ Τσατσάνη.

Ἡ Ἠπειρὸς πενθεῖ ἀπὸ ἡμερῶν τὸν θάνατον ἐνὸς ὑπερόχου υἱοῦ τῆς τοῦ Μιχαὴλ Τσατσάνη. Γεννηθεὶς εἰς τὰ ἄνω Πεδινὰ Ζαγορίου τῆς Ἠπειροῦ τὸ ἔτος 1874, ἀποπεράτωσε τὴς Γυμνασιακῆς του σπουδῆς εἰς Αἴγυπτον, ἐγγραφεὶς δὲ εἰς τὴν Ἰατρικὴν Σχολὴν τοῦ Ἑθνικοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου ἀπεφοίτησε μὲ τὸν βαθμὸν Ἀρίστα. Διψῶν δι' ἀνωτέραν μόρφωσιν μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς εὐφύτερας σπουδῆς ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν χειρουργικὴν. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διετέλεσε χειρουργὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Νοσοκομείου, συνιδιοκτήτης καὶ συνδιευθυντὴς τῆς ἰδιωτικῆς κλινικῆς «Ἴππο-

κράτης» ἐν Μαζαρίτα, ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Διεθνὲς Ὑγειονομικὸν Συμβούλιον Ἀλεξανδρείας. Διοργάνωσε ἐπίσης καὶ διετέλεσεν χειρουργὸς τοῦ ἀποσταλέντος εἰς Μπιζάνι καὶ Γιαννιτσά, τὴ κατὰ μέγιστον μέρος ὕλικήν συνδρομὴν τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἀλεξανδρείας «Φορητοῦ Νοσοκομείου Ἀλεξανδρείας τῶν Βαλκανικῶν πολέμων».

Ὁ Τσατσάνης ἐπιστήμων ἀνιδιοτελής, ἀλτρουιστὴς καὶ τῆς Κοινωνικῆς Ἀλληλεγγύης, ὑποδειγματικὸς διδάσκαλος, ἀκακος, εὐπροσήγορος, φίλος εἰλικρινῆς καὶ ἀφοσιωμένος ἀγαθὸς καὶ ἰδεώδης πολίτης, ἀκούραστος ἐκτελεστὴς κάθε φιλανθρωποῦ καθήκοντος, συμπαραστάτης ἀθόρυβος κάθε ἀνθρωπίνης δυστυχίας, ἀνεξίκακος καὶ πονετικὸς καὶ μοναδικὸν παράδειγμα ἀνθρωπίνης εὐποιίας.

Ὁ Τσατσάνης ὑπῆρξεν σέμνωμα τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου καὶ ἀπαράμιλλος χειρουργός. Ὁλη ἡ ζωὴ του ὑπῆρξεν ἀφοσίωσις εἰς τὴν ἰδέαν, ὅλη του ἡ δρᾶσις φωτεινὴ προσήλωσις εἰς τὰ ἰδανικά, ὅλη του ἡ ἀκάματος ἐργασία θερμοῦργος ἀγάπης τοῦ καλοῦ.

Ὁ Τσατσάνης ἐξοῦσε μέσα σ' ἓνα ἔθνικόν ὄνειρον. Τὸ χτυκοκάρδι του ἦταν συνεχῆς πατριωτικὸ ἐμβατήριον. Ἡ Ἠπειρὸς ἔχασεν ἓνα ἀκόμη μέγαν πατριώτην, ἀπὸ ἐκείνους πού σὲ δύστυχα χρόνια εἶχαν κρατήσῃ βαθεῖάν τὴν πίστιν τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγαλείου, εἶχαν κρατήσῃ ψηλά τὴν σημαίαν τοῦ Ἑθνικοῦ ἰδανικοῦ. Ὑπῆρξε σέμνωμα τοῦ Ζαγορίου, καὶ τοῦ Ἐπιστημονικοῦ κόσμου καὶ ἔσσει ὑπόδειγμα τοῖς ἐπιγενομένοις. Ὁ Τσατσάνης ἐδόξασε τὴν Πατρίδα καὶ τὸ Ζαγόριον καὶ ἐτίμησε τὴν ἀνθρωπίνην εὐφυΐαν.

Δ. ΔΑΝΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

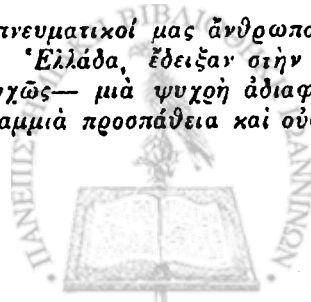
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ἀναγνώστης καὶ φίλος τῆς «Η. Ε.» εἰς ἐπιστολήν του, μεταξὺ ἄλλων ἐνδιαφερόντων γενικώτερα, προτείνει καὶ τὰ κατωτέρω δημοσιεύμενα, διὰ τὴν μεταθανάτιον τίχην τοῦ ἔθνικοῦ μας ποιητοῦ Κάλβου. Δημοσιεύοντες παρακάτω ἐνδιαφερόμενοι ἀπόσπασμα τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς, συνηγοροῦμεν ἀνεπιφύλακτα ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ ἐπανέλθωμεν ἐκτενέστερα, ἐν καιρῷ.

«Εἶναι εἰς ὄλους μας γνωστὸν δι' ὃ Κάλβος ὁποῖος ὑπῆρξε ἓνας πραγματικὰ Ἑθνικὸς ποιητὴς. ἓνας ἀληθινὸς νεώτερος Πίνδαρος, ἀναγκασμένον ἀπ' τὴς «στριφνῆς» ἰσως συνθηκῆς νὰ ζῆ μακρὰ «τῆς φιλιότητος πατρίδος» του, ἀπέθανε τὸ Νοέμβριον τοῦ 1869 καὶ θάφτηκε στὴν πόλιν Λάουδ τῆς Ἀγγλίας στὸ Νεκροταφεῖον τῆς Ἐνορίας Κετιχτον.

Τὸ Ἑλληνικὸν γῶμα πού τόσο λάτρευσε, ἐξέμνησε, καὶ ποθοῦσε, δὲν τοῦ κάλυψε τὸ κοῦφρον του.

Οἱ ἀρμόδιοι, οἱ πνευματικοὶ μας ἄνθρωποι, διάφοροι σύλλογοι ἢ Ἑλλάδα, ἔδειξαν σὴν πεπρωσὴν αὐτῆ —δυστυχῶς— μὴ ψυχρὴ ἀδιαφορῆ. Δὲν κατεβλήθη καμμιά προσπάθεια καὶ οὐδεὶς

κίνητοποίησις ἢ τουλάχιστον ἐκδήλωσις ἔγινε, ἔχουσα σκοπὸν τὴν ἔστω καὶ τόσο ἀργὰ εἰς τὸ πατριον ἔδαφος ἐπαναφορὰν τῶν δούτων τοῦ ποιητοῦ Ἀνδρέα Κάλβου.

Μόνο τὸ ἔτος 1946 ἡ Ἑταιρεία Ἑπισησιακῶν μελετῶν Κερκύρας εἶχε ἀνοίξει κάποιον ἔρανο πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, συνέχεια ὅμως εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν δόθηκε...

Εἶναι ὄχι εὐγενικὸν καὶ ἠθικὸν (ἄς τὸ ποῦμε ἔτσι) ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ποῦ καυχώμεθα τόσο πολὺ, νὰ παραμελοῦμε ἕνα τόσο φλέγον καὶ μεγάλης σημασίας ζήτημα καὶ εἰς «ξένην γῆν» νὰ ἀφήνωμεν τὸ κουφάρι τοῦ Ἑπισησιαίου βάρδου, πρᾶγμα ποῦ ἀντιβαίνει εἰς τοὺς πόθους του, ξεφύγει ἀπ' τὰ πλαίσια τῆς «ἀνθρωπίνης» ἀγνοίας, καὶ τὸ σπουδαιότερον ποῦ πρέπει ὄλων τὸ ἐνδιαφέρον νὰ κεντρίσῃ, εἶναι ὅτι ὁ ἔρημος αὐτὸς τάφος εὐρίσκειται ὄχι ἄλλοῦ ἀλλὰ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἡ ὁποία σήμερον παίξει ἕνα σπουδαῖο παιγνίδι τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἄσσιατον πολιτικὴν της καὶ τὴν ἀνάρμοστον διαγωγὴν της.

Τὸ ζήτημα τοῦτο τὸ τόσο σοβαρὸν ἐπαναλαμβάνω, πρέπει νὰ γίνῃ γνώσις ὄλων, νὰ γίνῃ ἔργον, νὰ σαρκωθῇ!.

Ἰωάννης Παναγ. Βουκελάτος

*

Η ΑΝΑΓΝΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΜΑΣ

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρ. Ἑστία»,

Ξέρω πὼς ὁ καλλιτέρας ἔπαινος εἶναι ὁ ἀνώνυμος: ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν σκοπιμότητα, ποῦ νοθεύει τὴν γνησιότητα τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Ὅμως δὲν ἀντέχω στὸν πειρασμὸ καὶ ὑπογράφω νὰ λόγια μου.

—Εἶστε σὴν ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ δύσκολου ἀγῶνα. Οἱ πνευματικοὶ κύκλοι τῆς Ἀθήνας μιλοῦν κολακευτικώτατα γιὰ τὸ περιοδικό σας, ὅταν τοὺς πῆς πὼς εἶσαι Ἡπειρώτης.

Σηκώσατε μιὰ πυραμίδα πνεύματος στὴν ἔρημον — εἶστε ἀξιέπαινοι.

Ἴσως, ἀκόμα, οἱ ἤχοι τῶν βημάτων σας ἀντηχοῦν στὸ χάος τῆς ἀμύθειας καὶ συγκομιζοῦν εἰρημοναξιάς. Ὅμως θὰ νικήσετε.

Θὰ μπεῖ ὁ ὄψιμος ἥλιος σ' ὄλες τις ρωγμὲς τῆς νύχτας καὶ θὰ νικήσετε.

Σὰς συχαίρω διπλᾶ: σὰν Ἡπειρώτης καὶ σὰ νέος μετὰ κάποιες ἀγωνίαις πνευματικῆς.

Ἀθῆναι 20 Μάρτη 1957.

Τζούλης Ἀθανάσιος

*

ΣΥΓΚΙΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

[Καταχωρώντας τὴν παρακάτω ἐπιστολὴ εὐχαριστοῦμε τὴν ἐπιστολογράφο γιὰ τὴν ἀληθινὰ συγκινητικὴ χειρονομία της ἡ ὁποία, πλὴν τῶν ἄλλων, ἄς εἶναι βέβαιη ὅτι ἐνέχει—πρὸ παντός—μὴν ἀτίμητη καὶ ἀνεξόφλητην ἠθικὴν ἀξία].

Σὰς εἰσεῖλλα μετὰ ἐπιταγὴν τριακόσιες δραχμῆς. Ἡ ἐπιθυμία μου νὰ βοηθῶ τὴν «Ἡπ. Ἑστία» εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε νὰ μοῦ φέρῃ ντροπὴ τὸ μικρὸ αὐτὸ ποσὸ.

Σὰς παρακαλῶ δεχθῆτε το καὶ συγχωρῆτε με

ἂν αὐτὸ ποῦ κάνω δὲν εἶναι σωστό. Δυσκολεύομαι τόσο πολὺ νὰ τὸ ξεχωρίσω σὲ τέτοιες περιπτώσεις καὶ κάνω ὅ,τι μοῦ λέει ἡ καρδιά μου.

Μ' ὄλη μου τὴν ἀγάπη
στὴν «Ἡπ. Ἑστία»

Ἀντιγόνη Βουρλέκη

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

—Στὸ ἀνοικιᾶτικο δέμηνο ποῦ μᾶς πέρασε, τὰ Γιάννινα εἶχαν πολλὰ καὶ ἀσυνήθιστα πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἐκδηλώσεις. Αὐτὸ δέβαια ὀφείλεται καὶ στὸ εθνοῦκό τῆς ἐποχῆς (τέλος τῆς χειμερινῆς σαιζόν), ἀλλὰ, κάνοντας ἀπολογισμὸ ἀπὸ εὐρύτερη σκοπιά, ἔχομε μιὰ πολὺ—ἐνδιαφέρουσα, ἰδιαζόντως, μάλιστα—ἰκανοποιητικὴ διαπίστωση, ὅπου τὸ παρὼν τῶν Γιαννίνων εἶναι σχεδὸν καθολικό.

Καὶ πρῶτα—πρῶτα, στὶς ἀρχὰς Ἀπριλίου 6—7, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» πρόσφερε μιὰ ἐπισημειωτικὴ καὶ δύο διαλέξεις τοῦ καθηγητῆ καὶ ἀντιπρύτανη στὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης κ. Γ. Κακριδῆ, ποῦ ἀποτέλεσαν γιὰ τὴν Ἡπειρὸ καὶ εἰδικὰ γιὰ τὴν πανελλήνια πνευματικὴ κίνηση ἕνα σημαντικὸ γεγονός. Ἡ μία, ἀπ' τίς διαλέξεις, δόθηκε στὴν αἴθουσα τῆς Ζωσιμαίας Παιδ. Ἀκαδημίας μετὰ θέμα «Μινωϊκὴ καὶ Μοκηναϊκὴ γραφὴ» καὶ ἡ ἄλλη στὸ κινηματοθέατρο «ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ» μετὰ θέμα «Ἀχιλλέας ὁ μεγαλόφθοχος».

Καὶ στὶς δύο διαλέξεις τοῦ σοφοῦ μας καθηγητοῦ τὰ Γιάννινα εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδουσαν καὶ νὰ ἀκούσων τὸν ἐπιστήμονα ποῦ τόσο τιμᾶ τὴν Ἑλλάδα καὶ εὐρύνει τὴν ἐπιστήμη στὰ ἐνδιαφέροντα τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἐπίσης καὶ τὴν γλοκεῖα γλαφυρότητα ἐνδὸς πράγματι σπανίου ὀμιλητοῦ πρώτης πνευματικῆς κλάσεως.

Ἡ συμμετοχὴ καὶ ἡ συμπαράστασις τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀρχῶν καὶ ἰδιαίτερα τῶν διανοουμένων τῆς πόλεως μας γιὰ τὴν καλλίτερην ἀξιοποίηση τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ κ. Κακριδῆ ὑπῆρξε καθολική. Πολλὰ γράφηκαν στὸν ἐγχώριον τύπον καὶ ἐπ' εὐκαιρίαν, πρὸς τιμὴν τοῦ κ. Κακριδῆ, ὀργανώθηκαν ἀπὸ τὴν «Ἡπειρ. Ἑστίαν» καὶ τὸν Σύλλογον τῶν καθηγητῶν μιὰ ἐκδρομὴ στὴ Δωδώνη καὶ δύο φιλολογικὰ ἐπιστημονικὰ συμπόσια (δεῖπνα). Ὁ κ. Κακριδῆς, ἐπίσης, εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ θαυμάσῃ τὰ Γιάννινα καὶ νὰ διαπιστώσῃ τὴν ἀνάγκη δημιουργίας Πανεπιστημίου στὴν πόλιν μας, ποῦ τὴν πνευματικὴν της κίνηση, τὴν χαρακτηρίζει σὰν τὴν καλλίτερην παρουσία στὴν ἐποχὴ μας.

Ὁ κ. Κακριδῆς, κατὰ τὴν ὀλιγοήμερη παραμονὴν του στὰ Γιάννινα, ἐπισκέφθηκε καὶ ἦρθε σὲ ἀμεση ἐπαφὴ καὶ μετὰ τὰ πνευματικὰ—ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα, ὅπου εὐτυχῶς μιᾶς συγκινητικῆς ὑποδοχῆς.

—Ἐπίσης, στὶς 7 Ἀπριλίου, ἡ Ε.Π.Ε.Ν. (Πανεπιστημιακὴ Ἐνωσις), ἔδωσε ἀρκετὰ ἐπιτυχημένην παράστασιν «Ο ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ», ποῦ πραγματοποιήθηκε στὸ Στρατ. Θέατρο. Ἡ παράστασις τῆς ΕΠΕΝ, εἶταν ἡ πρώτη ὀριμὴ ἐκδήλωσις τῆς

σπουδάζουσας νεολαίας μας και, εάν τέτοια, τή χαιρετήσαμε με πολὺν ἐνθουσιασμό.

—Τὴν ἴδια μέρα, ἐξ ἄλλου, ὁ «Μορφωτικὸς Σύλλογος Ἰωαννίνων», ὠργάνωσε, στὸ μέγαρο τοῦ εἰσαγωγικοῦ Συλλόγου, ἓνα σεμνότετο ἑορτασμό, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 25ετίας ἀπ' τὴν ἰδρυσὴ του.

—Τὸ Λύκειο Ἑλληνίδων, πάλι, στίς 14 Ἀπριλίου, ἔδωσε μὲ ἀξιοσημείωτη ἐπιτυχία καὶ ἀξιόπαινη ἐμφάνιση μαθητικὴν συναυλία τοῦ Ὁδείου τοῦ Λυκείου, γιὰ τὴν ὁποία ἡ πόλη καὶ ὁ τύπος ἐκφράστηκαν κολακευτικότερα. Τὸ πρόγραμμα περιλάμβανε ἀποσπάσματα κλασικῆς μουσικῆς καὶ ἡ ἐκτέλεση τῶν μικρῶν μαθητῶν καταχειροκροτήθηκε. —Ἐπίσης, τὴν προηγούμενη, καὶ ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς Ἰωαννίνων, εἶχεν ὀργανώσει μιά σεμνότετη ἐπιμνημόσυνη ἑορτῇ, στὸν τάφο τῶν ἀδελφῶν νοσοκόμων, ποὺ φονεύτηκαν κατὰ τὸν βομβαρδισμό τοῦ 1940, ἐν τῇ ἐκτέλεσει τοῦ καθήκοντος.

—Σὰν γεγονός, ποὺ ἔχει συνέπεια στὴν καθόλου ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς στὰ Γιάννινα καὶ, συνεπῶς, ἀντανάκλαση καὶ στίς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις, μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ λειτουργία τοῦ προτύπου τουριστικοῦ ξενοδοχείου, ποὺ ἐγκαινιάσας ὁ κ. Σπ. Σουρέλης, στίς 17 Ἀπριλίου, ἐν μέσῳ αἰδρῦτατης συμμετοχῆς κόσμου καὶ τῶν ἀρχῶν.

—Ἐπίσης ἐξαιρετικῆς σημασίας ὑπῆρξε καὶ τὸ γεγονός τῆς ἐκθέσεως (Φωτογραφικῆ καὶ αὐτογραφικῆ) γιὰ τὸν Ἀρ. Βαλαωρίτη τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν ποὺ ὀργάνωσεν ἡ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ἀπὸ 28 Ἀπριλίου ἕως 5 Μαΐου, στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ μεγάρου τῆς Ἑθνικῆς Γραπῆς. Ἡ ἐκθεσις Βαλαωρίτου, πλήρης καὶ μὲ θαυμάσια διάταξη, ἀπετέλεσεν ἓνα χῶρο καὶ μιά εὐκαιρία κάπως ἀμεσώτερης ἐπαφῆς τῆς ἐποχῆς μας μὲ τὸν Ἀρ. Βαλαωρίτη, τὸ ἔργο του, τὴν ἐποχὴ του καὶ τὴ Γαλλία. Ἔτσι, τὸ κοινὸ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων καθὼς καὶ οἱ παρεπιδημούντες καὶ πολλοὶ ἀπὸ τὰ γειτονικά χωριά εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ μορφώσουν μιά καλὴ καὶ ταξινομημένην ἰδέα γιὰ τὸν Ἡπειρώτη Ἑθν. Ποιητῇ καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴ του.

Στὰ ἐγκαινία τῆς Ἐκθέσεως μίλησε σχετικὰ καὶ ὁ ἑλληνομαθὴς καὶ ξεχωριστὸς στὰ νεοελληνικά γράμματα ὑφηγητῆς Γάλλος κ. Ροζιέ Μιλλιέξ, ὑποδιευθυντῆς τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν καὶ παρευρέθησαν ὅλες οἱ ἀρχές τῆς πόλεως. Ἐπίσης, τὴν ἐπομένη τῶν ἐγκαινίων, ἡ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ὀργάνωσε καὶ διάλεξη, στὸ στρ. θέατρο, μὲ ὁμιλητῆ τὸν κ. Μιλλιέξ καὶ μὲ θέμα «Ρήγας, Σολωμὸς καὶ ἡ Γαλλία» καὶ ὅπου ὁ γλαφυρότατος αὐτὸς φίλος τῆς Ἑλλάδος, μᾶς ἔδωσε μίαν ἀπ' τὶς πιὸ ἐνδιαφέρουσες πτυχές τῆς Ἑλληνογαλλικῆς φιλίας καὶ ἐπαφῆς στὰ χρόνια τοῦ 1821. Καί, τέλος, τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτούτον ἀφοῦ ἐξέφρασε τὸν ἀνυπόκριτο θαυμασμό του γιὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴ στὰ Γιάννινα σήμερα, ἤλθε σὲ συνεννόηση μὲ τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» γιὰ τὴν ἰδρυση παραρτήματός του στὴν πόλη μας.

—Σὲ συνέχεια, τὴν ἐπομένη τῆς διαλέξεως τοῦ κ. Μιλλιέξ, ἐδόθη καὶ ἄλλη ἐπίσης ἐνδιαφέ-

ρουσα διάλεξη, ἡ ὁποία, πρωτοβουλία τοῦ Δήμου Ἰωαννίνων, ὀργανώθηκε ἀπὸ τὸ Ἑθνικὸν Βασιλικὸν Ἰδρυμα (Ἐπιτροπὴ Δήμων καὶ Κοινοτήτων), στὸ πρόγραμμα γιὰ τὴν ὑποβοήθηση τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως στὴν Ἐπαρχία. Ὁμιλητῆς εἶταν ὁ Καθηγητῆς τῆς Σωφρονιστικῆς στὴν Πάντειο Σχολὴ κ. Ἰ. Παπαζαχαρίου καὶ τὸ θέμα «Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ ἀγὼν τῆς ἀνθρωπότητος ἐπὶ τῆς γῆς». Ἡ διάλεξη, ἀναπτυγμένη μὲ συγκινητικὴ πλοτὴ στὰ ἰδανικά τοῦ χριστιανισμοῦ, κατασυγκίνησε τὸ κοινὸ καὶ παρακλήσει τοῦ κ. Νομάρχου, ἐπανελήφθηκε τὴν ἐπομένη (30.4.57), στὴν αἴθουσα τῆς Ζωσ. Παιδαγ. Ἀκαδημίας, γιὰ τοὺς σπουδαστὰς τῆς Ἀκαδημίας.

Ἐπίσης, τὴν ἐσπέρα τῆς ἴδιας ἡμέρας, ὁ κ. Παπαζαχαρίου, ἔδωσε καὶ ἄλλη διάλεξη στὸ στρ. θέατρο, μὲ θέμα «Παραστρατημένα ἀνήλικα καὶ ἡ ἀνθρώπινη συμπαράστασις» ἡ ὁποία ὑπῆρξεν τὸ ἴδιο ὠφέλιμος καὶ πράγματι ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ ἀγάπη τοῦ ὁμιλητῆ πρὸς τὰ δυστυχημένα μικρὰ θύματα τῆς κακότητος τῶν μεγάλων, στὰ πλαίσια τῆς οἰκογενειακῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς.

—Ἡ ΓΙΠΙ Μεραρχία, κατὰ τὴν πασσαλιάτικη γιορτῇ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (προστάτου τοῦ στρατοῦ μας) ὀργάνωσεν ἐπιμνημόσυνη τελετῇ, εἰς μνήμην καὶ ἀναφορὰν τῶν ἡρωϊκῶν νεκρῶν τῆς 1946—1950, στὴν ὁποία ἡ συμμετοχὴ τῆς πόλεως ὑπῆρξε καθολικῆ.

—Ἐπ' εὐκαιρία τῆς Κυριακῆς τῶν Μοροφόρων, στίς 5 Μαρτίου, ἡ ἀδελφότης Ἑλληνίδων Κυριῶν Ἰωαννίνων «Ζωοδόχος πηγὴ», ἐτέλεσεν ἀθόρυβη καὶ σεμνότετη λειτουργία, στὸν Ἰ. Ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ, μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκκλησίας, ἐδεξιώθηκε τοὺς προσκεκλημένους στὰ γραφεῖα τῆς ἀδελφότητος.

—Στίς 19 Μαΐου, ἐξ ἄλλου, στὴν Ἄρτα ἔγινε μεγάλο φιλολογικὸ μνημόσυνο γιὰ τὸν ποιητῆ Γ. Κοτζιούλα, ποὺ ὀργάνωσαν οἱ φίλοι τοῦ ποιητῆ. Στὸ μνημόσυνο, ὅπου ὁ μιλητῆς εἶταν ὁ γνωστὸς συγγραφέας Κ. Καλαντζῆς, παρευρέθη ἀπ' τὴν Ἀθήνα ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀειμνήστου Γ. Κοτζιούλα καὶ ἡ συμμετοχὴ τῆς πόλεως Ἄρτης ὑπῆρξε καθολικῆ.

—Τέλος, τὸ διήμηνο κλείνει μὲ τὴν ἐμφάνισιν στὴν πόλη μας καὶ τοῦ θιάσου Ἡλιοπούλου, ποὺ ἦρθε στὰ μέσα Μαΐου καὶ ἔδωσε γιὰ μιά ἑβδομάδα παραστάσεις στὸ «Παλλάδιον». Δὲν ἔχομε νὰ σημειώσουμε τίποτα τὸ ἀξιόλογο. Κι' ὁ Ἡλιοπούλος καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ θιάσου του, κινῆθηκαν στὴ γνωστὴ φόρμα τοῦ κωμικοῦ κλίματός των, χωρὶς αἰσθητικὰς ἀξιώσεις. Τὸ ρεπορτάρι τοῦ θιάσου Ἡλιοπούλου, ἐξ ἄλλου, εἶναι ἐκ τῶ συνήθων τῆς καριέρας του. Μόλα ταῦτα, κινήθηκε καλλίτερα ἀπ' τὴν ἐμπορικὴν ἀποψη.

Τάκ. Χατζηναγν. Μυτιλ. Εύχαριστούμε. Περιμένετε ιδιαίτερα., **Β. Βλαχ. Σκουληκ.** Περιμένετε ιδιαίτερα. **Σωκρ. Καραντ.** Ἀθήνα.—Εύχαριστούμε και περιμένουμε. **Δημ. Ζαδὲ** Ἀθήνα—Ἀδικος ἢ παρεξήγησις και δίκαια τὰ παράπονα. Στο ἐπόμενο τεύχος ἢ κριτική μας. Ἄν εἶχατε κι' ἄλλα ἀντίτυπα τῶν βιβλίων σας, θὰ ἐξυπηρετούσατε και τῆ βιβλιοθήκη τῆς «**Η. Ε.**».

Βασ. Χριστ. Ἀθήνα. Εύχαριστούμε για τὴν ἀγάπη σας. **Κύπρ. Χρυσάν.**—Λευκωσία. Σὰς γράψαμε ἰδιαίτῶρως. Εύχαριστοῦμε για τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον σας. **Τ. Ροῦσσ.** Ἀθήνα.—Πήραμε τὸν «**Πρῶτο πηλὸ**» και οἶς εὐχαριστοῦμε. Στο ἐπόμενο τεύχος ἢ κριτική μας. Ἄν οἶς εἶναι βολικό, στείλτε μας και δευτερο ἀντίτυπο. **Νικ. Πατσέλ.** Ἀθήνα—Δημοσιεύεται. Εύχαριστοῦμε. Για τὸ **Β'** τόμο «**Ἡπειρος**», ἐτοιμαζόμαστε νὰ κάνουμε τὴν ἐκδοσιν, ἢ ὅποια εἶναι πολὺ δύσκολος. **Ν. Τσουμ.** Ἀφρική. Ἐγένετο κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας. Παρακαλοῦμεν ὁμῶς νὰ μᾶς γνωρίσητε τὴν νέαν σας δ/σιν. **Σπ. Στούπ.** Κέρκυρα. Εύχαριστοῦμε. Τὸ ἕνα δημοσιεύεται, τὸ ἄλλο ἐδημοσιεύθη στὸν «**Ἐθν. Ἀγῶνα**», κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας. **Θ. Αὔρ.** Θεοσ. Σὰς ἀπαντήσαμεν ἰδιαίτῶρως. **Ι. Τσιμόπουλ.** Καλάμας—Σὰς ἀπαντήσαμεν ἰδιαίτῶρως. **Αντ. Βουρλέκ.** Ἀθήνα. Εύχαριστοῦμε. Διωρθώσαμε σχετικὰ. **Α' Ἐκπ. Πετριφ.** Δράμας. Σὰς ταχυδρομεῖται ἢ ἀπόδειξις. **Ἐρ. Φιλίππ.** Ἀθήνας Εύχαριστοῦμε. Κρατήσαμε σχετικῶς ὑποσημειῶσιν. Θὰ λυπηθῶμε πολὺ, ὑπῆρξατε ἀληθινῆ συνδρομια. **Κων. Στάμ.** Ἀθήνας. Ἀπαντήσαμεν ἰδιαίτῶρως. «**Νέα Οἰκονομία**» Σὰς ἀπαντᾶ ἰδιαίτῶρως ὁ κ. Κόκκινος. **Δ. Γιάνκ.** Ἀθήνας εὐχαριστοῦμε θερμότατα πὸ ἀντιλαμβάνεσθε πλήρως τὴν προσπάθειάν μας. Ἐλάβαμε και θὰ δημοσιεύσωμε τὴν ἐσώκλειστον συνεργασία πὸ εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς στείλετε. Μία παράκλησις: Τὰ βιβλία πὸ κρίνονται στέλνονται εἰς διπλοῦν. **Κων. Μπέκ.** Ἀθήνας. Πάρετε τὰ τεύχη σας—σὲ περίπτωσιν πὸ δὲν βιβλιοδετήθησαν—και γράψτε μας τι καλύμματα χρειάζεσθε, θὰ γράψωμε σχετικῶς και στὸν κ. Βλάχο. **Μ. Μᾶνον** Σὰς γράψαμε ἰδιαίτῶρως. **Ν. Παπακώσταν** Ἀθήνας. Εύχαριστοῦμε. Δημοσιεύεται. Περιμένουμε. **Κ. Τσιάρ.** Θεο/νίκη. Εύχαριστοῦμε. Περιμένετε για τὸ ἐπόμενο τεύχος. **Ν. Ἰλκον** Ἀναρράχη. Εύχαριστοῦμε πολὺ. Σὰς ἐγράψαμε. **Ανθ. Ζόλδ.** Ἀγρίνιον. Εύχαριστοῦμε ὀλόθερμα. Ἡ «**Η. Ε.**» εἶναι ὑπερήφανος πὸ ἔχει τέτοιους συνεργάτες. **Ι. Ἀγγέλ.** Πάτα Ἄρτης. εὐχαριστοῦμε. Στο ἐπόμενο τεύχος θὰ οἶς ἀπαντήσουμε σχετικὰ. **Π. Καρανικόλ.** Εύχαριστοῦμε—και κάνει;—Ἐκφράζομε παράπονο για τὴν ἀπουσίαν. **Στ. Μπανέλ.** Ἀθήνας. Εύχαριστοῦμε. Κάναμε τὴ διόρθωσι. **Α. Σπυρόπουλ.** Ἀγναντα. Εύχαριστοῦμε για ὄλα. **Ν. Ψαρουδ.** Ἀθήνας, εὐχαριστοῦμε θὰ οἶς ἀπαντήσωμεν ἰδιαίτερα. **Δημ. Βιβλιοθ. Κοζάνην,** Εύχα-

ριστοῦμε. Σὰς ταχυδρομήσαμε τὸ σχετικὸν τιμολόγιον. **Δ. Πλατ.** Θεοπρωτικόν. Παρακαλοῦμε γράψτε μας ἂν πήρατε ἢ ὄχι τὸ ὕδρον τεύχος πὸ ἀναφέρετε στὴν ἐπιστολή σας. **Π. Τσολ.** Θεο/κη. Σὰς ἀπαντήσαμεν ἰδιαίτῶρως. Περιμένουμε. **Ν. Μακρ.** Θεο/κη. Θὰ οἶς ἀπαιτήσωμεν ἰδιαίτῶρως. Πάντως, εὐχαριστοῦμε για τὴ φιλία σας. «**Ἡπειρ. Ἔστ.**», Θεο/κην ὁ κ. Κόκκινος οἶς εὐχαριστεῖ. Θὰ οἶς ἀπαντήσῃ και ἰδιαίτῶρως. **Μιχ. Μπαλοντ.** Χανιά. οἶς εὐχαριστοῦμε και οἶς θαυμάζομε. Ἐκφράζομε παράκλησις για μία πὸ συχνὴν ἀλληλογραφία. **Β. Σκαφιδ.** Φάρσαλα. Στείλλαμε τὰ κλεισά, πιστεύομε νὰ τὰ ἔχετε λάβει. **Τιμ. Παρ.** Θεο/κη. Εύχαριστοῦμε για τὴν ἐκτίμησις πὸ ἔχετε για τὴν «**Η. Ε.**» Στο ἐπόμενο τεύχος θὰ ἐπανελάθωμε σχετικὰ. **Βιβλ. «Κοραῆς»** Χίος. Ἐλάβαμε εἰδοποίησιν για τὴ λήψι τοῦ τεύχους μας. **Κατίνα Σεραμέτη.** Ἐάνθη. Εύχαριστοῦμε, δημοσιεύονται. **Δ. Κοπ.** Καρπενήσι. Ἐστάλησαν και εὐχαριστοῦμε. **Ι. Συντήλ.** Θεο/κη. Ἐστάλη. **Ἀρχιμ. Φιλ. Βιτ.** Πρέβεζαν. Εύχαριστοῦμε. **Ἡλ. Κουρεμ.** Τρίκαλα. **Ἀλ. Ζέρβαν.** Ἀθήνας. **Νώντ. Μπαλᾶν** Θεο/κη. Εύχαριστοῦμε και ἀνευχόμαστε ἐπίσης. **Νομάρχας:** Ἄρτης, Θεοπρωτίας, Πρεβέζης και Ἐπαρχον Φιλιατῶν. ἢ «**Η. Ε.**» εὐχαριστεῖ θερμότατα για τὸ ἐνδιαφέρον των.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Βιβλία: Γενικὸν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ: «**Ἀγῶνες** εἰς Ἀνατ. Μακεδονίαν και Δυτ. Θράκη», πρότυπος Ἱστορία, περιλαμβάνουσα πλήρη περιγραφὴν και ἀνάπτυξιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μακεδονίας και Θράκης κατὰ τὸν **Β'** Παγκόσμιον πόλεμον με πληρεῖς και λεπτομερεῖς πίνακας, χάρτας, κ.λ. Ἐπιμελεία Δ/σεως Ἱστορίας Στρατοῦ: **Κ. Κανελλόπουλος,** ἀντ)γος, **Μ. Παπακωνσταντίνου,** ὑπ)γος, **Περ. Ελευθεριάδης,** συντ)χης) Ἀθήνα 1956, Σχ. 8ον μεγ. σελ. 300 τόμ. **Π. Δημ. Γιακου:** «**Πράσινος Μόχθος**» (διήγημα), Ἀθήνα 1956 Σχ. 8ον.

Γάκη Ἐρμιιάδη: «**Τέφρες**» (ποιήματα), Ἀθήνα 1955, Σχ. 16ον σελ. 48.

Βασ. Ματσούκα: «**Ἄρτα**» (ποιήματα) Ἀθήνα 1955, Σχ. 8ον μικρ. σελ. 32.

Στάθη Μαρά: «**Τρεῖς τόνοι**», (ποιήματα) Ἀθήνα, 1957, Σχ. 8ον μεγ. σελ. 56.

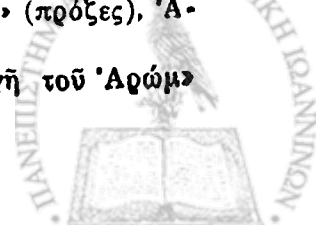
Ἰδρύματος Φανέλλ. Στρατιώτου: «**Ἡ Φανέλλα τοῦ Στρατιώτου 1948—1955**» (ἀπολογισμός), Ἀθήναι 1956, Σχ. 8ον, σελ. 136.

Ἄν. Φράγκου: «**Κάρπαθος**» (συλλογὴ ἱστορικῶν, φιλολογικῶν, δημοσιογραφικῶν κ.λ. δημοσιευμάτων μιᾶς 25ετίας), Ἀθήναι 1957, Σχ. 8ον μεγ. σελ. 104.

Μαρίας Φαλαγγᾶ Γεωργίου: «**Γυμνὴ ψυχή**» (ποιήματα), Ἀθήνα 1952, Σχ. 8ον μεγ. σελ. 64.

Εὐαγγ. Δικήτα: «**Μήνυμα εἰρήνης**» (πρόζες), Ἀθήναι 1955, Σχ. 8ον, σελ. 12.

Φωτ. Δαλαμάγκα—Νάκου: «**Ἡ γῆ τοῦ Ἀρώμ**»

- (ποίηση), Ἀθήνα 1956, Σχ. 8ον μεγ. σελ. 32.
 Γ. Κ. Σταμπολῆ: «Ὁ ὑψηλὸς διάλογος» (ποιήματα), Ἀθήνα 1956, Σχ. 8ον σελ. 30.
 Γιάνι Ἀντωνιάδης: «Τὸ ξόλαμπρο Μαργαριτάρι», Ἀθήνα, 1956, Σχ. 8ον σελ. 32.
 Στ. Σκιαδά: «Παλίρροιες», (ποιήματα), Ἀθήνα 1954, Σχ. 8ον σελ. 56.
 Ἀθαν. Γιάγκος: «Ἐπίτομος Ἱστορία τῆς Ἡπείρου» (τεῦχος 1) (ἱστορικὰ μελετήματα) Σχ. 16ον σελ. 29.
 Νικ. Γ. Μακρῆ: «Ὁ Σολωμὸς Προφήτης τοῦ ἀγγλικοῦ ξεπεσμοῦ» Θεσ)κη 1957 Σχ. 16ον σελ. 32.
 Λευτ. Πλατῆ: «Γ. Κατζίνης: Ἑλληνικὰ κείμενα» (κριτικὴ μελέτη) Γιάννινα 1957, Σχ. 8ον σ. 16.
 Δημοσθ. Ζαδέ: «Ὁ Ἄρτιος Λόγος» (ποιήματα), Ἀθήνα 1957, Σχ. 8ον σελ. 72 καὶ «Γιάννης Σκαρίμπας» (Δοκιμακὴ μελέτη) Ἀθήνα 1957 Σχ. 8ον σελ. 64.
 Τάκη Ρούσου: «Ὁ πρῶτος πηλὸς» (ποιήματα), Ἀθήνα 1957, Σχ. 8ον, σελ. 24.
 ROGER MILLIEX: «Ὁ Σολωμὸς καὶ ἡ Γαλλία» (μελέτη) Ἀθήνα 1957, Σχ. 8ον μεγ. σελ. 16.
 A. ISAMBERT: (Μεταφράσει Μαίρης Κωτσοπούλου: «Τὸ παιδί κατὰ τὴ σχολικὴ ἡλικία» (μελέτη τοῦ Ἰνστιτούτου ἱατρικῆς ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς ὑγιεινῆς. Γ' τόμος (№ 32), πολύτιμος διὰ τοὺς γονεῖς καὶ διὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς), Ἀθήνα 1957, Σχ. 8ον σελ. 324.
 Νύση Μεταξᾶ Μεσηνέζη: «Γεώργιος Σταυρὸς καὶ Ἑθνικὴ Τράπεζα» ἱστορικὴ μελέτη καὶ μοναδικὴ συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευνα περὶ τοῦ Γ. Σταυροῦ καὶ τῆς δράσεώς του διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ πρώτου πιστωτικοῦ σταθμοῦ (Ἑθνικὴ Τράπεζα) εἰς τὴν ζωὴν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1956, Σχ. 8ον σελ. 240.
 Νίκου Β. Ρούτσου: «Χρυσοθήρες τῶν ὀνείρων» (ποιήματα γιὰ παιδιὰ καὶ νέους—ἐκδοσις πολυτελής), Ἀθήνα 1957, Σχ. 8ον μεγ. σελ. 240.
 Ι. Κουτσοχέρα: «Οἱ ἀγῶνες τῆς Κύπρου» Ἀθήνα 1956, Σχ. 8ον μικ. σελ. 16.
 Κ. Κίτσου: «Διδέγματα ἀπὸ τὴν ψυχανάλυση γιὰ τὴ ζωὴ μας» Ἰωάννινα 1957, Σχ. 8ον σελ. 16.
 Εὐαγγ. Μπόγκα: «Περὶ τῆς Ἑθνικότητος ξένων τινων λέξεων ἐν τῇ νεοελληνικῇ» (ἀνάπτυπον Ε' τόμου περιοδ. «Ἀθηναῖ») Ἀθήνα 1956 Σχ. 8ον σελ. 8.
 Θ. Δουκάτα: «Τὰ πρῶτα φύλλα» (ποιήματα) Τριπολις 1957, Σχ. 8ον σελ. 28.
 Ἄνδρ. Λεοντάρη: 1) «Νέκδουμ» (ποιήματα), Ἀθήνα 1956, Σχ. 8ον μεγ. σελ. 48. καὶ 2) «Νυχτοφρουρὸ» (ποιήματα), Ἀθήνα 1956, Σχ. 8ον σελ. 16.
 Τίλλος Μπαλῆ, «Ἐλεγείες» (στίχοι) Ἀθήνα 1957.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «Ἐκλογὴ» 138ον, Ἀθήνα. «Ποντιακὴ Ἑστία», 86—88 Θεσ)κη. «Ἐπιθεώρηση Τέχνης», 28ον—29ον Ἀθήνα. «Ἀκτίνες» 180—181ον, Ἀθήνα. «Πυρσός» 27ον Κωνσταντινούπολις. «Ἑλληνικὰ θέματα» 11—13ον, Ἀθήνα. «Σκουφᾶς», 7ον Ἄρτα. «Νέα Πορεία» 25—26ον Θεσ)κη. «Ὁ κόσμος τῆς ἐλληνίδος» 38—39ον, Ἀθήνα. «Κρίκος», 76—77ον Λονδίνον. «Σχολεῖο καὶ ζωὴ» 3—4ον Ἀθήνα. «Κριτικὴ Ἑστία» 66ον Χανιά. «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις» 268—270ον Ἀθήνα. «Ξενία» 50—52ον Ἀθήνα. «Ὁ ἐλληνισμὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ» 63—66ον Θεσ)κη. «Ὁ ἀγὼν» 6—7ον Ἀθήνα. «Σερραϊκὰ γράμματα» 13—15ον Σέρρες. «Συνδικαλιστικὴ ἐπιθεώρησις Ἑργασίας» 5—7ον Ἀθήνα. «Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου» 5—6ον Ἀθήνα. «Ἡ Γυναίκα» 189—192 Ἀθήνα. «Φθιώτις» (Τριμην. σύγγραμμα) 9ον Λαμία. «Ὁ Δογοτέχνης» 8—9ον Ἀθήνα. «Ἑθνικὴ Ἐπιθεώρησις» 117ον Ἀθήνα. «Πειραϊκὴ—Πατραϊκὴ» 26ον Ἀθήνα. «Θεολογία» (τριμην. σύγγραμμα) Α' 1957 Ἀθήνα. «Ἐκκλησία» 9—11ον Ἀθήνα. «Σκοπιὰ» 8—9ον Ἀθήνα.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «Ἡπειρωτικὴ Φωνή», Ἀθήνα. Δ)ταί, Χρ. Λάμπρος—Κ. Νάκος. «Ἡπειρωτικὰ Νέα», Ἀθήνα. Δ)τῆς Ζήσης Η. Μούλιος. «Βῆμα» Πρέβεζα, Δ)τῆς Νικήτας Ι. Τσουτσάνης. «Ὁ Λαός» Ἀγρίνιον, Δ)τῆς Θεοδ. Α. Λιαπίκος. «Πανηπ. Ἀγῶν» Ἀθήνα, Δ)ταί Χρ. Μικέλης—Α. Δοζάκης. «Θεσπρωτικὸν Βῆμα» Ἡγουμενίτσα, Δ)τῆς Δημ. Σαλοῦκας. «Νέα Καλιφρόνια» Ἅγιος Φραγκῆζκος (Ἀμερικῆς) Δ)τῆς Ν. Σ. Δάλλας. «Δράσις» Δ)τῆς Κ. Καφοτεζάκης. «Φωνὴ τοῦ Διγίου» Δ)τῆς Γ. Ἀνδρικόπουλος. «Ἱατρικὴ ἐφημερίς» (ὄργανον ἱατρῶν καὶ ὑγειονομολόγων) Δ)τῆς Κ. Β. Καλογερίδης. «Πρωτῶν Κομοτινῆς» Δ)τῆς Κ. Ἀντωνιάδης. «Διδασκαλικὸν Βῆμα» (Διδασκαλ. Ὀμοσπονδίας) Ἀθήνα, «Φῶς» Δ)ταί Νομικὸν—Κανάκης—Μπανάρης Κάϊρον. «Ἐργατικὸν Ἀγῶν» (ὄργανον Ἑργ. Κέντρου Θεσ)κης) Θεσ)κη. «Βορειοηπειρωτικὸς Ἀγῶν» Δ)τῆς Γ. Πολύζος, Ἀθήνα. «Ἡπειρωτικὸς ἀγῶν» «Ἑθνικὸς ἀγῶν», «Κήρυξ» «Βόρ. Ἡπειρος» «Ἡπειρ. Αἶμα» Ἰωάννινα.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Στὴ σελ. 336 στιχ. β', διάβαζε Πανάρετι στιχ. 30, κιλίμια. σελ 338, στιχ. 28, στὴν σ: σελίδα 383 ἀντὶ τοῦ «Sua Sponte» νὰ διαβασθῆ «Sua Sponte».

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης: **Μιχαὴλ Χαρ. Μάνος—Δημοσθ. Κόκκινος** Τζαβέλλα 19

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: **Πολυχρόνης Ι. Ντάγιος**, Χρηστοδασίλη 15

